

Srečko KOSOVEL

1926–2026

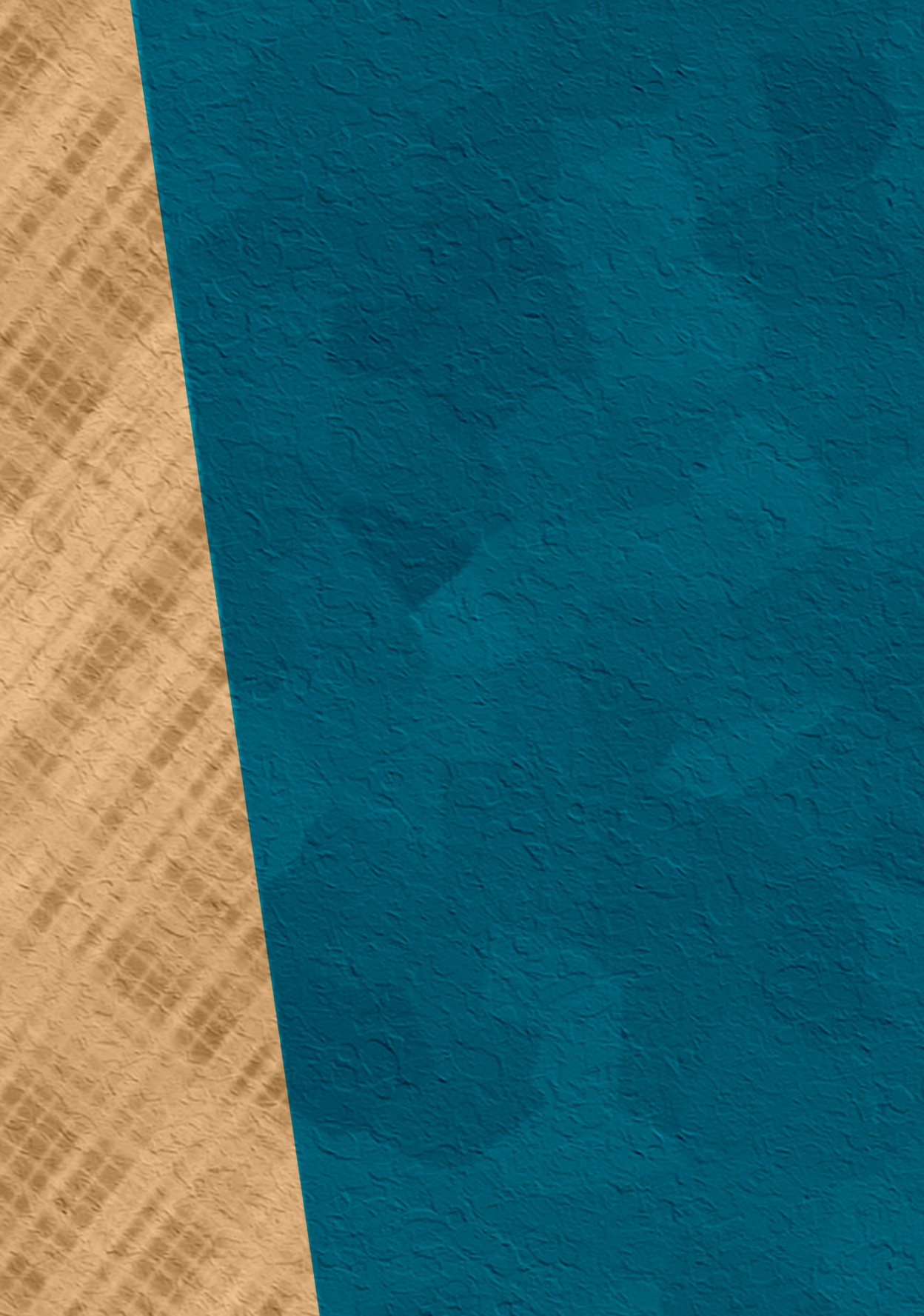
Pregled prevedenih del ob 100. obletnici smrti

uredila
Mojca
**KOMPARA
LUKANČIČ**

**K
S**100**VEL**

Kosovelovo leto 2026

Srečko Kosovel

1926–2026

Pregled prevedenih del ob 100. obletnici smrti

Urednica
Mojca Kompara Lukančič

Naslov <i>Title</i>	Srečko Kosovel 1926–2026
Podnaslov <i>Subtitle</i>	Pregled prevedenih del ob 100. obletnici smrti <i>A Review of Translated Works on the 100th Anniversary of His Death</i>
Urednica <i>Editor</i>	Mojca Kompara Lukančič (Univerza v Mariboru, Fakulteta za turizem in Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede)
Recenzija <i>Review</i>	Suzana Todorović (Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta)
	Marija Zlatnar Moe (Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta)
Recenzije po prispevkih <i>Chapter review</i>	Lidija Arizankovska (Univerza Sv. Kirila in Metodija v Skopju, Filozofska fakulteta), Helena Bažec (Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije), Jadranka Cergol (Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije), Mojca Cerkenik (Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije), Etelka Donczek (Univerza Eötvösa Loránd), Előd Dudás (Univerza Eötvösa Loránd), Nada Marija Grošelj (Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta), Alenka Jensterle Doležal (Karlova univerza, Filozofska fakulteta), Janez Jug (Ljubljana), Klemen Lah (Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta), Metka Malčič (Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije), Katarina Marinčič (Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta), Jasmina Markič (Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta) Blažka Müller (Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta), Špela Sevshek Šramel (Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta), Terézia Struhárová (Univerza Komenskega v Bratislavi, Filozofska fakulteta), Namita Subiotto (Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta), Maja Šabec (Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta), Jana Šnytová (Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta), Janez Vrečko (Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta), Urša Vogrinc Javoršek (Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta), Suzana Todorović (Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta), Božena Tokarz (Šlezijaska Univerza v Katowicach), Marija Zlatnar Moe (Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta)
Lektoriranje <i>Language editing</i>	Simona Gotal, Irena Hvala, Tia Kovačič, Tina Jugović, Pavel Ocepek, Karmen Kenda-Jež, Katja Klopčič Lavrenčič, Domen Krvina, Marija Jelen, Erika Kum, Adriana Mezeg, Vera Samohod, Đurđa Strsglavac, Andrej Šurla
Tehnični urednik <i>Technical editor</i>	Jan Perša (Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)
Oblikovanje ovitka <i>Cover designers</i>	Jan Perša (Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)
Grafika na ovitku <i>Cover graphics</i>	Vzorec ozadja, avtor: chenspec, pixabay.com, 2021
Grafične priloge <i>Graphics material</i>	Viri so lastni, razen če ni navedeno drugače. Državne zastave, wikipedia.org, 2025. Avtorice in avtorji prispevkov, Kompara Lukančič (urednica), 2025

Založnik **Univerza v Mariboru**
Published by **Univerzitetna založba**
Slomškov trg 15, 2000 Maribor, Slovenija
<https://press.um.si>, zalozba@um.si

Izdaja
Edition Prva izdaja

Vrsta publikacije
Publication type E-knjiga

Dostopno na
Available at <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/1048>

Izdano
Published Maribor, Slovenija, september 2025

Univerza v Mariboru

Filozofska fakulteta

**Strokovno področje slovarja je potrdila Komisija za založniško dejavnost
Filozofske fakultete Univerze v Mariboru.**

© **Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba**
University of Maribor, University of Maribor Press

Besedilo / *Text* © avtorice in avtorji prispevkov, Kompara Lukančič (urednica), 2025

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna. / *This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License.*

Uporabnikom je dovoljeno tako nekomercialno kot tudi komercialno reproduciranje, distribuiranje, dajanje v najem, javna priobčitev in predelava avtorskega dela, pod pogojem, da navedejo avtorja izvirnega dela. / *This license allows reusers to distribute, remix, adapt, and build upon the material in any medium or format, so long as attribution is given to the creator. The license allows for commercial use.*

Vsa gradiva tretjih oseb v tej knjigi so objavljena pod licenco Creative Commons, razen če to ni navedeno drugače. Če želite ponovno uporabiti gradivo tretjih oseb, ki ni zajeto v licenci Creative Commons, boste morali pridobiti dovoljenje neposredno od imetnika avtorskih pravic. / *Any third-party material in this book is published under the book's Creative Commons licence unless indicated otherwise in the credit line to the material. If you would like to reuse any third-party material not covered by the book's Creative Commons licence, you will need to obtain permission directly from the copyright holder.*

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

821.163.6.09Kosovel S. (082) (0.034.2)

SREČKO Kosovel 1926–2026 [Elektronski vir] : pregled prevedenih del ob 100. obletnici smrti / urednica Mojca Kompara Lukančič. – 1. izd. – E-zbornik. – Maribor : Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba, 2025

Način dostopa (URL): <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/1048>

ISBN 978-961-299-058-9 (PDF)

doi: 10.18690/um.3.2025

COBISS.SI-ID 251206915

ISBN 978-961-299-058-9 (pdf)

DOI <https://doi.org/10.18690/um.3.2025>

Cena
Price Brezplačni izvod

Odgovorna oseba založnika Prof. dr. Zdravko Kačič,
For publisher rektor Univerze v Mariboru

Citiranje Kompara Lukančič, M. (ur.). (2025). *Srečko Kosovel 1926–2026:*
Attribution *Pregled prevedenih del ob 100. obletnici smrti.* Univerza v Mariboru,
Univerzitetna založba. doi: 10.18690/um.3.2025

Kazalo

	Predgovor Mojca Kompara Lukančič	1
1	Angleščina EE-AW ali ee-ah: Prevajanje Kosovela v angleščino 1962–2024 Biljana Božinovski	5
2	Češčina Srečko Kosovel v čeških prevodih in interpretacijah Aleš Kozár	47
3	Esperanto <i>En la ora boato</i>: prevod Kosovelove poezije v esperanto Simona Klemenčič	65
4	Hrvaščina Prevodi in recepcija Kosovelove poezije na Hrvaškem Ivana Latković	83
5	Italijanščina – nemščina – francoščina Srečko Kosovel v italijanščini, nemščini in francoščini: prevodi in recepcija Julija Rozman, Adriana Mezeg	111
6	Italijanščina Italijanski prevodi in recepcija Srečka Kosovela Robert Grošelj	133
7	Italijanščina Srečko Kosovel: prevodi poezij v italijanski jezik Mojca Kompara Lukančič	163
8	Italijanščina Srečko Kosovel v italijanskem jeziku in prostoru Urška Ščuka Buršič	189

9	Madžarščina Srečko Kosovel: prevodi poezij v madžarski jezik Mladen Pavičić	205
10	Makedonščina Kosovelova poezija v makedonščini Namita Subiotto	217
11	Poljščina Prevodi Kosovelove poezije na Poljskem Monika Gawlak	229
12	Portugalščina Prevajanje poezije Srečka Kosovela v portugalski jezik Mojca Medvedšek	247
13	Slovaščina Recepcija poezije Srečka Kosovela na Slovaškem Saša Vojtech Poklač, Miloslav Vojtech	261
14	Romunščina Integrali duše in jezika: prevajanje poezije Srečka Kosovela na prelomih romunske kulturne zgodovine Ioana Jianu, Klara Katarina Rupert	275

Predgovor

MOJCA KOMPARA LUKANČIČ

Urednica monografije

Ob 100. obletnici smrti pesnika Srečka Kosovela in razglasitvi leta 2026 za Kosovelovo leto je nastala monografija, ki na enem mestu združuje misli in poglede avtorjev, ki pretresejo Kosovelova dela, prevedena v pisan mozaik tujih jezikov. Kosovel je bil nedvomno pronicljiv pesnik. Kljub prezgodnji smrti nam je zapustil dragocen opus, ki je v današnjem času in v današnji družbi še kako aktualen. Prav ta opus, to mišljenje, ta pretres misli in sveta zveni danes kot diahrono-sinhrona projekcija časa in prostora pesnikovega ustvarjanja, razmišljanja, občutkov. Njegova dela, njegove pesmi beremo z mislijo na preteklost, a v duhu sedanjosti, ki se miselno projicira v kritično prihodnost. Vsakdo se prepozna v kakšnem verzu, vsakdo občuti težo besed in misli, tudi tistih nezapisanih, subtilnih, očem skritih.

Da je Kosovelov opus še večji in pronicljivejši, gre zasluga pridnim prevajalskim rokam, ki so spretno in umetno prebesedile pesnikove misli v številne tuje jezike ter ga tako projicirale tudi zunaj slovenskih meja. Zaradi bližine Italije je bil kraški pesnik največkrat preveden v italijanski jezik. Za pesnikovo prepoznavnost pri naših zahodnih sosedih je najbolj zaslužna Jolka Milič, prevajalka, ki ga je največkrat prevedla. Po številu prevodov ne zaostajajo niti angleščina, nemščina in francoščina.

Kosovelove pesmi so bile prevedene v kar 21 tujih jezikov. Med slednjimi so jeziki naše neposredne bližine, tj. italijanščina, hrvaščina, srbohrvaščina, srbsčina, bosanščina, madžarščina, makedonščina. Kosovel je preveden še v nekatere druge slovanske jezike, npr. v poljščino, slovaščino in češčino. Njegova dela najdemo tudi v angleščini in nemščini ter v preostalih romanskih jezikih, tj. francoščini, romunščini, španščini, katalonščini in portugalsščini. Opus kraškega pesnika najdemo tudi v bolj oddaljenih in eksotičnih jezikih, npr. finščini, arabščini, grščini, retoromanščini in esperantu.

V pričujoči monografiji so poglavja razdeljena po jezikovnih skupinah, in sicer je kar sedemnajst avtorjev prispevalo svoje premisleke o pesnikovih delih v kar trinajstih jezikih. Najobsežnejše je poglavje, ki zajema pesnikov opus v italijanskem jeziku, saj je pri pripravi slednjega sodelovalo kar pet avtorjev. V poglavju, ki zajema pesnikov opus v italijanskem jeziku, se trije avtorji v prispevkih z naslovi *Srečko Kosovel: prevodi poezij v italijanski jezik*, *Srečko Kosovel v italijanskem jeziku in prostoru*, *Italijanski prevodi in recepcija Srečka Kosovela* dotaknejo pesnikovega prevodnega opusa ter analizirajo nekaj pesmi. Avtorici obravnavata Kosovelova dela tudi kontrastivno, in sicer v prispevku z naslovom *Srečko Kosovel v italijanščini, nemščini in francoščini: prevodi in recepcija*, v katerem v paru z italijanščino pretreseta prevodni opus še v nemščini in francoščini. V nadaljevanju sledi poglavje o prevodih Kosovelovih del v angleški jezik, kjer avtorica v prispevku *EE-AW ali ee-ab: Prevajanje Kosovela v angleščino 1962–2024* oriše angleške prevode Kosovelovih del, raziskuje potencial Kosovela za angleško govoreče bralce in izzive prevajanja poezije v angleški jezik. Sledi poglavje, v katerem avtor v prispevku *Srečko Kosovel: prevodi poezij v madžarski jezik* oriše pregled sprejemanja Srečka Kosovela v madžarskem jeziku v literarnozgodovinskih pregledih slovenske književnosti in prevodih. Sledi poglavje, v katerem avtor v prispevku *Srečko Kosovel v čeških prevodih in interpretacijah* pokaže, kako se je pesnik postopoma uvrščal v češko sliko o slovenski literaturi, in predstavi pesnikov celoten prevajalski opus. Naslednje poglavje je namenjeno prevodu pesnikovega opusa v esperanto. Avtorica se v prispevku z naslovom *En la ora boato: prevod Kosovelove poezije v esperanto* sprašuje, ali je esperanto sploh primeren kot jezik umetnosti, in oriše pesnikov opus. V nadaljevanju sledi poglavje, ki predstavi pesnikov prevajalski opus v poljščini, in sicer s prispevkom *Prevodi Kosovelove poezije na Poljskem*. Sledi projekcija pesnikove recepcije v slovaščini v prispevku *Recepcija poezije Srečka Kosovela na Slovaškem*, v katerem avtorja pretreseta pesnikov prevedeni opus. V prispevku z naslovom *Integrali duše in jezika: prevajanje poezije Srečka Kosovela na prelomih romunske kulturne zgodovine* se avtorici posvečata analizi dveh zbirk prevodov poezije Srečka

Kosovela, ki sta izšli v dveh, za romunsko kulturno-politično zgodovino pomembnih obdobjih. V nadaljevanju sledi pregled pesnikovih del v makedonščini. V prispevku z naslovom *Kosovelova poezija v makedonščini* avtorica obravnava kronologijo objav makedonskih prevodov poezije Srečka Kosovela. Sledi poglavje, v katerem avtorica predstavi pesnikov prevodni opus v portugalsščini, in sicer v prispevku z naslovom *Prevajanje poezije Srečka Kosovela v portugalski jezik* in poglavje, ki se osredotoča na pesnikov prevajalski opus v hrvaškem jeziku. Avtorica v prispevku z naslovom *Prevodi in recepcija Kosovelove poezije na Hrvaškem* ponudi uvid v pesnikovo recepcijo in kronološko pretrese prevedena dela.

EE-AW ALI EE-AH: PREVAJANJE KOSOVELA V ANGLEŠČINO 1962–2024

BILJANA BOŽINOVSKI

Univerza v Mariboru, Fakulteta za turizem, Brežice, Slovenija
biljana.bozinovski@um.si

V tem poglavju predstavimo obstoječe angleške prevode Kosovelovih del na podlagi spoznanj o splošni problematiki prevajanja slovenske poezije v angleščino. Raziskujemo potencial Kosovela za angleško govoreče bralce in izzive prevajanja poezije v angleščino v težavni okoliščini, ki je prisotna v tem primeru, to je, da avtor pri prevodu ne more sodelovati. Pogledamo prevajalske ekipe, ki so doslej pretvarjale Kosovelovo zapuščino v angleščino, in ugotavljamo njihove skupne točke in razhajanja. Podrobneje pregledamo izbrane zbirke Kosovelovih pesmi v angleščini in pesmi same ter med njimi iščemo vzporednice in razlike. Razmišljamo tudi o tem, zakaj je prodor manjših literatur, kot je slovenska, na velike trge, kot je angleško govoreči, težaven in kako ga učinkovito nasloviti. Naša analiza temelji na primarnih virih, vključno z izvirniki Kosovelovih del v slovenščini in njihovimi angleškimi prevodi, sekundarni literaturi s področja literarne zgodovine in prevodoslovja ter na korespondenci s prevajalci in bibliotekarji po Sloveniji in svetu.

DOI

[https://doi.org/
10.18690/um.3.2025.1](https://doi.org/10.18690/um.3.2025.1)

ISBN

978-961-299-058-9

Ključne besede:

Srečko Kosovel,
poezija,
angleščina,
prevodi,
slovenščina

1 Od kulturnega pluralizma do konsizma

Angleščina ni jezik, s katerim bi bil obkrožen Srečko Kosovel (1904–1926), četudi je izhajal iz večjezikovnega in večkulturnega okolja. Odraščal je v zaledju Trsta, tedaj kozmopolitskega multikulturnega mesta s tremi uradnimi jeziki (italijanskim, nemškim in slovenskim), in se kasneje šolal na realki v Ljubljani, kjer je bila učni jezik nemščina. Kasneje je na Filozofski fakulteti na novo ustanovljene Univerze v Ljubljani (1918) študiral mdr. slavistiko in romansko književnost. Bral je v ruščini, srbsčini, italijanščini, francoščini in nemščini (Vrečko, 2011). Čas njegovega odraščanja in mladosti je čas razpada avstro-ogrske monarhije (1918) in vzpostavitve Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev. V svojem kratkem življenju je zamenjal tri države in tri potne liste ter boleče občutil izgubo velikega kosa slovenskega ozemlja, ki je v povojni kombinatoriki pripadlo Italiji (1920), in pritiske poitalijančevanja. Na mentalni ustroj in poetiko mladega pesnika so ključno vplivali vsi zgodovinski preobrati tistega časa, vključno s prvo svetovno vojno, tehnološko revolucijo, oktobrsko revolucijo v Rusiji in začetkom razpada kolonialnega sistema po svetu.

Kot analogija multikulturnemu pejsažu predvojnega kozmopolitskega Trsta z vsemi jeziki, nacionalnostmi, kulturami in religijami je Kosovelov značilni pesniški jezik preplet leksikalnega in grafičnega gradiva, časopisnih izsekov in parol, političnih izjav ter lirčnih izpovedi. Gre za tehniko gruzifikacije, ki jo je razvil pod vplivom ruskega konstruktivizma (Tokarz, 2014, str. 63; Vrečko, 2011, str. 108–109). Kot izjemno razgledan mladostnik in večjezični študent je poznal in redno bral veliko tedanjih literarnih revij (*Zenit*, *De Stijl*, *Pranger Presse*, *Energie futuriste*, 25) ter zato poznal sodobna umetniška gibanja in se po številnih zgledoval. Ker pa tudi v umetnosti ni prenesel diktature, je sčasoma razvil svoj lastni unikatni umetniški izraz, hibridno literarno zvrst na presečišču literarnih tokov tistega časa z značilnostmi impresionizma (senzorični opisi narave, čustev – Kosovelova baržunasta lirika), ekspresionizma (osebne stiske in iluzija, da bo mogoče vse velike družbene probleme rešiti s preroditvijo človeka), zenitizma (leksika iz fizike in kemije, deklamatorstvo, zrcalne pesmi, koncept paradoksa), futurizma (*parole in liberta* – besede na svobodi), dadaizma (jezikovne novotvorbe, semantične in sintaktične nelogičnosti, napad na tradicijo, izzivanje in šokiranje publike), konstruktivizma (občutek splošne odgovornosti za svet, skrb za usodo sveta, konstruktivno soočenje s svetom, linearno branje poezije odpove), nadrealizma (nelogična metaforika, podobe fantastičnega – *enooka riba/črnooka*, *Zeleni žabji kralj/jaba na kostanj*) (Vrečko, 2011, str. 10–35). 'V pravi ekstatični silovitosti je /.../ polno udejanjil /.../ vse smeri

sodobne avantgardne umetnosti' (Turk, 1996, str. 367) in do konca sinhrono uporabljal razne izrazno slogovne načine (Gspan in Kosovel, 1973, str. 697).

Sintezo vsega Kosovelovega pesniškega prizadevanja predstavljajo konsi, Kosovelu povsem lasten pesniški izraz, v katerih črke rastejo v prostor in so glasovi kakor stavbe (Vrečko, 2011, str. 287). Gre za arhitektonsko-prostorske konstrukcije, v katerih je lirске elemente združeval z matematičnimi, kemijskimi, pikturalnimi, tipografskimi intervencijami in političnimi vzkliki (Vrečko, 2011, str. 108–109, 293). Ker gre za sintezo besednega gradiva in likovne forme, so konsi namenjeni tudi gledanju, ne le branju, kar je skladno s konceptom konstruktivistične pesmi kot besedne arhitekture (Vrečko, 2011, str. 111). Kosovelovo avantgardistično pesnjenje ne pripada nobenemu evropskemu avantgardnemu gibanju v celoti, hkrati pa skoraj vsem po malem v podrobnostih, ki jih je apliciral na lastno literarno tradicijo (Troha, 1988, str. 11). Vrečko poimenuje Kosovelovo konstruktivistično poetološko doktrino konsizem in konsi veljajo za vrhunski dosežek evropskega konstruktivizma¹ (2011, str. 88, 110).

Bil je izjemno produktiven in vsestranski: ustvaril je več tisoč pesmi in nekaj sto drugih besedil, od esejev, razprav, pisem, dnevniških zapiskov, različnih osnutkov (Vrečko, 2011, str. 32). Njegova dela odsevajo razgledanega in razmišljujočega človeka, kritični um, pronicljivega opazovalca družbe, ustvarjalnega in angažiranega umetnika, zato v njih mrgoli kulturnozgodovinskih referenc, ki odsevajo družbeni kontekst tedanjega časa. Kombinacija literarnokonstruktivističnih in drugih poetoloških metod ter kulturnozgodovinskih referenc² spreminja njegova dela v kompleksne kolaže časa in prostora, ki jih ni enostavno prevesti v sodobni, razumljiv jezik, četudi Kosovel že desetletja pronicljivo in jasnovidno nagovarja sodobnega človeka vseh obdobj. Za laičnega slovenskega bralca so danes številna njegova dela brez pojasnil nedostopna, nesmiselna. Za tujega, tudi angleško govorečega, toliko bolj.

¹ Kosovel je bil edini med evropskimi konstruktivisti, ki je za svoje pesniške podvige uporabil etimološko zanimivo in avtorsko najoriginalnejšo oznako: kons. Ta okrajšava ima več pomenov: konstruktor, konstruktivnost, konstrukcija, konstruktivni principi, hkrati se navezuje na prakso ruskih avantgardistov, ki so tudi uporabljali podobne krajšave, npr. *loks, vešč* (Vrečko, 2011, str. 286–290). Kons namiguje tudi na njegov priimek. Začetnica K postane v nekaterih pesmih pomemben inženirski element.

² Četudi se površnemu bralcu njegovi stihii zdijo abstraktni in naključno nanizani, stoji za vsemi jasen referent, saj Kosovel za razliko od poljskih in italijanskih futuristov tistega časa nikoli ni sprejel principa 'besed na svobodi' in se zatekal v abstrakcijo (Tokarz, 2014, str. 67). Težnja po skrajni abstrakciji je bila pri Kosovelu v celoti nemogoča, saj je kot primorski Slovenec gojil do maternega jezika posebno spoštovanje. Njegova obramba pesmi je izhajala iz posebnega položaja jezika v slovenskem narodu in iz posebnega pomena literature za njegov obstoj. Pesmi, tudi konsi, so zato vselej pomensko razvidne (Vrečko, 2011, str. 106).

2 Objava Kosovelovih del in prevodi v angleščino

Kosovel je umrl na pragu svoje pesniške kariere, ne da bi izdal eno samo zbirko svojih pesmi in brez možnosti, da bi javnosti pojasnil svojo poetiko in motive. Zato je kreacija njegove literarne identitete pristala v rokah njegovih urednikov, ki so iz del in pisem ter avtorjevih zabeležk po svojem najboljšem vedenju *skonstruirali*³ sliko umetnika, ki je prehajal od enega sloga k drugemu oziroma si je od vsakega kaj izposodil in ustvaril svojstven literarni izraz. Prvi izbor pesmi je izdal Alfonz Gspan leta 1927, nato pa Anton Ocvirk *Izbrane pesmi* leta 1931, *Zbrana dela I* leta 1946, *Integrale* '26 leta 1967 in *Zbrana dela II in III* leta 1977. Da je šlo za enega najpomembnejših predstavnikov generacije, so ugotovili kmalu po pesnikovi smrti, ko so ena za drugo izšle prve zbirke njegovih pesmi. Potem pa je do *Integralov* '26 sledil daljši premor, saj Ocvirk velikega dela Kosovelovega opusa ni takoj prepoznal kot poezijo – številni konsi so delovali kot zabeležke, pesniški eksperimenti. Zato je dodatnih 163 pesmi izšlo šele leta 1967 in na slovenski literarni sceni povzročilo pravo vznemirjenje: Kosovel je bil scela ponovno odkrit, tokrat kot revolucionarni modernist, in njegova eksperimentalna poezija je dokazala, da imamo tudi Slovenci predstavnika zgodovinske avantgarde (Jelnikar, 2009; Vrečko, 2011)⁴. Ob stoti obletnici pesnikovega rojstva je izšel *Ikarjev sen* (Kosovel, 2005) urednikov Aleša Bergerja in Ludwiga Hartingerja, ki vsebuje Kosovelove pesmi v izvirni, faksimilirani obliki z vzporednimi prepisi, poleg tega pa tudi dokumentarno gradivo o pesniku. Leta 2010 je Marjan Dolgan poskrbel za izdajo dotlej neznanega dela Kosovelovega opusa z naslovom *Iz zapuščine* (Kosovel, 2010a), leta 2019 pa je izšla še obsežna

³ Izraz *konstruiranje Kosovela* uporablja Dovič v svojem prispevku Kanonizacija 'odsotnega' avtorja (2004).

⁴ Zbirka *Integrali* '26 je povzročila razburjenje tudi zaradi svojega izgleda: izšla je v formatu kvadrata z avtorskimi grafikami in ponatisom Kosovelovega rokopisa na platnicah in notranjih straneh, kar je odstopalo od tedanje norme. Ta slovita kombinacija forme in vsebine je do danes oblikovala dojemanje Kosovela več generacij Slovencev. Anton Ocvirk je imel pred tem že leta pripravljeno izdajo za tisk, a se mu postavitev dolgo ni zdela v Kosovelovem stilu. Želel je, da bi bilo delo tudi oblikovno bolj konstruktivistično, saj so bile za pesnika poleg vsebine zanimive tudi vizualne lastnosti črk, s katerimi je moč obogatiti ali celo spremeniti verbalni del vsebine. Oblikovanje je končno zaupal pionirju slovenskega grafičnega oblikovanja Jožetu Brumnu (1930–2000), s katerim je nato koordinacija potekala celo leto (Černe Oven, 2024, str. 66). Enako, kot je Kosovel vedel, da je črka, beseda njegov material, s katerim zida (Vrečko 2011: 100), tako Brumen uporablja črko kot osnovni element likovnega jezika /.../. Poleg črke in povečanih ločil /.../ niza tudi druge grafične elemente (ravna črta, kvadrat, pravokotnik), polnilno gradivo in druge tipografske znake (ločila, matematične znake, linije, puščice, pike itd.) (Černe Oven, 2024, str. 71) ter se tako na oblikovni ravni približa govornici Kosovelove poetike. Brumnova tipografija *vizualno prevaja pesmi* in ključno vpliva na razumevanje vsebine, medtem ko so prostor in vsi drugi elementi (črte, kvadrati, pike, krogi ...) premišljeno uporabljeni za interpretacijo (prav tam: 76). Navsezadnje je bil prav oblikovni, vizualni vidik vzvod, zaradi katerega je Kosovel v šestdesetih letih 20. stoletja zaslovel kot osrednji predstavnik slovenske zgodovinske avantgarde; *Integrali* '26 so dosegli velik odmev v tedanjem okolju neoavantgarde z eksperimentalnimi pristopi k besedi, vizualizaciji in vokalizaciji (npr. umetniška skupina OHO), ko je ponoven vzpon doživela vizualna poezija, predstavljena tudi v delih drugih umetnikov (Černe Oven, 2024, str. 65).

publikacija Miklavža Komelja z naslovom *Vsem naj bom neznan* (Kosovel, 2019); ta je ponovno prinesla drobce Kosovela, ki jih javnost predtem ni poznala.

Mednarodni prodor na tuje trge je Kosovelovo delo doživelo leta 1967, ko je pri založbi Seghers v zbirki *Poètes d'aujourd'hui* izšel izbor njegovih pesmi v francoščini. Sledil je italijanski prevod leta 1972 in nemški leta 1976 (Kosovel, 1989, str. b.s.). Odtlej so do danes sledili številni drugi prevodi v skupaj 22 jezikov⁵, o izboru katerih govori pričujoča monografija.

Prvi prevodi Kosovelovih del v angleščino so izšli v antologijah in literarnih revijah na ameriškem trgu. Antologija sodobne jugoslovanske poezije (Lavrín, 1962) vsebuje dve Kosovelovi pesmi v prevodu Janka Lavrina, antologija *The Parnassus of a Small Nation* (Lavrín in Slodnjak, 1965), ki je izšla tri leta kasneje, pa pet v prevodu Lavrina in Glorie Komai. Prvi prevajalec Kosovela v angleščino je bil torej Janko Lavrin, literarni zgodovinar, prevajalec, pesnik in urednik, med drugim tudi član mednarodnega društva PEN in ustanovitelj slovanske katedre na univerzi Nottingham; njegovo ime danes nosi diploma Društva slovenskih književnih prevajalcev za izjemne dosežke prevajanja slovenskega leposlovja. Kosovel je prevajal tudi William S. Heiliger, poznavalec slovanskih jezikov in vzhodnoevropskih narodov z Univerze v Standfordu. V njegovem prevodu je leta 1989 izšla celotna zbirka *Integrali '26*, pred tem pa med letoma 1977 in 2003 posamezne pesmi v številnih literarnih revijah. Veliko sta na ameriškem trgu v literarnih revijah⁶ objavljali Ana Jeltnikar in Barbara Siegel Carlson. Posamezne angleške Kosovelove pesmi so izšle tudi v prevodih Zbigniewa Folejewskega (*Moja pesem* v Kosovel, 1980), Michaela Bigginsa (*Untitled, Dreamless Faces* v Jackson, 1988), Alasdaira Mac Kinnona (*Ves svet je kakor in Majhen plašč* v Kosovel, 1994b in 1994c), Marice Žerjav (*Destruction/Uničenje* v Kosovel, 1994a), Jureta Novaka (Kosovel, 2003) in Erice Johnson Debeljak (*Cons: Cat* v Kosovel, 2006).

V angleščini je do danes izšlo sedem zbirk, v celoti posvečenih Kosovelovim delom. Prva je bila Heiligerjev prevod 155 pesmi iz zbirke *Integrali '26, Integrals* (Kosovel, 1989), devet let zatem pa ista zbirka še v prevodu slovenskih prevajalk Nike

⁵ Podatek temelji na poizvedbi v bazi Cobiss z dne 27. 11. 2024. (Zanimivo: v evidenci Javne agencije za knjigo so navedeni samo prevodi Kosovela v angleški in francoski jezik).

⁶ To je seznam literarnih revij, v katerih so bili objavljeni njuni angleški prevodi: *A Remembered State: Prague PSP Program 2008*, *The Cafe Review*, *Cutthroat*, *International Poetry Review*, *The Literary Review*, *Metamorphoses*, *Natural Bridge*, *Nimrod*, *Poetry International*, *Poetry Miscellany*, *Quarry West*, *6X6* (Jeltnikar 2010: xxi). Natančnih podatkov o objavah (katere pesmi so bile objavljene in besedila prevodov) nam ni uspelo pridobiti.

Kocijančič Pokorn in Katarine Jerin ob jezikovnem pregledu Philipa Burta (Kosovel, 1998). Ob stoti obletnici Kosovelovega rojstva je sledil ponatis izbora istih pesmi⁷ v angleščini v uredništvu Janeza Vrečka z naslovom *Man in a Magic Square* (Kosovel, 2004). Izbor 119 pesmi v povsem novih angleških prevodih Berta in Tee Pribac ob jezikovnem pregledu Davida Brooksa je bil objavljen z naslovom *The Golden Boat⁸: Selected Poems of Srečko Kosovel* (Kosovel, 2008a), nato pa je sledilo še 77 prevodov Ane Jeltnikar in Barbare Siegel Carlson v zbirki *Look Back, Look Ahead: The Selected Poems of Srečko Kosovel* (Kosovel, 2010b). Sanje so objavile krajši izbor v prevodu Berta Pribaca in Alenke Ropret ob jezikovnem pregledu Davida Brooksa z naslovom *A Shot in a Silence* (Kosovel, 2017), leto kasneje pa je sledil angleški prevod pesmi in misli Srečka Kosovela, ki jih je v zbirko *Open* izbrala in uredila Mateja Kralj (Kosovel, 2018).

Angleški prevodi Kosovelovih del, ki se pojavljajo drugje – na spletnih portalih, kot je *Poetry International*, glasbenih zgoščenkah, priložnostnih zgibankah in razglednicah –, so bodisi vzeti iz zgoraj omenjenih zbirk bodisi njihovi prevajalci niso znani. Pregled in tipologija angleških prevodov Kosovelovih del sta na voljo v razdelku 8 in temeljita na javno dostopnih evidencah Javne agencije za knjigo in sistema Cobiss ter na korespondenci s prevajalci, uredniki tujih literarnih revij in založb ter z bibliotekarji.⁹

Preden podrobneje analiziramo posamezne prevode Kosovelovih del v angleščini, razmislimo o splošni problematiki prevajanja (slovenske) poezije (v angleščino).

3 Slovenska poezija na angloameriškem trgu

Slovenski jezik se je od nekdaj v veliki meri oblikoval na podlagi prevodov oz. prevzemanja iz drugih jezikov, zlasti hierarhično najmočnejših (v prevladujoči meri iz nemščine, pa tudi italijanščine, latinščine) (Legan Ravnika, 2009). Tudi književnost v slovenskem jeziku je bila od nekdaj tipično prevodna, saj so v vseh literarnih zvrsteh prevodi igrali opazno vlogo že od Brižinskih spomenikov naprej,

⁷ Le nekaj prevodov je delno spremenjenih.

⁸ Iz Kosovelove korespondence je jasno, da je pesnik nameraval izdati svoje pesmi v zbirki z imenom Zlati čoln, in več raziskovalcev je ugotovilo, da je navdih za ime dobil pri Tagorejevi *Sonar tari*, kar pomeni 'zlati čoln'. Ta se s svojim podobjem pojavlja tudi v posameznih pesmih, npr. v Sferičnem zrcalu, kjer govori o zlatem čolnu v močvirju (Vrečko, 2011; Jeltnikar, 2009).

⁹ Bibliografija sicer skoraj zagotovo ni popolna. Do oddaje prispevka med drugim še nismo prejeli pojasnil iz Knjižnice za slovanske, baltske in vzhodnoevropske študije Univerze v Washingtonu ter odgovora prevajalke Ane Jeltnikar o izdajah nekaterih Kosovelovih del na ameriškem trgu.

prvo slovensko dramsko delo *Županova Micka* pa je v celoti prevod (Vidmar, 2023, str. 175–176). Sodobna literarnoknjižna produkcija v Sloveniji obsega na letni ravni 30–40 odstotkov prevodov (Kocijančič–Pokorn, 2007, str. 20; Kovač, 2023, str. 362), kar je podobno kot na drugih majhnih trgih, saj načeloma velja, da je število prevodov obratno sorazmerno z velikostjo trga.¹⁰

Na globalnem knjižnem trgu predstavljajo prevodi okoli tri odstotke izdanih del, medtem ko na ameriškem in britanskem trgu, ki nas v tem poglavju poglobljeva, dosežejo pri leposlovnih delih vsako leto 's precejšnjo muko en odstotek' (Kovač, 2023, str. 362). Najnižje na lestvici trgov po deležu literarnih prevodov v skupni literarni produkciji je v razvitem svetu prav Amerika (Biggins, 2012, str. 61). In v ta en odstotek sodi slovenska literatura, prevedena v angleščino, kjer se za opaznost bori skupaj z vsemi izvirno neangleškimi evropskimi, azijskimi, afriškimi in drugimi literaturami. Angleški prevodi slovenskih književnih del se delijo na tri dele glede na trge, kje so objavljeni – skoraj enakovredno izhajajo na angleškem, ameriškem in slovenskem trgu (Biggins, 2012, str. 57).

Danes za uspešen plasma slovenske literature na velike tuje trge težava ni več strošek tiska, ki je v dobi digitalizacije postal zanemarljiv. Tudi ne specifičnost in nezanimivost literarne produkcije, saj je ta ena najbolj izjemnih v Evropi (Biggins, 2015, str. 16) in ima (v Severni Ameriki) zaradi svoje občečloveške tematike velik potencial (Biggins, 1994, str. 7). Nišna literatura ne zanima velikih založnikov, saj nima dovolj potenciala za zaslužek. Realna izbira so zato manjše neodvisne založniške hiše na ameriškem in britanskem trgu, ki pa imajo omejeno finančno, marketinško in distribucijsko moč, mdr. Salt (London) in Ugly Duckling (New York), pri katerih sta izšli tudi dve zbirki Kosovelovih angleških prevodov. Te založbe delujejo neprofitno, njihova uredniška politika pa je usmerjena v spajanje ameriške in angleške kulture s kulturami drugih narodov, če parafraziramo Antona Aškerc (1901, str. 464) o pomenu prevodne književnosti. Ko te založbe avtorja prepoznajo kot relevantnega za angleško govoreče bralstvo, ga ponudijo na trgu, pri čemer obeti glede prodaje niso prva skrb, saj se neodvisne založbe financirajo primarno iz donacij in subvencij. Prevedeno delo običajno izdajo v začetnih 700–750 (poezija) oziroma 1500–2500 izvodih (proza), in če poide, ga ponatisnejo v

¹⁰ Po drugi strani prevodi iz slovenščine in drugih t. i. perifernih jezikov, med katerimi sta, zanimivo, tudi npr. kitajščina in arabščina, ne dosegajo niti 1 % svetovnega tržišča prevodne literature. Angleščina ima, nasprotno, status hipercentralnega jezika, saj prevodi iz nje dosegajo najmanj 40 % vseh književnih prevodov na svetu (Mikolič Južnič, 2023, str. 611).

enakem številu (Cornuet, 2024; Biggins, 2004, str. 12). Ameriška založba Ugly Duckling Presse je v zadnjih letih na ta način ponatisnila npr. dela Tomaža Šalamuna pa ruskega pesnika Yevgenya Abramoviča Baratynskyja in grške pesnice Eleni Vakalo. Zbirke *Look back, look ahead: the selected poems of Srečko Kosovel*, ki je pri njih izšla leta 2017 v 750 izvodih in pošla leta 2022, sicer še niso ponatisnili (Cornuet, 2024).

Razlog, da nismo 'prevajana' kultura (četudi smo v veliki meri prevodna), kot ugotavlja Kocijančič Pokorn (2007, str. 20), torej ni le v tem, da je premalo prevajalcev, ki so naravni govorniki angleškega jezika in hkrati obvladajo slovensko do te mere, da bi se lahko lotili literarnega prevoda. Največja prepreka je danes založniški trg. Logiko ameriškega knjižnega trga zelo dobro razume Michael Biggins, ki že leta deluje kot bibliotekar v knjižnici za slovanske jezike na Univerzi Washington v Seattlu in je hkrati dober poznavalec slovenske literature (z Erico Johnson Debeljak si deli prvo mesto najbolj plodnega književnega prevajalca iz slovenščine v angleščino) (Zupan in Koletnik, 2023, str. 619). Biggins meni, da je mogoče potisniti slovensko literaturo bližje proti centru pozornosti angloameriškega literarnega trga, če so pri plasiranju angleških prevodov izpolnjeni spodnji štirje pogoji (2012, str. 62–65).

1. Delo mora biti vrhunsko – posebno, izstopajoče, stilsko ali jezikovno inovativno, hkrati pa mora odsevati slovensko literarno tradicijo, da lahko ponudi edinstven vpogled v avtorjevo realnost. Obenem mora biti relevantno in zanimivo za sodobnega angloameriškega bralca, ki ne pozna slovenske realnosti.¹¹ Z drugimi besedami, v poštev pridejo besedila, ki predstavljajo kulturni kapital naroda, zato je treba najti načine, kako ta kulturni kapital deliti z drugimi narodi. Lenček (1979, str. 6) s tem v zvezi v kosovelovski maniri razvije misel, da se poezija iztrga iz lokalnega, provincialnega tedaj, ko postane človečanska: vse, kar je občečloveško, presega meje nacionalnega in se približa univerzalnemu.
2. Promocija je na angloameriškem trgu izjemno pomembna in najučinkoviteje je, če je njeno osrednje gonilo avtor sam. Ta mora biti torej v prvi vrsti še živ, obenem pa pripravljen potovati in sposoben v ciljnem jeziku nagovarjati publiko

¹¹ Zelo podobno meni Ožbalt (1994, str. 68): Poezija, ki si zasluži mesto na svetovnem odru, mora biti nacionalna, torej tipična za deželo, od koder izhaja, hkrati pa mednarodna v smislu, da naslavlja univerzalne teme človeštva. Pesnik mora biti edinstven, drugačen od vseh drugih, njegovi motivi, občutja in misli pa novi, predstavljeni na svež, čaroben način (Ožbalt, 1994, str. 68).

na promocijskih dogodkih. V zadnjih 40 letih ameriške založbe niso izdajale del preminulih slovenskih avtorjev z edino izjemo Kosovela, Kocbeka, Cankarja in Bartola. Avtor mora biti živ tudi zato, da lahko odgovarja na vprašanja prevajalcev.

3. Jezik je tisti, v katerem prevod bodisi zaživi ali pa ugasne v pozabo. V ciljni jezik je sposoben prenesti izvirno besedilo le prevajalec, ki govori oba jezika kar se da tekoče in ima znanje ciljnega jezika na ravni maternega govorca. Poleg tega mora obvladati kreativno pisanje v angleščini ter spoštovati in ceniti izvirno besedilo, saj le takšen pristop zagotavlja umetniški rezultat. Prevajalec mora dobro poznati klasično in sodobno ameriško, angleško in slovensko prozo in poezijo, da lahko učinkovito prenaša med jezikoma stilistične posebnosti in medbesedilne reference. Ker ima ena oseba težko vse te kvalitete, se dobro obnesejo prevajalski pari (tandem, v katerem je po en naravni govorec slovenskega in angleškega jezika).
4. Pri iskanju založnika se je realno osredotočiti na manjše neodvisne založniške hiše, ki delujejo neprofitno in katerih poslanstvo je plasma neangleških avtorjev na angloameriški trg ter ne nujno visoka prodaja.

Če pogledamo angleške prevode Kosovelovih del v luči Bigginsovih kriterijev, ugotovimo, da je največja težava druga točka. Primarno zaradi sodelovanja med avtorjem in prevajalcem, ki v tem primeru ni mogoče, pa tudi zaradi posledične odsotnosti ambasadorja dotične poezije na angloameriškem trgu, kjer so nastopi v živo in t. i. roadshowi tako pomembni. Prvi točki je zadoščeno v celoti, saj je Kosovel edinstven in inovativen v svojem literarnem izrazu, hkrati pa večno sodoben v osvetljevanju krivic in iskanju pravičnejšega družbenega reda in zato učinkovito nagovarja generacije vseh časov. Avtorji glavnine Kosovelovega opusa v angleščini v večji meri ustrezajo Bigginsovim merilom v tretji točki: bodisi da gre za naravne govorce angleščine, ki poglobljeno poznajo slovensko poezijo in družbeno-zgodovinski kontekst, hkrati pa angleško oziroma ameriško literarno tradicijo (Heiliger, Biggins), ali pa gre za tandeme ali trojice, v katerih so naravni govorniki obeh jezikov in poznavalci slovenske in angleške literarne tradicije ter zgodovinskega ozadja (Kocijančič Pokorn-Jerin-Burt, Jelnikar-Siegel Carlson, Pribac-Pribac-Brooks). Pri četrti točki lahko ugotovimo, da so zainteresirani prevajalci ugotovili podobno kot Biggins, saj sta neodvisni založbi Salt in Ugly Duckling Presse edina neslovenska založnika Kosovelovega opusa v angleščini.

Pri zgornji metriki morda umanjka peta točka, ki pravi, da mora biti vsaka izdaja prevodne lirike dvojezična, če naj bralcu ponudi polnokrvno izkušnjo. Kot bomo pokazali v razdelku 5, je prevajanje poezije prosto po B. A. Novaku (1997) odkrivanje novih galaksij; prevod v drugi jezik podari pesmi novo življenje. Samo vzporedno branje omogoča pravi stik med prevodom in izvirnikom. Dovolj nam, da 'v pravi intenziteti doživimo ves čar izvirne pesmi, globoko vraščene v svoj jezik, v isti sapi pa ugledamo čudež prelitja te lepote v drug in drugačen jezik' (Novak, 2011a, str. 62).

4 Prevajanje poezije

Vse do konca 19. stoletja so prevodi veljali za manjvredna besedila v primerjavi z izvirniki¹², in to kljub temu, da so ključna svetovna dela, v prvi vrsti svetopisemska besedila, vstopala v vse danes največje jezike ravno preko prevodov. Prevod je veljal za manjvredno kopijo, nekaj, kar v procesu prevajanja izgubi dušo. Šele v sedemdesetih letih 20. stoletja je status prevedenih besedil pridobil na veljavi in je prevajanje postalo prepoznano kot najmočnejša sila v razvoju svetovne kulture (Bassnett in Lefevere, 1998). Prevajanje je ustvarjalni napor, ki 'premošča razlike med jeziki, kulturami in narodi, estetskimi, družbenimi in religioznimi izkušnjami' in je kot takšno temelj naše civilizacije (Novak, 2011a, str. 62). 'Z vsakim genialnim delom, ki ga dobimo v našem jeziku, se razvežejo tudi nam krila. Poleg lastnega proizvajanja je prevajanje genialnih del pot do osvoboditve slovenskega duha iz ozkosti in omejenosti.' To so besede Otona Župančiča (1978, str. 262) o prevodih v slovenščino, ki pa imajo občo veljavo.

Prevodi so naše okno v svet, toda obsojeni so na neuspeh, saj ne more nikomur uspeli v popolnosti in dokončno prenesti pomena izvirnika, kajti popolna ekvivalenca ne obstaja (Kocijančič-Pokorn, 2023, str. 584). Če pri strokovnem prevodu stvarnega besedila še lahko govorimo o dokaj natančni reprodukciji izvirnika, je to pri literaturi in zlasti poeziji praktično nemogoče. Pesem je namreč vselej 'tesno zraščena z naravo jezika, v katerem je napisana', zato je poezija na meji neprevedljivega¹³ (Novak, 2011a, str. 45–46):

¹² Hkrati so imeli zlasti za manjše narode z manjšimi jeziki pomembno narodnoutrjevalno vlogo. Ko je Prešernu uspelo iz nemščine prevesti Bürgerjevo *Leonora*, ki jo je bil pred tem skušal prevesti že Zois, a je obupal, prepričan, da slovenski jezik nima dovolj bogatega besedišča, je bil to dokaz, da je slovenščina enakovredna nemščini – jeziku vladajočega imperija – in da smo Slovenci kot narod enakovredni Nemcem (Ožbot, 2007, str. 18–19).

¹³ Znana je krilatica ameriškega pesnika Roberta Frosta (1874–1963), da je poezija tisto, kar se izgubi v prevodu. Novak (2011, str. 77–78) meni, da se določenih pesmi res ne da prevesti, saj je včasih izguba poetičnega smisla

Pesniški jezik je jezik na kvadrat: naravni jezik uporablja kot material, ki ga s specifičnimi semantičnimi, ritmičnimi in evfoničnimi operacijami dvigne do sporočilnega bogastva, kakršnega naravni jezik nikoli ne more doseči. Ker se na ta način vzpostavi skrajno prefinjena in kompleksna tekstura odnosov med zvenom in pomenom, ki so možni le znotraj polja jezika, v katerem je pesem napisana, sleherni poskus prevajanja žal raztrga to izvirno pomensko-zvočno mrežo, da bi jo nadomestil z modelom te mreže v drugem in drugačnem jeziku.

Oblika in vsebina sta pri poeziji neločljivi, poleg tega prevajalec prenaša besedilo iz enega v drug jezik ter iz izvirnega v ciljni literarni sistem in družbeno-kulturni položaj. Zato veliko avtorjev opisuje prevod kot proces ponovnega pisanja besedila, v katerem prevajalec postane soavtor (Rižnar, 2013, str. 43). Prevod nikoli ni zgolj reprodukcija smisla izvirnika, temveč obenem predvsem produkcija smisla v ciljnem jeziku – literarni prevod pa je hkrati tudi umetniško, leposlovno delo v ciljnem jeziku (Kocijančič-Pokorn, 2009, str. 41), toda le, če mu uspe v ciljno besedilo vtisniti drobne detajle, ki 'avtentizirajo, estetizirajo in poetizirajo prevodni slog', kajti šele to je tisti presežek, ornament, brez katerega literarni prevod ne seže na polje poetike in umetnosti (Vevar, 2013, str. 15).

Novak (2011a, str. 46–48) omenja tri osnovne modele prevajanja poezije: pri prvem se zasleduje le posnemanje pomenske plasti izvirnika, kar prenese informacijo, ne omogoča pa estetskega doživetja pesmi. Drugi model je zasnovan na ključni vlogi 'glasbe besed' v poeziji, zato je v ospredju prenos formalnih elementov pesniške oblike, tj. ritmike, evfonije itd. To pogosto vodi v prevod, ki ne zveni naravno v ciljnem jeziku, saj se formalne značilnosti jezikov razlikujejo. Tretji model je kompromis: ideal je zvestoba izvirniku tako na semantični kot formalni ravni. Ob zavedanju razlik med izvirnim in ciljnim jezikom so dovoljeni odmiki na obeh nivojih zaradi prilagajanja nastajajočega besedila naravi ciljnega jezika. V prevodu se lahko spremeni forma (npr. verzni ritem), da bi ohranili pomen, ali pa se spremeni pomen, da bi ohranili formo (npr. akrostih) – v obeh primerih je ključno prenesti sporočilo pesmi (prav tam, str. 67). Prevajalec se mora torej odločiti za najprimernejšo strategijo prevajanja in hkrati sprejeti dejstvo, da se bo ta ali oni aspekt izvirnika neizogibno izgubil: bodisi da so na prvem mestu pomenske strukture izvirnika bodisi ritmični aspekt, poetična energija besedila ali oblika.

enostavno prevelika. Prevajati slabo pa je nevarno: slabi prevodi namreč zaprejo vrata pesnim, pesnikom in celo jezikom ter književnostim.

Podobno meni Vevar (2013, str. 103–113), ki razvije trihotomni model prevodne ekvivalence, temelječ na semantiki, estetiki in pragmatiki, podrobneje razčlenjen na devet soodvisnih principov (prav tam, str. 114–210). Semantična komponenta zajema pomen in informacijsko jedro izvirnika, estetska se nanaša na slog, ritem, glasovno strukturo in umetniški izraz, medtem ko pragmatična obsega kontekstualni učinek in pričakovano recepcijo pri ciljnem bralcu. Model je pomemben, saj opozarja, da noben prevod ne more v celoti zajeti vseh treh razsežnosti hkrati ('prevod je po hotenju čim bolj popolna reprodukcija, po realno dosegljivem pa zgolj vrhunska interpretacija, marsikdaj tudi karikatura' (prav tam, str. 132)). Ozaveščeni prevajalec 'z ustreznim kompetenčnim potencialom' konstantno preračunava, kalibrira na podlagi tega modela, nagiba prevodne prioritete. Tri kategorije so enakovredne, toda model je treba vsakokrat umeriti tako, da razmerja med njimi omogočijo čim manj prevodnih izgub; v določenem primeru je dominantna ena, drugič druga. Pri iskanju prevodne ustreznosti glede na sporočilo, namen besedila in značilnosti ciljne kulture gre torej za dinamičen proces, v katerem se mora prevajalec gibko premikati vzdolž obeh besedil, 'sledi/ti/ zvenu in ritmu in ga mojstrsko poustvari/ti/, ... vstavi/ti/ navidezno mašilo na pravo mesto, ... izpusti/ti/ kakšen odvečen, že impliciran glagol in podkrepi/ti/ ritem, ... naj/ti/ ritmično blagoglasje in obrzda/ti/ prazni tok besed, ... preode/ti/ kakšno besedo v novo, zvočnejše oblačilo (prav tam, str. 14). Na ta način nastane literarni prevod, ki ni več le obrtniški izdelek, temveč umetniško delo. Ključna značilnost umetniškega prevoda pa je zvočna orkestracija jezika, konstituiranje ritma (prav tam, str. 15).

Literarni prevodi se po Nord (2014) lahko bistveno razlikujejo glede na to, ali je njihov namen ohraniti estetske in kulturno-specifične odtenke izvirnika (t. i. dokumentarni prevod) ali prilagoditi besedilo novemu občinstvu z drugačnimi pričakovanji (t. i. instrumentalni prevod). V prvem primeru je v ospredju zvestoba izvirniku, ohranjata se njegova oblika in referenčni okvir, pogosto z dodajanjem opomb (tako v smislu slovničnih in slogovnih razlik med jezikoma kot izvenbesedilnih referenc), najprimernejša izdaja pa je dvojezična, kontrastivna. Pri instrumentalnem prevodu je pomembnejša berljivost in relevantnost za ciljno bralstvo, včasih s prilagoditvami slogovnih ali tematskih elementov, ki vodijo do bolj estetskega in naravno zvenečega prevoda. Nord poudarja, da morajo prevajalčeve odločitve – podomačenje in potujevanje, dodajanje in izpuščanje, eksplicitacija in posplošitev – vedno izhajati iz namena besedila, ciljne publike in komunikacijskega konteksta, ne pa iz togega posnemanja izvirnika. Ta funkcionalni pristop zagotavlja, da prevod učinkovito izpolni svoj namen.

Če hoče prevod zares zaživeti, mora prestopiti mejo med kulturama in vstopiti v literaturo, v katero je preveden (Rižnar, 2013, str. 38). To je na angloameriškem trgu doslej uspelo le enemu slovenskemu avtorju, Tomažu Šalamunu, ki je postal v Ameriki povsem domač, tako rekoč del kanona sodobne ameriške literature (Biggins, 2012, str. 55). Da bi se prevod literarnega dela včlenil v ciljno kulturo, mora bistveno preseči golo jezikovno ustreznost. Tuje besedilo mora biti popolnoma podomačeno, torej mora ustvariti vtis, da gre za besedilo, pisano v materinščini in ne za prevod, ali pa mora prelomiti literarna načela v ciljni literaturi do take mere, da deluje kot izrazita literarna inovacija¹⁴ (Kuhiwczak, 1997, str. 89). A to ni tako enostavno: če je prevod 'lahko berljiv', je to običajno posledica pretiranega prilagajanja prevoda ciljni kulturi in nujno pomeni poenostavljanje in opuščanje kulturno-specifičnih referenc v izvirniku v jalovem poskusu univerzalizacije¹⁵. Na to past opozarja npr. Ožbalt (1994, str. 72) v zvezi z angleškimi prevodi Prešerna, v katerih opaža izpuščanje specifičnih geografskih in družbeno-zgodovinskih elementov, kar ilustrira pretirano sramežljivost prevajalca, mejeco na servilnost do mogočnega sveta izven slovenskih meja. V to past se prevajalec torej ne sme ujeti, če želi zadostiti kriteriju izvirnosti umetniškega dela v 4. razdelku zgoraj.

Novak (2011a, str. 48–62) na številnih primerih prevodov v slovenščino in Ožbalt (1994, str. 69–73) na primeru angleških prevodov Prešerna omenjata več prevajalskih izzivov, ki veljajo tudi za prevajanje Kosovelovih del. Akustični učinki slovenskih glasov imajo pogosto izjemen pomen za sporočilo in atmosfero pesmi, vendar jih je težko prenesti v tuji jezik. Zgodijo se tudi napačni prevodi (izpuščanje besed, uporaba ustreznice z napačno konotacijo), večkrat pa prevod ni napačen, a mu ne uspe prenesti intenzivnosti občutij, ki vejejo iz izvirnika, ali pa enostavno ne zveni poetično. V izogib poenostavljanju, kar prevod osiromaši, lahko prevajalec besedilu v ciljnem jeziku doda opombe s pojasnili lastnih in geografskih imen, zgodovinskih

¹⁴ Podobno trdi Di (2003, str. 125), ki pravi, da eksotika nima prostora v ciljnem jeziku, saj mora prevedeno besedilo zveneti ciljnemu bralcem naravno – na podoben način, kot zveni naravno izvirnik. Eksotični pa morata biti vsebina in atmosfera.

¹⁵ Zanimiv primer prevajanja poezije v angleški jezik na podlagi t. i. svobodnejše strategije, ko prevajalec preoblikuje prevod tako, da je čim bolj primeren za ciljno bralstvo (Kocijančič-Pokorn, 2023, str. 581), je angleška poezija Rabindrata Tagoreja, dobitnika Nobelove nagrade za literaturo leta 1913 in osebnosti, ki je pomembno vplivala na Kosovelovo poetiko. Tagore je bil sam svoj prevajalec in je svoje bengalske izvirnike v želji, posnemati edvardijansko angleščino tistega časa, spremenil skoraj do nerazpoznavnosti – spreminjal je slog, podobe, ton pesmi in register jezika. V bengalsčini je bil literarni inovator na čelu avantgarde, ki je spremenil tok razvoja literatur na indijski podcelini; pisal je v pogovornem jeziku. V angleščini pa je bil 'bedni posnemovalec' romantične, viktorijanske in edvardijanske lirike, ukalupljen v ideologiji kolonializma (Sengupta, 2003). Ironično je, da je Nobelovo nagrado prejel za pesniško zbirko *Gitanjali*; ta je namreč s slabimi posnetki izvirnikov, ki so utrjevali stereotipne predstave o Indiji, krepila kolonialistični primež in zahodne literature po eni strani presunila s svojo eksotičnostjo, po drugi pa s svojo nenavadno domačnostjo (prav tam). Tudi Novak (2011, str. 93) o svojih pesmih iz zbirke *Stibožjite* mdr. piše, da jih je 'na novo izpesnil' za angleški in srbski prevod.

dejstev in kulturno-specifičnih referenc. Tudi dodajanje opomb sicer ni enoznačno, saj po eni strani besedilo obogati, ko mu doda zgodovinski in literarni kontekst, po drugi pa zoži nabor možnih interpretacij. Hellewell (2013, str. 61) na primeru angleškega prevoda Zajčevega *Krokarja* omenja še težavo, da so besede hkrati nosilci sporočilnosti in zvočnih učinkov – tipičen primer so tudi ponavljajoči se Kosovelovi *bori* v eni njegovih zgodnejših pesmi *Bori* (več v razdelku 6.3 spodaj). Zaradi strukturnih razlik med jezikoma – besedni red, dolžina besed in naglasni vzorci, vzorci rime in ritma, ločila – ter nešteto semantičnih variacij prihaja med besediloma v slovenščini in angleščini do neskončnega števila nemogočih kombinacij sporočila in zvoka (Hellewell, 2013, str. 65).

5 Analiza Kosovelovih pesmi v angleškem prevodu

V tem razdelku pogledamo, kako so prevajalci pristopili k izboru Kosovelovih del za prevod v angleščino, katere vsebine so vključili v zbirke, da bi najbolj prepričljivo nagovorili angleško govoreče bralce, in kaj so zapisali o prevajanju Kosovela. Osredinimo se na objave iz razdelka 8.1, saj gre za zbirke, v celoti posvečene Kosovelovim pesmim in mislim. Opredelimo ključne značilnosti Kosovelove poezije, ki tega pesnika delajo posebnega in vrednega prevoda in jih mora dober literarni prevod zato ohraniti. Nato analiziramo izbrane pesmi v izvirniku in prevodih ter primerjamo in komentiramo njihove rešitve.

5.1 Prevajalci o zasnovi zbirk in prevajanju Kosovela

*Integrals*¹⁶ (Kosovel, 1989) je prva zbirka Kosovelove poezije v angleškem jeziku. Obsega 47 pesmi iz zbirke *Integrali* '26 (Kosovel, 1967); izbor in prevode je opravil William S. Heiliger, ki je uredil tudi prvo nemško izdajo *Integralov*. Heiliger govori o 'poetičnem ciklu *Integrali*', ki naj bi ga pesnik razdelil na naslednje sklope: realnost in pesnik, kaos in kozmos, nostalgija, družbeni protest, namišljene pokrajine, območje somraka. Heiliger tudi sam sledi tej 'Kosovelovi' delitvi v organizaciji zbirke. (Danes sicer vemo, da Kosovel v svoji zapuščini ni pustil namigov, kako razumeti in razvrščati njegov opus; organizacija *Integralov* '26 je avtorsko delo Antona Ocvirka.) Ta neobičajna, arhivska izdaja je v Sloveniji na voljo le v čitalnici NUK-a

¹⁶ S stališča izvirnosti in drugačnosti kot ključnih parametrov prevodne literature je morda nekoliko neposrečeno, da so angleško zbirko poimenovali *Integrals*, četudi gre za prevod zbirke *Integrali* '26 (Kosovel, 1967). Danes je namreč jasno, da so konsi tisto, kar dela Kosovela izjemnega v svetovnem merilu – njegove konstruktivistične pesmi iz zbirke *Integrali* so umetniški višek mednarodnega konstruktivizma (Kreft, 1984, str. 224) –, zato bi veljalo za mednarodne bralce izpostaviti ta unikatni vidik njegove poezije.

in v Kosovelovi sobi Knjižnice Sežana. Natisnjena je na barvne liste različnih debelin, zvezane z vrvico, naslovnica in zadnja platnica pa sta iz zelene in rdeče pleksi plastike. Z besedami *Srečko*, *Integrals* in *Kosovel*, prilepljenimi v obliki črke S na plastično naslovnico, deluje kot šolski projekt pri likovnem pouku in predstavlja svojevrsten poklon Kosovelovi poetični igrivosti. Ta zbirka ima le kratek uvod na dveh straneh in nima niti kazala niti ni oštevilčena.

Integrals (Kosovel, 1998) je prevod zbirke *Integrali* '26 iz leta 1967. Vsebuje 155 prevedenih pesmi in v zasnovi sledi izvirni Ocvirkovi delitvi na štiri vsebinske sklope¹⁷ integralov, od katerih so nekateri, kot vemo danes, pravzaprav konsi in jim ne moremo reči integrali (več v Vrečko, 2011). Prevajalki sta prevedli vsaka polovico zbirke, vse prevode pa je lektorsko pregledal naravni govorec angleščine Phillip Burt, ki je svetoval zlasti glede sloga. Njihova prevajalska strategija je bila ustvariti nemogoče, tj. ohraniti sporočilo izvirnika in hkrati prenesti ritem, melodijo in rimo (Kocijančič-Pokorn idr., 1998, str. 20). Prevajalcem se je zdela forma kot konstitutivni element Kosovelove poezije izjemno pomembna, vseeno pa je imela prednost sporočilnost, če sta si pri prevodu prišli navzkriž. '... včasih /je bilo/ treba eno žrtvovati z avtorja drugega /.../, da bi pesem delovala v prevodu' (Kosovel, 2004, str. 157). Prevajalci v uvodu tudi komentirajo, da se je pri njihovem prenosu v angleščino marsikakšen drobec Kosovelove genialnosti neizogibno izgubil (Kocijančič-Pokorn idr., 1998, str. 20).

V smislu leksikalnih zagat pri prevajanju omenijo prevajalci le eno, in sicer Kosovelovega 'človeka', ki so ga prevajali z generičnim 'man' oz. 'men'. Pojasnijo, da se ta izraz nanaša tako na moške kot ženske in se bralcem opravičijo za nenameravano maskulinizacijo besedil. Tu dodajmo, da je takšno opravičilo bralcem v angleščini nepotrebno, saj naravni govorec angleškega jezika generične rabe besede 'man' ne more dojemati kot izključujoče do žensk. Pojasnilo bi bilo potrebno le slovenskemu avtorju oziroma bralcu prevoda, če ta ne bi poznal zakonitosti angleškega jezika.

Dobra polovica pesmi iz zbirke *Integrals* (Kosovel, 1998) je s sedmimi dodatnimi pesmimi in kolažem *Leteča ladja* ponovno izšla kot *Man in a Magic Square: Poems* (Kosovel, 2004). Gre za prevode iste trojice.

¹⁷ Gre za sklope: antagonizmi v Evropi, usoda Slovencev pod pritiski poitalijančevanja, nova lirična poezija ter kaos in kozmos s ponavljajočimi vizijami smrti. To je delitev, ki si jo je zamislil Ocvirk.

Podoben prevajalski trio so Bert Pribac, avstralski Slovenec in pesnik, rojen v Istri, Teja Brooks Pribac, prevajalka, in njen mož David Brooks, avstralski pesnik in izredni profesor na Univerzi v Sydneyju, ki so podpisani pod zbirko *The Golden Boat: Selected Poems of Srečko Kosovel* (Kosovel, 2008a). Pribac je bil že prej prevedel preko 500 Kosovelovih pesmi, od katerih so jih v zbirko, ki je izšla pri ugledni britanski založbi Salt, vključili 119. Brooks Pribac je pomagala pri prevodih, Brooks pa je poskrbel za končno angleško lekturo. Brooks v uvodu zbirke (2008, str. 11–12) piše o prevajanju poezije kot o minskem polju. Omenja številne dileme, ko se mora prevajalec odločati med – na eni strani – brušenjem ostrih robov jezika in ubeseditvijo, ki v ciljnem jeziku zveni najlepše, najbolj naravno, ter – na drugi strani – med poustvarjanjem pesmi v vsej njeni nenavadnosti in drugačnosti. Pri prevajanju Kosovelovih pesmi v *The Golden Boat* je bila v ospredju slednja strategija.

Brooks tudi opozarja na paradoks prevajanja istega opusa s strani več prevajalcev, ko se prevajalci vedno znova znajdejo pod pritiskom narediti bolje in predvsem drugače od predhodnikov¹⁸. Prevodi naj bi bili vselej novi, izvirni, kar je za prevajalce hudo breme. Toda Brooks se s tem pristopom ne strinja, nasprotno, prepričan je, da iskanje vedno novih in drugačnih ubeseditiv in oblik vodi v vedno slabše prevode. Kajti če prevajalec posamezen verz ali celo kitico prevede enako, kot jo je že kdo pred njim, je to za Brooksa dokaz, da imamo pred seboj najboljšo možno dikcijo v ciljnem jeziku. Pri prevodih pesmi v zbirki *The Golden Boat* je bil torej cilj poiskati najboljšo angleško inačico. Ta je hkrati pogosto, kot se je izkazalo, tudi prva, ki pride na misel (Brooks, 2008, str. 12).

Vključene so pesmi iz Ocvirkovih *Integralov* '26 (Kosovel, 1967) in novejša dela, ki so prvič izšla po letu 1974 in v zbirki *Ikarjev sen* (Kosovel, 2005), poleg tega pa tudi Kosovelova zgodnejša dela, zajeta v Ocvirkovi *Srečko Kosovel: Zbrano delo* (1964). Tuje kritike so tak uredniški izbor pohvalile, saj bralcu omogoča spoznati Kosovela skozi vsa obdobja ustvarjanja in ne le v zadnjem, ki je postalo najbolj cenjeno (Henry, 2010). Prevajalci so upoštevali Kosovelove opombe ob nekaterih pesmih in jih vključili v prevode. Posebej dragoceni so prevodi pesmi iz tretjega sklopa, saj je vmes nekaj prvih angleških prevodov, med drugim *When Spring Arrives*.

¹⁸ Ta način razmišljanja vidimo pri Jelnikar in Siegel Carlson (2010, str. xx), ki pišeta, da kot prevajalki lahko le upata, da jima 'bo uspelo pri pesmih, ki so pravi biseri, poudariti vidik, ki ga predhodnikom ni'.

Tudi zbirka *Look Back, Look Ahead: The Selected Poems of Srečko Kosovel* (Kosovel, 2010b) prinaša pesmi različnih slogov, tudi bolj zgodnje impresionistične. Izbor in prevod sta opravili Ana Jelnikar in Barbara Siegel Carlson, ki sta sicer podpisani tudi pod prevode v *Open* (Kosovel, 2018), manifest *Mehanikom!/To Mechanics!* (Kosovel, 2016), izbor devetih pesmi *Bitter Without Meaning* (Kosovel, 2008b) in številne druge. Siegel Carlson je pesnica, literarna prevajalka in lektorica ter urednica, Jelnikar pa strokovnjakinja za kulturne in literarne povezave med Indijo in Slovenijo ter izvrstna poznavalka Kosovelovega dela; podrobno je raziskovala poetološke univerzalije v delih Kosovela in Tagoreja ter vpliv slednjega na Kosovelovo delo¹⁹. Jackson (2010, str. x) označi prevode v *Look Back, Look Ahead* kot pesmi v sodobni, pogovorni angleščini, ki odsevajo Kosovelov jezik in v katerih so bile odpravljene nekatere napake starih prevodov (ni pojasnjeno, katere). S takšnim novim prevodom se Kosovel predstavlja angleško govorečemu bralstvu kot velikan poezije svojega časa, katerega delo prodorno nagovarja tudi nas v kaotičnem sodobnem svetu (Jackson, 2010, str. x). Tudi tukaj prevajalki (Siegel Carlson in Jelnikar, 2010, str. xvii) komentirata, da sta iskali ravnotežje med Kosovelovim sporočilom, kot sta ga sami razbrali iz izvirnikov, in angleškimi različicami pesmi, ki *delujejo* v ciljnem jeziku (tj. *effective poems in English*). Zato sta pogosto spreminjali sintakso oziroma strukturo verzov, rime v izvirniku pa nadomeščali s kombinacijo ponovitev, inverzij, konsonanc in asonanc za primerljiv učinek v angleščini (Siegel Carlson in Jelnikar, 2010, str. xviii).

V zbirko so uvrščene pesmi, za katere prevajalki menita, da jih je najlažje prevesti brez velikih izgub in predstaviti sodobnemu bralcu kot aktualne in zanimive. V smislu vrstnega reda sta se namenoma izognili kronološkemu in urejanju po slogih, da bi tudi na ta način poudarili 'kaotično heterogenost' Kosovelove poetike (Siegel Carlson in Jelnikar, 2010, str. xx).

V uvodu k svojim prevodom izbranih pesmi, ki so bile objavljene v reviji *Apokalipsa* (Kosovel, 2003), prevajalec Jure Novak komentira, da se njegovih prevodov ne sme dojemati kot umetniška dela, ker da so le pripomočki za dvojezično branje Kosovela

¹⁹ Kosovel v svojih esejih in zabeležkah, tudi pesmih največkrat od vseh tujih pesnikov omenja prav Tagoreja (Jelnikar, 2009, str. 10). Med pesnikoma je veliko vzporednic: oba sta čutila, da sta kronista nove dobe, ko je lokalne probleme ključno razumeti v globalni perspektivi in rešitve iskati s sodelovanjem na svetovni ravni. Kljub geografski razdalji sta se oba boleče zavedala zgodovinske realnosti svojega časa, ki sta ga definirali kolonialna nadvlada peščice zahodnih sil in okovi kapitalizma. Združevala ju je želja po uporabi okupacijske sili v imenu kulture, jezika in zgodovine – želja preseči delitev na zahodno in vzhodno (literarno) poloblo je pri Tagoreju izhajala iz kolonialne realnosti indijske podceline, pri Kosovelu pa iz fašističnih pritiskov na primorske Slovence po letu 1920 (Jelnikar, 2009, str. 11–20).

(toda publikacija žal ni dvojezična). Kosovelove genialne sinteze različnih stilov, vsebinskih referenc in zvočnih učinkov je po Novakovo nemogoče prevesti, zato jih je treba brati v originalu. Po številnih neuspešnih poskusih, ohranjati izvirna rimo in ritem v angleških prevodih, je Novak obupal in se raje osredotočil na 'moč maloštevilnih, a natančno odbranih besed in podob, ki jih z njimi slika Kosovel' (Kosovel, 2003, str. 47). Onomatopejo in zvočne učinke je skušal ohraniti.

Zbirka Kosovelovih pesmi in drugih zapisov *Open* (Kosovel, 2018) je kombinacija prevodov iz *Look Back, Look Ahead* (Kosovel, 2010b) in *The Golden Boat* (Kosovel, 2008a) ter dodatnih dnevniških in drugih zapisov, ki sta jih prevedli Ana Jelnikar in Barbara Siegel Carlson. Zbirka z naslovom *A Shot in a Silence* (Kosovel, 2017) je najkrajša, vsebuje le 10 pesmi in dva dodatna zapisa Kosovelovih razmišljanj, a je (edina) opremljena z avtorskimi ilustracijami²⁰. Prevajalca sta Bert Pribac in Alenka Ropret ob jezikovnem pregledu Davida Brooksa.

Vse zbirke, navedene v razdelku 8.1 razen *A Shot in a Silence*, imajo bolj ali manj obsežne uvode in/ali na koncu spremne komentarje, ki so jih napisali prevajalci (Kocijančič–Pokorn, 1998; Kocijančič Pokorn idr., 2004; Brooks, 2008; Jackson, 2010; Siegel Carlson in Jelnikar, 2010; Jelnikar, 2010) oziroma literarni teoretiki (Vrečko; 2004), da bi bralcem pomagali razumeti zgodovinski in kulturni kontekst Kosovelove poezije. Pojasnjene so podrobnosti njegovega kratkega življenja, literarna gibanja, ki so sooblikovala njegov pesniški izraz, in glavne značilnosti njegove poetike. Prevodi sami ne vsebujejo razlag²¹, zato so te k posameznim pesmim običajno dodane na koncu zbirk. Prevajalci tam na kratko pojasnijo kulturno-specifične reference (npr. *SHS is the abbreviation for the Kindgom of Serbs, Croats and Slovenes / 1918–1929/* pri *Cons: 4*) in kontekst posameznih pesmi (npr. *In the manuscript version, the original ticket to one of the shows was glued to the page above the title.* pri *Circus Kludsky: Seat No. 461*) – oba primera sta iz Kosovel 1998. Ponekod je pojasnjena jezikovna igrivost Kosovelove poezije (*'Ee-ab' is the bray of a donkey* pri *Cons 5* v Kosovel, 2010b). V vseh zbirkah so opombe sicer dokaj skope in jih ni zelo veliko; verjetno zato, ker so prevajalci želeli zagotoviti le nujno potrebno medjezikovno in medkulturno informacijo, v interpretacijo pesmi pa si niso drznili posegati.

²⁰ Ilustriran je sicer tudi dvojezični strip Potuhnjeni tipi (Kosovel in Štular, 2021).

²¹ Razlaga je v pesmi odveč, sodi kvečjemu v opombe (Novak, 2011b, str. 183).

Dvojezična zasnova je izjema. Edina knjižna zbirka, ki omogoča vzporedno branje Kosovela v slovenščini in angleščini, je *Look Back, Look Ahead* (Kosovel, 2010b). Prevajanje v tandemu oziroma trojici pa je pravilo: pri vseh zbirkah z izjemo prve – Heiligerjevih angleških *Integrals* (Kosovel, 1989) – je sodelovalo več prevajalcev. V ekipi sta vedno Slovenec in naravni govorec angleščine, pri jezikovnem pregledu pa običajno sodeluje pesnik ali komparativist (Brooks, Jackson); med prevajalci ni vedno pesnika (prevod *Integrals* iz leta 1998 je bil celo študentski projekt (Jerin, 2024)). Nadalje, kljub pomenu, ki ga je Kosovel pripisoval formi pesmi – uporabljeni tipografiji, vizualnim elementom in razporeditvi besed na papirju, s katerimi je udeležan temeljno, prostorsko zahtevo literarnega konstruktivizma, ki je pesnika izenačil z inženirjem, umetnost pa z življenjem (Vrečko, 2011, str. 299–300) –, pregledane angleške zbirke precej sramežljivo naslavljajo ta konstitutivni moment Kosovelove poezije. Najbolj drzne so *Integrals* (Kosovel 1998), *Man in a Magic Square* (Kosovel, 2004) in *Open* (Kosovel, 2018), ki se poslužujejo raznovrstne tipografije (variirata velikost, odebelitev, vrsta) in različnih poravnav besedila, vmes so tudi črte in zapisi v kvadratih, ki skušajo posnemati Kosovelov rokopis pesmi. *Open* je oblikovno precej razgibana, kombinira črno ozadje in beli tisk z belim ozadjem in črnim tiskom, besedilo je natisnjeno v vse smeri, vmes so grafične ilustracije, dodana sta Kosovelov rokopis in njegova abstrahirana podoba.²² *Man in a Magic Square* se s kvadratnim formatom najbolj približa slovenski različici *Integralov* '26 (Kosovel, 1967), ki jih je vizualno zasnoval Jože Brumen, velikan slovenskega oblikovanja. Pisana in igriva je tudi prva angleška izdaja *Integrals* iz leta 1989.

5.2 Kaj Kosovela dela Kosovela – značilnosti njegove poezije

Zaradi strukturnih razlik med jezikoma pri prevodih poezije neizogibno prihaja do številnih odstopanj v ubeseditvi, vključno s spremembo besedne vrste (npr. samostalniškost angleščine v primerjavi s slovenščino), spremembo stavčne zgradbe (besedni red, glagolski način), številnih leksikalnih razlik (nepopolna ustreznost, različni registri), verznega ritma, zvočnosti in podobnega. Posamezne formalne razlike nas v tem poglavju ne zanimajo, saj so za učinkovit prevod nujne. Spremljamo le tipične značilnosti Kosovelove poetike in kako se te v analiziranih prevodih prenašajo v angleščino:

²² Tipografsko inovativnost pesnika odražajo tudi izdaje angleških prevodov njegovih pesmi v revijah *Invisible City* (1981), *Denver Quarterly* (1978) in *International Poetry Review* (1978).

- leksikalne posebnosti: Kosovelove novotvorbe; slogovna zaznamovanost, vključno z arhaizmi iz današnje perspektive; matematična leksika; slovenska leksika kot eksotika za angleško govorečega bralca (v funkciji tujke);
- geminacija (zaporedna ponovitev) glasov, zlogov, besed, sintaktičnih vzorcev ali celih verzov (ponavljanje učinkuje kot refren);
- zvočnost, ki izhaja iz aliteracij (soglasniškega stika), asonanc (samoglasniškega stika) in drugih ponavljajočih se zvočnih vzorcev ter onomatopeje, občasno tudi rime;
- vizualnost pesmi: geometrična postavitve besedila, ekspresivna raba tipografije (črke različnih velikosti, barv in vrst).

Oglejmo si zdaj izbrane Kosovelove pesmi in njihove objavljene prevode v angleški jezik. Izbor je arbitraren in povsem subjektiven, vodila pa ga želja po preučitvi prevajalskih izzivov pri prenosu čim bolj žanrsko raznovrstnih pesmi.

5.3 Pregled izbranih Kosovelovih pesmi v angleščini

Primerjava angleških prevodov Kosovelovih del je po eni strani hvaležno delo, saj je na voljo veliko gradiva, po drugi strani pa izjemno nehvaležno, saj ne poznamo okoliščin, ki so vplivale na nastanek prevodov, in motivov prevajalcev za posamezne odločitve. Za vsako rešitvijo gotovo stoji tehten argument, v nadaljevanju pa v luči značilnosti Kosovelovega verza predstavljamo svoj pogled na to, kako njegova 'kompleksna tekstura odnosov med zvenom in pomenom' deluje v angleščini. Delno se naslanjamo na Vevarjev (2013, str. 103–112) trihotomni prevodni model semantike, estetike in pragmatike, ki po Vevarju z vsakokratno kalibracijo treh sicer enakovrednih kategorij v smeri dominantne omogoča minimalne prevodne izgube. Za dodatno mnenje smo prosili dva naravna govorca angleščine²³: prevode brez navedbe prevajalcev sta brala vzporedno in jih primerjala. Ker ne gre za strokovnjaka, smo ju prosili predvsem za splošno oceno – kaj jima zveni bolje in ju bolj prepričljivo nagovori. Uvodoma smo jima na kratko predstavili ozadje Kosovelovega življenja in značilnosti njegovega literarnega izraza. Njuna mnenja so predstavljena pri vsaki obravnavani pesmi kot sestavni del komentarja.

²³ Gre za Stuja Hayesa, predavatelja s predmetnega področja turizem na Univerzi Otago na Novi Zelandiji, ki sicer izhaja iz Velike Britanije, in Joshua Rocchia, Američana, ki že leta živi in dela (mdr. kot prevajalec) v Sloveniji.

Vsi analizirani prevodi imajo sicer več skupnih značilnosti. Prevajalci so v pesmih ohranjali kulturno-specifične reference, zato prevodi niso 'lahko berljivi' (naj dodamo, da tudi izvirniki niso). Ponavljajo se nekateri slovenski izrazi, npr. *burja*, *refoške*, ki so sicer pojasnjeni v opombah, v pesmi pa vnašajo za angleško govorečega bralca element eksotike in zakoličijo Kosovelovo edinstvenost v času in prostoru. Ravno zaradi številnih izvenbesedilnih referenc, ki delujejo angleškemu bralcem tuje, pa tudi zaradi časovne odmaknjenosti besedil, ki delujejo tuje vsakemu bralcu, tudi slovenskemu, ne moremo govoriti o podomačenem tipu prevoda. V smislu ohranitve sporočila oziroma forme, kadar oboje ni mogoče, so prevajalci dali prednost sporočilu pesmi pred obliko, kar včasih pomeni izgubo ritma in zvočnih učinkov (npr. *Bori*). Najdemo tudi primere, ko so se na račun manjšega odstopanja od sporočila izvirnika odločili ohraniti zvočno ali vizualno podobo pesmi (npr. *Jubilej* oziroma *Srce v alkoholu*). Praktično vsi prevodi so pisani v sodobnem jeziku, le Lavrinovi (1962; Lavrin in Slodnjak, 1965) zvenijo arhaično in njegovega angleškega Kosovela vrnejo v čas pred zgodovinsko avantgardo ter zato delujejo zaznamovano in potujejo.

Bori

Ena zgodnejših in hkrati najboljših Kosovelovih pesmi kaže, da je zelo zgodaj dosegel pesniško zrelost (Novak, 2005, str. 14). Po formalni strukturi je balada, ki v notranjem monologu postopoma prehaja od opisa narave k notranji stiski, čustvena napetost pa se stopnjuje do občutka neznosne bolečine in samote. Metafora črnega bora opeva kraško pokrajino in tamkajšnje ponosne, trdožive ljudi.²⁴ S ponovitvami (*bori*, *grozji*, *trudni*) učinkovito ustvari moreče vzdušje fašističnih pritiskov na Primorskem v 20. letih prejšnjega stoletja. Verz je evfonično bogat zaradi aliteracije črke *b*, ki zveni bojevito v kombinaciji s homonimoma, ki se skrivata za besedo *bori*: kot samostalnik pomeni drevo, če pa ga beremo kot glagol, gre za velelnik od *boriti se*. Številne ponovitve besede *bori* v prvi kitici kličejo k uporabi, ki pa preide v resignacijo z uporabo retoričnega vprašanja v tretji. Pesem ilustrira Kosovelov globoko osebni pesniški izraz in stoji trdno kot črni bor na Krasu: rimo in metrično shemo nadomešča ponavljanje celih končnih besed (*grozji*, *bratje*, *mati*, *oče*), organizacijo besedila pa dopolnjujeta geminacija (ponavljanje številnih besed, zlasti

²⁴ Jelnikar (2010, str. 213) izpostavi ironijo, da je črni bor na Krasu pravzaprav tujerodna vrsta. Toda uporabljali so ga za pogozdovanje, saj je uspešno preprečeval erozijo zemlje zaradi burje. Kosovelov oče je bil zelo aktiven pri iniciativah za reševanje težav z nerodovitno zemljo in pomanjkanjem vode in je upal, da se bo tudi Srečko usmeril v praktični poklic, kjer bo lahko nadaljeval njegovo delo (prav tam, str. 202).

večkratne ponovitve besede *bori*), anafora (ponovitve besed *ali*, *ko da* na začetkih verzov) in semantični paralelizem (*tibi grozi* / *nemi grozi*). Metrična shema je prosta, saj ne sledi klasičnim pravilom zveznega metra in ne uporablja rime, a ker ima večina verzov 8 zlogov, dobimo občutek ritmične urejenosti. Redki verzi, ki so daljši (npr. *kakor v trudnih, ubitih sanjah*), delujejo kot namerni ritmični premiki in poudarki. Takšna zgradba prepričljivo izrazi občutke stiske in brezizhodnosti, zaradi ritma pa pesem zveni skoraj kot molitev. Lirski moment izhaja tudi iz stilno zaznamovane ali za današnje razmere arhaične leksike (*bolna duša; bolni bratje; trudno šepetajo, trudno sanjajoči, v trudnih sanjah*).

Ob pregledu prevodov (preglednica 1) moramo v prvi vrsti ugotoviti, da zvočni učinki prevodov ne dosegajo izvirnika: vsi trije se na različne načine oddaljujejo od izvirnega ritma in tona Kosovelove pesmi. Enotnost verza je ritmično razbita zaradi predolghih ali prekratkih skladenjskih struktur (*Bori, bori, temni bori – Dark pines; v jasni noči se čez gore – over the mountain in the silent night*). Namesto besede *horror*, ki so jo uporabili vsi prevajalci, bi melodiko prvega verza učinkoviteje ujeli z besedo *dread*, saj se število zlogov tako zmanjša (*Pines, pines in silent dread, / pines, pines in voiceless dread*). V Pribčevem prevodu (Kosovel, 2008a, str. 30) opazimo celo opustitve ponovitev besede *bori* v prvi kitici, ki je ključni element pesmi, saj vzpostavi njen ton in nosi njeno sporočilo. Ob zavedanju, da je ponavljanje osnovni motor pesniškega jezika, njegov integralni in ključni gradnik, se nam zdi opuščanje ponavljanja v prevodu kritična napaka, ki kaže na 'katastrofalno nerazumevanje narave pesniškega jezika nasploh in prostega verza še posebej' (Novak, 2011b, str. 74). Na ta način se izgubi mučen učinek aliteracij besed *bori*, glavnih nosilcev čustvenega naboja pesmi. Povedano drugače: zven, ki je konstitutivni element sporočilnosti tako v tej konkretni pesmi kot pri Kosovelu nasploh, v tem prevodu torej ne more pomeniti, saj ga ni.

Verz *in a heavy, exhausted murmur/whisper* (Kosovel, 2008a; Kosovel, 2010b) ustvari vtis teže in utrujenosti, toda hkrati razbije ritem in zabriše učinek aliteracije izvirnika: *težko, trudno*. Alternativna (povsem teoretična) ubeseditvev *they whisper, worn with woe* bi ohranila ritmično strukturo, uporabila aliteracijo in poleg tega ponovno namignila na odmik od sedanjosti. V Kosovel 2010b in Kosovel 2003 opazimo več poskusov aliteracij (*heavily, wearily; sick soul leans; sick soul stoops*), toda učinek se ne razvije docela, saj sledijo sintagme, ki zvenijo togo in okorno (npr. *I can hear stifled voices and can't sleep again; they stride heavily, wearily / over rocky vales*).

Preglednica 1: 'Bori' in različni angleški prevodi

Bori (Kosovel, 1946, str. 62)	Pines (Kosovel, 2008a, str. 30)	Pines (Kosovel, 2010b, str. 19)	Pines (Kosovel, 2003, str. 49)
<i>Bori, bori v tibi grozi bori, bori v nemi grozi, bori, bori, bori, bori!</i>	<i>Pines, pines, in silent horror, pines in mute horror, pines, pines, pines!</i>	<i>Pines, pines, in silent horror, Pines, pines in mute horror, pines, pines, pines, pines!</i>	<i>Pines, pines in silent horror, Pines, pines in mute horror, pines, pines, pines, pines!</i>
<i>Bori, bori, temni bori kakor stražniki pod goro preko kamenite gmajne težko, trudno šepetajo.</i>	<i>Dark pines like sentinels below the mountain across the stony paddocks in a heavy, exhausted murmur.</i>	<i>Pines, pines, dark pines like sentries of the mountain swaying over the rocky woods in a heavy, exhausted whisper.</i>	<i>Pines, pines, dark pines like watchmen beneath the mount they trudge heavily, wearily over rocky vales.</i>
<i>Kadar bolna duša skloni v jasni noči se čez gore, čujem pritajene zvoke in ne morem več zaspati.</i>	<i>When a suffering soul bends on a clear night over the mountain I can hear stifled voices and can't sleep again.</i>	<i>When a sick soul stoops on a clear mountain night, I hear the muffled sounds and can't go back to sleep.</i>	<i>When a sick soul leans over the mountain in the silent night, I hear hidden sounds and can no longer sleep.</i>
<i>»Trudno sanjajoči bori, ali umirajo mi bratje, ali umira moja mati, ali kliče me moj oče?«</i>	<i>Wearily, dreaming pines, are my brothers dying, is my mother dying and my father calling me?</i>	<i>Pines exhausted in dreams, are my brothers dying, is my mother dying and my father calling me?</i>	<i>Wearily dreaming pines, are my brothers dying, is my mother dying is my father calling?</i>
<i>Brez odgovora vršijo kakor v trudnih, ubitih sanjab, ko da umira moja mati ko da kliče me moj oče, ko da so mi bolni bratje.</i>	<i>Without answers they are rustling as if in a weary nightmare, as if my mother were dying, as if my father were calling, as if my brothers were suffering.</i>	<i>No answer only the swish of dead dreams as though my mother were dying, as though my father were calling, as though my brothers were sick.</i>	<i>Unanswering they whistle like in a weary broken dream as if my mother is dying, as if my father is calling, as if my brothers are sick.</i>

Kosovel 2010b v zadnji kitici poseže v formalno organizacijo besedila s tem, ko ustvari šest verzov namesto izvirnih pet. Takšna intervencija je dopustna, kadar jo legitimira rezultat – v tem primeru ritmično prožen, slogovno avtentičen in izrazno okreten verz. Dejansko se ritem v tej zaključni kitici razvije bolj skladno in estetsko prepričljivo kot v prejšnjih.

Ponekod moti ciljna leksika oziroma skladnja, ki po mnenju naravnih govorcev zveni vsiljeno ali celo ne obstaja (*wearily dreaming; hidden sounds; unanswering; I /.../ and can't sleep again; paddock*). Nihče od prevajalcev tudi ni prenesel zaznamovanega besednega reda v tretji, četrti in peti kitici (... *bolna duša /.../ skloni se; ali umirajo mi ...; ko da so mi bolni bratje*) niti zaznamovanega besednjaka (*trudno/-ih; bolna/-i*), zaradi česar prevodi – ob dokaj enostavni motiviki – slogovno delujejo poenostavljeno oziroma manj izrazno. Ker slogovnih potez originala, ki jih občutimo kot nesodobne, v prevodu ne kaže odpraviti (Vevar, 2013, str. 142), bi zgoraj zamenjava *suffering/sick* z npr. *ailing (soul)* dala verzom bolj jasen zgodovinski pečat. Dodatno lahko dobimo speven prvi verz tretje kitice s ponovitvami glasu 'l': *When an ailing soul leans low across / the mountains in the clearest night, ...*).

Pri vokativnem imenovalniku v četrti kitici, ko Kosovel nagovori stražnike pod goro, v prevodih umanjka oznaka za vokativ, ki je v angleški literarni dikciji običajna, v slovenščini pa ni potrebna. Uvodni *O* ali celo *Oh, ye* (*Oh, burdened pines in restless sleep*) bi učinkoviteje signaliziral nagovor in poudaril patos govora. Gre za primer latentne strukture v ciljnem jeziku oziroma za specifični jezikovni potencial angleškega izraznega aparata, ki bi ga prevajalec, četudi pod vtisom izvirnika, moral odkriti, da bi po Vevarju (2013, str. 138) ohranil slogovno-estetske kategorije besedila.

Če povzamemo značilnosti vseh treh prevodov, ugotovimo, da vsi trije zvesto prenašajo osnovni denotativni pomen izvirnika, do razlik pa pride na estetski in pragmatični ravni. Estetsko izstopa prevod iz Kosovel 2010b, ki z bolj ritmično in zvočno prefinjeno dikcijo (npr. *sick soul stoops*) ustvari izrazitejšo pesniško atmosfero, medtem ko je prevod iz Kosovel 2008a bolj 'oglat', poleg tega pa opušča ključne ponovitve, kar zmanjšuje njegovo zvočnost in čustveni naboj. Tudi prevod iz Kosovel 2003 z arhaično stilizacijo (npr. *they trudge heavily, wearily*) ustvarja nekoliko toga zvočno podobo. Pragmatično je prevod iz Kosovel 2010b najučinkovitejši – je čustveno sugestiv in gradi notranjo napetost, kar ustvari poglobljeno bralsko izkušnjo.

Alternativni prevod *Borov*

Iz zgornje analize semantičnih, estetskih in pragmatičnih značilnosti izvirnika ter primerjalnega pregleda obstoječih prevodov, v katerih so bile zaznane sistematične opustitve ritmičnih vzorcev, ponavljanj in stilne zaznamovanosti, predlagamo kot vajo v prostem slogu alternativni prevod (preglednica 2). Ta se v celoti naslanja na

obstoječe prevode in dobre rešitve v njih, a jih skuša modificirati na način, da prevod ohrani vse temeljne elemente Kosovelove poetike: urejeno ritmično sliko, ekspresivno funkcijo ponavljanj, stilno zaznamovano leksiko in motivirani, mestoma inverzni besedni red. Gre za povsem obrtniški izdelek, ki si ne drzne posegati na polje literarno-umetniškega, želi le ilustrirati rezultat sistematičnega pristopa k prevodu Kosovelove pesmi. Pomenljivo je, da sta ravno ta prevod brez omembe avtorja tudi naravna govorca, s katerima smo se posvetovali, označila za najboljšega (Hayes, 2025: 'najlepše se bere', 'v njem ni zaznani nerodnih ali okornih izrazov', 'ritem je izrazit', 'pesem je sugestivna in ima markanten zven'; Rocchio, 2025: 'prvi je metrično najboljši', 'ima pravi, tekoči flow', 'pesniški register je najbolj prepričljiv, recimo *ailing* namesto *sick* oziroma *suffering*, pa *worn with woe* je tudi zelo lepa rešitev'). Seveda pa ni skrivnost, da smo to vajo naredili le na primeru pesmi *Bori*, ki se je izkazala za najlažjo.

Preglednica 2: Alternativni angleški prevod pesmi Bori

Pines (alternativni prevod)

*Pines, pines in silent dread,
pines, pines in voiceless dread,
pines, pines, pines, pines!*

*Pines, pines, darkened pines,
like sentinels below the mountain
across the stony wilds,
they whisper, worn with woe.*

*When an ailing soul leans low across
the mountains in the clearest night,
I hear the muffled echoes rise
and can no longer sleep.*

*“Oh, burdened pines in restless sleep,
are those my brothers dying,
is that my mother dying,
is that my father calling me?”*

*Rustling on without reply,
as in weary, shattered dreams,
as if that is mother dying,
as if that is father calling,
as if those are brothers ailing.*

KONS

Lirični elementi v tej pesmi so razporeditev besedila v verze, nepravilen ritem (enozložnica *Kras* nas preseneti, zato misel zastane pri njej), novotvorba *žalostnejši*, inverzija besednega reda (*od duše njegove*), paradoksalna izjava v sredini (*Civilizacija je brez srca, srce je brez civilizacije.*) in vzklična ponovitev na koncu (*Usmiljenje! Usmiljenje!*). Kot je razvidno iz preglednice 2, je inverzijo prenesel le prevod v *Integrals* (1998), četudi ne v tem verzu, ampak v predhodnem (*sadder still*). A učinek je dosežen. Spremenljivost ritma, ki nas v izvirniku vodi k besedi *Kras*, kjer zastane glas, je v Heiligerjevemu prevodu (Cooper, 2003) porušena, saj je uporabil dve besedi v treh zlogih (*Karst-region*); poudarek je izgubljen. Heiliger je tudi najmanj zvesto sledil razporeditvi verzov in pri tem prezrl pomen ponovitve v središču kitice, zato je Kosovlovega paradoksa sploh ni izpeljal.²⁵ Tudi prevod končnega *Usmiljenja* ni povsem ustrezen: *Compassion* je pomensko bližje sočutju, po drugi strani pa tudi *Pity* (Kosovel, 1998) ne prenese pomena usmiljenja, saj kot vzklik izraža predvsem obžalovanje v smislu *O, kakšna škoda*. Najboljša rešitev se zato zdi *Mervy* (Kosovel, 2008a), kar potrjujejo tudi naravni govorci. Zaznamovanost besede *žalostnejši* se ni prenesla v nobenega od prevodov, medtem ko sta za zaključni nagovor *Gospod profesor* zanimiva tako rešitev *Professor, sir* (Kosovel, 1998), kot *Herr professor* (Kosovel, 2008a), ki nosi še dodatno konotacijo zgodovinskega konteksta.

Zanimiv je tudi pristop k prevodu sintagme *evropski človek*, Kosovlovega kompleksnega simbola zatona evropske kulture in vrednot, ključnega nosilca sporočila pesmi, ki očitno predstavlja torišče prevajalske negotovosti. V Kosovel 2008a in Kosovel 1998 je uporabljen posamostaljeni edninski pridevnik *European*, toda z bistveno razliko: v prvem kot *a tired European* in v drugem kot *the tired European*. V prvem primeru gre za generično branje, v drugem simbolno (Evropejec kot zgodovinski subjekt, nosilec evropske usode). V Cooper 2003 je uporabljena množinska oblika *Europeans*, ki bralca nagovori manj osebno in oslabi poetično moč. Četudi prevajalka v komentarju (Kocijančič-Pokorn idr., 1998, str. 21) pojasnjuje, da so Kosovlovega *človeka* prevajali z *man*, se tu za možnost *European man* niso odločili. Prevodi se torej že v prvem verzu razidejo na denotativni ravni, saj lahko le ugibamo, za katero možnost bi se spričo izraznih možnosti angleškega jezika odločil Kosovel.

²⁵ O ključnem pomenu ohranjanja ponovitev v prevodih smo sicer pisali že pri Borih. Tule pa še kratek komentar glede intertekstualne neskladnosti Heiligerjevih prevodov: v verzu *Evakuacija duš* se v Cooper 2003 edini ni odločil za glagolnik *evacuation*, ampak je uporabil *exhile*, medtem ko je *Evakuacijo duha* leta 1995 prevedel kot *Evacuation of the Spirit* (Taufner, 1995, str. 25).

Preglednica 3: 'Kons' in različice prevodov

KONS (Kosovel, 1967, str. 186)	KONS (Cooper, 2003, str. 207)	KONS (Kosovel, 2008a, str. 100)	KONS (Kosovel, 1998, str. 94)
<i>Truden evropski človek srmi žalostno v zlati večer, ki je še žalostnejši od duše njegove.</i>	<i>Exhausted Europeans stare into the golden sunset, which is even sadder than their souls.</i>	<i>A tired European stares sadly into the golden evening even sadder than his soul.</i>	<i>The tired European stares sadly into a golden evening sadder still than his soul.</i>
<i>Kras. Civilizacija je brez srca, srce je brez civilizacije. Izmučena borba. Evakuacija duš. Večer peče kot ogenj. Smrt Evrope! Usmiljenje! Usmiljenje! Gospod profesor, razumete življenje?</i>	<i>Karst-region. Culture in heartless. Battles of agony. Exile of souls. Evening burns as fire. Death of Europe! Compassion! Compassion! Professor, do you know life?</i>	<i>The Karst. A civilization without heart. A heart without civilization. An exhausting struggle. An evacuation of souls. The evening scorches like fire. Death of Europe! Mercy! Mercy! Herr professor, do you understand life?</i>	<i>The Karst. Civilization lacks a heart, the heart lacks civilization. An exhausted struggle. Evacuation of souls. The evening burns like fire. The death of Europe! Pity! Pity! Professor, sir, do you understand life?</i>

Kratki verzi izvirnika ustvarjajo fragmentiran, zgoščen ritem in stopnjujejo občutek naglice, notranje stiske, razpada, kar je skladno s Kosovelovo kritiko civilizacije in notranjega razkroja evropskega duha. Prevodi to zvočno arhitekturo solidno poustvarijo (z izjemo neposrečene rešitve *Karst-region*). Po mnenju naravnih govorcev najbolje zveni prevod v Kosovel 2008a, ki je ubeseden jasno in je slogovno najbolj skladen (Hayes, 2025; Rocchio, 2025).

Kons 5

Ta znameniti kons niza na videz nepovezane nelirične elemente v konfužno strukturo, ki jo veže osamljena, a presenetljivo močna rima *žlatá/gnojá/I Á* (preglednica 4). Pesmi dajeta svojstven ritem geminacija (ponovitev ključnih besed *žlato* in *gnoj* v različnih sklonih in številke 0 ter enačaja =) in anafora (ponovitve besed *kdor (n)ima; ne potrebuje* na začetkih verzov), toda njena sporočilnost brez poznavanja vsebinskega ozadja ostane bralcu zakrita. Danes je jasno (npr. Kos, 2005; Vrečko, 2011), da oslovsko riganje 'I A' izhaja iz Nietzschejeve *Tako je govoril Zaratustra*, Kosovel pa ga je uporabil, da bi v pesem vnesel moment norčavosti in hkrati z njim na subverziven način izrazil nezaupnico obstoječemu kapitalističnemu svetu.²⁶

²⁶ Da je posthumno razumeti avtorja zahtevno forenzično literarno delo, kažejo številni drobci Kosovelove poezije, ki so bili dolgo narobe razumljeni oziroma se je njihovo dožemanje s časom spreminjalo. V izdaji *Integralov* '26 iz leta

Navdih za pesem je bil tudi kmetijski priročnik *Gnoj je zlato*, ki je Kosovela spodbudil k razmišljanju o nesmiselnosti kapitalizma. Uporaba matematične leksike in koncept paradoksa (*gnoj je zlato*) sta odraz vplivov literarnih gibanj tistega časa na pesnika. Brez najmanj teh informacij je pesem za bralca nedostopna in – kljub temu, da se je Kosovel upiral apoeziji na načelni ravni – povsem nesmiselna.

Preglednica 4: 'Kons. 5' in različice prevodov

hous. 5
Gnoj je zlato
in zlato je gnoj
obeje = 0
 $0 = \infty$
 $\infty = 0$
 $A B <$
 $1, 2, 3$
Kdor ima dušo
ne potrebuje zlata
Kdor ima zlato
ne potrebuje gnoja
 J A,

Faksimile rokopisa, preslikan iz
Integrals (1998)

Cons. 5

(Kosovel 1998: 40)

Manure is gold
 and gold is manure.
 Both = 0
 $0 = \infty$
 $\infty = 0$
 $A B <$
 1, 2, 3.
 Whoever has no soul
 needs no gold,
 whoever has a soul
 needs no manure.

For sure.

Cons. 5 (Kosovel
 2004: 95)

Dung is gold
and gold is dung.
Both = 0
 $0 = \infty$
 $\infty = 0$
 $A B <$
 1, 2 3
He who has no soul
needs no gold
he who has a soul
needs no dung.
 EE-AW.

CONS. 5 (Kosovel, 2010b, str. 73)

Manure is gold
and gold is manure.
Both = 0
 $0 = \infty$
 $\infty = 0$
 $A B <$
 1, 2, 3.
Without a soul
you don't need gold.
With a soul
you don't need manure.
 Ee-ab.

Kons. 5 (Kosovel, 2008a, str. 76)

Dung is gold
and gold is dung.
Both = 0
 $0 = \infty$
 $\infty = 0$
 $AB <$
 1, 2, 3.
Whoever has no soul
doesn't need gold.
Whoever has a soul
doesn't need dung.
 EE-AW

Ena sama rima in enostavna leksika, a vendar predstavlja prevajalski izziv. V prevodu iz leta 1998 Kosovelovega kultnega onomatopoetskega elementa ni, saj je poskušala prevajalka ohraniti nekaj izvirne rime *zlata/gnojá/I Á* s posrečeno kombinacijo *manúre/For síre* namesto iskanja ustreznice za oslovski 'I A'. Ta angleška rima vnese v prevod dodatno zvočno kvaliteto, ki je poudarjena tudi tipografsko, česar ne

1967 Ocvirk denimo konča Kons. 5 z velikim tiskanim odebeljenim 'J A', saj je tedaj tako interpretiral Kosovelov rokopis. Šele kasneje so ugotovili, da gre verjetno za 'I A'.

zasledimo v nobenem drugem prevodu. V prevodu iz leta 2004 je prevajalka rimo opustila in se odločila za angleški onomatopejski zapis *EE-AW*, ki se pojavi tudi v Pribčevem prevodu (Kosovel, 2008a). Tandem Jelnikar–Siegel Carlson uporabi različico *Ee-ab* (Kosovel, 2010b).²⁷ Leksikalne razlike, npr. *gnój* kot *dung* oziroma *manure*, v smislu kakovosti prevoda in berljivosti ne igrajo bistvene vloge (četudi je naravni govorec Hayes (2025) komentiral, da mu *dung* zveni bolj primerno), razen v prevodu iz leta 1998, kjer je, kot že omenjeno, prevajalka s pomočjo *manure* izpeljala rimo *manúre/For síure*. Prevod iz leta 2004 je edini, ki na koncu po nepotrebnem uporabi maskulinizirani *he who* za *kedor*, vsi ostali prevodi se temu uspešno izognejo (s *whoever* ali generičnim *you*). V prevodih opazimo tudi različno rabo ločil in tipografije (raba velikih tiskanih črk), kar pa ne vpliva bistveno na učinek prevedenih pesmi. Pribčev prevod edini ohranja izvirni naslov pesmi (Kons. 5, zapisano s k-jem in ne s c-jem kot v vseh ostalih prevodih). Naravnima govorcema zveni najboljše prevod iz Kosovel 2004 (Hayes, 2025; Rocchio, 2025).

Zvočne učinke onomatopeje so tudi v drugih prevodih Kosovelovih pesmi prevajalci v angleščino praviloma prenašali različno (preglednica 5 kaže primere iz štirih pesmi). Zdi se nemogoče poustvariti učinek oštevanja, ki ga zbudi slovenska geminacija *Ti. Ti. Ti.*, glasovi na koncu *Lorda Radića* pa so enako konfuzni tako za slovenskega kot angleškega bralca.

'Lirski trenutek, četudi izjemno kratek, budi upanje', kot se je slikovito izrazil Jackson (2010, str. x), zato je ključno, da se lirski elementi, če je le mogoče, v prevodu ohranijo. Dva prevoda *Ecce Homo*, kjer pesem vežeta skupaj šibki rimi na začetku in koncu (*ne poznam/kam* in *umreti/razumeti*) ilustrirata razliko med pesmijo, ki je v prevodu to liričnost ohranila, in drugo, ki je ni uspela in zato prej dobiva konture proze (preglednica 6). Lavrinov prevod sicer zaradi uporabe pesniških form, ki spominjajo na edvardijansko poezijo, deluje mnogo bolj staromodno od izvirnika. To je skladno z Vevarjevimi ugotovitvami, da če v prevodu ne oslabimo (relativiziramo) jasnega odtisa epohe, pride ta premočno do izraza (2013, str. 142). Tudi naravna govorca sta kot boljši prevod izbrala tistega iz Kosovel 2008a, ki da je estetsko uravnotežen in jezikovno korekten, Lavrinovega pa zavrnila kot razvlečenega in prenasičenega (zlasti zadnji verz *You won't grasp this, I'm sure, but you may try.*) pa tudi pretirano arhaičnega (Hayes, 2025; Rocchio, 2025).

²⁷ Zanimivo je, da nihče od prevajalcev ni uporabil onomatopoetičnega zapisa, ki se kot najpogostejši ali celo edini pojavlja v velikih slovarjih angleškega jezika, in sicer *bee-baw* (Oxford Advanced Learner's Dictionary, Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus) oziroma *beebaw* (Collins).

Preglednica 5: Izseki iz štirih pesmi z angleškimi prevodi

Pesem št. X (Kosovel, 1967, str. 144)	Poem no. X (Kosovel, 1989, str. np, Kosovel, 1998, str. 49, Kosovel, 2008a, str. 82)	Poem no. X (Kosovel, 2010b, str. 87)
<i>Pij, Pij, Pij, Kb.</i> <i>KH. KH. KH.</i> Ej, hej (Kosovel 1967: 162)	<i>Pij, Pij, Pij, Kb.</i> <i>KH. KH. KH.</i> Hey hey (Kosovel 1998: 69)	<i>P333, P333, P333, Kb</i> <i>KH, KH, KH.</i>
<i>Ti. Ti. Ti.</i> <i>/.../</i> »Si tam?« / <i>Sam.</i>	<i>You. You. You.</i> <i>/.../</i> »Who could that be?« / <i>Just me.</i>	
Lord Radić (Kosovel, 1967, str. 159)	Lord Radić (Kosovel, 1998, str. 66)	Lord Radić (Kosovel, 2008a, str. 91)
<i>Tu, tu, tu.</i> <i>Lu, lu, lu.</i>	<i>Toot, toot, toot.</i> <i>Pee, pee, pee.</i>	<i>Toot, toot, toot.</i> <i>Loo, loo, loo.</i>
Napis nad mestom (Kosovel 1967: 184)	A Sign above the City (Kosovel 1998: 92)	A Sign above the Town (Kosovel 2008a: 99)
<i>/.../</i> klap – klap – klap – klap moj čolnček v trap, <i>/.../</i>	<i>/.../</i> <i>clap – clap – clap – clap</i> <i>my little boat starts to trot, /.../</i>	<i>/.../</i> <i>clap – clap – clap – clap</i> <i>my little boat aslap /.../</i>

Preglednica 6: 'Ecce Homo' v angleščini iz leta 1962 in 2008

Ecce Homo (Kosovel, 1946, str. 299)	Ecce Homo (Lavrin, 1962, str. 55)	Ecce Homo (Kosovel, 2008a, str. 43)
<i>S teboj govorim, pa sem ti daleč.</i> <i>Senca je zrasla v tisoč senc.</i> <i>Sam sebe ne ločim v njih, ne poznam.</i> <i>Kako naj ti rečem, kam?</i>	<i>To Thee I speak, but Thou art far.</i> <i>My shadow into a thousand shadows grown.</i> <i>I'm lost in them, I blunder all around.</i> <i>How can I ask Three: 'Whither bound?'</i>	<i>I speak with you, yet I'm far from you.</i> <i>A shadow grew to a thousand shadows.²⁸</i> <i>I can't tell myself apart, or know myself.</i>
<i>Mrzel pepel leži nad sencami.</i> <i>A nad nami</i> <i>melanholija sivih tlakov,</i> <i>mrličev, ki ne morejo umreti.</i>	<i>O'er the shadows are cold ashes strewn.</i> <i>And around me</i> <i>the melancholy dull-grey pavements</i> <i>Of the dead who cannot die.</i>	<i>How then can I know where?</i> <i>Cold ashes lie with the shadows.</i> <i>But above us</i> <i>the melancholy grays of pavement</i> <i>like corpses that can't die.</i>
<i>P.S. Vem, vi tega ne morete razumeti.</i>	<i>P.S. You won't grasp this, I'm sure, but you may try.</i>	<i>P.S. I know, you can't understand.</i>

²⁸ Kdove, ali je ustrezen prevod s *past simple* (A shadow *grew* to a thousand shadows)? Bi bil nemara boljši *present perfect* (A shadow *has grown* to a thousand shadows), glede na to, da v naslednjih verzih uporablja sedanjik in je treba torej izraziti to neposrednost in časovno bližino.

Spodaj še izsek 2. kitice *Jubileja* in *Grenko resnična brez tolažbe*, kjer je prevajalki ob manjši spremembi sporočila uspelo obdržati Kosovelovo melodijo (preglednica 7). Denotativnemu pomenu se v prevodni poeziji lahko odpovemo, ko je v nasprotju z drugimi principi, ki so v dani situaciji pomembnejši, npr. v tem primeru zvočni učinek rime.

Nekatere leksikalne rešitve v angleških prevodih Kosovelovih del so izjemno posrečene, npr. *point zero* za *ničšče* (*Jesen/Autumn*), *Gendarmes* za *Žandarji* (namesto nevtralnega ali celo sodobnoameriškega *Cops*). Kosovelov *etroplan* iz *Srca v alkoholu* (Kosovel, 1967, str. 138), njegovo protigravitacijsko plovilo, s katerim človek lebdi »2000 metrov v zraku / perspektive ni več« (Kosovel, 1967, str. 276), je v angleščini *etheroplane* (Kosovel, 1998, str. 46; Kosovel, 2010b, str. 183). V Kosovel 2008a (81) so za *etroplan* uporabili *the etherial*, kar že konotira onostranstvo in gre torej pri prevodu za eksplicitacijo, ko besedilo v ciljnem jeziku pove bralcu več od izvirnika. V isti pesmi opazimo domiselni prevod besede *špirit*, ki je v rokopisu tipografsko fragmentirana v dva dela in zapisana z velikimi tiskanimi črkami, pri čemer drugi del (*RIT*) vizualno dominira. V Kosovel 1998 (46) so besedo kreativno spremenili v *kvass*, kar je v opombah pojasnjeno kot *Russian alcoholic drink*. Gre sicer za pijačo, bolj podobno pivu kot žganju, toda osnovna sporočilnost je ohranjena, obenem pa je prevajalska rešitev uspešno reproducirala vizualni učinek izvirnika, saj fragment *ASS* prevzame podobno provokativno funkcijo. Prevoda v Kosovel 2008a (81) in Kosovel 2010 (183) uporabita besedo *spirit*, kar je pomensko ustrezno v smislu žgane pijače, toda vizualni učinek je za angleško govorečega bralca izgubljen.²⁹ Prenosi arhaične, tuje in novotvorjene leksike so izrazito težavni in imajo večinoma nevtralne ustreznice, npr. *aeroplan* (*aeroplane*) in *brzovlak* (*the express*), *truden* (*tired*), *priroda* (*nature*), *bolest* (*illness*); germanizem *befel* (*order*); srbizem tvornice (*factories*); (*pokrajina*) *budalosti* iz *Napisa nad mestom* (Kosovel, 1967, str. 184) kar kot *stupidity zone* (Kosovel 2008a: 99) oziroma *lanscape of stupidity* (Kosovel, 1998, str. 92). Pri novotvorbah se mora prevajalec včasih nujno zateči k interpretaciji, npr. *neblazirana resnica* (*Tujina in mi*, Kosovel, 1967, str. 154) kot *eager truth* (Kosovel, 1998, str. 61).

Pojavijo se tudi leksikalni spodrsaljaji. Če vzamemo za primer *Jesen* (Kosovel, 1967, str. 176–177) in enačbo *genij* = *dub* + *razum*, opazimo, da je ta povsod prevedena kot *genius* = *spirit* + *reason*, kar zveni zavajajoče, saj *reason* resonira bolj kot *razlog*. Edino

²⁹ V Kosovel 1989 (b.s.) je grafični del pesmi povsem izpuščen. Verza /.../ *Prostor O ∞ O / etroplan*, se v prevodu poenostavljeno pojavita kot *Space. / Spacecraft*.

Heiliger je uspel sporočilo ujeti z bolj eksaktnim *genius* = *spirit* + *intellect* (Kosovel, 1978a, str. 133). Prevajalec poezije je najbolj natančen bralec te poezije, toda branja so lahko različna. V *podstrešnici mi druguje glad* – to socialrealistično izpoved iz iste pesmi, ki pomeni nekaj podobnega kot – sicer nič kaj lirično – *in the attic hunger is my companion* (Kosovel, 1998, str. 184) oziroma *hunger joins me in the attic* (Kosovel, 1989, str. b.s.), lahko kdo drug razume na popolnoma obrnjen način: *in the attic I have hunger for a friend* (Kosovel, 2008a, str. 116).

Preglednica 7 : Izsek iz 2. kitice 'Jubilej' in 'Grenko resnična brez tolažbe' z angleškima prevodoma

Jubilej (Kosovel, 1967, str. 155)	Jubilee (Kosovel, 1998, str. 63)	Grenko resnična brez tolažbe (Kosovel, 1976, str. 236)	Bitterly True, and with No Consolation (Kosovel, 1998, str. 142)
<i>Pridi, mraz!</i>	<i>Come, cold.</i>		
<i>Jasni obraz,</i>	<i>Face of gold,</i>	<i>Ti, ki ta pota</i>	
<i>zasij med nas!</i>	<i>shine upon us!</i>	<i>greš,</i>	<i>You, who weave</i>
<i>Kot zimsko srebro,</i>	<i>Look, time like</i>	<i>pravi ti božja dobrot,</i>	<i>this plot,</i>
<i>glej, teče čas:</i>	<i>winter silver flies:</i>	<i>ne smeš.</i>	<i>by the grace of God,</i>
<i>Naši napori</i>	<i>Our efforts</i>	<i>Haba.</i>	<i>must not.</i>
<i>v žrtvi in delu.</i>	<i>in work and sacrifice.</i>		<i>Haba.</i>

Sistematične razlike med prevodi naravnih govorcev angleščine in slovenskih prevajalcev niso izrazite, tu in tam se opazi le razlika med ameriško in angleško angleščino (npr. *Jesen* kot *Autumn* v 1998, 2008 in 2010 oziroma *Fall* v Kosovel, 1989). Tudi naravni govorci angleščine, ki so primerjalno brali zgoraj obravnavane pesmi, niso nujno izbrali prevodov naravnih govorcev kot bolj učinkovitih in prepričljivih, kar je skladno z ugotovitvami Kocijančič Pokorn (2005), da je kakovost prevoda – njegova slogovna ustreznost, idiomatičnost in pomenska natančnost – odvisna predvsem od prevajalčevega kompetenčnega asortimana, prevajalske strategije in poznavanja izvirne ter ciljne kulture, ne pa toliko od maternega jezika ali smeri prevajanja. Nekaj je zapisov celotnih pesmi z malimi tiskanimi črkami, brez velikih začetnic in brez velikih tiskanih črk, tudi kadar v izvirniku so, npr. objave v *Denver Quarterly* (Kosovel, 1978a) in *International Poetry Review* (Kosovel, 1978b). Sicer je tipografija nevtralna in sledi pravopisnim zakonitostim oziroma posnema Kosovelove rokopise.

6 Zaključek

Pri Kosovelu se vse vrti okoli prevajanja: že način, kako je bil njegov opus predstavljen javnosti skozi posthumne izdaje njegovih del, je neke vrste *prevod* (Brooks, 2008, str. 11) oziroma *konstrukcija* (Dovič, 2005): Slovenci ga poznamo po interpretacijah literarnega establišmenta, svet pa ga spoznava preko nadaljnjih interpretacij prevajalcev.

Kosovel sodi med 16 slovenskih avtorjev, najbolj prevajanih v angleščino. Od okoli 300, katerih dela so do danes dobila prevode v angleški jezik, je Kosovel sicer v spodnji polovici skupaj z Edvardom Kocbekom, Ferijem Lainškom in Branetom Mozetičem, pri samem vrhu pa sta Evald Flisar in Tomaž Šalamun (s po 21 in 20 prevodi) (Zupan in Koletnik, 2023, str. 618). Angleških interpretacij in s tem različnih branj Kosovela v angleščini je torej relativno veliko. Razlikujejo se po leksikalnih izbirah in po stopnji, do katere so uspeli ohraniti ali na drugačen način poustvariti zvočne učinke pesmi. Razlikujejo se po načinu prenosa geminacije, enega Kosovelovih osrednjih poetoloških orodij, in upoštevanju vizualnega vidika pesmi. Podobni pa so si vsi prevodi v tem, da so zvesti osnovni sporočilnosti pesmi – kakorkoli jo posamezen prevajalec dojema – in da Kosovelovo zapuščino interpretirajo vzneseno, ponosno (kar se čuti iz vseh spremnih besed).

Jasno je, da sta oblika in vsebina pri poeziji neločljivi – pri konstruktivistih toliko bolj, saj razporeditev in oblika črk in besed na papirju razširita vsebino z dodatno dimenzijo in poezijo pretvarjata v besedno arhitekturo. Tega se je Ocvirk zavedal, zato je k oblikovanju kultne zbirke *Integrali '26* povabil inženirja, velikana slovenskega oblikovanja Jožeta Brumna, da je ustvaril knjigo, ki Kosovelove pesmi prevaja v vizualno govorico in tako ključno vpliva na razumevanje vsebine (Černe Oven, 2024, str. 76). Ta knjiga je povzročila revolucijo v slovenski poeziji in na ravni dizajna vstopila v kanon enakovredno vsebini, ki jo hrani. Pri prevajanju Kosovela v tuje jezike je zato smiselno upoštevati tudi vizualni vidik njegovega dela – poleg samih oblik pesmi, ki so zraščene z vsebino. Njegove zbirke naj bodo oblikovni presežki, enako, kot je ob upoštevanju konteksta izvenserijska njegova poezija. Tega vidika založniki angleških del Kosovela doslej niso naslavljali dovolj samozavestno, pri čemer pozitivno izstopajo *Man in a Magic Square* (Kosovel, 2004), *Open* (Kosovel, 2018) in *Integrali* (Kosovel, 1989).

Kosovelova univerzalna želja, preseči delitev na vzhod in zahod ter se osvoboditi spon politične nadvlade in kapitalizma, ga dela večno aktualnega. Hkrati zveni sodobno in tudi v današnjem času izgleda sveže, zato z lahkoto nagovarja bralce po vsem svetu. Njegovo pisanje je jezikovno inovativno in bogato s kulturno-specifičnimi referencami, zaradi česar je po drugi strani za tujega bralca tudi eksotičen in privlačen. Prevajalec njegovega dela mora zato dobro poznati njegovo življenje, umetniško pot in literarna gibanja, ki so ga oblikovala, da bi lahko razumel njegov pesniški izraz – njegove zvočne pesmi, njegovo arhitekturo besed, njegove intimne portrete Krasa – in zanj poiskal najboljše ustreznike. Pri tem se prevajalec ne sme bati odmikov, izpustov, dodatkov, če naj ustvari enako zvočno markantno, doživeto in prvinsko poezijo, kot je verz v originalu, če naj deluje enako izvirno (Vear, 2013, str. 39). Slogovno-zvočna atmosfera je pri Kosovelu ključna, zato bi morala biti prioriteta prevajalca iskati načine, kako konotacije Kosovelovih besednih slik uskladiti z zvočno orkestracijo jezika. Predpogoj za uspešen prevod je kombinacija znanj, omenjenih v razdelkih 4 in 5, standard pa bi moralo postati tudi dvojezično tiskanje pesmi, ki 'pesniški besedi vrača bistveno dostojanstvo' (Kocjančič, 1998). Prvo se je, kot smo videli, že uveljavilo kot praksa, medtem kot se za slednje založniki Kosovelovih del v angleščini doslej večinoma niso odločali (svetli izjemi, ki Kosovela ponujata vzporedno v slovenski in angleški različici, sta *Integrals* (Kosovel, 1998) in *Open* (Kosovel, 2018)).

Kosovel je v angleščini še kako živ tudi izven svoje poezije, ne nazadnje v konceptu virtualne globalne države NSK, katere uradni jezik je angleščina. Gre za utopični konstrukt države brez fizičnega teritorija, ki je zato inherentno transnacionalna in udejanja koncept enakih možnosti in pravic za vse, ne glede na nacionalno pripadnost, jezik in religijo. Vsakdo lahko postane njen državljan in se pridruži tej globalni skupnosti ter jo tvorno soustvarja (NSK State b. d.). Država je utemeljena na desetih načelih, ki posnemajo avantgardne manifeste in se berejo presenetljivo podobno kot Kosovelova razmišljanja o univerzalnih vrednotah in človečanstvu. Gre za množstvo umetniških kolektivov po vsem svetu, mdr. KonstruktK3 Collective, Zeniteum idr., ki vsak na svoj način udejanjajo poslanstvo umetnosti: ustvarjati za človeka svet, v katerem bo mogel živeti.

7 Pregled angleških prevodov del Srečka Kosovela do leta 2024

7.1 Zbirke Kosovelove poezije in drugih del

Kosovel, S. (2018). *Open: Selected Poems and Thoughts* (str. 113). Društvo Konstruktivist.

- Prevod Ana Jelnikar, Barbara Siegel Carlson, Bert Pribac, Teja Pribac, David Brooks
- Vključena dela: 55 pesmi in številne misli iz esejev, pisem in pesmi v prozi, vključno z manifestom *Mehanikom!*

Kosovel, S. (2017). *A Shot in a Silence* (2nd printing). Sanje.

- Prevod Bert Pribac, David Brooks, Alenka Ropret
- Vključena dela: 10 pesmi

Kosovel, S. (2010b). *Look Back, Look Ahead: The Selected Poems of Srečko Kosovel* (1st ed.). Ugly Duckling Press.

- Prevod Ana Jelnikar, Barbara Siegel Carlson
- Vključena dela: 77 pesmi
- Dvojezična izdaja

Kosovel, S. (2008a). *The Golden Boat: Selected Poems of Srečko Kosovel*. (str. 149) Salt.

- Prevod Bert Pribac, Teja Brooks Pribac, David Brooks
- Vključena dela: 119 pesmi

Kosovel, S. (2004). *Man in a Magic Square: Poems* (str. 159). Myra Locatelli; Mobitel.

- Prevod Nike Kocijančič-Pokorn, Katarina Jerin, Philip Burt
- Vključena dela: 85 pesmi

Kosovel, S. (1998). *Integrals*. Slovene Writers' Association.

- Prevod Nike Kocijančič-Pokorn, Katarina Jerin, Philip Burt
- Vključena dela: 155 pesmi

Kosovel, S. (1989). *Integrals* (str. 72 f.). Hungry Bear Press.

- Prevod William S. Heiliger
- Vključena dela: 47 pesmi

7.2 Antologije in literarne revije

Kosovel, S. (2016). To mechanics!: (mechanics and drivers!) = *Mehanikom! I.d.i.o.t.*, 10 = [§ 19], 6–7.

- Prevod Ana Jelnikar, Barbara Siegel Carlson
- Vključena dela: Manifest mehanikom

Kosovel, S. (2008b). Bitter without meaning: poems by Srečko Kosovel. *Mid-American review*, 28(2), 97–119.

- Prevod Ana Jelnikar, Barbara Siegel Carlson
- Dvojezična izdaja
- Vključene pesmi: Jesen/Autumn, Kraška vas/The Karst Village, Preproste besede/Simple Words, Ura žalosti/Sad Hour, Evakuacija duha/Evacuation of the spirit, Skica na koncertu/Concert Sketch, Kons: Mačka / Cons: Cat, Kdor ne zna/Whoever Can't Speak, Opolnoči/At midnight

Kosovel, S. (2006). Cons: Cat. V: *Words Without Borders*. <https://wordswithoutborders.org/read/article/2006-10/cons-cat/>

- Prevod Erica Johnson Debeljak
- Vključene pesmi: Cons: Cat

Kosovel, S. (2003). Selected poems. *Apokalipsa*, 66, 47–60.

- Prevod Jure Novak
- Vključene pesmi: Ballad, Pines, Premonition, Forebituary, There is But One Horror, Poem of Mine, Expressionist Poem, Out of Joint, The Ecstays of Dying, Rebirth, Tragedy Upon the Ocean

Cooper, H. R. (2003). *An anthology of Slovene literature* (Let. 1, str. 333). Slavica.

- Prevod William S. Heiliger
- Dvojezična izdaja
- Vključene pesmi: Evakuacija duha/evacuation of the spirit, Integrali/integrals, KONS, Črni zidovi/black walls, Mrtve oči/dead eyes, Rdeča raketa/red rocket, Odprto/open, Ura žalosti/hour of sadness

Taufer, V. (1995). *Vilenica Desetnica: 1986–1995* (Let. 1, str. 385). (1995). Slovene Writers' Association.

- Prevod William S. Heiliger
- Vključene pesmi: Evacuation of the Spirit

Jackson, R. in Seehus, R. (1991). *Faces of Man*. Ford-Brown & Co Publishers.

- Prevod Ana Jelnikar, Barbara Siegel Carlson
- Vključene pesmi: New Year's Sonnet, Village Behind the Pines, Kludsky Circus Seat No. 461, Detective No. 16, My Poem, Against Man

Jackson, R. (1988). *The Poetry Miscellany. Special Issue: Yugoslavia*. Ford-Brown & Co Publishers. Str. 43.

- Prevod Michael Biggins
- Vključene pesmi: Untitled, Deamless Faces

Kosovel, S. (1981). Srečko Kosovel (1904–1926): Slovenian futurist. *Invisible City*, 28, 13.

- Prevod William S. Heiliger
- Vključene pesmi: Red Rocket, Integral, Blue Horses

Kosovel, S. (1980). Moja pesem = My song. V: Folejewski, Z. (1980). *Futurism and its place in the development of modern poetry: a comparative study and anthology* (str. XV, 288). University of Ottawa Press.

- Prevod Folejewski, Zbigniew
- Dvojezična izdaja
- Vključene pesmi: Moja pesem/My song

Kosovel, S. (1978b). Ten Slovenian Poems. *International Poetry Review*, 4(1), 32–51.

- Prevod: William S. Heiliger
- Dvojezična izdaja
- Vključene pesmi: Evakuacija duha/Evacuation of the spirit, Odprite muzeje/Open the museums, Smeh kralja DADE/Laughter of king DADA, Cvetje na oknu/Flowers on the windowsill, Kons 4, Pogovor v somraku/Conversation in Twilight, Mrtve oči/Dead eyes, Žandarji/Cops, Sodobna mrtvila/Contemporary destructive weapons, Pesem iz kaosa/Poem from chaos

Kosovel, S. (1978a). Flowers On The Windowsill ; Fall. *Denver quarterly*, 13(3), 132–133.

- Prevod: William S. Heiliger
- Vključene pesmi: Flowers On The Windowsill; Fall

Kosovel, S. (1977). Srečko Kosovel's Integrals. *Poet Lore*, 72(2), 72–73.

- Prevod William S. Heiliger
- Vključene pesmi: Red Rocket, Poem from Chaos, Impression, Death

Lavrin, J. in Slodnjak, A. (1965): *The Parnassus of a Small Nation: An Anthology of Slovene Lyrics* (2nd enlarged ed., str. 197). Državna založba Slovenije.

- Prevod Janko Lavrin in Gloria Komai
- Vključene pesmi: Ecce Homo (Janko Lavrin), A Sonnet (Gloria Komai), Sketch at a Concert (Janko Lavrin), The Face of Conscience (Janko Lavrin), They Nailed a Raven (Janko Lavrin)

Lavrin, J. (1962). *An anthology of modern Yugoslav poetry in English translations* (str. 199). J. Calder; Državna založba Slovenije.

- Prevod Janko Lavrin in Gloria Komai
- Vključene pesmi: Ecce Homo (Janko Lavrin), A Sonnet (Gloria Komai)

7.3 Strip

Kosovel, S. in Štular, A. (2021). Potuhnjeni tipi. *Stripburger*, 30(77), 78–81.

- Prevod Ana Jelnikar, Barbara Siegel Carlson
- Dvojezična izdaja
- Vključena pesem: Potuhnjeni tipi/Sneaky characters

7.4 Razglednice in zgibanke

Novi kolektivizem. (1999). *Srečko Kosovel: Prebujenje: = Risveglio: = Awakening: = Aufwachen* (str. 1, razglednica). Kosovelova knjižnica.

- Prevod n. p.

Novi kolektivizem. (1998). *Srečko Kosovel: [Slika]* (str. 1 razglednica). Kosovelova knjižnica.

- Prevod n. p.

Novi kolektivizem. (1996). *Srečko Kosovel: Majhen plašč: sedemdesetletnica pesnikove smrti* (str. 1, razglednica). Občina Sežana.

- Prevod n. p.

Novi kolektivizem. (1994a). *Srečko Kosovel: 1904–1926: Destruction* (str. 1 razglednica). Občina.

- Prevod Marica Žerjav

Kosovel, S. (1994b). *Ves svet je kakor = Celý svět je jakoby = Sav svijet je kao = Tutto il mondo è come = Àz egész világ mintha = Die ganze Welt ist wie = Świat wszystek jakby = Todo o mundo é como = Celý svet je ako = Todo el mundo es como = Le monde entier est comme = The whole world seems* (str. 16). [samozal.] J. Milič; [samozal.] C. Stepančič.

- Prevod Alasdair Mac Kinnon

Kosovel, S. (1994c). *Majhen plašč = Malý plášť = Malen plašt = Il mantelluccio = Kiskabát = Das Mäntelchen = Mały płaszcz = O pequeno casaco = Malý plášť = El pequeño abrigo = Le petit manteau = A little coat* (str. 16). [samozal.] J. Milič; [samozal.] C. Stepančič.

- Prevod Alasdair Mac Kinnon

7.5 Spletni portali

Poetry International (b.d.). Poetry International:

<https://www.poetryinternational.com/en/> (9. 9. 2024)

- Prevod Nike Kocijančič–Pokorn, Katarina Jerin
- Dvojezična idaja
- Vključene pesmi: A Face by the Window, Above the Madhouse, Close to Midnight, CONS:CONS:CONS, Delirium, HEY, HEY, In Silver Moonlight, In a Pyramid, Ljubljana is Asleep, The Daze of Death, The Marked, The Sun Laughs, What a Hell, One would Say, Why Get Upset, Naše oči/Our eyes, Razočaranja/Disappointments, Samomorilec pred zrcalom/A suicide in front of a mirror, Po srebrni mesečini/In silver moonlight. Kons: XY/Cons: XY, pogovor v somraku/Talk at Twilight, Slaniki/Herrings, Jesenska pokrajina/An Autumn Landscape, V vetru se ziblje/It sways in the Wind, KONS: Z/Cons: Z

7.6 Zvočni posnetki

Bratkovič, B. (2012). *Bodi svetilka* = *B a lamp*. samozal. B. Bratkovič. Posnetek je dostopen na: <https://bojanbratkovich.bandcamp.com/album/bodi-svetilka-b-a-lamp> (23. 8. 24)

- Prevod Ana Jeltnikar, Barbara Siegel Carlson, Nike Kocijančič Pokorn, Katarina Jerin, Philip Burt, Bert Pribac, Tea Brooks, David Brooks
- Kaučič, Z. (2002). *Zlati čoln* = *The golden boat*. Splasc(h) Records.
- Prevod: n.p.

Literatura

- Aškerc, A. (1901). Pagovor. V A. Aškerc in I. Vesel (ur.), *Ruska antologija v slovenskih prevodih* (str. 457–464). Goriška tiskarna.
- Bassnett, S. in Lefevere, A. (1998). *Constructing cultures: essays on literary translation*. Multilingual Matters.
- Biggins, M. (13. 6. 1994). Možnosti za uspeh v ZDA ima tudi slovenska proza: pogovor z ameriškim prevajalcem. *Delo*, 36(135), 7. Portret.
- Biggins, M. (15.12. 2004). Prevajati izjemno besedilo je čisti užitek: pogovor s prevajalcem Alamuta M. Bigginsom. *Delo*, 46(291), 12.
- Biggins, M. (2012). Americanizing Slovene literature, or, Taking the day-trippers' path to the summit instead of the north face: Slovene to English literary translation on the society's fortieth anniversary. *Slovene studies*, 34(1/2), 55–70.

- Biggins, M. (2015). „Slovenija je majhna, njena literatura pa ne“: Michael Biggins, Lavrinov nagajenec. *Delo*, 57(134), 16.
- Brooks, D. (2008). Srečko Kosovel: Life and Poetry. V *The Golden Boat: Selected Poems of Srečko Kosovel* (str. 1–15). Salt.
- Cornuet, M. (2024). Elektronska korespondenca z dne 14. in 20. 8. 2024.
- Černe Oven, P. (2024). Vizualizacija poezije skozi konstruktivni dialog urednika in oblikovalca na podlagi analize primera Integrali '26. V P. Černe Oven (ur.), *Vizualna pismenost: teoretsko raziskovanje, razumevanje, ustvarjanje in interpretacija sodobnosti* (str. 44–60). Založba Univerze.
- Di, J. (2003). *Literary Translation: Quest for Artistic Integrity*. St. Jerome Publishing.
- Dović, M. (2004). Kanonizacija „odsotnega“ avtorja = Canonisation of the „absent“ author. V M. Dović in A. Jovanovski (ur.), *Kosovel: med etiko in poetiko: porzetki simpozija, Ljupica, 8.–10. september 2004* (str. 24–25). Slovensko društvo za primerjalno književnost.
- Gspan, A., in Kosovel, S. (1974). *Neznani Srečko Kosovel: neobjavljeno gradivo iz pesnikove zapuščine ter kritične pripombe h Kosovelovemu Zbranemu delu in Integralom*. Prostor in čas 5/8–12 (posebni odtis).
- Hayes, S. (2025). Elektronska korespondenca z dne 4. 6. 2025.
- Hellewell, O. (2013). Translating Dane Zajc's "Krokar": a Commentary. *Slovene Studies: Journal of the Society of Slovene Studies*, 35(1-2), 61–77.
- Henry, B. (2010). *Best American Poetry*.
https://blog.bestamericanpoetry.com/the_best_american_poetry/2010/07/adventures-in-reading-in-translation-sre%C4%8Dko-kosovel-by-brian-henry.html
- Jackson, R. (2010). Being a Lamp: Srečko Kosovel. V *Look Back, Look Ahead: The Selected Poems of Srečko Kosovel*, (str. ix–xvi) (1st ed.). Ugly Duckling Presse.
- Jelnikar, A. (2009). *Towards universalism: Rabindranath Tagore and Srečko Kosovel: a joint perspective in a disjointed world*. [Doktorska disertacija]. University of London.
- Jelnikar, A. (2010). Afterword: Looking Back, Looking Ahead; The Life and Poetry of Srečko Kosovel. V *Look Back, Look Ahead: The Selected Poems of Srečko Kosovel*, (str. 199–217) (1st ed.). Ugly Duckling Presse.
- Jelnikar, A. (2018). Looking back, looking ahead; the life and poetry of Srečko Kosovel. V *Open: selected poems and thoughts*, (str. 94–105). Društvo Konstruktivist.
- Jerin, K. (2024). Elektronska korespondenca z dne 2. 9. 2024.
- Kocijančič, G. (16. 11. 1998). O prevajanju poezije. *Delo*, Književni listi.
- Kocijančič-Pokorn, N., Jerin, K., Burt, P. (1998). On the translations. V: KOSOVEL, Srečko. *Integrals*. Ljubljana: Slovene Writers' Association, 1998. Str. 20–21. Litterae slovenicae, 1998.
- Kocijančič-Pokorn, N. (1998). Beyond the avant-garde and expressionism: Srečko Kosovel's Integrals. V S. Kosovel *Integrals*, (str. 11–19). Slovene Writers' Association.
- Kocijančič-Pokorn, N. (2005). *Challenging the traditional axioms: translating into a non-mother tongue*. J. Benjamins.
- Kocijančič-Pokorn, N. (2007). Prevodna, a ne prevajana kultura: slovenska literatura v tujini = A translating, but not a translated culture. V U. Vogrinc Javoršek in N. Kocijančič Pokorn (ur.), *Via Slouenski jesig preobremen: vloga prevoda v razvoju slovenskega jezika in književnosti* (str. 20–24). Filozofska fakulteta, Oddelek za prevajalstvo.
- Kocijančič-Pokorn, N. (2009). Prevodoslovno proučevanje literarnih prevodov. V N. Kocijančič Pokorn (ur.), *Sodobne metode v prevodoslovnem raziskovanju* (str. 40–58). Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Kocijančič-Pokorn, N. (2023). Teoretična misel o prevajanju na Slovenskem. V N. Kocijančič Pokorn, R. Grošelj in T. Mikolič Južnič (ur.), *Zgodovina slovenskega literarnega prevoda I: pregled zgodovinskega razvoja* (str. 565–595). Založba Univerze; Cankarjeva založba.
- Kos, M. (2005). Kosovel in nihilizem: poskus konstruktivne destrukcije = Kosovel and nihilism: an attempt at constructive deconstruction. *Kosovelova poetika*, (str. 81–89).
<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-UPGSFTGK>
- Kosovel, S. (1946). *Zbrano delo. Knj. 1, Pesmi* (str. 450). Državna založba Slovenije.
- Kosovel, S. (1964). *Zbrano delo* (3 zv. v 4 kosih). Državna založba Slovenije.
- Kosovel, S. (1967). *Integrali '26* (A. Ocvirk, Ed.). Cankarjeva založba.

- Kosovel, S. (2005). *Ikarjev sen: dokumenti, rokopisi, pričevanja* (str. 255). Mladinska knjiga.
- Kosovel, S. (2010a). *Iz zapuščine: pesmi, neobjavljene v Zbranem delu* (2. natis, str. 287). Založba ZRC, ZRC SAZU. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-RV9O4A1F>
- Kosovel, S. (2019). *Vsem naj bom neznan: neobjavljeni del zapuščine* (str. 2 zv.). Goga.
- Kovač, M. (2023). Trženjski in organizacijski vplivi na razvoj knjižnega založništva in na knjižno prevajanje. V N. Kocijančič Pokorn, R. Grošelj in T. Mikolič Južnič (ur.), *Zgodovina slovenskega literarnega prevoda I: pregled zgodovinskega razvoja* (str. 361–376). Založba Univerze v Ljubljani.
- Kreft, B. (1984). Kosovel v času. *Naši razgledi*, 33(23), 220–236.
- Kuhiwczak, P. (1997). Translation and National Canons: Slav perceptions of English romanticism. V S. Bassnett (ur.), *Translating Literature*, (str. 81–96). D. S. Brewer.
- Lenček, R. L. (1979). On the Options of the Poetry of a Small Nation. *Slovene Studies I*, 4-13. 68.
- Legan Ravninar, A. (2009): Razvoj slovenskega strokovnega izrazja. *Terminologija in sodobna terminografija* (ur. N. Ledinek, M. Žagar Karer, M. Humar). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. Str. 49–74.
- Mikolič Južnič, T. (2023). Prevodne izmenjave. V N. Kocijančič Pokorn idr. (ur.), *Zgodovina slovenskega literarnega prevoda II: slovenska literatura v dialogu s tujino* (str. 611–613). Založba Univerze; Cankarjeva založba.
- Nord, C. (2014). *Translating as a purposeful activity: Functionalist approaches explained*. Routledge.
- Novak, B. A. (1997). *Po-etika forme* (str. 367). Cankarjeva založba.
- Novak, B. A. (2005). Kosovel, velik pesnik in slab verzifikator = Kosovel: a great poet but a poor prosodist. *Kosovelova poetika*, 7–17. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-ASU1RLMC>
- Novak, B. A. (2011a). *Salto immortale: študije o prevajanju poezije. Prva knjiga*. Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Novak, B. A. (2011b). *Salto immortale: študije o prevajanju poezije. Druga knjiga*. Založba ZRC, ZRC SAZU.
- NSK State (b. d.) <https://nskstate.com/article/constitution-membership-and-basic-duties-nsk-members/>
- Ožbalt, I. M. (1994). Slovene poetry in English : challenges and problems. *Acta Neophilologica*, 27(1), 67–74. <https://doi.org/10.4312/an.27.1.67-74>
- Ožbot, M. (2007). Prešeren kot prevajalec Bürgerjeve Lenore in razvoj slovenske poezije = Prešeren as a translator of Bürger's Lenore and the development of Slovene poetry. V U. Vogrinc Javoršek in N. Kocijančič Pokorn (ur.), *Vita Slouenski jesig preobernen: vloga prevoda v razvoju slovenskega jezika in književnosti* (str. 18–21). Filozofska fakulteta, Oddelek za prevajalstvo.
- Rižnar, I. (2013). *Antologiziranje in prevajanje poezije*. Fakulteta za management; Založba Univerze na Primorskem. <http://www.fm-kp.si/zalozba/ISBN/978-961-266-155-7.pdf>
- Rocchio, J. (2025). Elektronska korespondenca z dne 11. 6. 2025.
- Sengupta, M. (2003) Prevod, kolonializem in poetika: Rabindrath Tagore v dveh svetovih. *Literatura* 143–144, letnik XV: *Slavljenje hibridnosti*, 140–151.
- Siegel Carlson, B. in Jelnikar, A. (2010). Translator's Note. V *Look Back, Look Ahead: The Selected Poems of Srečko Kosovel*, xvii–xxii (1st ed.). Ugly Duckling Presse.
- Tokarz, B. (2014). Kosovelova poezija. V M. Jesenšek (ur.), *Jeziki, literature in kulture v stiku: ob 200-letnici M. J. Lermontova, 110-letnici Srečka Kosovela in 100-letnici Vitomila Zupana* (str. 61–75). Univerza.
- Troha, V. (1988). O Kosovelu in italijanskem futurizmu. *Primerjalna književnost*, 11(2), 1–14. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-8DPT7VPT>
- Turk, B. M. (1996). Slogovna razmerja Kosovelove lirike v luči modernističnih poskusov iz zadnje ustvarjalne etape. *Slavistična revija*, 44(4), 367–392. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-SMGI1CDY>
- Vevar, Š. (2013). *Vrvobodska umetnost prevajanja*. Cankarjeva založba.
- Vidmar, L. (2023). Prevajanje posvete dramatike v razsvetljenstvu. V N. Kocijančič Pokorn idr. (ur.), *Zgodovina slovenskega literarnega prevoda I: pregled zgodovinskega razvoja* (str. 171–186). Založba Univerze; Cankarjeva založba.
- Vrečko, J. (2004). Srečko Kosovel, Man in a Magic Square. V *Man in a Magic Square: Poems*, 10–28. Myra Locatelli; Mobitel.

- Vrečko, J. (2011). *Srečko Kosovel* (Let. 13, str. 555). Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Zupan, S. in Koletnik, M. (2023). Literarnoprevodne izmenjave z angleščino. V N. Kocijančič Pokorn idr. (ur.), *Zgodovina slovenskega literarnega prevoda II: slovenska literatura v dialogu s tujino* (str. 615–629). Založba Univerze; Cankarjeva založba.
- Župančič, O. (1978). Pomen prevodov za našo duševnost. V *Zbrano delo* 7 Otona Župančiča, 262–263. Državna založba Slovenije.

SREČKO KOSOVEL V ČEŠKIH PREVODIH IN INTERPRETACIJAH

ALEŠ KOZÁR

Bukovka, Češka
ales.kozar@post.cz

Srečko Kosovel je bil na Češkem v 20. stoletju nedvomno eden najbolj prevajanih slovenskih pesnikov. In podobno kot na Slovenskem se je sčasoma spreminjala tudi njegova češka recepcija. V besedilu bomo poskusili pokazati, kako se je postopoma uvrščal v češko predstavo o slovenski literaturi in celoten prevajalski mozaik. Pregledali bomo bistvene izbore iz njegovega dela in antologije, v katerih so se pojavili prevodi njegovih pesmi, ter poskusili analizirati posamezne prevajalske pristope. Ozrli se bomo tudi k spremnim metabesedilom in člankom, ki so obravnavali njegovo delo, ter se seveda seznanili tudi z odnosom raznih prevajalskih osebnosti do njegovega dela. Ugotavljamo, da so bili Čehi o pesniku Kosovelu informirani zelo zgodaj in da sta bistvene informacije o njem v češki kontekst prinašala predvsem slovenska literarna zgodovinarja Božidar Borko in Oton Berkopec. Izpostavljamo posamezne stereotipe v interpretaciji njegovega dela, ki so vplivali na njegovo recepcijo, in sodobne poskuse njihovega spreminjanja, da bi bili usklajeni s spremembami v korpusu Kosovelovih besedil.

DOI

[https://doi.org/
10.18690/um.3.2025.2](https://doi.org/10.18690/um.3.2025.2)

ISBN

978-961-299-058-9

Ključne besede:

Srečko Kosovel,
poezija,
češčina,
prevodi,
slovenščina

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

1 Uvod

Zelo bogato češko prevajalsko dejavnost so od 19. stoletja naprej vodile osebnosti katoliškega kroga, pogosto duhovniki. Prvim knjižnim prevodom pridig Antona Martina Slomška v 70. letih 19. stoletja so sledili prevodi poezije Simona Gregorčiča, kasneje Alojza Gradnika, Silvina Sardenka in medvojnih osebnosti: Frana Ksaverja Meška (največ knjižnih prevodov v češčino sploh) in pesnikov, kot sta bila npr. Anton Vodnik in Edvard Kocbek. Zunaj tega kroga so se prevodov iz slovenščine lotili nekateri pesniki, mdr. Jaroslav Vrchlický (1853–1912), ki je mdr. prevajal pesmi Antona Aškerca. V začetku 20. stoletja sta postala glavna reprezentanta slovenske literature France Prešeren in Ivan Cankar. Prevajalce teh dveh avtorjev lahko iščemo med navdušenimi utrjevalci češko-slovenskih kulturnih odnosov, kot so npr. Josef Penížek, Růžena Nasková in Jaromír Borecký.¹ Generacija pesnikov slovenske moderne je morala na samostojno knjižno objavo počakati do izbora *Bratrská poezie* (1925, v slovenskem prevodu Bratska poezija), urejenega po smrti prevajalca in pesnika Jiříja Wolkerja (1900–1924). Ta se je tem pesnikom posvetil že v času svojega srednješolskega študija pod mentorstvom svojega učitelja Vojtěcha Měrke (1888–1974), ki je kasneje prevajal slovenske avtorje tudi sam. Jiříja Wolkerja so na Češkem pogosto povezovali s Kosovelom, čeprav nista bila na noben način v osebni stiku. Tudi pomemben članek Ivana Laha o Wolkerju s prevodi njegovih pesmi je v Ljubljanskem zvonu izšel šele po Kosovelovi smrti, v številkah 10–12, torej jeseni leta 1926,² medtem ko je Kosovel umrl že spomladi, 27. maja. Konkretnih drugih povezav med Kosovelom in češkimi pesniki tega časa najbrž ni bilo. Tudi konstruktivizem na Češkem ni bil posebej odmeven, čeprav lahko primerjamo npr. tipografske posebnosti pri Kosovelu z istimi prvinami npr. v zbirki Jaroslava Seiferta (1901–1986) *Na vlnách TSF* (1925, Na valovih TSF) ali pesniškem ciklu *Abeceďa* (1926) Vítězslava Nezvala (1900–1958), na katere so pa vplivali predvsem prevodi slavnih kaligramov Guillaumea Apollinairea izpod peresa Karla Čapka (1918, v češkem prevodu že 1919).

¹ Urbančič, B. (1995). *Česko-slovenské kulturní styky*. Euroslavica.

² Lah, I. (1926). Jiří Wolker. *Ljubljanski zvon* 10, 610, 11, 692, 12, 766.

2 Antologija *Hvězdy nad Triglavem* (1940)

Bistveno mesto v recepciji slovenske moderne poezije in poleg ostalih tudi pesnika Kosovela ima antologija *Hvězdy nad Triglavem*³ (v prevodu v slovenščino *Zvezde nad Triglavom*), ki ponuja najkompleksnejši pregled slovenske poezije od obdobja moderne do tridesetih let 20. stoletja. Antologijo je uredil Oton Berkopec (1906–1988), prevajali pa so z njegovo jezikovno pomočjo vrhunski češki pesniki te generacije, kot so Josef Hora (1891–1945)⁴, Jan Čarek (1898–1966), Kamil Bednář (1912–1972) in František Nechvátal (1905–1983). Ta antologija pomeni vrhunec češkega zanimanja za slovensko literaturo v medvojnem obdobju. Knjiga se začne s pesmimi pesnikov slovenske moderne Ivana Cankarja, Otona Župančiča, Josipa Murna in Dragotina Ketteja, vsemi v prevodu Josefa Hore, in seže preko pesnikov z začetka 20. let, kot so brata Anton in France Vodnik, Vida Taufer in Srečko Kosovel, do pesnikov generacije 30. let, npr. Edvarda Kocbeka, Mileta Klopčiča in Boža Voduška. V antologiji najdemo skupaj 23 osebnosti slovenske poezije omenjenega obdobja. Količinsko je največ prostora posvečeno Otonu Župančiču, ki ima v njej sedem pesmi, med katerimi sta dve, *Z vlakom* in *Duma*, posebej obsežni. Takoj na drugem mestu je že Srečko Kosovel s petimi pesmimi. Štiri je prevedel Kamil Bednář (1912–1972): *Novoletni sonet z naslovom Novoroční*, *Krik po samoti* kot *Výkřik po samotě*, *Extaza smrti* in *Pesem – Slavček med trnjem* kot *Píseň*. *Pesem* (*Stařena za vsí*, *Starka za vasjo*) pa je prevedel pesnik Jan Čarek (1898–1966). Iz tega lahko sklepamo, da je bil Kosovel predstavljen kot vodilna osebnost slovenske poezije 20. let, izbor pesmi pa vsebuje tako „kraške“ pesmi in pesmi s socialno tematiko kot tudi ekspresionistične pesmi; Berkopčevi antologiji torej uspe celo na tako omejenem prostoru predstaviti vse bistvene poetične karakteristike takrat znane Kosovelove poezije.

3 Antologija *Snímky krajiny poezie* (1966)

Ta antologija ima podnaslov „Majhen izbor jugoslovanskih pesnikov XX. stoletja“, urednika sta bila Irena Wenigová in Dušan Karpatský. Gre torej za širši izbor avtorjev več narodnih literatur. Slovenska je zastopana z enajstimi avtorji od Alojza

³ Antologija *Hvězdy nad Triglavem. Moderní poesie slovinská*. je izšla dvakrat: v letih 1940 in 1946, kar namiguje na njen posebno velik bralski odziv.

⁴ Odmev njegovega obiska Slovenije, kamor ga je s prijatelji peljal prav Berkopec, najdemo v njegovi zbirki *Domov* v pesmi *Vzpomínka na Slovinsko* (*Spomin na Slovenijo*), Hora, J. (1938). *Domov*. Borový. Horin slavnostni govor na literarnem večeru v ljubljanski Drami dne 11. januarja 1938 je v prevodu Božidarja Borka izšel v Ljubljanskem zvonu. Hora, Josef, Nový, Karel. (1938). Govora čeških pisateljev Slovencem. *Ljubljanski zvon*, 58(1), 28.

Gradnika do Daneta Zajca, vsi avtorji pa so zastopani z eno ali dvema pesmima, le Edvard Kocbek s štirimi. Kosovelovo delo je predstavljeno z besedili Proti človeku in Daj mi bolest, obema v prevodu pesnika Josefa Hiršala. V svojem preglednem uvodu prevajalec in slavist Dušan Karpatský (1935–2017) navaja in obravnava samo nekatere posamezne pesnike, poudarja pa predvsem Miroslava Krležo, Oskarja Daviča in iz slovenske literature Edvarda Kocbeka.

Pesnik Josef Hiršal (1920–2003) je bil v tem obdobju tudi priznan prevajalec, predvsem po zaslugi zelo uspešnih prevodov Enzensbergerjeve poezije (*Zpěvy z potopy*, 1963) in Njegoševega *Gorskega venca* (1963). Kasneje je sodeloval še pri prevodih izbora Kocbekovih pesmi (*Kruté kruhy*, 1972) in Prešernove poezije (*Můj sen šel po bladině*, 1978), a pri slednjem kot prevajalec ni naveden, ker je bil v času t. i. normalizacije v 70. letih 20. stoletja na Češkem kot avtor prepovedan in ni smel objavljati pod svojim priimkom.

Ker je antologija izšla še pred objavo Integralov, slike Kosovelovega dela ni posebej spremenila, je pa vsaj potrdila njegovo bistveno mesto v generaciji avtorjev 20. let, tokrat celo v širšem kulturnem kontekstu celotne jugoslovanske poezije.

4 Prvi samostojni knjižni izbor *V malém plášti slov* (1974)

Prvi češki samostojni knjižni izbor Kosovelovih pesmi je izšel leta 1974. Kot urednik je zanj poskrbel spet slavist Oton Berkopec, ki mu je dal po eni od Kosovelovih pesmi naslov *V malém plášti slov* (V majhnem plašču besed - po pesmi Majhen plašč)⁵. Ljubko miniknjižico (format 6,6 cm x 6,9 cm; v istem formatu je, povedano mimogrede, izšel tudi izbor Kocbekove poezije *Kruté kruhy*, 1972) je prevedel češki pesnik Vilém Závada (1905–1982), ki se je prevodom iz slovenščine posvečal bolj sistematično. Ti prevodi so bili kasneje zbrani še v antologiji *Nové hvězdy nad Triglavem* (1983, Nove zvezde nad Triglavom), ki se že po naslovu vsebinsko sklicuje na prej omenjeno antologijo, jo pa dopolnjuje z izborom pesmi pesnikov povojnega obdobja. Izbor *V malém plášti slov* sestavlja 82 pesmi predvsem iz Kosovelovih avantgardističnih besedil iz zbirke *Integrali* (1967), ki je odkrila povsem neznano podobo Kosovelovega dela, zlasti v prvem sklopu pa vsebuje tudi impresionistične „kraške“ Kosovelove pesmi in pesmi s socialnimi motivi.

⁵ Kosovel, S. (1974). *V malém plášti slov*. Odeon.

Oblikovanje te knjige poskuša ohraniti konstruktivistične posebnosti Kosovelovih pesmi z razlikami v tipografiji in grafičnimi posegi (pesem Srce v alkoholu, str. 76). Na te posebnosti namigne tudi del rokopisa Kosovelovega Konsa na notranjih platnicah knjige. Poleg tipičnih konstruktivističnih pesmi (npr. še Cirkus Kludsky, Človek pred zrcalom, XY, Delirij, Kons, tukaj z naslovom Tygr idr.) vsebuje izbor tudi klasične kraške pesmi, kot so Balada, Starka za vasjo, Vas za bori, Bori itn.

Prevod je jezikovno zanesljiv in tudi formalno ter stilno relativno ustrezen. Npr. pesem *Starka za vasjo* v prevodu Viléma Závade (str. 24–25, spodaj kot drugi tekst) ohranja shemo rim, na ravni stila ima, kot v originalu, deminutivne izraze (*krompirček, ročice, mali* – o *brambůrku, ručky, chlapečku*), z izborom nekaterih zaznamovanih besed (*chatrč, chýše*, kjer je v slovenščini nevtralni izraz *biša*) pa poudari socialno bedo kraške vasi.

Starka za vasjo

Lačni otroci ležijo na senu,
burja vihra skozi lino
pod nizkim, sivim čelom hiše
—
noč je pokrila ravnino.

Mali sanja: krompirček,
ne eden — polna skleda. —
Tiho stopa za temno vasjo
raztrgana sivka Beda.

Drugi sanja: krompirček v
oblici
mrzle ročice ogreje. —
Tiho stopa za hišami
in se ledeno zasmeje.

Tretji, četrti in peti in vsi —
tisoč in več — jaz ne morem
spati.
Ničesar nimam in vendar
mislim:
vse, o vse bi vam moral dati!

Stařena za vsí⁶

Hladové děti leží na seně,
skulinou bóra fouká,
pod nízkou střechou chatrče -
ve tmě usíná louka.

Chlapečku zdá se: o
brambůrku,
ne jednom — plné míse.
Tíše se plíží a za temnou vsí
zedraná Bída zastaví se.

Jiný zas má sen: na brambůrku
v slupce
studené ručky si ohřeje.
Plíží se Bída za chýšemi
a ledově se usměje.

Třetí, čtvrtý, pátý a ostatní -
tisíce a víc — nemohu ani spát.
Ničeho nemám na světě, a
přece vím:
vše, všechno bych vám musel
dát.

Stařena za vsí⁷

Hladové děti na seně spí,
bóra skulinou zpívá,
pod nízký, šedivý krov
padla noc chladná a sivá.

Chlapec sní o drobném
brambůrku,
brambory kouří v míse —
Za temnou vsí Bída sedraná
potichu zastaví se.

Druhému zdá se — brambůrek
v slupce
studené ručky hřeje.
Potichu za vsí vleče se Bída,
ledovým smíchem se směje.

Třetí a čtvrtý a pátý, ti všichni,
tisíce jich — jak mohl bych
spát!
Nic nemám a přece všechno,
všechno chtěl bych vám dát.

V primerjavi s prejšnjim prevodom iste pesmi Jana Čarka (tretje besedilo) opazimo, da je Čarkov prevod izvirnikovo podobo nekoliko poetiziral. Zveza *burja vibra* je pri Závadi prevedena z nevtralno besedo *fouká*, pri Čarku pa je metaforična *zpívá* (torej:

⁶ Kosovel, S. (1974). *V malém plášti slov*. Odeon, str. 24.

⁷ Berkopec, O. (ur.). (1946). *Hvězdy nad Triglavem. Moderní poesie slovinská*. Melantrich.

poje). Podobno knjižno zvenita Čarkova oblika *tisíce jih* in nedoločnik *spáti*, ki pa ju seveda lahko pripišemo tudi petintridesetim letom časovne distance med obema prevodoma. Drugače je tudi Čarkov prevod popolnoma natančen in ustrezen.

Podobno je v Závadovem prevodu pesmi *Aleluja*⁸ namesto preprostega glagola *biti* glagol *chví*, ki je stilsko knjižen in ga lahko vrednotimo tudi kot poetizem, deluje pa tudi kot rima, kar je bil najbrž razlog za njegovo uporabo. V na tak način zasnovanih pesmih ni enostavno ohraniti Kosovelove lakoničnosti in sproščenosti. Pesmi kot npr. *Človek v zrcalu*, *Smeh kralja Dade* ali *Srce v alkoholu* so prevedene praktično dobesedno in prevod v besedilo ne vnaša nobenih posebnosti, ki jih v originalu ni. Tudi besedni red odgovarja prozaičnemu duhu Kosovelovega slovarja in stila.

Smeh kralja Dade

Ukaz številka 35:

Nenadoma se je izkazalo,
da je rdeča večerna zarja
državi nevarna.
Zato se zapre večerna
zarja vsakokrat,
ko se bo prikazala,
v črno morje.
Na zlat mozaik grobišča
sije bleščeče rdeča
zarja.
Samoten konj se sprehaja
po polju.
Magija zarje!
Konj je melanholičen.

Smích krále Dada⁹

Rozkaz číslo 35:

Znenadání se ukázalo,
že rudá večerní zář
je státu nebezpečná.
Proto se zavírá večerní
zář pokaždé,
kdykoli se objeví,
do černého moře.
Na zlatou mozaiku hřbitova
dopadá zářivě rudá
záře.
Osamělý kůň se prochází
po louce.
Magie záře!
Kůň je melancholický.

Izbor pa načeloma ohranja pesniško kakovost Kosovelovih pesmi, predvsem tistih v vezanem slogu, ohranja melodiko, rimanost in ritem.¹⁰

Knjiga je kakovostno predstavila vse bistvene plati dela Srečka Kosovela in obrazložila, zakaj se je o njem prej pisalo kot o vodilni osebnosti slovenske poezije 20. let. Izbor je opremljen tudi s kar dvema metabesediloma (glej nižje), ki bralcu ponudita vse bistvene literarnozgodovinske informacije o Kosovelu in ga mdr. poučita tudi o starejših prevodih njegovih pesmi.

⁸ Kosovel, S. (1974). *V malém plášti slov*. Odeon, str. 173.

⁹ Kosovel, S. (1974). *V malém plášti slov*. Odeon.

¹⁰ To ugotavljata tudi Jana Šnytová in Špela Sevsšek Šramel v svoji analizi: prim. Sevsšek Šramel, Špela - Šnytová, Jana. Srečko Kosovel: básník slovinského Krasu a avantgardy v české a slovenské překladatelské recepci. Slovenská literatura vol. 70, št. 3, str. 257.

5 Slovenska številka revije *Souvislosti* (1997)

Leta 1997 je izšla posebna, v celoti slovenski literaturi in kulturi posvečena številka ugledne revije *Souvislosti* (št. 1 tega letnika). Poleg pesniških prevodov najdemo tukaj tudi vrsto člankov slovenskih strokovnjakov (npr. Irene Novak Popov o poeziji, Matjaža Kmecla, Igorja Torkarja, Igora Grdine idr.) in reprodukcij slik slovenskega ekspresionizma (France Kralj).

Prevajalsko so pri reviji sodelovali študentje praške slovenistike, ugledni prevajalec František Benhart (1924–2006) in pri prevodih pesmi Srečka Kosovela pesnik ter prevajalec Petr Borkovec (roj. 1970). Slednji je znan po zelo občutenih in formalno natančnih prevodih, kar je potrdil tudi pri prevodih Kosovela.

Kosovelovo pesniško delo zastopa pod skupnim naslovom prispevka *Kras*¹¹ kar sedem pesmi, med katerimi so tipične „kraške“ pesmi, kot npr. *Ves v Krasu* (Kraška vas, incipit *Sam čez vas*) in *Imprese* (Impresija, incipit *Burja je odprla okno*), najdemo pa tu tudi dve izmed najbolj znanih Kosovelovih konstruktivističnih pesmi *Kons. 5* (*Gnoj je zlato*) in *Kons* (*Truden evropski človek*). Celoto dopolnjujejo še pesmi *Naše oči* (*Naše oči je zalila lava goreča*), *Černé zdi* (*Črni zidovi*) in sklepna *Podzimní krajina* (*Jesenska pokrajina, Sonce je jesensko pokojno*). Z eno prevedeno pesmijo, in sicer *Na venkovském nádrazí* (*Na provincialni postaji*, str. 196), je izbor dopolnil še František Benhart. V izboru ni naveden vir, iz katerega je Borkovec pesmi prevajal, zato vidimo majhna odklanjanja, npr. v pesmi *Kons 5*, kjer (v primerjavi z razlago Mirana Hladnika¹²) najdemo vejico med števnikoma 2 in 3, ni pa vejice v zadnjem verzu med I in A, kjer sta obe črki zapisani z veliko začetnico in skupaj, brez presledka.

Zanimanje Petra Borkovca za Kosovela se je nadaljevalo še v naslednjem letu v prispevku v ugledni češki literarni reviji *Host*.¹³ Deloma tu najdemo iste pesmi – *Ves na Krasu* (Kraška vas), *Podzimní krajina* (Jesenska pokrajina) –, deloma pa se vsebina razlikuje. Nove so pesmi *Podzim*, (*Jesen, Droben dež rosi*), *Tesknota* (*Otožje, Zlato sadje diši*), *Teplé a jasné* (*Topli in jasni*), *Vše je tiché* (*Vse je tiho*), *Předtucha* (*Slutnja, Polja. Podrtija ob cesti*), *Báseň* (*Pesem, Sedim in pišem*), *Črni zidovi* (*Črni zidovi se lomijo*), *Cirkus Kludský*. Sedadlo č. 461 (*Cirkus Kludsky. Prostor št. 461*). Tu torej

¹¹ Kosovel, S. (1997). *Kras*. Překlad Petr Borkovec. *Souvislosti*, 1, 155–158.

¹² Hladnik, M. (1986/87). Srečko Kosovel, *Kons 5*. *Jezik in slovstvo*, 32(4), 112–114. <https://lit.ijs.si/kons5.html>

¹³ Kosovel, S. (1998). *Kras*. *Host*, 2, 46–50.

spet najdemo tako impresionistične kot konstruktivistične pesmi. Tokrat je vir pesmi označen, zapisana pa je tudi opomba prevajalca, v kateri se Borkovec zahvaljuje Františku Benhartu za jezikovno pomoč in prizna, da si je pomagal z nemškimi prevodi Ludwiga Hartingerja (Wieser, 1988). V besedilih samih poskuša biti čim bolj jezikovno naraven (tako npr. v pesmi Pesem 1. os. ed. glagola pisati zapiše kot *píšu*, kar je nekoliko bolj pogovorna oblika, medtem ko je druga možnost oblika *píší*, ki pa je precej knjižna – prim. v odlomku nižje). To je seveda povsem v skladu s Kosovelovim jezikom. Nekoliko vprašljivo je prevajanje besede *latnik* z besedno zvezo *vinné latě*. V slovenščini ima ta beseda povsem konkreten pomen „ogrodje za vinsko trto, sadno drevje, popenjavke“ (navajam iz SSKJ po Franu). Zdi se mi, da lahko v češčini tukaj uporabimo izraz *pergola*, čeprav na večini češkega ozemlja trto gojimo na rinsko-hessenski način z uporabo žic, s katerim se srečamo v Avstriji in tudi na slovenskem Štajerskem, medtem ko se na Krasu ponavadi uporablja veliko višja oblika iz lesa (t. i. „Trentino“). To konstrukcijo pa češka vinogradniška literatura imenuje prav „pergola“¹⁴, a se izraz v tem pomenu žal ne uporablja v vsakodnevni rabi, ampak le v stroki.

Pesem

Sedim in pišem.
Pred mojim oknom
zlato sadje.
Vse je pesem.
Na mojem oknu
ni belih zastorov.

Tudi to rdeče listje
na latnikih: pesem.
Tigrasta mačka
me gleda.
Njeno oko: camera obscura
Zelena tajnost.

Nate mislim, ki si odšla
kot bel labod
preko rdečih voda.

Báseň¹⁵

Sedím a píšu.
Před mým oknem
zlaté ovoce.
Všechno je báseň.
V mém okně nejsou
bílé záclony.

A i to zrudlé listí
na vinných latích: báseň.
Mourovatá kočka
na mě hledí.
Její oko; camera obscura.
Zelené tajemství.

Na tebe myslím, která vzdálila ses
jak bílá labuť
po červených vodách.

Nasploh lahko rečemo, da prevodi Petra Borkovca tudi zelo dobro ustrezajo originalu in njegovim slogovnim jezikovnim intencam. Kosovelovo prozaičnost in lakoničnost samo včasih malo dvigne kak nekoliko knjižno zaznamovan izraz (v višje navedeni pesmi glagol *hledí*).

¹⁴ Pavloušek, P. (2011). Pěstování révy vinné. Grada.

¹⁵ Kosovel, S. (1998). Kras. *Host*, 2, 49.

6 Samostojni izbor *Moje píseň* (2003)

Ob stoti obletnici Kosovelovega rojstva je izšel nov samostojen izbor njegovih pesmi z naslovom *Moje píseň*. Sestavil ga je slavist in balkanist Ivan Dorovský (1935–2021), ki je napisal tudi spremno besedo. Kot prevajalca sta navedena Ivan Dorovský in Michal Przybylski (roj. 1981), žal pa ni označeno, kdo je prevedel katero pesem. Poleg literarnozgodovinskega uvoda o Kosovelovi poeziji najdemo v knjigi še spremno besedo, posvečeno Anteju Trstenjaku (1894–1970), prleškemu slikarju z za njegovo delo bistveno češko izobrazbo, čigar reprodukcije v knjigi spremljajo Kosovelove pesmi.

Izbor vsebuje 65 pesmi iz *Integralov* in 11 pesmi v prozi. Tu najdemo tako pesmi s kraškimi podeželskimi motivi kot tudi konstruktivistične pesmi, pri katerih knjiga večinoma ohranja tudi tipografske posebnosti (čeprav npr. pesem Človek pred zrcalom tukaj nima svojega zrcalnega dela, ki pa ga najdemo v višje omenjenem izboru *V malém plášti slov*). Vsebinsko prinaša deloma iste pesmi, ki jih najdemo že v antologiji *V malém plášti slov* (npr. Srce v alkoholu, Delirium, Malý plášť, Sebevrah před zrcadlem, Slanečci), sploh prvič pa češkemu bralcu predstavi Kosovelove pesmi v prozi.

V pesmih naletimo na še močnejše prisotno tendenco, ki smo ji bili včasih priča v prevodih Viléma Závade, Jana Čareka ali Petra Borkovca, namreč tendenco k pomikanju prevoda h knjižnemu ali bolj poetičnemu izražanju. V pesmi Kočka (Mačka) je tako npr. slovenska beseda *norec* prevedena s knjižno besedo *pošetilec*, pa bi jo lahko prevedli z bolj nevtralnno besedo *bláznen*, zaimek *ga* je preveden z bolj knjižno obliko *jej* namesto z nevtralnejšo *ho*, isto pa velja tudi za oziralni zaimek *ki*, ki je preveden s knjižno obliko *jež* (bolj nevtralnno bi bilo *který* ali *co*). Prevod ne ohranja ponavljajočega se verza (*Mačka je skočila skozi okno*), ki je enkrat preveden kot *Kočka vyskočila z okna*, drugič pa kot *a kočička vyskočila oknem*. Poleg tega prevod tukaj namiguje na to, da je mačka skočila z okna ven iz hiše, kar je v besedilu pomensko moteče in nelogično.

Isto tendenco k bolj knjižnemu izražanju najdemo tudi v drugih pesmih (Srce v alkoholu: *V pomladni modrini* – v prevodu *v jarním blankytu*, str. 24). Lepo primerjavo ponudi pesem Črni zidovi, ki jo imamo tako v antologiji Ivana Dorovskega (tretje besedilo nižje) kot v prevodu Petra Borkovca (drugo besedilo). Dobesedni prevod z glagolom *lámou* je v kontekstu stavka nekoliko moteč, stavek pomensko bolje

dopolnjuje varianta *pukají*. Naslednja večja razlika je v prevodu besede *svetilka*. Tukaj je sicer originalu bližji Dorovskega izraz *lampičky* (prim. razlago SSKJ: priprava, ki prižgana oddaja svetlobo), a deminutivna oblika ne odgovarja originalu - in ker si tukaj lahko predstavljamo marsikatero „pripravo“, lahko besedo razumemo kot splošno oznako ter se zato zdi prevod Borkovca s splošno besedo *světlá* (torej v slovenščini: *svetlobe*) popolnoma ustrezen. Tretja sprememba *iz srca teme / že tmy srdce / z útrob tmy* v prevodu Dorovskega nadomešča pomensko bogat izraz *srce* z izrazom, ki pomeni samo „notranjost“ (*útroby*). Tukaj ni natančen niti Borkovčev prevod, ker Kosovelov izraz *srce* (v smislu: jedro, center temnine) obrne v temnino človeškega srca, ki postane glavni referenčni izraz.

Mačka

Mačka je skočila skozi okno.
Skočila je na klavír.
Zaigrala je in se začudila:
Kadar skačem, poje klavír.
Jaz sem bil v sosednji sobi
in sem mislil, da duh igra.
Ali še enkrat je udarilo
in mačka je skočila
skozi okno.

Koder hodi novi pesnik,
povsod se odziva klavír.
Ali nikdo ga ne moti
kakor mačke.
Ves svet je zavzet: Ta človek
je norec
ali je pesnik.
In vsi poslušajo njegove
korake, ki pojo kot nad klavirjem.

Kočka¹⁶

Kočka vyskočila z okna.
Vyskočila na klavír.
Zahrála a podivila se:
když skáču, klavír zpívá.
Byl jsem v sousedním pokoji
a myslel jsem si, že to hraje duch.
Ještě jednou však zazněl klavír
a kočka vyskočila oknem.

Kamkoli chodí nový básník,
všude zní klavír.
Nikdo jej však tak nezneklidňuje
jako kočky.
Celý svět žasne: Ten člověk
je pošetilec,
ale je básník.
*A všichni poslouchají jeho
kroky, jež znějí jak klavír.*

Črni zidovi

Črni zidovi se lomijo
nad mojo dušo.
Ljudje so kot
padajoče, ugašajoče svetilke.
Enooka riba
plava v temi,
črnooka.

Človek prihaja
iz srca teme.

Černé zdi¹⁷

Černé zdi pukají
nad mou duší.
Lidé jsou jak
padající, uhasínající světla.
Jednooká ryba
plave v temnotě,
černooká.

Ze tmy srdce
přichází člověk.

Černí zdi¹⁸

Černé zdi se lámou
nad mou duší.
Lidé jsou jako
padající, uhasínající
lampičky.
Jednooká ryba
plave ve tmě,
černooká.

Člověk přichází
z útrob tmy.

¹⁶ Kosovel, S. (2003). *Moje píseň*. Šalé.

¹⁷ Kosovel, S. (1998). Kras. *Host*, 2, 49.

¹⁸ Kosovel, S. (2003). *Moje píseň*. Šalé.

V spremni besedi poskuša Ivan Dorovský bralca popeljati v širino avantgardistične problematike evropske literature medvojnega obdobja in postaviti Kosovela v mrežo francosko-nemško-rusko-srbsko itn. kulturnih povezav, kar pa na omejenem prostoru včasih vodi k posploševanju. Dorovský tudi ponavlja že večkrat omenjeno povezavo Kosovel-Wolker, namreč preko socialne tematike njunih pesmi, pesnika Petra Bezruča, ki je na Kosovela nedvomno vplival preko prevodov Frana Albrehta,¹⁹ pa sploh ne omenja. Je pa nanj opozarjal že Vilém Závada, ki je v svojem izboru prevedel pesem Kdo to chodil po těch polích (Kdo je hodil po teh poljih), ki Bezruča in njegovo zbirko *Slezské písně* tematizira.

Čeprav najdemo v prevodu posamezne pomanjkljivosti, je knjiga pomembno dopolnila sliko o Kosovelovem delu, se tega pomembnega slovenskega pesnika spomnila ob njegovi obletnici in ga uvrstila v širši kontekst evropske literarne avantgarde.

7 Posebna številka revije *Století Srečka Kosovela* (2005)

Ob isti obletnici je izšla še Kosovelu posvečena posebna številka revije *Česko-lužický věstník* z naslovom *Století Srečka Kosovela*. Poleg drugih prevodov njegove poezije je tu sploh prvič v češčini objavljen njegov manifest *Mehanikom* in uvrščen v kontekst čeških avantgardnih manifestov medvojnega obdobja.

Priprava te posebne številke je potekala v sodelovanju študentov in profesorjev ter lektorjev fakultet v Pragi in Brnu (Jasna Jahić Honzak, Milada K. Nedvědová, Tatjana Jamnik). Publikacija je kasneje vodila tudi k skupnim javnim nastopom, npr. v Brnu, praški vili Porthheimka (4. maja 2005)²⁰ in prireditvenem prostoru restavracije Balbínova poetická hospůdka v Pragi. K tem dejavnostim je prispevalo tudi dejstvo, da je bila v tem letu Slovenija častna gostja praškega knjižnega sejma Svět knihy.²¹

V reviji je zbrano skupaj 37 pesmi ter 4 pesmi v prozi v prevodu avtorja prispevka, Tereze Benhartove, Radka Čermáka (urednika številke), Liborja Doležána, Radka Nováka, Michala Przybylskega in drugih takratnih mladih absolventov in študentov praške in brnske slovenistike.²² Ko se na projekt ozremo danes, lahko rečemo, da je

¹⁹ Prim. npr. Závada, Vilém. (1974). Bášník teplého, jasného světa. V Kosovel, S. *V malém plášti slov*. Odeon.

²⁰ Čermák, R. (2005). Serbske naléčó 2005 a Serbske kulturne dny 5. 5.-21. 7. *Česko-lužický věstník*, 10, 67.

²¹ Prim. Kozár, A. (2005). Slovinsky psaná literatura. V E. Schleissova (ur.). *Literatura ve světě*. Gutenberg, 259–266.

²² Prim. Jamnik, T. (2010). Bibliografia przekładów literatury słoweńskiej w Czechach w latach 1990–2006. V b. Tokarz (ur.), *Przekłady Literatur Słowińskich. Tom 1, część 2. Bibliografia przekładów literatur słowińskich (1990–2006)* (str. 143–202). Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

šlo za enega prvih prispevkov slovenistiki s strani mlade, nastopajoče generacije čeških prevajalcev iz slovenščine ter slovenistov.

8 Literarnozgodovinska slika o Kosovelovem delu

V pogledu na oblikovanje Kosovelovega češkega portreta moramo seveda najprej ločiti dve obdobji njegove recepcije, ki izhajata iz dostopnosti besedil. Vlogo meje igra izdaja Integralov v letu 1967. Prejšnji prevodi torej lahko vsebujejo samo dotlej dostopne impresionistične, socialne in ekspresionistične pesmi. Tako v spremni besedi k antologiji *Hvězdy nad Triglavem* Oton Berkopec sklepa, da je Kosovelovo pesništvo vodilo k socialni poeziji, in poudari, da gre za najbrž najbolj talentiranega pesnika medvojnega obdobja.²³

Eno prvih omemb Kosovela na Češkem sploh najdemo v katoliški reviji *Archa* leta 1925, in sicer v poročilu o aktualnih dogajanjih v slovenskih literarnih revijah izpod prevajalca in slavista Bohuša Vybírala (1887–1951), ki omenja prvo številko revije *Mladika* in med naštevanjem pesniških prispevkov opozori tudi na Kosovela.²⁴ Prav ta revija je natanko sledila dogajanju v slovenski literaturi; tu lahko naletimo tudi na pesmi Srečkovega brata Stana v prevodu Otta F. Bablerja (1901–1984).

Revija *Slovanský přehled* prinese v svoji novembrski številki leta 1926 – sklicujoč se na prispevek Frana Albrechta v *Ljubljanskem zvonu* (št. 7 in 8) – novico o Kosovelovi smrti in omenja njegovo vodilno vlogo v najmlajši pesniški generaciji.²⁵ Kasneje, leta 1931, objavi ista revija poglobljen članek Otona Berkopca o povojni (danes bi rekli medvojni) slovenski literaturi in prinese tudi nekaj Kosovelovih kratkih pesmi v slovenščini s češkim vsebinskim prevodom pod črto.²⁶

Božidar Borko (1896–1980) omeni v svojem članku ob deseti obletnici Kosovelove smrti paralelo z Jiříjem Wolkerjem - v smislu, da gre za dva vodilna pesnika svoje generacije.²⁷ Poudari Kosovelovo socialnost, ki jo poveže tudi s Petrom Bezručem, in pravi, da je, čeprav v pesmi Ekstaza smrti govori tudi o smrti Evrope,

²³ Berkopec, O. (ur.). (1946). *Hvězdy nad Triglavem. Moderní poesie slovinská*. Melantrich, 94.

²⁴ Vybíral, B. (1925). Slovinské časopisy literární. *Archa*, 13(3), 131–132.

²⁵ Černý, A. (1926). Srečko Kosovel. *Slovanský přehled*, 18(9), 720.

²⁶ Berkopec, O. (1931). Slovinská literatura po válce. *Slovanský přehled*, 23, 248.

²⁷ Borko, B. (1936a). Srečko Kosovel. K desátému výročí jeho smrti. *Československo-jihoslovanská revue*, 6(3–4), 53. Isto misel izrazi v svojem članku tudi Oton Berkopec: Berkopec, O. (1938). Mladá slovinská poesie poválečná. U, *čtvrtletník skupiny Blok*, 3(2), 147–150.

„najresničnejši“ v pesmih o svojem domačem Krasu.²⁸ Ista mnenja Borko ponovi v članku, ki je bil objavljen istega leta v reviji *Lumír*, kjer poudari Kosovelovo naslanjanje predvsem na domača predhodnika Cankarja in Župančiča.²⁹

Vidimo, da so Čehi v tem obdobju informacije o slovenski literaturi pogosto dobivali zelo neposredno od slovenskih literarnih zgodovinarjev, ki so bili na Češkem zelo aktivni.

Socialnost in proletarskost sta Kosovelu v povojnem obdobju odprli vrata v komunistične in marksistične interpretacije poezije, kot npr. v oceni antologije *Kri v plamenih* v reviji *Nový život*³⁰ ali obeležitvi petdesetletnice njegovega rojstva v reviji *Literární noviny*, kjer avtor zapiše, da je bil Kosovel „bojovník za pravice delavskih mas“³¹. Avtor je omenjen samo kot O. B.; domnevamo, da bi lahko spet šlo za Berkopca³², ki je najbrž žrtvoval teh nekaj režimskih floskul, da bi le lahko prišlo do objave samih pesmi. Žal pa se ta interpretacija ponovi še marsikje drugje in v marsikaterih, pogosto površnih formulacijah v poljudnih enciklopedijah preživi celo še po letu 1990.

Prevajalec Vilém Závada govori v uvodu v izbor *V malém plášti slov* o svojem navdušenju nad Integrali³³, poudari povezavo s konstruktivizmom in zenitizmom, čuti pa tudi povezavo z domačo tradicijo slovenske moderne. Piše, da se je Kosovel „šle v zadnjih dveh letih svojega življenja (...) obrnil k življenju mesta, kavarn, cirkusov, železniških postaj in novogradenj“³⁴ in da se je „od individualnih problemov preusmeril k družbenim“.³⁵

Takoj po tem izboru izide v reviji *Jezíek in slovstvo* članek slavistke Dobroslave Bergove Srečko Kosovel in Jiří Wolker. Avtorica zelo poglobljeno analizira paralele med obema pesnikoma, ki so se v skupnem kulturnem prostoru pojavljale pogosto. Primerja njuni življenjski usodi, srečno otroštvo, prihod v mesto in pot k socialni poeziji; razlike ugotavlja v njunih pesniških osebnostih, kjer vidi Wolkerja kot

²⁸ Prav tam, 54.

²⁹ Borko, B. (1936b). Pohled na literární slovinskou současnost. (prev. Rajmund Habřina) *Lumír*, 8–9, 464.

³⁰ Benhart, F. (1955). Krev v plamenech. *Nový život*, 11, 1221–1223.

³¹ O. B. (13. 3. 1954). Z básní Srečka Kosovela. *Literární noviny*, 3(11), 4.

³² To potrjuje tudi Pánkova bibliografija Otona Berkopca. Prim. Pánek, J. (1976). *Dr. Oton Berkopce. Življenje in delo. Bibliografija za leta 1926-1975*. Študijska knjižnica Mirana Jarca v Novem mestu.

³³ Závada, V. (1974). Básník teplého, jasného světa. V S. Kosovel, *V malém plášti slov*. Odeon, str. 10.

³⁴ Prav tam, 11–12.

³⁵ Prav tam.

pesnika kolektivnosti, bratstva, kar se kaže tudi v melodičnosti in deklamativnosti, medtem ko se Kosovelova komornost kaže v zgoščenosti in kratkosti njegovih verzov.³⁶ Posebno razliko vidi v Kosovelovem barvnem videnju sveta. Pride do zaključka, da ustvarjalnost obeh pesniških osebnosti kljub podobnosti življenjskih usod nima kaj dosti skupnega.³⁷

Nekje od *Integralov* do obdobja 90. let nahajamo v češkem tisku tudi posamezne prevode Františka Benharta. Večinoma gre za majhne sklope ene, dveh ali treh kratkih pesmi za razne revije ali časopise, kot so npr. *Lidová demokracie*³⁸, *Impuls*³⁹, *Lettre internationale*⁴⁰, *Scriptum*⁴¹, *Tvar* in *Světová literatura*⁴². Večinoma so brez spremnega besedila in Benhart jih žal niti kasneje ni zbral v kakšno skupno knjižno izdajo.

Oba izbora Petra Borkovca iz let 1997 in 1998 vsebujeta kratko literarnozgodovinsko informacijo o Kosovelu. V reviji *Souvislosti* samo zelo na kratko omeni osnovne biografske podatke (rojstvo, izobrazbo, smrt, pesniško zbirko *Zlati čoln*), v kasnejšem prispevku v reviji *Host* pa navaja več podatkov, predvsem o *Integralih*, ki vsebujejo „pozne pesmi, na katere je močno vplival groszovski ekspresionizem in poetika dadaizma.“⁴³ Omenja pa, da je prevajal predvsem „Kosovela kot pesnika Krasa, očaranega z njivami in latniki, vedno pa ekspresionistično lakoničnega in vedno blizu smrti“⁴⁴.

Najbolj temeljito češko literarnozgodovinsko delo, ki obravnava slovensko literaturo, je nedvomno dvodelna monografija Viktorja Kudělke *Slovinská literatura I* (1974) in *II* (1977). V drugem delu, ki opisuje literaturo od leta 1918, poskuša razločiti štiri variante ekspresionizma. Tretji val opiše kot „izrazito socialni“ in kot glavne predstavnike navede Toneta Seliškarka, Mileta Klopčiča in Srečka Kosovela.⁴⁵ Kosovela izpostavi, saj mu posveti krajše poglavje (s. 16–18), kjer omeni recepcijske težave z njegovim pesniškim delom, ki jih je povzročilo nezadostno poznavanje njegovega dela in zapuščine do objave *Integralov*, pa tudi kontradiktornost

³⁶ Bergová, D. (1975). Srečko Kosovel in Jiří Wolker. *Jezík in slovnost*, 7, 197–198.

³⁷ Prav tam, 201.

³⁸ Benhart, F. (1975). Kosovel, Srečko. I básníci mají své osudy. *Lidová demokracie*, 5.

³⁹ Kosovel, S. (1967). Rudá raketa. Sebevrah před zrcadlem. (prev. FB). *Impuls*, 2(6), 472–473.

⁴⁰ Kosovel, S. (1992). Předtucha (prev. F. Benhart). *Lettre internationale*, (7), str. 12.

⁴¹ Benhart, F. (1994). Sedm básníků ze Slovinska. (Kosovel: Majhen plaš, Ves svet je kakor). *Scriptum*, 4(10).

⁴² Kosovel, S. (1992). Smích krále Dada, Předměty bez duše. *Světová literatura*, 6, 191.

⁴³ Kosovel, S. (1998). Kras. *Host*, 2, 46.

⁴⁴ Prav tam, 46.

⁴⁵ Kudělka, V. (1977). *Slovinská literatura II*. Univerzita J. E. Purkyně, Fakulta filozofická.

interpretacij (npr. pesnik smrti vs. pesnik življenja)⁴⁶. Iz njegovega dela posebej izpostavi ciklus Tragedija na oceanu in pesem Ekstaza smrti. Mnogoplastnost in paradoksalnost njegove poezije pa samo podaljšujejo Integrali s posebnim konstruktivističnim programom. Med literarnimi programi, ki naj bi vplivali nanj, omenja dadaizem. Poleg poezije Kudělka omenja tudi esejistiko in programske manifeste (Mehanikom). V istem poglavju omenja še osebnosti Antona Podbevška, Toneta Seliškarja, Franceta Oniča, Mileta Klopčiča, Mirana Jarca, Antona in Franceta Vodnika ter Boža Voduška. Kosovela torej smiselno in plastično poveže z njegovimi generacijskimi sopotniki in razloži bistvo njegovega dela.

Kudělkovo geslo o Kosovelu v *Slovarju pisateljev Jugoslavije* (1979) ga navede kot socialnega pesnika in njegov pesniški razvoj primerja z Wolkerjevim, govori o njegovi revolucionarnosti in proletarskosti. Čeprav v bibliografiji avtor gesla omeni zbirko Integrali, žal tukaj o avantgardizmu pri Kosovelu presenetljivo ne najdemo ničesar.⁴⁷ Kasnejši *Slovník balkánských spisovatelů* (2001) geslo skoraj dobesedno ponovi, ne da bi dodal kakršnekoli nove podatke.⁴⁸ Gre za nenavadno reč, ker je Kudělka omenjal *Integrale* že v študiji iz leta 1968 in je tudi v naslednjem desetletju objavil več besedil, kjer analizira Kosovelov avantgardizem.

V obdobju po letu 2000 je o Kosovelu večkrat pisal slavist Ivan Dorovský. Razume ga predvsem kot avantgardističnega pesnika in se trudi to idejo podpreti z navezavami Kosovelovih pesniških motivov na druge pesniške osebnosti v velikih evropskih literaturah ter tudi v jugoslovanskem in balkanskem prostoru (predvsem z zenitizmom in nadrealizmom). V češkem kontekstu ponavlja misel o povezavi Kosovela in Wolkerja. Spomni na pogoste nesporazume v interpretacijah Kosovelove poezije, nepravilnost le-teh, številne kritiške mistifikacije in odvečne glorifikacije.⁴⁹ Novejša dognanja slovenske literarne vede glede medvojnega slovenskega avantgardizma in navezanost na edicije posameznih besedil povzame pregledni članek Miroslava Koube in Aleša Kozárja v reviji Tahy.⁵⁰

⁴⁶ To misel najdemo že v njegovi prejšnji temeljiti študiji o medvojni slovenski poeziji v reviji Slavija. Prim. Kudělka, V. (1968). Od expresionismu k sociálnímu realismu. *Slavia*, 37, 464.

⁴⁷ Nedvěďová, M. (ur.). (1979). *Slovník spisovatelů. Jugoslávie*. Odeon.

⁴⁸ Dorovský, I. (ur.). (2001). *Slovník balkánských spisovatelů*. Libri.

⁴⁹ Dorovský, I. (6. 2. 2012). Moderní tvůrce Srečko Kosovel. *Iliteratura*. <https://www.iliteratura.cz/clanek/29499-vrecko-janez-srecko-kosovel>

⁵⁰ Kouba, M. in Kozár, A. (2011). Jihoslovanské literární avantgardy: přehledová studie. *Tahy*, 7–8, 14–48.

Prevajalskim aspektom Kosovelove poti v češki kulturni prostor se je posvečala predvsem literarna zgodovinarica Jana Šnytová (roj. 1976), npr. v skupnih prispevkih s slovakistko Špelo Sevšek Šramel (roj. 1979) za zbornik *Obdobja*⁵¹ in drugje. Prav omenjeni prispevek prinaša poskus obravnave tako čeških kot slovaških prevodov, saj smo ta kulturni prostor dolgo dojemali kot skupen in prevodi lahko igrajo vlogo povezovalnih kulturnih dejavnikov obeh prostorov. Šnytová tukaj govori o treh valovih prevajanja Kosovela, najprej v obdobju pred drugo svetovno vojno, nato z izdajami v 60. in 70. letih, tretja faza pa sovpada v obeh kulturah bolj ali manj z obdobjem okoli stote obletnice rojstva Srečka Kosovela. Glede prevodov samih opozarja na nevarnost poetizacije izvirnika, torej prevajanja s stilistično zaznamovano ustreznico, kjer te v originalu ni: npr. v pesmi Moja okna so črna zvezo „pada iz celice“ Dorovský prevede kot „padá do kobky“, kjer je spremenjen še pomen predloga smeri iz „iz“ v „v“, kar vodi k spremembi pomena izvirnika. Ista odklanjanja opazita avtorici tudi v slovaškem prevodu Fera Lipke (roj. 1946). Večjo zvestobo originalu čutita pri čeških prevodih Viléma Závade in slovaških Stanislave Chrobákové Repar (roj. 1960).

Podobno sliko, ki jo Šnytová opisuje v primeru prevodov, lahko vidimo tudi v strokovnem poročanju. V medvojnem obdobju naletimo predvsem na poglobljene članke slovenskih strokovnjakov Božidarja Borka in Otona Berkopca, ki ju dopolnjujeta npr. češka strokovnjaka Rajmund Habřina in Bohuš Vybíral. Takrat so se pojavile osnovne konstante pogleda na Kosovela, npr. to, da gre za „slovenskega Wolkerja“. V podobnem strokovno zanesljivem duhu beremo v 60. in 70. letih prispevke Viktorja Kudělke, Dobroslave Bergove, Viléma Závade in spet Otona Berkopca. Novejše prevode spremljajo besedila Ivana Dorovskega, Petra Borkovca, Aleša Kozárja, Františka Benharta idr. V zadnjih letih pa moramo poudariti predvsem pomen poglobljenih člankov Jane Šnytove (v sodelovanju s Špelo Sevšek Šramel).

9 Zaključek

Čeprav med češkimi prevodi Srečka Kosovela včasih opazamo določene pomanjkljivosti, moramo reči, da je njegovo delo v čeških prevodih prisotno z vso svojo tematsko in tudi formalno pestrostjo (pesmi, pesmi v prozi, manifesti) ter bolj

⁵¹ Sevšek Šramel, Š. in Šnytová, J. (2021). Srečko Kosovel v čeških in slovaških prevodih, prevodna perspektiva treh valov. *Slovenska poezija, Obdobja 40*. Znanstvena založba Filozofske fakultete.

ali manj ustreznim literarnozgodovinskim opisom, ki poskuša slovenskega pesnika uvrstiti v kontekst češke poezije istega časa in poimenovati ustrezne vzporednice v češkem, včasih celo širšem evropskem prostoru. Prevodoslovne refleksije iščejo morebitna odklanjanja od branja in interpretacij Kosovelovega dela v Sloveniji in utirajo možnosti za prevode v prihodnosti, saj vidimo, da se je Kosovelov dostopni opus v zadnjih letih vsebinsko spet razširil (prim. Kosovel, S. (2019). *Vsem naj bom neznan*. Goga.).

Literatura

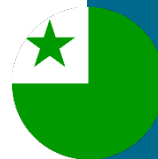
Kosovelova poezija

- Berkopec, O. (ur.). (1946). *Hvězdy nad Triglavem. Moderní poesie slovinská*. Melantrich.
- Čermák, R. (2005). *Století Srečka Kosovela. Česko-lužický věstník*, 15(posebna št. 14).
- Kosovel, S. (1994). Cesta dohořívajícím lesem. (pr. F. Benhart) *Tvar*, 5(12), 18.
- Kosovel, S. (1967). Kdo to chodil... (pr. O. F. Babler). *Červený květ*, 9, 24.
- Kosovel, S. (1997). Kras. (pr. P. Borkovec). *Souvislosti*, 1, 155–158.
- Kosovel, S. (1998). Kras. (pr. P. Borkovec) *Host*, 2, 46–50.
- Kosovel, S. (1979). Krok, jenž se rozlýchá. (pr. František Benhart). *Lidová demokracie*, 12, 7.
- Kosovel, S. (2003). *Moje píseň*. (pr. I. Dorovský in M. Przybylski) František Šalé – Albert.
- Kosovel, S. (1976). Ostré rytmy. (pr. F. Benhart). *LD*, 5.
- Kosovel, S. (1967). Rudá raketa. Sebevrah před zrcadlem. (pr. F. Benhart). *Impuls*, 2(6), 472–473.
- Kosovel, S. (1992). Předtucha (pr. F. Benhart). *Lettre internationale*, (7), s. 12.
- Kosovel, S. (1992). Smích krále Dada. Předměty bez duše. (pr. F. Benhart) *Světová literatura*, 6, 191.
- Kosovel, S. (1966). *Snímky krajiny poezie*. (pr. J. Híršal). Československý spisovatel.
- Kosovel, S. (1936). Stařena za vsí, (pr. J. Čarek) *Lumír*, 8–9, 440.
- Kosovel, S. (1974). *V malém plášti slov*. (pr. V. Závada in O. Berkopec). Odeon.
- Kosovel, S. (1974). Vitr. (pr. F. Benhart). *Lidová demokracie*, 6.
- Kosovel, S. (2019). *Vsem naj bom neznan*. Goga.
- Kosovel, S. (1974). Z básní. (pr. V. Závada in O. Berkopec). Malý plášť, Stařena za vsí, Předsmrtná píseň, Svítlna u cesty. *Literární měsíčník*, 4, 22–23.

Literatura

- Benhart, F. (1975). Kosovel, Srečko. I básníci mají své osudy. *Lidová demokracie*, 5.
- Benhart, F. (1955). Krev v plamenech. *Nový život*, 11, 1221–1223.
- Benhart, F. (1994). Sedm básníků ze Slovinska. (Kosovel: Majhen plašč, Ves svet je kakor). *Scriptum*, 4(10).
- Bergová, D. (1975). Srečko Kosovel in Jiří Wolker. *Jezik in slovstvo*, 7, 191.
- Berkopec, O. (1974). Kosovelův život a dílo. V S. Kosovel, *V malém plášti slov*. Odeon, 191–197.
- Berkopec, O. (1938). Mladá slovinská poesie poválečná. U, *čtvrtletník skupiny Blok*, 3(2), 147–150.
- Berkopec, O. (1931). Slovinská literatura po válce. *Slovanský přehled*, 23, 245–258, 334–345, 410–420.
- Borko, B. (1936a). Srečko Kosovel. K desátému výročí jeho smrti. *Československo-jihoslovanská revue*, 6(3–4), 52–54.
- Borko, B. (1936b). Pohled na literární slovinskou současnost. (pr. Rajmund Habřina) *Lumír*, 8–9, 461–466.
- Čermák, R. (2005). Serbske naléčco 2005 a Serbske kulturne dny 5. 5.–21. 7. *Česko-lužický věstník*, 10, 67.

- Černý, A. (1926). Srečko Kosovel. *Slovanský přehled*, 18(9), s. 720.
- Dorovský, I. (6. 2. 2012). Moderní tvůrce Srečko Kosovel. *Iliteratura*.
<https://www.iliteratura.cz/clanek/29499-vrecko-janez-srecko-kosovel>
- Dorovský, I. (ur.). (2001). *Slovník balkánských spisovatelů*. Libri.
- Hora, J. in Nový, K. (1938). Govora českých pisateljev Slovincem. *Ljubljanski zvon*, 58(1), 28.
- Habřina, R. (1934). Situace soudobé literatury v Jugoslávii. *Archa*, 22(2), 93–95.
- Hladník, M. (1986/87). Srečko Kosovel, Kons 5. *Jezik in slovstvo*, 32(4), 112–114.
- Hora, J. (1938). *Domov*. Borový.
- Jamnik, T. (2010). Bibliografia przekładów literatury słoweńskiej w Czechach w latach 1990–2006. V B. Tokarz (ur.), *Przekłady Literatur Słowiańskich. Tom 1, część 2. Bibliografia przekładów literatur słowiańskich (1990–2006)* (str. 143–202). Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Kouba, M. in Kozár, A. (2011). Jihoslovanské literární avantgardy: přehledová studie. *Tahy*, 7–8, 14–48.
- Kozár, A. (2005). Slovinsky psaná literatura. V E. Schleissova (ur.), *Literatura ve světě 2004* (str. 259–266). Gutenberg.
- Kudělka, V. (1968). Od expresionismu k sociálnímu realismu. *Slavia*, 37, 449–473.
- Kudělka, V. (1997). *Slovinská literatura II*. Univerzita J. E. Purkyně, Fakulta filozofická.
- Kudělka, V. (1970). Srečko Kosovel redivivus. *Host do domu*, 8, 29.
- Kudělka, V. (1979). Wolkerův slovinský blíženec Srečko Kosovel. *Literární měsíčník*, 1, 119–120.
- Lah, I. (1926). Jiří Wolker. *Ljubljanski zvon* (46)10, 610–618, (46)11, 692–701, (46)12, s. 766–775.
- Nedvědová, M. (ur.). (1979). *Slovník spisovatelů. Jugoslávie*. Odeon, 262.
- O. B. (13. 3. 1954). Z básní Srečka Kosovela. *Literární noviny*, 3(11), 4.
- Pánek, J. (1976). *Dr. Oton Berkopec. Življenje in delo. Bibliografija za leta 1926-1975*. Študijska knjižnica Mirana Jarca v Novem mestu.
- Pavloušek, P. (2011). Pěstování révy vinné. Grada.
- Sevšek Šramel, Š. in Šnytová, J. (2021). Srečko Kosovel v českých in slovašských prevodih, prevodna perspektiva treh valov. *Slovenska poezija, Obdobja 40*. Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Sevšek Šramel, Š. in Šnytová, J. (2023). Srečko Kosovel: básník slovinského Krasu a avantgardy v české a slovenské překladatelské recepci. *Slovenská literatúra*, 70(3), 244–259.
- Urbančič, B. (1995). *Česko-slovinské kulturní styky*. Euroslavica.
- Vybíral, B. (1925). Slovinské časopisy literární. *Archa*, 13(3), 131–132.
- Vybíral, B. (1926). Slovinské literární a umělecké revue. *Archa*, 14(2), 88–90.
- Závada, V. (1974). Básník teplého, jasného světa. V S. Kosovel, *V malém plášti slov*. Odeon, 7–14.
- Závada, V. (1980). Básník teplého, jasného světa. V V. Závada, *Krajina a lidé mého srdce*. Československý spisovatel, 1980, 367–369.

EN LA ORA BOATO:

PREVOD KOSOVELOVE POEZIJE V ESPERANTO

SIMONA KLEMENČIČ

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Ljubljana, Slovenija
simona.klemencic@zrc-sazu.si

Prispevek obravnava prevod poezije Srečka Kosovela prevajalca Vinka Ošlaka, enega najvidnejših slovenskih esperantistov. Zbirko *En la ora boato* predstavljajo izbrane Kosovelove pesmi v vzporednem prevodu, namenjene tako slovenskim kot tujim bralcem. Prispevek analizira primernost esperanta kot umetniškega jezika in izpostavlja njegove prednosti (enostavna slovnica, tvorba besed) ter omejitve (omejen besedni zaklad, togost pri prevajanju poezije). Ošlak se pri prevajanju drži načela minimalnega poseganja v izvirnik. Prevod zaradi zvestobe izvirniku omogoča nadaljnje prevode v druge jezike z minimalnimi izgubami pomena.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.3.2025.3](https://doi.org/10.18690/um.3.2025.3)

ISBN
978-961-299-058-9

Ključne besede:

Srečko Kosovel,
poezija,
esperanto,
prevodi,
slovenščina

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

1 Prevod Kosovela v esperanto: *En la ora boato* in njegov prevajalec Vinko Ošlak

Prevajalec Kosovela v esperanto, v Celovcu živeči jezikoslovec, esejist, kolumnist, pisatelj, filozof in govorec esperanta Vinko Ošlak (rojen 1947) sodi med najvidnejše slovenske esperantiste. Diplomiral in magistriral je na *Akademio Internacia de la Sciencoj* (AIS) v San Marinu. AIS je kot univerza s sedežem v San Marinu delovala med 1983 in 2020 in je kot jezik poučevanja in sporazumevanja med drugim uporabljala esperanto, od 2020 pa nadaljuje z delovanjem v Nemčiji.

Ošlak je izjemno ploden avtor, ki piše in objavlja leposlovno literaturo in esejistiko, filozofska in družboslovna besedila ter feljtonistiko v slovenščini, esperantu in nemščini. Od 2004 do 2006 je bil predsednik esperantskega centra mednarodnega pisateljskega združenja PEN. Izdal je dve zbirki pesmi in več romanov v slovenščini, med temi *Hagar* (1992), *Obletnica mature* (1998), *Človeka nikar* (1991), *Krst na Auri* (2010). Letos je izšel obsežen esej z naslovom *Verski problem slovenstva*, ki je nekakšno nadaljevanje Vidmarjevega eseya *Kulturni problem slovenstva* (1932). Poleg tega je izdal številna izvirna dela v esperantu: dva dnevnika, *Jen la sablo el mia klepsidro* (Pesek iz moje peščene ure, 1991) in *La malbabela jaro* (Nebabilonsko leto, 1987), nadalje *Ŝakludantoj* (Šahista, drama, 1997), *La klarigo de Ksantipa* (Ksantipino pojasnilo, monodrama), *Mia transtempa letero al Hannah* (Moje onkrajčasno pismo Hannah, 2023), *Epistolo al Philemonos* (avtorjev prevod lastnega romana Pismo Philemonu, 2024) in še vrsto drugih.

Ošlak prevaja iz več jezikov tako v slovenščino kot v esperanto; med drugim je iz esperanta prevedel knjige Edmond Privat: *Zamenbofovo življenje* (2019, kot soprevajalec), Spomenka Štimec: *Senca nad pokrajino duše* (2023) in Rabindranath Tagore: *Laĉni kamni* (novele, iz esperanta in iz angleščine, 1988) in v esperanto Stefan Zweig: *Ŝaknovelo* (*Novela o ŝahu*, 2001), John Bunyan: *La progresado de l'pilgramanto* (*The Pilgrim's Progress*, 2015). Iz slovenščine je v esperanto med drugim prevedel antologijo sodobne slovenske kratke proze *Sunflanke de Alpoj* (*Na sončni strani Alp*, 1992), Andrej Capuder: *La vipo kaj la turbo* (*Bič in vrtavka*, 1995), Ivan Cankar: *La domo de Maria helpantino* (*Hiša Marije pomočnice*, 1999), Ivan Tavčar: *La kroniko de Visoko* (*Visoška kronika*, 2021), Prežihov Voranc: *Doberdo* (*Doberdob*, 2016).

V *ŝlatego* / *En la ora boato* (Kosovel, 2013) na 127 straneh je prevod zbirke pesmi Srečka Kosovela *Izbrane pesmi*, ki je izšla kot del zbirke Kondor pri Mladinski knjigi leta 2003. V predgovoru je urednik Ostoĵ Kristan zapisal, da je vzporedni prevod pesniške zbirke – prva izčrpana predstavitev Kosovela v esperantu – namenjen trem kategorijam bralcev: slovenskim bralcem, ki se uĉijo esperanta, neslovenskim (predvsem slovanskim) esperantistom, ki slovenščino delno razumejo in esperantistom, ki jim je slovenščina povsem tuĵa in se Źelijo v prvi vrsti seznaniti s Kosovelovim opusom.

2 Ali je esperanto primeren kot jezik umetnosti?

Britanski esperantski pesnik, pisatelj in prevajalec William Auld v razpravi *La internacia lingvo kiel belarta tradukilo* (Mednarodni jezik kot leposlovno prevajalsko orodje, povzeto po De Diego, 1979, str. 38) zastopa pogled, da »Esperanto ni in Źe stoletja ne bo tako tog kot nacionalni jeziki«. Kaj Źeli Auld s tem povedati? Esperanto je aglutinacijski jezik. Zanj je znaĉilno, da tvori besede s sestavljanjem korenov, afiksov (predpon in pripon) ter konĉnic. Źtevilo elementov, ki jih je treba usvojiti, da se v tem jeziku lahko sporazumevamo, je v primerjavi z naravnimi (pa tudi z drugimi naĉrtovanimi) jeziki izredno majhno. Tako se uĉeĉemu na primer ni treba nauĉiti dveh korenov za 'velik' in 'majhen', ampak je dovolj *grand-a* 'velik', iz katerega tvorimo 'majhen' s predpono MAL 'nasprotno od': *mal-grand-a*. Esperanto ima na voljo vrsto obrazil – pon oziroma afiksov (predpon in pripon) –, ki spremenijo pomen osnovne besede. To pomeni, da lahko govorec sestavi katerokoli besedo, tudi ĉe je v slovarju ni in celo, ĉe je povsem nesmiselna, pa jo bo drug govorec kljub temu razumel – ker bo razumel njene sestavne dele. Za ilustracijo na slepo sestavimo samostalniĵ iz poljubnih elementov: *en-hav-end-aĵ-et-o* 'majhna stvar, ki jo nekaj nujno mora vsebovati'.

Obstaja veĉ tipov naĉrtovanih (planskih, tudi »umetnih«) jezikov in le del teh jezikov je nastal z idejo, da bi postali mednarodni sporazumevalni jeziki (za pregled tipov planskih jezikov glej npr. Klemenĉiĉ, 2015a). Tvorci in govorniki teh jezikov imajo razliĉne poglede na to, v kolikŹni meri naj se tak jezik naslanja na Źe obstojeĉe jezike. Esperanto je najbolj razŹirjen planski jezik (ocene Źtevila govorcev se gibljejo od 100.000 do dveh milijonov) z vsaj 1000 rojenimi govorniki, ker je njegov tvorec Ludvik Lazar Zamenhof (1859–1917) naŹel uspeŹno formulo: jezik je izdelan z idejo, da bi bil kolikor je mogoĉe praviĵen in preprost ter posledieĉno lahko nauĉljiv, temelji pa na evropskem besedju. Poglavitni viri korenov so: latinŹĉina, angleŹĉina, nemŹĉina,

francoščina in v manjši meri stara grščina, italijanščina, poljščina, ruščina in jidiš. Za dovolj velik del sveta je besedje tako lahko prepoznavno in naučljivo. Vse besede se ravnaajo po istih pravilih in brez izjem, kot so nepravilni glagoli. Vsak koren lahko z dodajanjem ustreznih končnic dobi vlogo glagola, samostalnika, pridevnika ali prislova. Za sporazumevanje v tem jeziku je dovolj poznati vsaj 500 najpogostejših korenov ter temeljno slovnico, ki opisuje pravila v 16 točkah. Izpostavimo nekatera od teh pravil – pri tem bomo uporabljali terminologijo tipa samostalnik, pridevnik in tožilnik ter končnica, ker je priročna, čeprav resnici na ljubo problematična (med drugim so vse končnice obenem lahko tudi samostojne besede):

- Vsi glagoli so pravilni. Nedoločniška končnica je I (*esti* 'biti'), sedanjska končnica za vse osebe AS, za preteklost IS, za prihodnost OS, za pogojnost US in za velelnik oziroma želelnik U (*estu!* 'bodi!', *li estu ...!* 'naj bo (on) ...!').
- Samostalniki imajo končnico O. Tako kot esperanto nima posebnega korena za 'majhen', tako tudi nima posebnega korena za mater, ampak je ta tvorjena iz *patro* 'oče' s pripono za ženski spol IN: *patrino*. To je drzna rešitev – drugi planski jeziki primerljivega tipa se držijo Evropejcem bolj domače podobe, kjer je O končnica za moški in A za ženski spol, tako npr. jezikovni načrt evlalija patra Škrabca, ki se je zgražal nad tem, kako grd je esperanto s svojimi *o*-jevskimi končnicami za ženski spol: »In s i n j o r i n o naj pomeni gospa – caro signorino, non va!« (Škrabec, 1995, str. 262)
- Pridevniki imajo končnico A.
- Prislovi imajo končnico E.
- Množino tvorimo (po zgledu stare grščine) s končnico J.
- Esperanto ima končnico za tožilnik, N, ki omogoča jasno razmerje med udeleženskimi vlogami, zaradi česar je besedni red v esperantu lahko prost.

Tabela 1

	imenovalnik	tožilnik
ednina	or-a boat-o 'zlat čoln'	or-a-n boat-o-n 'zlati čoln'
množina	or-a-j boat-o-j 'zlati čolni'	or-a-j-n boat-o-j-n 'zlate čolne'

»Orajn boatojn« - vidimo, zakaj se bi esperanto lahko zdel okoren jezik. A na koncu je to rešitev, kot priča veliko število govorcev še skoraj 140 let po nastanku, mednarodna skupnost zelo dobro sprejela zaradi preproste logike jezika in izjemne hitrosti, s katero se usvaja.

	Vprašalno in oziralno K-	Kazalno T-	Nedoločno	Posploševalno Ĉ-	Nikalno NEN-
Vrstnost, »kateri« -U	KIU	TIU	IU	ĈIU	NENIU
Stvar (samostalni) -O	KIO	TIO	IO	ĈIO	NENIO
Lastnost (pridevnik) -A	KIA	TIA	IA	ĈIA	NENIA
Kraj -E	KIE	TIE	IE	ĈIE	NENIE
Določena količina -OM	KIOM	TIOM	IOM	ĈIOM	NENIOM
Čas -AM	KIAM	TIAM	IAM	ĈIAM	NENIAM
Način -EL	KIEL	TIEL	IEL	ĈIEL	NENIEL
Vzrok, razlog -AL	KIAL	TIAL	IAL	ĈIAL	NENIAL
Posest -ES	KIES	TIES	IES	ĈIES	NENIES

Slika 1: Tabela korelativov.

Vir: Klemenčič, 2015a, str. 11

Tabela korelativov (zaimkov in prislovov) je še ena rešitev, ki je pripomogla k popularnosti esperanta. S kombiniranjem začetnih in končnih delov ter srednjega I postanejo zaimki in prislovi predvidljivi in ekspresno naučljivi: *nenio* 'nič', *ĉia* 'vsakršen', *kies* 'čigar, kateri', *ies* 'od nekoga' ...

Stroga shematičnost jezika pa ima drugo plat, ki se v nasprotju s prej navedeno Auldovo držno trditvijo pokaže v jeziku prevodne književnosti in prav posebej poezije. Esperanto lahko deluje bolj neokreten in siromašen kot naravni jeziki. Prevajalec v nacionalni jezik razpolaga z vrsto zbirk in slovarjev, na voljo ima frazeologijo, množico obstoječih besedil in stoletja zabeležene kulture. Prevajalec v esperanto ima poleg obstoječe literature v esperantu na voljo predvsem referenčni slovar *Plena Ilustrita Vortaro* (Polni ilustrirani slovar, PIV, 2020) s 46.890 in enojezični spletni slovar *Reta Vortaro* s trenutno 34.515 leksikalnimi enotami, slovenski prevajalec pa tudi slovensko-esperantski slovar na portalu *Termania* s skoraj 45.000 iztočnicami in še nekatere druge vire, kar izkazuje polno funkcionalen jezik, a v primerjavi denimo s slovenščino ima esperanto pred seboj še dolgo pot.

Bogastvo izvirne esperantske literature – tudi poezije –, ki že v osnovi izhaja iz številnih izraznih možnosti planskega jezika, pa pokaže, da esperanto deluje okorno le v primerih, kadar od njega zahtevamo enako kot od naravnih jezikov. Nekaterih izraznih možnosti preprosto nima, ima pa druge, povsem specifične za planski jezik. Dve struji, ki sta se izoblikovali, poudarjata na eni strani, kot Auld, izjemno gibkost esperanta v smislu, da omogoča tvorbo besed s kakršnim koli pomenom, ki so govorniku razumljive tudi, ko jih sreča prvič. Auld v omenjenem članku pravi, da je pri prevajanju »odločilni dejavnik, edini pogoj za to, ali je prevod mogoč ali ni mogoč, talent prevajalca« (De Diego, 1979, str. 16). Podobno Edward Ockey v *Leksikono de Oficialaj Vortoj* iz leta 1971 (na 21 straneh) trdi, da je z besedami, tvorjenimi iz 4.535 uradnih esperantskih korenov, mogoče izraziti vse pomene 414.825 leksikalnih enot, tedaj zbranih v treh delih Oksfordskega slovarja angleškega jezika.

De Diego (1979, str. 18) pa po drugi strani v tem kontekstu opozarja: »Ne zatiskajmo si oči. Esperanto trpi zaradi hudih omejitev.« Dodaja (str. 17), da »ta tako zelo hvaljena preciznost, da niti ne govorimo o eleganci in gibkosti, sestavljanja besed in sistema afiksov, obstaja le v lepi pokrajini teorije in lepih želja.« Gaston Waringhien je v *Parnasa Gvidlibro* (*Parnaški vodnik*, 1968) za zagovornike minimalističnega esperanta, ki ne želijo preseči prvotnih Zamenhofovih idej in besedja, uporabil izraz *unugroŝa Esperanto*, 'esperanto za en groš'. Taka razhajanja v mnenjih ilustrirajo zadrege, povezane z naravo planskega jezika, ko se je težko sporazumeti glede tega, kaj pomeni bogastvo jezika. Če bi šel jezik v smer nadgrajevanja besedja z novimi elementi, bi s tem napravil korak v ravno nasprotno smer od tega, zaradi česar je popularen. Vendar pa esperanto pogreša naravne elemente. De Diego mu poleg »anemičnega besednjaka« očita pomanjkanje frazeologije in opozarja (1979, str. 17 ter 15–16), da je razpet med dvema pristopoma – govori o dvojnem obrazu esperanta, analitičnem in sintetičnem oziroma naturalističnem in shematičnem. Pri naravnih jezikih, pravi, te težave ni, saj imajo svoj posebni nacionalni karakter.

Z jezikom se je tudi znotraj njegovih začrtanih izraznih možnosti mogoče poigravati na izvirne načine, pri čemer pride do izraza domiselno sestavljeno besedje, neprevedljive šale in tako nastane – kot pokaže Auld v pesmi *Ebrio/Pijanost* – gibčen jezik izvirne poezije (prevod: S. Klemenčič):

la boteloj staras vice,
kamarade kaj komplice
sur la altaj murobretoj –
boteletoj, boteletoj,

steklenice stojijo v vrsti
tovariško in zarotniško
na visokih zidnih policah –
velike steklenice, stekleničke,

verdaj, flavaj,
 grasaj, kavaj,
 palpebrume en la lumo
 min invitas al konsumo,
 gluta, tuta,
 ĉes-refuta
 forkonsumo de l' enhavo,
 de la verdo, de la flavo,
 de likvoro glate glita
 svate ŝvita
 kvate kvita
 strate strita
 streta
 struta

zelene, rumene,
 mastne, votle,
 meĝikaje v svetlobi
 me vabijo h konsumu,
 po požirkih, cela,
 prenehanje zavračujoča
 konzumacija vsebine,
 zelenine, rumenine,
 likerja gladko spolzkega
 snubeče potnega
 kvatno kvit
 cestno strit
 ozko
 nojsko

Bogastva in primernosti esperanta kot jezika izvirnika v umetnosti ni mogoče problematizirati, kot kaže mnogo avtorjev, ki so doslej izdali že več sto romanov in številne zbirke pesmi (prim. Sutton, 2008; Minnaja in Silfer, 2015). Da povprečnemu govorniku esperanto zveni nekoliko togo in prisiljeno, je delno krivo tudi to, da prav zaradi preprostosti, ki omogoča, da se človek tega jezika nauči v rekordnem času, mnogi ne napravijo še naslednjega koraka, ki bi bil potreben, da bi jezik res usvojili, ga začutili.

Težava se pokaže pri prevajanju. Prevajalec leposlovja iz naravnih jezikov v esperanto zaradi specifik tega jezika naleti na svojevrstne zahteve in nekatere resne prepreke. Če prevajamo iz naravnega jezika v esperanto in bi želeli nianse izvirnega jezika ohraniti, prevod po tej plati neizogibno izgubi. Indoevropski besedni zaklad esperantu sicer zagotavlja določene kulturne in čustvene asociacije, povezane s tem besedjem. Vendarle pa kratek čas njegovega obstoja pomeni, da esperanto ni imel časa niti priložnosti, da bi se v njem ustvarile tako številne plasti, sinonimi, tujke in dialektizmi kot v naravnih jezikih. Koliko besed ima slovenščina denimo za žensko? ET je pripona, ki osnovno besedo pomanjša, EG pa jo poveča: v esperantu iz *virino* lahko naredimo še *virineto*, kar bo nekako 'ženskica', in morda *virinego* ali tudi *virinaĉo* s slabšalno pripono AĈ, kar lahko prevedemo kot 'babura', 'baba', 'babnica', 'ženšče' ipd.. Dekle je le *knabino* (tvorjeno iz »fant«) ali *junulino* (tvorjeno iz »mlad človek«, »mladenič«), deklica je *knabineto*, nians, ki jih ponujajo dekletce, deklič, dekliček, deklina, deva, bejba, čeča, deĉva, donda, frajla, frajlina, gracia, maĉka, micka, mladenka, mula, punca, punĉara, punĉek, punĉi, punĉica, punĉika, punĉka, pupa in puĉa pa v esperantu ni tako lahko zaobjeti.

Esperanto nima zabeleženih lokalnih različic, kot jih imajo naravni jeziki. Na voljo je skromen nabor arhaizmov: med leti 1878 in 1884 so pri Zamenhofu doma nastajale eksperimentalne različice esperanta, nekakšen praesperanto. V izvirni esperantski književnosti bi ti prvi poskusi lahko funkcionirali kot arhaizmi, a smiselno le v specifičnem kontekstu esperanta. Naravni jeziki imajo tudi več plasti arhaizmov – zgodnesrednjeveški, poznosrednjeveški, predkrščanski, rekonstruirani ... D. J. Peterson, avtor fantazijskih jezikov dothrakijščina in valirijščina v Iгри prestolov, je v svoje jezike vključil tudi te plasti (Klemenčič, 2016–2017), pri esperantu pa to ne bi bilo smiselno zaradi drugačne funkcije tega jezika.

Nekoliko boljša je izbira pri paremiološkem gradivu. Obstajajo pregovori in frazemi, ki si jih delijo različni jeziki in ki v esperantu funkcionirajo na ozadju nacionalnih kontekstov povsem dobro, npr. fraza: *kie fumo levigas tie fajro troviĝas* »kjer je dim, je tudi ogenj«. Poudariti je potrebno, da esperanto zaradi svoje mednarodne vloge odpira vrata v frazeme vseh jezikov, z govorniki katerih pride v stik. Obstajajo pa tudi čisto esperantske paremiološke enote, kot je npr. *nenia peno nek provo donos lakton de bovo* »noben trud niti poskus ne bo dal mleka od bika«, ki so izšle v Zamenhofovi zbirki *Proverbaro Esperanta* iz leta 1910, ki vsebuje 2630 pregovorov. Na tem mestu omenimo še esperantsko subkulturo s prepoznavnimi hiti, filmi, zgodbami, neprevedljivimi besedami in izstopajočimi posamezniki.

3 Ali je mogoče prevajati poezijo v planski jezik?

Poezija je še posebej občutljiva na komaj zaznavne odtenke. Da bi v tako mehanično zamišljenem jeziku prevod lahko odrazil čustva, je to mogoče storiti (Privat, 1931, str. 22 in sl.): s tonom, z manj pričakovanim besednim redom, s ponavljanjem ali izpuščanjem besed, z izbiro manj pričakovane besede (npr. človek lahko govori, lahko pa tudi čivka ali bleja; namesto da je nekdo *mal-bona* 'slab', ga lahko poimenujemo s *sentauĝulo* 'nepridiprav, pridanič') in s kreativno tvorbo besed, kot je *malsalajro* 'nasprotno-od-plača'.

Mitev (1991) za M. Malovcem (članek *Pri traduka arto* 'O umetnosti prevajanja' v reviji Paco 'Mir', 1987) prevajalcu priporoča, naj v primerih, ko kakovosti izvirnega jezika na nekem mestu ni mogoče prenesti, to nadomesti z enakovredno potezo v smislu duha originala tam, kjer je to mogoče. Tako ravna tudi Ošlak v prevodu Kosovela. Z nekaj dobrimi rešitvami izkoristi specifične izrazne možnosti planskega jezika, ki jih slovenščina nima.

Truden, **ubit** grem iz dneva v večerLaca, **plenelĉerpita** mi iras eltage vesperenTruden, ubit / Laca, plenelĉerpita, str. 28–29¹Na mestu *ubit* uporabi pretekli deležnik od *plenelĉerpi*, dobesedno 'polno iz-črpan'.se v mehko **temo** duŝa potopila anim' en molan **malheliĝon** dronas

Sonet smrti / Soneto de la morto, str. 38–39

Esperanto pozna besedo za temo, *mallumo* »ne-svetloba«, tu pa prevajalec uporabi samostalnik *mal-bel-iĝ-o*, v prevodu nekako »neposvetljenje« oziroma »zmračitev«.

3.1 Neologizmi

De Diego (1979, str. 19) priporoča, naj se jezik izboljša »z minimalno rabo mehaničnih pomagala: afiksov, sestavljenk; s skrbno izbiro preprostih in izrazno sposobnih besed ter z uvajanjem neologizmov«. Problemizira se raba predpone MAL. Sovražnik in neprijatelj ušesu ne zveni enako, šibek in nemočen tudi ne, nehitro nima enake mentalne podobe kot počasi ... »Nič ne daje esperantu tako monotone in zakodirane podobe kot nalaganje besed na MAL v odstavku in z njimi je nemogoče ustvariti kakšen estetski zven ali živo zrcaliti kakšno pesniško občutje. *La malforta maljunulino malrapide malproksimiĝas per mallongaj paŝoj...* /šibka starka se počasi oddaljuje s kratkimi koraki, dobesedno »nemočna nemladdenka se nehitro odprilbluĝuje z nedolgimi koraki/« (De Diego, 1979, str.48).

Da bi bil jezik bližji naravnim jezikom, posebej za potrebe umetnosti, je že Zamenhof dopustil dodatne korene iz evropskih jezikov. Na mestu naslednjih sestavljenih *mal*-besed je tako že tvorec esperanta uvedel druge korene za dodatne pomenske odtenke, kar je nadgradnja njegovih lastnih strogih izhodišč:

maldaŭra 'nasprotno-od-trajen'
maldolĉa 'nasprotno-od-sladek'
malĝojigi 'užalostiti'
malpaci 'nasprotno od biti v miru'
malsovaĝa 'nasprotno-od-divji'
malŝveli 'nasprotno-od-širiti'
malvera 'lažen; nasprotno-od-resničen'

efemera 'kratkotrajen'
amara 'grenek'
aflikti 'prizadeti'
kvereli 'prepirati se'
milda 'blag'
ŝrumpi 'krčiti'
falsa 'lažen/napačen'

¹ Kjer ni navedeno drugače, je prevajalec liričnega besedila V. Ošlak.

Privat (1931, str. 19) navaja še več zgledov za nove besede proti tvorjenkam: esperanto omogoča tvorbo samostalnika *skribilo* 'pisalo' ali *manĝilo* 'kos jedilnega pribora', kljub temu pa ima tudi *plumo* 'pero' in *krajono* 'svinčnik' ter *kulero* 'žlica'. Poleg *ĉefpreĝejo* 'glavna stavba za molitev' obstaja tudi *katedralo*.

Tako tudi Ošlak uporabi denimo *oldulo* 'starec' namesto analitičnega *maljunulo*.

Blazirani **starci**, ki so se prodajali,
ki so bili, kar niso hoteli biti.

Sensentaj **olduloj**, sin vendintaj,
estintaj, kio ili ne volis esti.

Prostituirana kultura / Kulturo prostituata, str. 80–81

kot zgrbljeni **starci**

kvazaŭ kurbigitaj **olduloj**

Otožje/Melankolio, str. 110–111

3.2 Metrika

Specifična podoba jezika s svojimi predvidljivimi končnicami in naglasi pomeni specifične zadrege, še posebej pri poeziji, ki ni pisana v svobodnem verzu. Že izhodiščna zbirka Kosovelove poezije sledi njegovemu razvoju od bolj tradicionalnih pesniških oblik v svobodni verz do točke, ko tudi v pesmi kot manifest zapiše »Rime so izgubile svojo vrednost. Rime ne prepričujejo. [...] Vse je izgubilo svojo vrednost.« (Rime, str. 80).

Predvsem v prvem delu zbirke je prevajalec postavljen pred težko, če ne nemogočo nalogo, da poskuša, kolikor je to mogoče, tudi v verzifikaciji slediti izvirniku. Našteli smo že nekatere pomanjkljivosti, ki jih občuti prevajalec iz naravnega jezika v esperanto. Kako jih lahko preseže – in ali jih sploh sme? Kot bi pričakovali in smo nakazali že zgoraj, tudi tu obstajata dve struji. Med teoretiki jezika tako že od začetka poteka žgoča razprava glede tega, kako prevajati poezijo – ali izvirnik prepesniti s ciljem, da čim bolj gibko zveni v esperantu, tudi za ceno odmika od izvirnika, ali se držati sporočilnosti izvirnika, tudi za ceno tega, da prevedeno zveni togo. Gre za dileme, s katerimi se sovpada vsak prevajalec leposlovja ne glede na jezik.

Ad 1. Opuščaj. Posebej za potrebe pesniškega jezika je Zamenhof sprejel pravilo, da je pri samostalniku in določnem členu *la* dovoljeno izpuščanje izglasnega vokala. Tako denimo tu:

Sivo je zgodnje jutro.

Grizas mateno je fru'.

Jesen/Aŭtuno, str. 13

Zakaj se v esperantu uporablja opuščaj:

- 1) V poeziji se tako lažje regulira število zlogov: *Grizas mateno je fru'* ima enako število zlogov kot *sivo je zgodnje jutro*. *Ekstazo de l' mort'* (in ne *ekstazo de la morto*) ima enako število zlogov kot *ekstaza smrti*.
- 2) Omogoči se bolj raznolika rima (glej spodaj).
- 3) Ker je v esperantu (tako kot v poljščini) vedno naglašen predzadnji zlog, bi imela esperantska poezija brez tega pravila možne troheje (–U) in amfibrahe (U–U), ne pa tipično tudi jambov (U–) in anapestov (UU–). Po odpadu končnice O v esperantu ostane naglas na istem mestu. Izpuščanje končnice O tako omogoči izglasje verza s poudarjenim zlogom ter – kjer je to izvedljivo – odslikavo razmerja med poudarjenimi in nepoudarjenimi zlogi izvirnika.

Ad 2. Rima. Težave rimo, ki deluje prisiljeno, so cena, ki jo esperanto plača za lahko naučljivost. Pravila esperanta pomenijo, da bi se brez koncesij za pesniški jezik v večini primerov med seboj rimale le istovrstne besede: ker se vsi samostalniki končajo na O, vsi pridevniki na A in tako naprej, je prevajalec v položaju, ko mu tudi izvrstno znanje esperanta ne pomaga, da bi poustvaril raznolikost dobrega izvirnika, ne da bi v pesem bistveno posegel z lastnimi rešitvami.

V izvirni esperantski poeziji, ki ni vezana na predlogo, od katere ne sme pretirano odstopati, je mogoče najti tudi rimanje med različnimi slovničnimi kategorijami – delno zahvaljujoč pravilu okrajševanja izglasnega vokala:

Pri amo, kiu ligi
nin ŝajnas plu, pri tiu...
Kaj mi gojegas, **sciu**,
kaj povus min mortigi...
Pri amo, kiu ligi
nin ŝajnas...

O ljubezni, ki kaže, da
naju še povezuje, o **tej** ...
In **vedi**, da me radosti
in lahko bi me ubila ...
O ljubezni, ki kaže, da
naju povezuje ...

Eli Urbanová, Anstataŭ dormi / Namesto spanca² (prevod: S. Klemenčič)

Ah, mia sinjorin' aminda
Kunigis nin okazo blinda
Ĉu la komprenon donos **Di'**
Ke foje flugos ni fantome
Sen eblo kuni korpe, home?!
Do, amu min, dum **vivas mi**.

Ĉu nur ĉagreno **ironia**,
Aŭ pura am' en **iro nia**
Kion en viv' mi volus **pli**?
Ke daŭru plu la samaj strioj
De festoj miaj, plagoj miaj
Do, amu min, dum **vivas mi!**

Ah, moja ljubka gospa
Združilo naju je slepo naključje
Bo **Bog** dal razumevanje
Da bova nekoč letala kot duhova
Brez možnosti biti skupaj telesno, kot človeka?
Torej, ljubi me, dokler **živim**.

Ali zgolj **ironična** bolečina
Ali čista ljubezen na **najini poti**
Česa **več** v življenju bi si želel?
Da bi še naprej tekla iste proge
Mojih praznikov, mojih nadlog
Torej, ljubi me, dokler **živim**.

Ĵomart in Nataŝa, *Amu Min* (*Ljubi me*; 1999, album Valso por Amikoj. Prevod: S. Klemenčič)

Prevajalec, ki želi tako slediti vsebini izvirnika kot približati se njegovi zgradbi verza, ima težko delo:

Mesec gre po srebrni poti
in med vrtovi stopam **jaz**,
niti veter me ne moti,
tiho, tiho grem skozi **vas**.

La luno iras sur arĝenta vojo
inter la ĝardenoj paŝas **mi**,
eĉ la vento ne prezentas ĝenon,
senvoĉe tra vilaĝo iras **mi**.

Povej, razodeni / Diru kaj malkovru, str. 30–31

Pesnik Poul Thorsen (1968) zagovarja odmik od originala (prevod: S. Klemenčič):

Tradukoj kaj virinoj
konfirmas jam sen finoj:
malofte la fidelaj
samtempe estas belaj.

Prevodi in ženske
brez konca potrjujejo:
redko so ti, ki so zvesti,
obenem tudi lepi.

Ironično prav rime tipa *fidelaj–belaj* (koren–koren) ne prepričajo. Kjer bi kontemplativno vsebino povozili z rimo, ki za uho naravnega govorca spada prej v otroško pesmico, ji s tem ne bi napravili usluge. Vidimo, da je iz tega izhajal tudi Ošlak, ki se rimanju rajši izogne, kot da bi zaradi forme vsebino prekomerno prikojil lastni, avtorski rešitvi, npr.:

² Vir: Anstataŭ dormi (n. d.). [http://literaturo.org/HARLOW-](http://literaturo.org/HARLOW-Don/originaloj/donh.best.vwh.net/donh.best.vwh.net/Esperanto/Literaturo/Poezio/cezarpoezio/anstataux_dormi.html)

Don/originaloj/donh.best.vwh.net/donh.best.vwh.net/Esperanto/Literaturo/Poezio/cezarpoezio/anstataux_dormi.html

Strel v tiŝino;
droben curek **krvi**;
brinjevka
obleži, **obleži**.

Pafo en silenton;
eta fadeno de l' sang';
la litorno
ekkuŝas, ekkuŝas.

Ali:

Ĉuj, raz drevo je padel list
na siva **tla**.
Zrak je hladen, mrzel in ĉist –
nad njim tiŝina **neba**.

Aŭdu, de sur la arbo falis foli'
sur grizan grundon.
Aero malvarma, frosta kaj pura –
supre de ĝi la ĉiela silent'.

Ĉuj, raz drevo / Aŭdu, de sur la arbo, str. 24–25

Uvede pa rimo na drugim mestu, kjer mu to omogoča ciljni jezik (čeprav se rimanje dveh enakih pripon glede na Kalocsay, Waringhien in Bernard (1968, str. 29) prav tako odsvetuje).

Jesenske zvezde so padale
v **polmraku**,
on je ŝel po drevoredu,
omahovaje ob vsakem **koraku**.

Steloj aŭtunaj **faladis**
duone krepuske,
dum li en la aleo **marŝadis**,
hezite ĉe ĉiu aparta paŝo.

Jesenska pesem / Aŭtuna poemo, str. 60–61

Ad 3. Naglasno mesto. Drugo zadrego predstavlja pravilo, da je naglas v esperantski besedi vedno na predzadnjem zlogu. Če ne bi bilo dovoljeno izpuščanje, se prevajalec v mnogih primerih metrike originala ne bi mogel držati. Opuščanje končnice O, pri čemer naglas ostane na istem zlogu, omogoči pesnjenje s klasično metrično shemo, kjer je naglas na zadnjem zlogu. Tako lahko prevajalec ohrani shemo v spodnjem primeru:

nema je, temna je nočna ravan

mutas, malhelas la nokta eben'

Impresija/Impreso, str. 22–23.

Zaradi aglutinacijske narave esperanta je ponekod razlika v **število zlogov** med izvirnikom in prevodom občutna.

to sivo nebo, ta hladni veter (10 zlogov) tiun ĉi grizan ĉielon, ĉi venton malvarman (14 zlogov)

Avgust/Aŭgusto, str. 20–21

Temni blesk gladine (6 zlogov)

Malhela ekbrilo de laga supraĵo (12 zlogov)

Pesem/Poemo, str. 22–23.

Celo trikrat več zlogov:

Laŝ, laŝ, laŝ

Mensogo, mensogo, mensogo

Destrukcie/Detruoj, str. 94–95

Delno pa je odločitev za daljši prevod na strani prevajalca:

Tam za črnim ognjiščem (7 zlogov)

Tie malantaŭ la nigra fajrejo (11 zlogov)

Premišljevanje/Meditado, str. 16–17

Če bi v prevodu izpustil prvo besedo, bi dobili 10 zlogov.

De Diego (1979, str. 38): »Ena največjih skrbi esperantskega prevajalca (če dobro zna svojo obrt) sestoji iz tega, kako posnemati ali prenesti naravno gibkost originala in se izogniti, kolikor je mogoče, nasilni sestavljenosti besedotvornih mehanizmov esperanta. /.../ Nacionalni jeziki so naravno tekoči, medtem ko postane esperanto hitro trd v korzetu sestavljanja in sistema afiksov.« Mitev (1991) poudarja, da je naloga prevajalca, da se v največji možni meri približa originalu, v nadaljevanju pa pojasnjuje, da govori o zvestobi *dubu* originala – zagovarja torej precejšnjo svobodo prevajalca. Za ruskim kritikom Belinskim poudarja, da »podoba in stavek nista zmeraj v vidnem ujemanju z besedami, potrebno je, da se notranje življenje prevedenega prekriva z notranjim življenjem originala.« Njegov pogled je torej, da se prevajalec od originala ne le sme, ampak tudi mora odmakniti. »Zvestoba originalu nikakor ne pomeni suženjsko prevesti besedo za besedo, imitirati besedni red in melodijo originala. Vsak jezik ima lastna pravila in lastno življenjsko okolje, kar je vedno treba predvideti. Zato si mora prevajalec prizadevati, da bo njegov prevod zvenel kot besedilo, tvorjeno naravnost v esperantu, kot resnično leposlovje s svojim bogatim izrazjem in figurami.« De Diego (1979, str. 58) svetuje: »Če ni mogoče podati povsem zadovoljivega prevoda in se nam naša rešitev zdi blede v enem stavku odstavka, poskusimo vsaj dati več energije in reliefa drugi frazi v istem odstavku

/.../« To je v skladu z novejšimi pogledi na prevajanje poezije, ki niso več naklonjeni zahtevi po doslednem razlikovanju med prevajanjem in interpretacijo tudi v leposlovju, temveč postavljajo v ospredje Eagletonovo misel, da je prav vsako besedilo na nek način prevod: »*Vsako besedilo je niz določenih transformacij drugih, predhodnih in soobstoječih besedil, ki se jih morda samo niti ne zaveda; pesem nastaja znotraj teh drugih besedil, na njih in preko njih. In ta druga besedila so po drugi strani 'tkiva' takšnih že obstoječih besedilnih elementov, ki jih nikoli ni mogoče razvozlati nazaj do nekega prvotnega trenutka 'izvora'.*» (Eagleton, 1977, citirano v Bassnett, 2014, str. 114.)

Prim. naslednjo rešitev, kjer Ošlak končnico O enkrat pusti, na drugem mestu pa jo odseka in *biti* prevede enkrat z 'biti', enkrat pa z 'obstajati':

O, saj ni smrti, ni smrti!

Ja ne ekzistas morto, ne estas mort'!

O, saj ni smrti / Ja ne ekzistas morto 60–61

Če bi prevajalec na teh mestih želel obdržati ritem in rimo izvirnika, bi to lahko storil (namesto *ekzistas* bi sicer lahko izbral krajšo *estas*), a delno na škodo vsebine, saj bi moral za ohranitev izvirnega ritma poseči po povsem drugih besedah – torej napisati novo pesem, v kateri ne bi ostalo dosti Kosovela. Opazno je, da se je odločil, da tega ne bo storil.

Občutek bližnje smrti v prevodu ohranja barva vokala:

Kdo si? — Jaz. —
Kaj je jaz, kdo je jaz?
Jaz mu uničim obraz,
moj obraz je temà,
tema — tema

Kiu vi estas? — Mi. —
Kio do mi, kiu jen tiu mi?
Mi la vizaĝon detruas al li,
mia vizaĝo estas mallum',
mallum' — mallum'

Tragedija na oceanu I / Tragedio sur oceano I, 62–63

Mitev poudarja, da vsaka era ustvari lastno predstavo o tem, kaj pomeni dober prevod. »Prevajanje poezije,« dodaja, »bolj kot vsa druga umetnost nosi v sebi kal minljivosti, saj ni odvisno le od časa originala, temveč tudi od časa, v katerem je prevod nastal.« Kot smo videli, je mogoče pisati izvirno esperantsko poezijo, ki zveni naravno in kjer dober poznavalec jezika izhaja iz njega samega. Pri prevodu pa bi bil manevar, ki bi omogočil večjo gibkost ciljnega besedila, sicer zmeraj mogoč, a bi se pri tem izgubila sporočilnost vira. Ošlak se je, kot je razvidno iz prevodov, odločil,

da se – čeprav tudi sam pisec leposlovja, obenem pa odličen poznavalec esperanta – umakne in z minimalnim poseganjem v povedano besedo preda Kosovelu. Ne postavlja se pred avtorja, tudi za ceno bolj tekočega, ušesu prijetneje zvonečega besedila, kar nedvomno zmore. Pri tem pa naredi še nekaj: ker njegov prevod tako minimalno odstopa od originala, lahko služi kot predloga za posredni prevod Kosovela v katerikoli nacionalni jezik s kar najmanj šuma, ki bi se pri posrednem prevodu skozi katerikoli nacionalni jezik neizogibno zgodil. Zdi se, da bi utegnil prav zaradi tega imeti Ošlakov prevod trajnejšo vrednost, kot če bi ravnal drugače.

4 Sklep

Kot je izkazala primerjava med izvirnimi in prevedenimi pesmimi, se prevajalec Vinko Ošlak pri prevajanju Kosovelove poezije v esperanto ravna pretežno po načelu minimalnega poseganja v avtorjevo besedilo. Pri tem v nekaterih primerih zaradi aglutinacijske strukture esperanta nastane občutna razlika predvsem v dolžini verza, ki bi se jo dalo v nekaterih primerih tudi zmanjšati ne da bi se pri tem odrekli načelu minimalnega poseganja. Prednost takšnega pristopa pa je v dejstvu, da se zmanjša šum pri nadaljnjem prevajanju, saj esperanto kot planski mednarodni jezik služi tudi kot jezik posrednik za prevode v jezike, za katere ni prevajalcev neposredno iz slovenščine.

Literatura

- Bassnett, S. (2014). *Translation Studies* (4. izd.). Routledge.
- De Diego, F. (1979). *Pri Esperanta Tradukarto*. Artur E. Iltis. Dostopno na http://bitoteko.esperanto.es/xmlui/bitstream/handle/11013/5678/DeDiego_Pri-esperanta-tradukarto_1979.pdf
- Eagleton, T. (1977). Translation and Transformation. *Stand*, 19(3). 72–7.
- Kalocsay, K., Waringhien in G., Bernard, R. (1968). *Parnasa gvidlibro*.² Pola Esperanto-Asocio in Heroldo de Esperanto.
- Kosovel, S. (2013). *V zlatem čolnu / En la ora boato*. Združenje za esperanto Slovenije.
- Klemenčič, S. (2015a). *Esperanto: intenzivni 30-urni tečaj jezika esperanto*. Zveza za tehnično kulturo Slovenije in Založba ZRC
- Klemenčič, S. (2016–2017). Dothraki in valirijščina. *Ekran* (Ljubljana), 53 (nov./dec./jan.), 95–98.
- Minnaja, C. in Silber, G. (2015). Historio de la Esperanta literaturo. Kooperativo de Literatura foiro.
- Mitev, V. (1991). *Tradukarto*. Bulgara Esperanto-Asocio. (e-izdaja)
- Ockey, E. (1971). *Leksikono de Oficialaj Vortoj*. Banstead.
- PIV (2020). *Plena Ilustrita Vortaro de Esperanto*. <https://vortaro.net/>
- Privat, E. (1931). *Esprimo de sentoj en Esperanto*. Universala Esperanto-Asocio (UEA).

- Sutton, G. (2008). *Concise Encyclopedia of the Original Literature of Esperanto*. Mondial.
- Škrabec, S (1995). Jezikoslovna dela. Tretji del. Frančiškanski samostan Kostanjevica. Prvotno objavljeno v: *Cvetje z vertov sv. Frančiška* (1908), 25(4).
- Thorsen, P. (1968). Septeto – Limerikoj – Afore – Tradukoj. *Norda Prismo*, 3–4. Dostopno na: http://www.autodidactproject.org/thorsen/originaloj/thorsen_septeto.html
- Zamenhof, L. L. (1910). *Proverbaro Esperanta*. Librairie Hachette.

PREVODI IN RECEPCIJA KOSOVELOVE POEZIJE NA HRVAŠKEM

IVANA LATKOVIĆ

Univerza v Zagrebu, Filozofska fakulteta, Zagreb, Hrvaška
ilatkovi@m.ffzg.hr

Prispevek obravnava doslej objavljene hrvaške prevode Kosovelove poezije, njeno zastopanost v antologijah slovenske poezije v hrvaškem jeziku in objave v revijah kot tudi znanstveno in literarnokritično refleksijo o njej na Hrvaškem. Raziskava pokaže, da je Kosovelova poezija med hrvaškimi bralci bolj prisotna prek sočasnih poetičnih sorodnosti kot neposredno, obenem, da je izrazitejša po objavi hrvaškega prevoda *Integralov* v osemdesetih letih, zlasti skozi vpliv slovenske pesniške neoavantgarde. Čeprav odvisna od okoliščin v matični sredini in dejstva o zamudi pri objavi avtorjeve zapuščine, hrvaška recepcija Kosovelove poezije vendarle kaže nekakšno kontinuiteto. Dolga desetletja se je ta večinoma opirala na vpogledslovenskih zgodovinarjev književnosti, pogosto pa v obliki, ki je ponujala zgolj osnovne biografske podatke o avtorju in temeljne informacije o opusu. Prelom od tega tipa prevladujoče reproduksijske recepcije se je zgodil v osemdesetih letih znotraj takratne hrvaške poezije, posebej generacije kvorumašev, ter slovenskih pesniških neoavantgardnih gibanj, ko je Kosovel zaživel kot resnični slovenski klasik. Ta njegov status potrjujejo tudi najnovejše hrvaške izdaje tako poezije kot tudi znanstvenih razprav o njej.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.3.2025.4](https://doi.org/10.18690/um.3.2025.4)

ISBN
978-961-299-058-9

Ključne besede:
Srečko Kosovel,
poezija,
hrvaščina,
prevodi,
slovenščina

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

1 Namesto uvoda: povezave Srečka Kosovela s hrvaško kulturo v času njegovega življenja

Danes nedvomen kanonski status Srečka Kosovela zaznamuje diskontinuirana recepcija njegovega opusa ne le v matičnem okolju, temveč verjetno še izraziteje v najbližjem južnoslovanskem recepcijskem krogu – v hrvaški književnosti. Uvodoma bi lahko strnjeno ugotovili, in nato pa v nadaljevanju podrobneje pojasnili, dva prevladujoča segmenta hrvaške recepcije Kosovelove poezije: prvi se nanaša na splošno ugotovitev, da je Kosovelova poezija med hrvaškimi bralci bolj prisotna prek estetskih in slogovnih povezav oziroma sočasnih poetičnih presekov kot neposredno, drugi segment pa izhaja iz časovne opredelitve hrvaške recepcije – ta je namreč izrazitejša po objavi *Integralov*, zlasti po njihovem prvem prevodu v hrvaški jezik.

Ena najzgodnejših in zagotovo opaznejših povezav Srečka Kosovela s hrvaško kulturo izhaja iz dvajsetih let prejšnjega stoletja in je povezana z njegovim poetičnim in idejnim preobratom k avantgardnim težnjam ter levemu nazoru. Gre za razmerje med Kosovelovim konstruktivizmom in zenitizmom ter za Kosovelovo branje Krleže. Čeprav sta oba primera recepcije v obratni smeri, gre namreč za Kosovelovo spremljanje dogajanja v hrvaškem kulturnem prostoru, kar sicer ni osrednja tema tukajšnjega prispevka, so ta razmerja pomembna za razumevanje, ne le njegove poetike, temveč posredno tudi za njen sprejem v sosednji kulturi.

Prva omenjena Kosovelova povezava s hrvaško književnostjo, ta, ki se nanaša na odnos med njegovo avantgardno poezijo in zenitizmom, je bila dolgo časa v veliki meri prezrta oziroma zamolčana. To je posledica tistega, kar Janez Vrečko (2004) imenuje „trdovratne zmote o Kosovelovem pesniškem opusu“, in izhaja iz dejstva, da je „[g]lavni urednik Kosovelovega konstruktivističnega eksperimenta izpustil verjetno poglobljeno pobudo: zenitistično gibanje in vse, kar se je v zvezi s Slovenci okrog njega dogajalo.“ (Vrečko, 1986, str. 43). Kot tudi navaja avtor teh vrstic, so se na Ocvirkovo zanemarjanje zenitističnega vpliva na Kosovela odzvali številni ugledni slovenski literarni zgodovinarji – od Zadravca in Kmecla prek Slodnjaka in Gspana do Kosa in Pogačnika – pa tudi s hrvaške strani Aleksandar Flaker. Danes pa je povsem jasno, da je, kot piše Juvan (2005, str. 61), „avantgardizme sprejemal predvsem prek eklektičnega južnoslovanskega zenitizma“.

Skratka in brez namena, da bi se ob tej priložnosti podrobneje pojasnjevala celotna konstelacija avantgardnih razmerij okoli Srečka Kosovela, so omenjeni literarni zgodovinarji iz Kosovelove zapuščine rekonstruirali, da se povezava med zenitizmom in Kosovelom začne že s prvo skupino slovenske zgodovinske avantgarde, s Podbevškom na čelu. Ta je med letoma 1919 in 1921 študiral v Zagrebu, kjer je Ljubomir Micić intenzivno delal na izdaji prve številke revije *Zenit*, ki jo je Podbevšek zelo verjetno spremljal že od samih začetkov, nato pa tudi sodeloval z zenitisti. Zaradi razkola znotraj Podbevškove skupine in Kosovelove prekinitve z njim je *Zenit* ostal ob strani vse do leta 1924, ko se je „vrnil iz Bauhauza v Ljubljano konstruktivistični slikar Avgust Černigoj, Kosovelov prijatelj Ivo Grahor pa se je ilegalno napotil v sovjetsko Rusijo in Ferdo Delak, kasnejši ustanovitelj *Tanka*, zdaj pa predstavnik *Zenita* v Ljubljani – je začel s pripravami za konstruktivistični *Novi oder*.“ (Vrečko, 1987, str. 130). Na podlagi dnevnika Vrečko ugotavlja, da je Kosovel med letoma 1924 in 1925 intenzivno preučeval *Zenit*, oziroma da je nekaj časa že kar nevarno obremenjen z *Zenitom*, saj ga omenja v dnevnikih na vsakih nekaj strani, prisostvoval je obema zenitističnima večeroma v Ljubljani, v zapuščini se je ohranilo nekaj zenitističnih tiskov itd. *Zenit* in dela iz Zenitistične biblioteke pa si je prinesel celo domov na počitnice v Tomaj [...] Če natančno pregledamo razne vire, [...] bomo zlahka uvideli, da razen *Zenita* drugih revij sploh ne omenja [...]. (Vrečko, 1986, str. 84)

Torej pobudo za znamenite konstrukte, ki jih začne pisati leta 1925, Kosovel dobi pri Černigoju in v *Zenitu*, oziroma v Gollovih manifestih in pri Miciću. Kralj sklepa, da so „Kosovelove dejanske zveze s temeljnimi načeli konstruktivizma zelo šibke“ in da je to produkcijo „težko klasificirati“. Namreč “[g]re za sinkretičen spoj, ki je prav tako blizu konstruktivizmu – ali daleč od njega – kot je blizu lirike v 'Sturmu', pa tudi dvema postekspresionističnima gibanjema, dadaizmu in nadrealizmu“, in zaključuje, „to je pozicija, ki odraža obrise modela, kjer je Kosovel črpal pobude – 'Zenita'.“ (Kralj, 1986, str. 183, 184). Navsezadnje je Kosovelov razhod z *Zenitom* posledica mlačnega odnosa tega gibanja do „bistvenih vprašanj revolucije, nikakor pa ne njihovih poetičnih programov in manifestov, oziroma zenitistične pesniške šole v celoti“. Kosovel „še naprej prebira *Zenit*, ki pa mu doda še drugačno lektiro: [...] *Književno republiko*, *Novo Evropo* in *Zapiske delavsko-kmetijske matice*“ (Vrečko, 1987, str. 133).

Od teh treh revij sta prvi dve izhajali v Zagrebu. *Književno republiko* je leta 1923 ustanovil Miroslav Krleža, leta 1927 je prepovedana zaradi obtožb o komunistični propagandi. Kot pričajo Kosovelovi dnevniki in pisma, je slovenski pesnik hrvaškega barda poznal, ne le prek *Književne republike*, temveč tudi z branjem druge Krležine revije, *Plamen* ter njegovih dramskih besedil. Verjetni začetki tega spremljanja so povezani že s Podbevškovim sodelovanjem s *Plamenom* leta 1919, ko je tam objavil pesem *Nočna tragedija s Kaptolske ulice*.¹

Revija *Plamen*, ki sta jo urejala Krleža in Cesarec, je zagovarjala ekspresionistično poetiko in revolucionarne ideje ter se pogosto obračunavala z miti hrvaške kulture. Kot navaja V. Brešić, čeprav *Plamen* ni imel svojega manifesta, je bil publikacija, usmerjena k stalni izpostavljenosti in privilegirano mesto za širjenje subverzivnih idej, najbolj ekspliciten program z estetskimi in političnimi cilji pa je *Svima koji misle i osećaju u sebi Čoveka* iz leta 1919 (Brešić, 2002, str. 137). Gre za brezkompromisno kritiko dominantne družbene zavesti, avantgardno zagovarjanje enotnosti socialne in umetniške akcije, strogo razlikovanje med "starim" in "novim" (»Svima koji misle i osećaju u sebi čoveka«, n. d.). Prav ta prospekt je najden v Kosovelovi zapuščini, in sicer s podčrtanim naslednjim odlomkom: „Za one kojima je patriotizem, zavrit u svetački barjak i u trikoloru, najveća životna filosofija, on ne znači *ništa*; za one koji bez predrasuda misle i u sebi Čoveka osećaju, za one koji iskreno zaviđaju potrebu u sebi i u društvu prevladaju sve sponse, sve laži, sve nepravde, sve plitkosti, sve gluposti – te time ubrzaju pročišćenje životnog smisla i rođenje novog životnog oblika, on znači *sve*.“ (Ocvirk, 1977, str. 1159). Tako Lado Kralj (1986, str. 183) kot Janez Vrečko (2020, str. 245) sta opozorila, da se Krležin vpliv na Kosovela morda najbolje vidi v socialno borbenih pesmih in njihovem aktivističnem naboju.

Kar zadeva Kosovelovo zapuščino, se Krleža največkrat omenja v pismih Vinku Košaku, ki je študiral v Zagrebu in s katerim je izmenjeval misli o Krleži. V pismu z dne 29. oktobra 1922 Kosovel piše Košaku, da bo pri Krleži dobil "mnogo modernega in tudi prevodov" (Kosovel, 1977, str. 446), nekaj mesecev pozneje, 25. februarja 1923, pa pismo zaključi z besedami "Krleža. Plameni so lepi." (isto, str. 448). V pismih Košaku iz avgusta 1925 je razvidno, da Kosovel načrtuje predavanje o Krleži in prijatelju predlaga naslednje:

¹ Podbevšek je načrtoval objave skupaj z B. Jakcem tudi v Šimičevem *Jurišu*, ampak se to ni uresničilo. Več o tem glej v Dovič, Marijan, 2021: Od Svetokreta do Tanka. *Slavistična revija* 69/1. 17–35.

Kar se tiče Krleže: Eno zbirko pesmi imam jaz (prve pesmi pod naslovom: Lirika), veliko boš dobil v 'Plamenu', ki sem Ti ga že baje pokazal in Ti lahko Grahor pove, kje ga dobiš, veliko v 'Književni republiki' [...] Dobre kritike o Krleži v 'Jug. Njivi' (Barac B.), malo pojasnilce o K. dobiš v 'Zvonu', napisal ga je Miran Jarc 'O mod. srbohrv. liriki'" (isto, str. 57, 58)

Kot je že opazil Ocvirk, je iz teh pisem razvidno, da "se Košak ni ogreval za Macharja [...], saj se je usmerjal v levo. Zato ni nič čudno, če mu je Kosovel prigovarjal, naj se raje loti Krleže, ker se mu je zdel glasnik novih nazorov v literaturi in novih pogledov na družbo. In v resnici je Krleža takrat že očitno zapuščal ekspresionistično pesniško dikcijo v liriki in se oklepal revolucionarne" (Ocvirk, 1977, str. 1159).

V doslej najsystematičnejšem pregledu Kosovelovega odnosa do Krleže, tistega Janeza Vrečka,² avtor ugotavlja, da gre za pomemben Krležin vpliv tudi na Kosovelove načrte za dramo, roman, novelo in da se je – kljub različnim stališčem do *Zenita* – po "tomajski politični preobrazbi" in s približevanjem socializmu Kosovel približal tudi Miroslavu Krleži (Vrečko, 2020, str. 245–247).

2 Slovenska književnost med hrvaškim bralstvom v prvi tretjini 20. stoletja

Preden predstavimo najzgodnejšo hrvaško recepcijo Kosovelove poezije, na kratko pojasnimo recepcijski obzor hrvaškega bralca o slovenski književnosti v dvajsetih letih prejšnjega stoletja. V tem nam lahko posluži delovanje Frana Ilešiča, enega najzgodnejših posrednikov med hrvaško in slovensko kulturo, ki je v prvih dveh desetletjih v Zagrebu objavil več pregledov in antologij slovenske književnosti: *Ocrt najnovije slovenske književnosti* (1905), *Cviete slovenskoga pjesništva* (1906), *Slovenske novele i povesti*, 1 (1907) ter *Noviji slovenski pisci* (1919). V vseh njih so besedila objavljena v slovenščini, z opombami v hrvaškem jeziku. Kot naslednik utemeljitelja zagrebške slovenistike Frana Celestina je imel Ilešič predvsem pedagoški namen – hrvaškemu bralstvu predstaviti po njegovem mnenju reprezentativne avtorje slovenske književnosti. Že s prvim pregledom, z *Ocrtom najnovije slovenske književnosti*, je Ilešič sprožil kritične odzive zaradi svojega pristopa in izbora. Tako mu je Evgen Lampe leta 1906 v *Domu in svetu* očital neenakomerno znanje slovenske književnosti in

² Poglavje *Kosovel i Krleža* v Janez Vrečko: *Srečko Kosovel. Monografija*, 2. dio.

pomanjkanje “trdnih načel, po katerih bi sodil, in odtod nima nikjer poguma, da bi izrekel svojo lastno, utemeljeno misel o slovstvenih strujah in o idejah, ki žive v njih”, skratka, da je Ilešič kot literarni zgodovinar brez kritike in brez izraza lastnih idej (Lampe, 1906, str. 375, 376). Iz Ilešičevega odgovora je razviden njegov namen pri sestavljanju tega pregleda, pojasnjuje ga z naštevanjem:

I. [...] Spis naj bi bil referat v svrhu informacije. [...] II. Pisal sem za Hrvate, ne za Slovence; bil sem torej tako rekoč učitelj, ki podaja učencem novo snov. [...] III. Pisal sem o Slovencih, ne o sebi. Hotel sem Hrvatom pokazati objektivno stanje slovenske književnosti, ne pa svoje osebnosti. IV. Popolnoma neopravičena je trditev, češ da govorim samo o tistih pojavih književnostnih, pri katerih sem sotruden. (Ilešič, 1906b, str. 447, 448)

Ena izmed Lampejevih pripomb se nanaša tudi na prikaz slovenskih pesnikov, na primer, da je podrobneje obravnaval le Župančiča, medtem ko je Medveda prezrl, še več, “[t]ako je delal tudi z drugimi“ (pripomba Ilešiča v Lampe, 1906b, str. 448).

Naslednje leto, 1906, je Ilešič objavil novo antologijo z naslovom *Cvijeće slovenskoga pjesništva*, v katero je vključil nekaj manj kot 60 pesnikov. Pesmi so tudi tukaj objavljene v izvirniku, dodani pa sta krajša slovnica in slovar slovenskega jezika. Poleg nekaterih danes manj znanih pesnikov je v ta izbor vključen tudi niz klasikov slovenske poezije. Po poglavju o ljudski pesmi sledi krajši pregled slovenskega pesništva, v katerem je jasno izražena namera po komparativnem pristopu. Avtor poudarja, da se „može daljnji razvoj slovenskoga pjesništva motriti uzporedno sa hrvatskim; ta jedno se i drugo odsele razvijalo pod istim pobudama i uzrocima, tako da odgovara jedno drugome“ (Ilešič, 1906a, str. XII). Tako v primerjavi s hrvaškim pesništvom slovensko poezijo razdeli na pet obdobij: od Vodnika (škofa Vrhovca), prek Prešerna (ilirstva), *Slovenskega glasnika* (Neven), *Zvona* (*Vienca*) do najnovejšega časa (po letu 1895). Po tej razporeditvi začenja z *Zadovoljnim Kranjcem* V. Vodnika in zaključuje z lirsko in epsko poezijo A. Aškerc. Vmes je poezija Prešerna, Gregorčiča, Jenka, Stritarja, Cankarja, Ketteja, Murna, Župančiča, Gradnika in drugih, ki jo zdaj lahko hrvaški bralec spremlja s pomočjo slovarja. Čeprav Ivan Cankar z Ilešičevo izbiro ni bil zadovoljen,³ niti Oton Župančič⁴, kar je pomembno dejstvo, kazalec tistega časa, enako kot da je Ilešič s svojim novoilirskim nazorom in

³ “Njegovo Cvijeće je naravnost jugoslovanski škandal. Kar je kdaj skokodakalo kak slovenski verz, je podal kot slovensko poezijo.” (po Čeh 2006: 160).

⁴ Župančič, O. (1907). *Cvijeće slovenskega pjesništva*. *Ljubljanski zvon*, 27(8), 501–505.

idejo integralnega jugoslovanstva, ki jo je zagovarjal, izzival številne skorajda jezljive odzive, je *Crieće* ena redkih bolj sistematičnih antologij, ki so bile hrvaškemu bralcu ob izidu sploh dostopne. Kritike izbora so sicer pogoste pri tovrstnih publikacijah, ampak so v Ilešičevem primeru skoraj stalnica.⁵

Ob različnih pregledih in antologijah, ki jih je pripravljaj, je Ilešič bolj ali manj kontinuirano spremljal tudi objave slovenskih avtorjev v hrvaških časopisih. Tako je z navdušenjem sprejel, da je v časopisu *Pobratim* objavljen prevod Vilharjeve legende *Lesena riba*, Župančičeve pesmi *Večer na moru*, "refleksije na svežem grobu slovenskega pesnika" Simona Gregorčiča (s sliko): "[t]o je vesel znak, da se ravno list za odraslo mladino tako toplo zanima za našo književnost" (Ilešič, 1907, str. 383). O Gregorčiču je v hrvaških časopisih poročal tudi ob objavi v *Danici*, o prevodu Aškerčeve balade ter članku o Murnu, ki ga je napisal Fran Galović v *Mladi Hrvatskoj*,⁶ o Prešernu izpod peresa istega avtorja v *Hrvatski smotri*,⁷ in o številnih drugih pa tudi o številki zagrebškega *Savremenika*, posvečeni takrat preminulemu S. S. Kranjčeviću, za katerega je – med drugimi – tudi Franc Ksaver Meško napisal „obgrobnico” *Saj ni umrl*.⁸

Desetletje kasneje pa Joža Glonar v *Ljubljanskem zvonu* poroča o težavah, v katerih se je znašel prav *Savremenik*, saj se je „[u]redništvo [...] obračalo nekoliko puta i na različite adrese radi stalnoga izvješćivanja o književnim i umjetničkim prilikama recimo, kod Slovenaca, ali s nikakovim uspjehom”. Iz Glonarjevega krajšega obvestila sta zanimiva dva njegova sklepa, eden je sumničava misel, da "bi pisanje kakega Slovenca v *Savremeniku* o slovenski literaturi pridobilo onemu ducatu Hrvatov, ki bere slovenske knjige, še kakega novega člana", drugi pa je previden opomnik, da je recipročnost izmenjave od srede julija 1919 z odlokom ministrstva za notranje zadeve tudi formalno izrečena" (Glonar, 1920, str. 61, 62). Slednje pa je seveda posledica spremenjenih družbeno-političnih okoliščin, ki jih je povzročila predvsem ustanovitev Kraljevine SHS. No, prav v *Savremeniku* pa je objavljen eden najzgodnejših zapisov o poeziji Srečka Kosovela. Gre za časopis Društva hrvatskih književnika ali, kot ga je nekoč imenoval Izidor Cankar, "glasilo hrvatskih dekadentov po prepiru z 'Matico'" (1908, str. 283), ki je začel izhajati leta 1906. V

⁵ Takšne kritike so doletele tudi njegov izbor proznih del za hrvaško bralstvo. Glej npr. Glonar, J. (j.a.g.). (1920). Noviji slovenski pisci. Životopisi i izbor tekstova. Priredio dr. Fran Ilešič. Zagreb 1919. Izvanredno izdanje „Matice Hrvatske". *Ljubljanski zvon*, 40(3), 183–184.

⁶ Ilešič, F. (1908). Splošni pregled; O Simonu Gregorčiču. *Ljubljanski zvon*, 28(2), 127.

⁷ Ilešič, F. (1909). „Hrvatska smotra". *Ljubljanski zvon*, 29(5), 319–320.

⁸ Ilešič, F. (1909). „Savremenik". *Ljubljanski zvon*, 29/3. 190.

njem so objavljali vsi pomembnejši hrvaški književniki, pa tudi Zofka Kveder, ki je že v prvi številki objavila “Gregorčiču v spomin fulminanten članek” (Tominšek, 1907, str. 512), kasneje pa še vrsto prispevkov v rubriki *Slovenske knjige i pisci* (o Murnu, Ketteju, Kraigherju in drugih).

Dejavnost revij je bila v tem času precej živahna, medsebojna izmenjava pa vsaj deloma stalna, kar očitno potrjuje tudi *Savremenik*. V njem se je o slovenski književnosti poročalo redno, zato je že ob samem začetku tega časopisa Josip Tomiňšek upravičeno ugotovil, da “Savr.’ očitno namerava poročati, kakorkoli, tudi o slovenskih knjigah” (1906, str. 255).

2.1 Zgodnje omembe Kosovelove poezije v zagrebških revijah *Savremenik*, *Hrvatska revija* in objave v *Istri*

Omenjena Tomiňškova ocena se je potrdila tudi na primeru poezije Srečka Kosovela. Jeseni leta 1931 je revija *Savremenik* objavila nekaj krajših prispevkov o slovenski književnosti. Vladimir Bartol je hrvaškim bralcem predstavil predstavo ljubljanskega Narodnega gledališča *Dogodek v mestu Gogi*, S. M. Štedimlija je komentiral beograjsko *Biblioteko jugoslavenskih pisaca* in pomanjkanje slovenskih avtorjev v njej, ob tem pa izrazil zadovoljstvo ob izidu proze Ivana Cankarja. Objavljen je tudi prispevek o reviji in biblioteki *Modra ptica*. V zaključnih uredniških opombah, tik pred koncem številke, najdemo še kratko informacijo o izidu izbranih pesmi Srečka Kosovela:

Ovo izdanje uredio je i napisao o Kosovelu opširan uvod književnik Anton Ocirk. Knjiga se u njegovoj redakciji znatno razlikuje od prvog izdanja, koje je priredio Kosovelov drug i prijatelj, također književnik Alfons Gspan. U svakom slučaju ovo novo izdanje ne prikazuje one tipične osobine Srečka Kosovela kao prvo. Moglo bi se reći da je g. Ocirk namjerno išao za tim da Kosovelovim pjesmama dade drugi smisao, kao skupnom djelu. (Anonimno, 1931, str. 311, 312)

Z uvodno in zaključeno povedjo je to celoten prikaz Kosovelovih *Izbranih pesmi* iz leta 1931, ki ga, kot se zdi, podpisuje uredništvo revije. Čeprav zelo kratek, ta zapis ni le ažuren, temveč vsebuje tudi oceno nove izdaje Kosovelovih pesmi. Tu se namreč ne opozori le na poznavanje prve izdaje *Pesmi*, ki jo je uredil Alfons Gspan, temveč je izpostavljeno tudi vrednotenje obeh izdaj, saj je za avtorja teh vrstic Gspanova interpretacija “tipičen” Kosovel, medtem ko mu Ocirk pripisuje nov

pomen. Čeprav obe izdaji izhajata predvsem iz Kosovelove zgodnje, impresionistične faze, je avtor tega zapisa v njiju očitno prepoznal precejšnjo razliko v interpretaciji obeh urednikov Kosovelovih pesmi – kot da bi s tem že napovedal polemiko med urednikoma, ki se je zgodila štirideset let pozneje.

Istega leta, 1931, je v *Hrvatski reviji* zvesti poročevalec o slovenski književnosti Ladislav Žimbrek objavil obširnejši pregled sodobne slovenske lirike. Z namenom, da prikaže slovensko poezijo po letu 1918, avtor uvodoma predstavi veliko četverico moderne, zlasti Cankarja in Župančiča. Takoj na začetku, z navedbo, da se je slovenska moderna rodila v Cukrarni, se sklicuje na dve razpravi Božidarja Borka, objavljeni leta 1927 v *Savremenuku*,⁹ ter s tem postavlja okvir za branje svojega pregleda najnovejše etape slovenske književnosti in njenih neposrednih predhodnikov. Žimbrek Cankarja imenuje “najvećom književnom evropskom ličnošću, autoritetom i umjetnikom”, Župančiča pa “majstorom pjesničkog izraza i forme”, “najvećim živim modernistom”. Prek teh dveh najpomembnejših osebnosti, ki “završuju jednu markantnu književnu epohu”, avtor pride do obdobja po koncu prve svetovne vojne in ob ugotovitvi o “vječnom klipsanju za Evropom” tako pri Hrvatih kot pri Slovencih kot glavne tendence prepozna “ekspresionizam, primitivizam, infantilizam, nadrealizam, zenitizam, zakašnjeli impresionizam”. Žimbrek tudi zapiše, da po letu 1919 ni veliko izvirnosti, nato pa omeni nalet zenitizma oziroma “kod Slovenaca Podbevšek, Onič i ‘Tri labode’, pa zbirka pjesama istog Podbevšeka ‘Človek z bombami’”, za katere sklepa, da jih bo “literarna historija zabilježi[la] kao abnormalni kuriozum bezimernih ljudi, koji nisu znali pjevati” in da to “nema nikakove veze s literaturom, a ni s ekspresionizmom, na koji se nakalamlje dadaizam” (Žimbrek, 1931, str. 47). Po tem povsem mimobežnem in precej negativnem komentarju o avantgardnih težnjah, se Žimbrek loti “prvega ekspresionizma” in njegovih predstavnikov Seliškarja, Jarca, A. Vodnika (za orientacijo bralcu navede njihove vzporednike v hrvaški književnosti – A. B. Šimića, Krležo in Cesarca). Največ prostora v tem pregledu namenja Seliškarju in Jarcu, prikazani pa so še Jože Pogačnik, Anton Ocvirk in Srečko Kosovel. Od vseh pesnikov Kosovel dobi najmanj prostora in pozornosti.

Bliz Seliškaru bio bi mrtvi Srečko Kosovel, ali ne toliko dubok, opterećen pjesničkom tradicijom Moderne, bez imalo borbenosti, pravi refleksivni lirik, sentimentaln, pun tuge i žalosti. Preosjetljivo reagira na svijet i ljude, zato kod

⁹ *Trideset godina moderne slovenačke lirike* ter Ivan Cankar i današnja slov. književnost.

njegovih pjesama nalazimo čisto lirsko-refleksivno raspoloženje, koje nam mnogo sjeća impresionista, dok ga tek nekoje pjesme („Ecce homo“, „Ekstaza smrti“) tijesno vežu sa savremenima. (isto, str. 53)

Čprav je po Kosovelovi smrti (v izvirniku) objavljeno več njegovih ekspresionističnih pesmi, ga Žimbrek predstavlja zgolj skozi dve, verjetno najbolj znani, in ga dojema predvsem kot naslednika moderne, in sicer njenega impresionističnega segmenta. V tridesetih letih je število zapisov o Kosovelovi poeziji v hrvaških revijah razmeroma skromen, ampak je v teh nekaj primerih vidno, da je bil predstavljen kot pripadnik modernističnih poetik – tistih, ki so bližje njihovemu tradicionalnejšemu delu, torej tistemu, ki je manj naklonjen eksperimentiranju z izrazom in vsebino, kar se kaže v poudarku na čutnem, refleksivnem, elegičnem. To potrjujejo tudi tukaj navedeni primeri iz *Savremenika* in *Hrvatske revije*, dveh od treh revij, ki jih je Božidar Borko prav leta 1930 izpostavil kot tiste, ki "prihajajo v poštev" v okviru hrvaškega časopisja (Borko, 1930, str. 185). V obeh so objavljala znana imena hrvaške književnosti in kulture, mnogi med njimi so bili ključne osebnosti svojega časa. *Savremenik* se je osredotočal na tekočo domačo literarno produkcijo in ni forsiral avantgardnih načel literarnega ustvarjanja, vendar je bil v času vzpona ekspresionistične generacije odprt za mlajše pisce, kot so Miroslav Krleža, Antun Branko Šimić, Gustav Krklec in drugi (»Savremenik«, n. d.). Po drugi strani pa je bila *Hrvatska revija* do zgodnjih tridesetih let odprta za vsa estetska in politična usmerjenja, nato pa se je usmerila v bolj tradicionalen, politično desno orientiran koncept (»Hrvatska revija«, n. d.).

Savremenik in *Hrvatska revija* sta bila med pomembnejšimi akterji med revijami dvajsetih in tridesetih let 20. stoletja. Vendar pa je v kontekstu teme tega članka vredno omeniti še eno, nekoliko manj znano revijo iz tistega časa – emigrantski list *Istra*. Gre za revijo, ki je izhajala v Zagrebu od leta 1929 do 1940. Sprva je bila zasnovana kot glasilo Istranov v Jugoslaviji, leta 1931 pa je postala glasilo Saveza jugoslavenskih (kasneje jugoslovenskih) emigranata iz Julijske krajine. V etnološkem smislu je ta revija dragocena, saj predstavlja vir podatkov o materialni, družbeni in duhovni kulturi Istre, Kvarnerja, Dalmacije ter slovenskih in italijanskih krajev v obdobju med vojnima (Petrić 2017: 129). Pomembna je tudi zaradi dejstva, da so v njej objavljani prispevki iz hrvaške in slovenske književnosti. Med hrvaškimi avtorji so najdemo Mateta Baloto, Viktorja Cara Emina, Vladimirja Nazorja, Draga Gervaisa, Matka Laginjo, Hijacinta Petrisa in številne druge, med slovenskimi pa Alojza Gradnika, Simona Gregorčiča, Ivana Preglja, Iga Grudna, Bogomirja

Magajno, Cirila Kosmača, Iva Grahorja, Franceta Bevka, Otona Župančiča, Ivana Cankarja, Dragotina Ketteja itn. Med njimi je bil tudi Srečko Kosovel. Njegove pesmi so v Istri objavljene v tridesetih letih, in sicer: *Oreh*, *Bori*, *Sveti Štefan*, *Novoletni sonet*, *Kdo je hodil*, *Mati čaka*, *Balada*, *Duma* in *Jesen*, kot tudi prozna besedila *Košara z jabolki* (*Tragigroteska iz dijaškega žnjenja*), *Burja* ter *Večerne ure*. O Kosovelu so v Istri pisali tudi drugi: Ivo Grahor (*Ob sedmi obletnici smrti Srečka Kosovela*, 1933), Lino Legiša (*Ob desetletnici smrti Srečka Kosovela*, 1936) ter v rubriki *Kulturna kronika* (*Tri obletnice v naši literaturi*: S. Gregorčič, S. Kosovel in D. Kette, 1936). Leta 1931 je v isti rubriki objavljeno naslednje obvestilo:

Polovicom novembra iziđi će u izdanju ljubljanske "Tiskovne zadruge" u Ljubljani u zbirci "Slovenski pisatelji sodobniki" zbirka "Izabrane pesmi" od rano umrlog kraškog pjesnika Srečka Kosovela. Zbirku će urediti naš sunarodnjak, mladi i uvaženi kritičar Anton Ocvirk. Dušu našeg Krasa nije još nitko tako vjerno i toplo iznio u poeziji kao Srečko Kosovel. U ovoj zbirci iziđi će i mnoge njegove neobjavljene pjesme.¹⁰

Če je soditi samo po teh naslovih, je bila *Istra* vsekakor dober vir o Srečku Kosovelu za hrvaškega bralca. Podoba, ki jo je ta časopis posmrtno oblikoval o njem, je bila seveda prilagojena uredniški zasnovi časopisa: "očuvati narodnu riječ, nacionalnu svijest i sjećanje na zavičaj, ali i razotkriti fašizam" (Petrinić, 2017, str. 121).

V poznih tridesetih, zlasti pa v štiridesetih letih, vpliv modernizma in avantgarde slabi v prid socialnega realizma in drugim oblikam družbeno zavestne književnosti, zato lahko sklepamo, da zaradi tega upada tudi zanimanje za poezijo, kakršno je pisal Kosovel. Vlogo vodilnega slovenskega modernega pesnika tako prevzame Alojz Gradnik, ki je bil več prevajan in verjetno tudi bolj bran.

3 Kosovelova poezija v povojnih antologijah in razpravah

V obdobju po drugi svetovni vojni, v petdesetih in šestdesetih letih, je objavljeno več pregledov in antologij v hrvaščini, v katere je vključena tudi Kosovelova poezija. Ena od prvih je *Izbor iz slovenske lirike*, ki ga je pripravil Branimir Žganjer, izdala pa jo je Školska knjiga v Zagrebu leta 1953. Poleg uvodnega poglavja o slovenski ljudski pesmi izbor vsebuje pesmi 23 pesnikov, od Prešerna do Udoviča. Kosovel je predstavljen s štirimi pesmimi: *Starica*, *Bijeda*, *Borovi*, *Crveni atom*, *Ekstaza smrti* (v

¹⁰ Podrobneje o objavah Srečka Kosovela in o prispevkih drugih o njem v listu *Istra* glej Petrinić, 2011.

prevodu Gustava Krkleca in Branimira Žganjera). V krajšem portretu pred pesmimi piše: “Kosovel voli svoje kraško selo (‘Starica Bijeda’), borove šume (‘Borova šuma’) i zna, da će doskora zavladati novo društvo revolucionarnim putem (‘Crveni atom’)” (Žganjer, 1953, str. 152). Nekoliko natančnejši prikaz Kosovelove poezije je v predgovoru Frana Petreća *Razvitak slovenske poezije*, kjer avtor poda informativen pregled slovenske poezije od srednjega veka do osvoboditve oziroma do konca druge svetovne vojne. V tem nizu je Kosovel, skupaj z Gradnikom, predstavljen kot “vrhunac poezije poslije Moderne”: “Kosovel je umro mlad od tuberkuloze, usred uspona. Opjevao je u naročito osjećajnoj, izvanredno nježnoj lirici svoj rodni Kras, taj kameniti predjel slovenske zemlje, i drugu krajnost – kapitalistički svijet na samrti.” (Petrè, 1953, str. 30). V naslednjih dveh izdajah (1962 in 1966), z drugim naslovom – *Prepjev iz slovenske poezije* – je Kosovel uvrščen v socialni ekspresionizem, skupaj s Seliškarjem in Klopčičem, v kratkem portretu pred pesmimi pa je bilo dodanih še nekaj stavkov: “Kad je osjetio da mu se približava smrt, uredio je svoju pjesničku zbirku *Zlati čoln* (Zlatni čamac). Osim pjesama pisao i borbene eseje i članke u kojima je osuđivao buržoasko društvo i najavljivao propast stare Evrope. Ipak naj snažniji je kao intimni lirik.” (Žganjer, 1966, str. 178).

Iz petdesetih let je še en izbor iz slovenske poezije – *Triptibon* – objavljen v Zagrebu leta 1958. Knjigo je uredil Slavko Mihalić, prevod iz slovenščine pa je opravil Vladimir Gerić. Kot že nakazuje naslov, gre za izbor poezije treh pesnikov – Ketteja, Murna in Kosovela. Tukaj je objavljenih kar 37 Kosovelovih pesmi, izbor pa temelji na kriterijih, ki so razvidni iz spremljajočega krajšega besedila, ki ga je podpisal T. Lj., z opombo, da so podatki prevzeti iz Janeževe *Zgodovine slovenske književnosti*. Kosovel je v tem izboru predstavljen kot “pjesnik Krasa, smrti i revolucije”, pesnik “duboke konfesionalističke intimnosti” in kot takšen je “direktni potomak Murna”. No, za razliko od slednjega, mu je revolucija dala “mnogo određeniji cilj”, zato Kosovel “bez rezerve preuzima parolu Gorkog” in piše “revolucionarne pjesme”. Izpostavljeni so tudi Kosovelovi eseji, v katerih je “vrlo borben i beskompromisan” in ti morda celo bolj kot njegove pesmi povedo, v kolikšni meri je bil iskren in neomajni borec za osvoboditev proletariata (T. Lj., 1958, str. 83–85).

Leta 1954 je v zagrebški *Republiki* Grigor Vitez objavil priložnostni tekst ob trideseti obletnici smrti Srečka Kosovela in je dodal šest pesmi, ki jih je sam prevedel (*Tko je bodao, Starica za selom, Tamni bori, Predsmrtna pjesma, Vozio sam se, O, nema smrti*). Vitez za tisti čas piše običajen prikaz Kosovelove poezije, s poudarkom na “lirske pejsaže”, “neposrednu iskrenost” i “direktnu ispovijest”, nato pa še na “manifest

revolucionara”. Iz tega desetletja bomo dodali še en naslov, in to s področja literarne kritike. Namreč leta 1954 je zagrebska Zora objavila *Zapise i kritike* Josipa Vidmarja, urednika Dobriše Cesarića, in v prevodu iz slovenščine Toneta Potokarja. Med njimi je tudi kritika Kosovelovih pesmi iz leta 1926. V njej takoj na začetku Vidmar ugotovi, da je s Kosovelovo “smrću slovenska literatura izgubila bogodanog lirika, koji nam se otkrio tek poslije smrti” (Vidmar, 1954, str. 158). Vidmarjeva kritika je izjemno naklonjena, tako zelo, da jo zaključí z besedami, da je njegova poezija “toliko neposredna i iskrena da slične nismo čuli sve od pojedinih pjesama Cankarove ‘Erotike’” (isto, str. 163). Ta sodba temelji na tem, kar Vidmar šteje za jedro Kosovelove poezije – “melankolija naslućivanja smrti”, in izhaja iz Vidmarjevih takratnih estetskih stališč:

Ob pesniških zbirkah se je vpraševal, ali se pesnik ukvarja s pomembnimi ali stranskimi pojavi duhovnega življenja, ali upesnjuje, “kar čuti”, in ni sentimentalen niti do sebe niti do drugih [...] Ob drugih zbirkah¹¹ je najprej opozoril na glavno čustvo in pesniško naravo pisca, odtod pa vrednotil vso zbirko. Priznaval je pristno, osebno, elementarno in iskreno izraženo čustvo, miselne posplošitve pa le tedaj, če je bil pesnik pomemben mislec in če je znal ohraniti in izpovedati notranjo resničnost. (Zadravec, 1975, str. 131)

Navedene antologije in prikazi poezije Srečka Kosovela iz najzgodnejšega povojnega obdobja kažejo usklajene težnje, da se poezija prikaže predvsem v luči dediščine moderne, predvsem tistega, kar sta zapustila Murn in impresionistična lirika oziroma refleksivna, intuitivna in izpovedna poezija iz časa moderne. Vse drugo, kar je takrat znano iz Kosovelove poezije, je pogosto zanemarjeno ali pa razlagano, kot to počne tudi Vidmar, le kot epizoda v pesnikovem kratkem življenju.

Nekaj let kasneje, tik pred objavo *Integralov* 26, je Vidmarjev prevajalec kritike o Kosovelu, Tone Potokar, v beograjskih *Književnih novinah* objavil skoraj protestni zahtevek za objavo Kosovelovih še neobjavljenih pesmi. Potokar poroča o dveh primerih: prvi “što se desio u Zagrebu, mada mu se izvori uglavnom kriju u Sloveniji”, drugi pa se nanaša na “slovenačku književnost, ali koji ima nesumljive reperkusije i na hrvatsko-srpskom jezičnom području”. Prvi primer se nanaša na težave pri objavi Tavčarjeve *Visoške kronike* v hrvaškem prevodu, drugi pa na dejstvo, da se zgodi “da netko položi svoju ruku na nešto što predstavlja opće dobro,

¹¹ Pod tem Zadravec misli na Kosovelove *Pesmi*, Gradnikov *De profundis* in Jarčevo zbirko *Clovek in noć*.

što drugim riječima znači, da bi to moralo postati javnim dobrom. Polaze je s takvom spretnošću da o tome, prividno, u javnosti, vlada potpuna šutnja, gotovo tajac” (Potokar, 1966, str. 9). Poleg tega, da bralce seznanja z doslej objavljenimi Kosovelovimi pesmimi, je pomen tega Potokarjevega apela tudi v tem, da opozori hrvaške in srbske bralce na okoliščine, v katerih se je znašla zapuščina “klasičnog slovenačkog lirika”, in da zahteva, da se nekaj ukrene glede tega v letu 40. obletnice Kosovelove smrti.

Istega leta, 1966, je v zagrebškem *Naprijedu* objavljena tudi druga, dopolnjena izdaja *Novije jugoslavenske poezije. Antologije*. Sestavili so jo Vladimir Popović (srbska poezija), Šime Vučetić (hrvaška poezija), Fran Petre (slovenska poezija) in Dimitar Mitrev (makedonska poezija). Vključeno je več kot 170 pesnikov, od tega 40 slovenskih, med njimi tudi Srečko Kosovel. V uvodu Šimeta Vučetića se pojasnjuje: “[n]aša poezija, lirska i poemična, u ovih je stotinu i pedeset godina dosegla razinu razvijenih poetskih izraza našeg kontinenta i afirmirala se, iako malo prevedena, kao poseban književni krug” (Vučetić, 1966, str. 7). Tako je zajeta poezija od romantizma do takratne sodobnosti, slovensko poglavje odpira Prešeren, zapira pa Cundrič. Že v uvodu, in to iz perspektive avtorjeve sodobne recepcije, se v reprezentativnem nizu izpostavi tudi Kosovel:

Ali danas, bez obzira kojoj su književnoj struji pojedine međuratne poezije pripadale – jesu li ih, naime, označavali ekspresionizmom, ili impresionizmom, modernizmom, ili modernom lirikom, socijalno ili artistskom, realističkom ili nadrealističkom – vidimo jasno da one poezije žive, ako se, napisane temperamentno i jasno, u njima osjeća temporalnost stvarnosti, drama ljudske kompliciranosti, dah zavičajnog jezgra i ljudske težnje za nečim što ne bi bilo beznađe ili jeza. U Gradnika, Ujevića, Krleže, Crnjanskog, Matića, Šimića, Grudena, Krkleca, Kosovela, Cesarića, R. Petrovića, M. Ristića, Drainca, Dedinca, Tadijanovića, Zogovića, Davića i u mnogih drugih [...] osjeća se drama ljudskog bića koje se grči i rve sa zlom vremena odupirući se ništavilu i solipsizmu [...] (Vučetić, 1966, str. 17)

V primerjavi s prvo izdajo je največja razlika v tem, da so v drugi avtorji grupirani glede na nacionalne književnosti, ki jim pripadajo. Kar zadeva Kosovela, so dodane še štiri pesmi (*Jesen*, *Drevesa v dolini*, *Glad*, *Ena je grozda*), ponovljene pa so bile tudi iz prve izdaje (*Balada*, *Mati čaka*, *Bori*, *Kratko življenje je*, *Starka za vasjo*, *Kadar spoznaš*, *Ekstaza smrti* in *Rdeči atom*). Pesmi so objavljene v izvirniku, na koncu pa je dodan *Rječnik slovenskih pjesama*, pa tudi biografsko-bibliografski podatki o pesnikih.

Leta 1966 je v Zagrebu objavljena še ena antologija, *Sto djela književnosti jugoslavenskih naroda* (ur. Vlatko Pavletić). Izbor iz slovenske književnosti je pripravil Jože Pogačnik in že v tej prvi izdaji je bil Kosovel uvrščen s štirimi pesmimi (*Balada, Slutnja, Ecce homo* in *Ekstaza smrti* v prevodu Nine Aleksandrov). V kratkem predstavitvenem delu se opozarja, da ni bila objavljena vsa pesnikova zapuščina, zato “temeljiti kritički pristup” ni mogoč, kot temeljne tematske preokupacije pa se izpostavijo “erotika, usamljenost vječnost, snovi i priviđenja, revolucija, mati, priroda i smrt” (Pavletić, 1966, str. 368).¹²

Druga polovica šestdesetih, čeprav pomembna za dopolnitev Kosovelovega opusa, očitno ni pustila globoke sledi na hrvaško recepcijo, to se bo zgodilo nekoliko kasneje, proti koncu sedemdesetih let, še posebej pa v osemdesetih letih.

Sredi sedemdesetih let sta v hrvaškem jeziku objavljeni dve pomembni antologiji slovenske poezije. Prva je *Nova slovenska lirika*, ki jo je priredil Radoslav Dabo in jo je leta 1975 izdal Nakladni zavod Matice hrvatske. Gre za, kot sam urednik navaja, “reduktivni izbor”, ki “predočuje samo jedan lik slovenskoga pjesništva, onaj moderni”. (Dabo, 1975, str. 217) in poezijo 13 avtorjev: Kocbek, Udovič, Bor, Minatti, Krakar, Zlobec, Zajc, Strniša, Kovič, Taufer, Vegri, Makarović, Šalamun. Ta izbor torej ni vključeval Kosovelove poezije, ampak je v drugi, obsežno dopolnjeni izdaji iz leta 2002 pri zagrebškem Konzorju, vključeno 17 njegovih pesmi (*Balada, Impresija, Borje, Predsmrtnica, Oproščaj od izbe, Sjeta, Ježa je jedna, Da sam list zelenil, Kons, Gorko istinito i bez utjebe, Ljudi s ranom, Robijaši, Starci, Kons, Kons (5), Integrali, Kraj*). Dabova opomba za to izdajo se začne prav s pojasnilom o Kosovelu “[u] ovoj antologiji, na samom početku nove, tj. moderne slovenske lirike/poezije, vidimo Srečka Kosovela, ponajprije dijelom njegova pjevanja potkraj života” (Dabo, 2002, str. 529). Urednik prav tako opozarja, da je ta antologija neposredno povezana z *Moderno slovensko liriko, 1940–1990* Janka Kosa (Ljubljana, 1995), ki vključuje 27 pesnikov. Hrvaška izdaja je prevzela tudi Kosovo razpravo o moderni slovenski liriki, ki je ob tej priložnosti nekoliko dopolnjena.

Druga antologija iz sredine sedemdesetih let je *Antologija slovenske poezije* v izboru in z uvodom Cirila Zlobca, ki je doživela celo tri izdaje (1974, 1981 in 1993, Školska knjiga, Zagreb). Za razliko od Dabove *Nove slovenske lirike*, tukaj ni večjih razlik med

¹² V zadnji izdaji, iz leta 1980, je bila dodana pesem *Crvena raketa* (prevod Slavka Mihalića), prav tako pa je bil razširjen opis Kosovelove poetike od ekspresionizma proti konstruktivizmu oziroma je v Kosovelovem opusu zaprt krog, ki se je začel z Murnom in končal pri sodobnih predstavnikih avantgarde (Pavletić 1980: 372).

posameznimi izdajami, razen v delu, ki se nanaša na sodobno poezijo, ki je osvežena predvsem z mlajšo generacijo pesnikov (Boris A. Novak, Maja Vidmar, Aleš Debeljak itn.), prav tako je bil razširjen seznam zamejskih pesnikov.

Uvodna razprava je literarnozgodovinski pregled slovenske poezije od njenih začetkov do povojnega

obdobja, temu pa sledijo pesmi avtorjev, sistematično razdeljenih v obdobja/poglavja: Pretprešernovsko doba, France Prešeren, Doba realizma i romantizma, Moderna, Pjesnici između dva rata, Lirika oslobodilačke borbe, Suvremena poezija in na koncu Pjesnici preko granice. Medvojno obdobje predstavlja dvanajst pesnikov: Alojz Gradnik, Lili Novy, Pavel Golia, Fran Albreht, Igo Gruden, Tone Seliškar, Miran Jarc, Anton Vodnik, Vida Taufer, Srečko Kosovel, Mile Klopčič in Božo Vodušek. Kosovel je tu najbolj zastopan, s 14 pesmi (*Balada, Borovi, Oni padahu tužno, Slutnja, Ne, ja neću još mrijeti, O, nema smrti, Bijeda za selom, Ecce homo, Mrtvo stoljeće, Crveni atom, 1, 2, 3, Nokturno, Ekstaza smrti, Smijeh kralja Dade, Crvena raketa*; većino jih je prevedel Slavko Mihalić, razen *O nema smrti, Ecce homo, Mrtvo stoljeće, Crveni atom, 1, 2, 3* in *Ekstaza smrti*, ki jih je prevedel Vladimir Gerić, *Bijeda za selom* pa Vesna Parun). Po številu pesmi mu sledi Gradnik, ki je tu predstavljen z 9 pesmimi. Prikaz Kosovela v predgovoru Zlobec začne z ugotovitvijo o popolnem nasprotju med tema dvema pesnikoma (kar ni redka predstava v hrvaški recepciji), ter ugotovi, da je Kosovel “središnja pjesnička ličnost tog razdoblja”, pesnik, ki je “najpotpunije ostvario sudbonosni nemir svog vremena, jednako u njegovim kozmičkim prostranstvima kao i u društvenoj konkretnosti”, “pjesnik pejzaža”, “socijalni pjesnik optužbe”, “glasnik revolucije” (Zlobec, 1993, str. 18). Kosovel je predstavljen tudi v krajšem biografskem zapisu pred pesmimi, z naslednjo ugotovitvijo: “Polemika oko Srečka Kosovela u Slovenaca još ni sada nije dokraja dorečena, no već je duže vrijeme jasno da je Kosovel pjesnik tako izvoran, uznemirljiv i nov u izrazu da mu čak i najkonzervativniji ukus ne može poreći pravo na visoko mjesto koje mu pripada u slovenskoj lirici.” (isto, str. 172).

Obe antologiji, R. Daba in C. Zlobca, sta pomemben del hrvaške recepcije slovenske poezije, mnoge generacije bralcev in strokovnjakov za slovensko književnost so se zanašale prav na te izbore, s čimer so v veliki meri oblikovale podobo slovenske poezije v sosednji kulturi.

4 Kosovel med hrvaškimi pesniki, kritiki, literarnimi zgodovinarji na koncu sedemdesetih in osemdesetih let

Konec sedemdesetih let je mogoče opaziti postopno naraščanje interesa hrvaških revij za Kosovelovo poezijo, ki je bila objavljena leta 1967 oziroma za njegove avantgardne *konse*. Tako je v *Dometih* z Reke leta 1978, v okviru tematskega bloka *Prostor i značenje*, objavljen krajši izbor pod naslovom *Konsi*. V isti številki je objavljena tudi razprava Denisa Poniža *Prostiranje poetskih riječi* o slovenski semantični konkretni poeziji Andreja Brvarja, Matjaža Hanžka, Andreja Medveda, Iztoka G. Plamena, Tomaža Šalamuna, Francija, Ifigenije in Oresta Zagoričnikov in drugih. Poniževa razprava je imela odmev med hrvaškimi pesniki, prav tako tudi hrvaški prevod njegovih razprav, zbranih v knjigi *Razgovori s literaturom*, še posebej poglavje o slovenski poeziji od 1965 do 1985, ki je objavljena v Biblioteki Dometi na Reki leta 1988, pa tudi drugi njegovi članki, ki so se takrat pojavljali v hrvaških revijah.

Po tej za hrvaško recepcijo pomembni objavi Kosovelove konstruktivistične poezije je v reviji *Dometi* leta 1979 objavljen tudi izbor Kosovelovih *Pogleda o umetnosti* v prevodu Ane Marije Kobal. Prav zahvaljujoč slednji so hrvaški bralci v svojem jeziku dobili tudi prvi prevod *Integralov* v knjižni izdaji, in sicer leta 1981 (Logos, Split). Prevedeni so bili po *Zbranem delu II* (*Integrali / Pesmi v prozi / Črtice / Dodatek*; DZS, Ljubljana, 1974), razpored pesmi pa je enak izvirniku. Pesmim je bila dodana le krajša opomba o avtorju. Škoda, da ta priložnost ni izkoriščena za podrobnejšo predstavitev Kosovelovega opusa.

S konca sedemdesetih let pa je, kolikor je znano, tudi prvi hrvaški prevod Kosovelovih pesmi v prozi. Objavljen je leta 1978 v reviji *Istra* v prevodu Ane Marije Bajlo. V izbor so vključene naslednje pesmi: *Kraške pjesme*, *Crtica*, *Tu preda mnom*, *Samotni oblak*, *Sanjajući potočić*, *Tri boje*, *Jesi li to ti?*, *Pokažat ću vam grm*, *Štijenja*, *Mimo okna*, *Selo*, *Jesen*, *Pred zatvorenim vratima*, *Božić među borovima*, *Poniženje*, *Anemone ocu i majci posvećene*, *Pisao bih ti*, *Goreće pismo*, *Odgovor prvoj pjesmi*, *Pjesma*, *Bianca*, *Cigareta*, *Zaista te volim*, *Kratka pjesma* in *Labud*.

V osemdesetih letih je hrvaška recepcija Kosovelove poezije bolj intenzivna, in to ne več toliko z osredotočenjem na njegovo "baržunasto poezijo", temveč na avantgardni del pesnikovega opusa. V prid temu ne govorijo le znanstvene razprave,

pa tudi nekatere antologije¹³, objavljene v tem času, temveč tudi takratna hrvaška pesniška praksa. Nekatere razprave so že bile omenjene (kot je Vrečkov članek *Srečko Kosovel in Zenit* iz zbornika *Komparativno proučavanje jugoslavenskih književnosti* ali prevodi Poniževe razprave o slovenski poeziji), vendar pa je v osemdesetih letih za znanstveno, literarnozgodovinsko recepcijo Kosovelove poezije zelo pomembno vlogo imel tudi Aleksandar Flaker. Ta je večkrat pisal o Kosovelu, tudi v znani knjigi *Poetika osporavanja* (Zagreb, 1984). V poglavju z naslovom *Avangarda i romantizam* na primeru Kosovelove pesmi *Moja velika Nada* Flaker preizprašuje odnos med poetikama iz naslova in skozi analizo ugotovi, da pesem, ki sledi tradicionalnemu romantičnemu modelu, preneha biti romantična, oziroma da “Velika Nada” Kosovelova ipak nema “milih očiju” Julije Primicove!” (Flaker, 1984, str. 55). Flakerjev prispevek k hrvaški recepciji Kosovela je tudi v tistem delu njegovih raziskav, ki se nanaša na odnos med Kosovelovo konstruktivistično poezijo in avantgardnimi gibanji v nekdanji Jugoslaviji,¹⁴ pa tudi v prepoznavni komparativistični aparaturi, ki jo uporablja, celo kadar je osredotočen izključno na en opus, poetiko.¹⁵

Tudi v omenjenem poglavju iz *Poetike osporavanja* Flaker povezuje Kosovela z A. B. Šimićem, je to temo natančneje obdelal Juraj Martinović, najprej v članku, objavljenem v zborniku *Obdobje ekspresionizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi* (Ljubljana, 1984), nato pa obširneje kot poglavje v knjigi *U kosovj projekciji* (Sarajevo, 1986). Kot osrednje vprašanje Martinović postavi „kako su te dvije izrazito samosvojne stvaralačke individualnosti poimale, prihvatale i primjenjivale ekspresionistička načela“ (Martinović, 1986, str. 288), in da bi nanj odgovoril, avtor izhaja iz narave impresionizma pri Kosovelu in Šimiću ter nato iz geneze ekspresionizma v matičnih književnostih. Pri tem v analizo vključuje kriterij funkcionalnosti pesmi in artikulacije socialne problematike.

Osemdeseta so leta, ko se v več hrvaških revijah spremlja tedaj aktualna slovenska poezija, še posebej tista z neoavantgardno usmeritvijo. Med njimi je tudi *Forum*, revija Razreda za suvremenu književnost jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. V

¹³ Hrvaški literarni kritik, esejist in antologičar Branimir Donat je pripravil *Antologijo dadaistične poezije* (Novi Sad, 1985), ki vsebuje tudi nekaj Kosovelovih pesmi (*Kons. telegrafski, Deformacija forme, Brada gospodina Zarnika, Čovjek pred ogledalom in Smeš kralja Dade*; razen zadnje, ki sta jo prevedla Gojko Janjušević in Dejan Poznanović, so vse ostale prevedene s strani urednika *Antologije*).

¹⁴ Glej Flaker, Aleksandar, 1984: Kosovelova konstruktivna poezija i jugoslavenski kontekst. Franc Zadravec (ur.): *Obdobje ekspresionizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi*. Ljubljana: [S. n.]. 173–182.

¹⁵ Glej Flaker, A. (1983). Konstruktivna poezija Srečka Kosovela. *Delo* (Književni listi), 172; Flaker, A. (1997). Kosovelov integralni grad. V Pogačnik, J. (ur.), *Zbornik ob sedemdesetletnici Franceta Bernika*. Založba ZRC.

njej so med drugim objavljene tudi pesmi Tomaža Šalamuna v prevodu Radoslava Daba (1984) in Ostijev prevod pesmi Iva Svetine (1985), pa tudi Kosovelove pesmi, ki jih je prevedla Anamarija Paljetak (1985): *Kons: mistika prostora, Zakon o zaščiti reakcije, U Gorici, Sunce jesenje, Topole pred oluju, Blaga večer, O vječno nibanje, Zlatne cigarete, Deformacija forme, Mlada Ifigenija, Haringe, Gorki čovjek, Vatreno sunce, Nepoznati smisao in Stigao je snijeg*.

No, v osemdesetih letih je zagrebški *Quorum* verjetno odigral najpomembnejšo vlogo pri promociji slovenskega neoavantgardnega pesništva in posredno ali neposredno tudi Kosovelove poezije med hrvaškimi pesniki in bralci. Ustanovljen je leta 1985 v Zagrebu, njegov glavni urednik pa je bil do leta 1990 Branko Čegec, pesnik, zvest spremljevalec in sopotnik slovenske poezije, njen prevajalec. To je vidno tudi v programski koncepciji *Quoruma*. Gre za revijo, ki je zbrala generacijo takrat večinoma mlajših pesnikov z individualnimi poetikami, odprtih do teoretskih vprašanj in intermedijskih tem. V reviji nikoli ni formalno pojasnjen njen program, vendar so jih kmalu prepoznali kot "kvorumaše", čeprav sami tega nikoli niso sprejeli.¹⁶ Kar zadeva vpliv na to generacijo, Milanja pojasnjuje povezavo s slovenskimi pesniki iz 60. in 70. let (M. Pogačnik, I. Geister Plamen, F. Zagoričnik, M. Hanžek, A. in T. Šalamun) ter z novo generacijo na prehodu v sedemdeseta leta, ki radikalizira postavantgardne postopke (I. Svetina, M. Jesih) – od njih so hrvaški pesniki¹⁷ lahko prevzeli banalizacijo vsebine, fragmentariziranje, radikalizacijo vizualnega in konkretnega ter erotično združitev telesa in jezika. Vse to, nadaljuje Milanja, je pomembno tudi za Čegecovo pesništvo, še posebej za prvo fazo (Milanja, 2012, str. 11, 12). Dobro poznavanje teh tendenc v slovenski poeziji Čegec kaže že pred ustanovitvijo *Quoruma*, v knjižici *Presvlačenje avangarde* (Zagreb, 1983), v kateri suvereno prikazuje "slovenski avantgardizem iz 60-ih in 70-ih let", poezijo Šalamuna, Zagoričnika in Svetine. Zato ni presenetljivo, da je že v prvi številki *Quoruma* objavljen intervju Čegeca s F. Zagoričnikom, v katerem se med drugim pojasnjuje tudi "inicijalni značaj objelodanjivanja djela Srečka Kosovela (1967) za razvoj i tijek avangarde u Sloveniji" (Zagoričnik in Čegec, 1985, str. 17).

¹⁶ Ena od pomembnejših znanstvenih monografij o tej generaciji pesnikov nosi naslov *Svi kvorumaši znaju da nisu kvorumaši* avtorja Tvrtka Vukovića.

¹⁷ Več o tem v Oblučar, B. (2020). Avangarda poslije avangarde u hrvatskoj poeziji. *Poznanske studije Slavistyczne*, 18, 159–173.

Quorum je torej že od samega začetka kontinuirano spremljal takratno slovensko pesniško sceno in se z njo močno povezal. Ključno vlogo v tem je imel Tomaž Šalamun,¹⁸ čigar pesmi, različne razprave o njih, intervjuji z avtorjem itn. so večkrat objavljeni. Med zgodnejšimi objavami v *Quorumu* je zagotovo reprezentativen tematski blok *Šalamun*, ki ga je pripravil Zvonko Makovič za 5. številko leta 1989. Zasluge za to posredovanje, vsaj na začetku, so predvsem Čegecove.

Kot delno izhaja iz prej omenjenih značilnosti zgodnje Čegecove poezije, ki jih navaja Milanja, je semantični konkretizem njena prepoznavna značilnost. Ta pojem je prenesen iz slovenske književnosti, predvsem preko Branka Maleša,¹⁹ ki je poznal teoretske razprave Denisa Poniža. Maleš je to značilnost prepoznal kot prevladujočo za prve Čegecove zbirke, še več, z njo on vstopi v književnost (zbirka *Eros-Europa-Arafat*, 1980), s čimer se pridruži “jezičnoj orijentaciji”, važ[om] odjelj[ku] ondašnje mlade hrvatske poezije”. V izvedbenem smislu Maleš prepozna “tehnike blaže ili snažnije konkretizacije jezika, ali i prostora” – “zvukovno sudaranje glasovnih skupina, kao i vizualno-konkretna, ‘likovne’ intervencije u prostor poetskog teksta”, “semantičko-motivsku fragmentaciju”, “bujnu stihovnu heteronomiju”, “detronizaciju smisla”, pri čemu se na “avangardnu slovensko-novosadsku proizvodnju aludira stihom ili citatom” (Maleš, 2010, str. 271, 272). Naj mimogrede omenimo, da v pogovoru Maleševe kultne pesniške zbirke *Praksa laži* (1986) Branimir Bošnjak ironično ugotavlja, “kako ovakav način pisanja nema budućnosti” in kako čakanje prihodnosti, da se spregovori o eni smeri pisanja “ne odaje barem dobar kritičarski odgoj”: “[u]ostalom, i Srećko Kosovel, slovenski pjesnik, morao je čekati decenije kako bi bio priznat kao vrijedan dio korpusa suvremene slovenske književnosti, a uz to nije dočekaao ni štampanje svojih avangardnih tekstova” (Bošnjak, 1986, str. 68).

V kontekstu referenc na Kosovela pa je med kvorumaši zagotovo treba omeniti še Delimira Rešickega, pesnika, ki ga mnogi štejejo za najpomembnejšega predstavnika kvorumaške generacije. Iz obsežnega pesniškega opusa bomo tokrat izbrali le

¹⁸ Iz najnovejše faze hrvaške znanstvene recepcije poezije Tomaža Šalamuna in neoavangardne poezije je treba izpostaviti zbornik prispevkov hrvaških in slovenskih strokovnjakov *Obzorja jezika = Obneha jezika: poezija Tomaža Šalamuna*, ki so ga uredili Zvonko Kovač, Kristof Jacek Kozak in Barbara Pregelj (Zagreb, 2014).

¹⁹ Branko Maleš je bil urednik revije *Off*, skupaj z Velimirjem Viskovićem. Tam konec sedemdesetih let objavi *U obzoru novoga hrvatskog pjesništva* in promovira skupno poetiko najmlajšega hrvaškega pesništva pod imenom semantični konkretizem. Določa ga kot zmanjšano sodelovanje smisla kot konstitutivnega elementa besedila (Vuković 2005: 25).

novejšo zbirko *Aritmija*, ki jo je leta 2005 izdal zagrebški Meandar, urednik pa je Branko Čegec. V njej je objavljena tudi ta pesem:

Kosovel

Ona koja je krenula
odvesti me doma
sada na pola je puta.

Noću putuje
samotnim cestama
danju se odmara
s rukama na očima.

U tamnim borovim šumama
jede šišarke i pije snijeg
iz mojih bilježnica.

Još uvijek ne zna mi ime.

Saznat će ga
kao i uvijek
dan prije nego
što me pronađe.

Tada će me prstom
pokazati anđelu smrti
čija molba za službom
daleko do Krasa
ostala je zametnuta
među inim
pjesmama o mladosti.

Pesem je leto dni prej objavljena v reviji *Republika*, v zbirko *Aritmija* pa je vključena, kot piše Milanja, v okviru postmodernističnega intertekstualnega kompleksa, in sicer v delu, ki se nanaša na avtorje, kot so Kamov, Trakl, Rilke, Kafka, Barthes, Carver, Krleža in drugi. Ti so strukturno zelo funkcionalno uporabljeni, tako v smislu oblikovanja motivsko-semantične dimenzije pesmi, kot tudi v smislu analogiziranja usode lirskega subjekta z biografijami omenjenih književnikov (Milanja, 2012, str. 83). *Hommage* Kosovelu je Rešicki formuliral skozi motiv personificirane smrti, tega verjetno najpogostejšega motiva v Kosovelovem opusu.²⁰

²⁰ Poleg *Kosovela* je v tej zbirki objavljena tudi pesem *Šalamunov bram*, pa tudi *Dogodek v mestu Gogi* (za katero v postmodernističnem duhu stoji tudi opomba: „Nisam, inače, nikada imao sreću gledati niti jedno uprizorenje istoimene, klasične slovenske ekspresionističke drame Slavka Gruma.“ (Rešicki, 2005, str. 109)).

Hrvaška recepcija Kosovelove in neoavantgardne poezije v kvorumaški generaciji je bogata tako na ravni vpliva na posamezne opuse in pesniške generacije, kot tudi v okviru sinhronijskih presekov hrvaške in slovenske poezije, še posebej v osemdesetih letih. No, to je tema za nekatere prihodnje raziskave.

5 Kosovel v izdajah devetdesetih let

Kot je pričakovano, devetdeseta leta prinašajo manj odmevov, izpostavili bomo le nekaj naslovov, ki se nanašajo na Kosovela. Leta 1991 je v Zagrebu (Školska knjiga) izšla doslej zadnja zgodovina slovenske književnosti v hrvaškem jeziku, *Slovenska književnost* Ivana Cesarja in Jožeta Pogačnika. Avtorja sta v njej sledila ustaljeni periodizaciji, od srednjega veka do sodobnosti, poleg tega pa sta vključena še poglavje o otroški književnosti in o znanosti o literarni vedi ter bibliografija slovenske književnosti v prevodih v hrvaški in srbski jezik (pripravil jo je Božidar Petrač). Poglavje o medvojni književnosti je naslovljeno *Osnovne oznake književnog razvoja od moderne prema suvremenoj književnosti* in vsebuje tri podpoglavja ter zaključek. V odseku *Između moderne i ekspresionizma* so vključeni Alojz Gradnik, Ivan Pregelj, France Bevk in Juš Kozak, v *Ekspresionizam* pa Srečko Kosovel, Miran Jarc, Anton Vodnik, Tone Seliškar, Slavko Grum, Edvard Kocbek, Božo Vodušek. Tu je, seveda, tudi poglavje o socialnem realizmu in njegovih najpomembnejših predstavnikih. Po krajšem pojasnilu ekspresionizma v slovenski književnosti, vplivih, predhodnikih, glavnih usmeritvah in osnovnih kontekstualnih podatkih je prvi prikaz prav Srečka Kosovela, katerega opus je prikazan za tisti čas skozi običajen pristop: “od impresionizma, a donekle i simbolizma, preko ekspresionizma i konstruktivizma, kojima je otvorio nove putove razvoja slovenske lirike, ali on je primarno predstavnik ekspresionizma” (Cesar in Pogačnik, 1991, str. 149). V zaključnem delu poglavja o medvojni književnosti se Kosovel omenja tudi kot tisti, ki uvaja matematične vzorce in geometrijske podobe, kot avtor klasičnih in moderniziranih sonetov ter kot pesnik, katerega metafora temelji na zakonih nadrealistične poetike (isto, str. 172).

Leta 1990 je izšla knjiga Ivana Cesarja *Od riječi do znaka*, kar je tudi del naslova razprave prav o slovenski pesniški avantgardi 60-ih in 70-ih let. Razprava je prvič objavljena že leta 1976 v težje dostopni reviji za poezijo *Stih = Stibos*. Da bi pojasnil fenomen iz podnaslova te razprave, ki se začne s Šalamunovim *Pokerjem* iz leta 1966, Cesar predstavi, glede na obseg razprave, daljši uvod o tem, kar je bilo prej, od vojne generacije pesnikov, preko *Pesmi štirih*, Tauferja, Zajca, Strniše, revij *Perspektive*,

Problemi do Tribune. Že v uvodnem delu Cesar izpostavi pomembno dejstvo, da je moralo miniti skoraj pol stoletja, da je skupina OHO odkrila Kosovelove integrale, saj avantgardna poezija Podbevška, Černigoja in Kosovela ni prinašala “novega” v tradicionalistični strukturi slovenske lirike (Cesar, 1990, str. 91). V nadaljevanju se avtor posveti analizi Šalamunovih, Zagoričnikovih,²¹ Geisterjevih pesniških postulatov, s ciljem, da predvsem prikaže “put do umiranja 'riječi' i neke načine njezinog otjelovljenja v znak”, “put, ker je “[p]restanak 'riječi' i postanak znakova najveća novost u suvremenom slovenskom pjesništvu” (isto, str. 99). Cesar se opira na uvide slovenskih zgodovinarjev književnosti, Paternuja, Pogačnika, Rotarja, Kermaunerja, Poniža in drugih, ter nato uspešno sintetizira glavne tendence v slovenski poeziji od prvih poveljnih let do osemdesetih. Nekaj let kasneje, že v novem tisočletju, je Cesarjev naslednik na Katedri za slovenski jezik in književnost zagrebske Filozofske fakultete, Zvonko Kovač, svojo razpravo *Tumačenje ekspresionističkoga pjesničkog teksta* (v knjigi *Meduknjiževna tumačenja*, 2005) odprl prav s sklicevanjem na znano Zadavčevu knjigo o Kosovelovem delu, pri čemer problematizira odnos ekspresionizma do impresionizma ter njihove tipe, predvsem na primeru Kosovelove poezije (pa tudi Matoša, Krleža, Crnjanskega), topose, motive, verze, oblike ekspresionističnih pesniških besedil, nato pa tudi odnos med ekspresionizmom in konstruktivizmom na vsebinski in izrazni ravni. Sledi analiza dveh Kosovelovih pesmi, *Ljudje brez srca* in *Destrukcije*, z namenom evidentiranja posebnosti ekspresionističnega besedila.

Kar se tiče objav v revijah v devetdesetih letih, je Irvin Lukežić v reškem *Rivalu* leta 1992 z namenom „dublje upoznavanja naše javnosti sa djelom tog velikog slovenskog književnika“ (Lukežić, 1992, str. 257) objavil krajši tekst o Kosovelovi poeziji in prevod odlomkov iz Kosovelovih dnevnikov in zapiskov. V tekstu z naslovom *V spomin Srečku Kosovelu* so poleg osnovnih biografskih podatkov izpostavljene pesniške večplastnosti Kosovelovega opusa in je opozorjeno na zamudo pri objavi *Integralov*. Iz Kosovelovih dnevnikov in zapiskov so bili izbrani tisti, ki se nanašajo na temo krize človeštva, življenja, svobodnega duha, smrti, sodobnosti, nadčasovnosti v umetnosti in druge.

²¹ V *Dometih* leta 1980 je Cesar objavil posebno razpravo o Zagoričniku.

6 Hrvaška recepcija Kosovelove poezije v zadnjih dvajsetih letih

V novem tisočletju je hrvaška recepcija Kosovela morda nekoliko skromnejša, a vendar so bile objavljene tri, štiri zelo pomembne knjige, ki bodo zagotovo našle nove bralce tudi v prihodnjih spoznavanjih s Kosovelom. Pred njimi pa velja omeniti, da se je 21. stoletje za hrvaško recepcijo Kosovela začelo z objavo *Konsa* prav leta 2000 v časopisu *Forum*, tokrat v prevodu Radoslava Daba. Naslednje leto je Lukežić napisal še en tekst o Kosovelu, ki ga je objavil v časopisu *Novi Kamov* pod naslovom *Fragmenti o Kosovelu*. Ob tej priložnosti je Kosovelova poezija predstavljena bolj analitično in delno v literarnozgodovinskem kontekstu, s čimer se izogne pogosto uporabljeni biografsko-leksikonski formi. V tem smislu je podoben tudi članek Anamarije Paljetak, objavljen istega leta v *Dubrovniku, časopisu za književnost i znanost*. Avtorica v njem analizira, kot je navedeno v naslovu članka, sledi Oscarja Wilda v delu Srečka Kosovela in najde številne vplive. Na koncu, v *Leksikonu svetovnih pisateljev*, tudi iz leta 2001 (Zagreb, Školska knjiga), je objavljeno geslo o Srečku Kosovelu, ki ga je podpisal Jože Pogačnik.

Ena izmed pomembnejših knjig, morda že od hrvaškega prevoda *Integralov*, so *Kosovelove Odabrane pjesme*. Knjiga je objavljena ob stoletnici pesnikovega rojstva, leta 2004 (Zagreb, Naklada Jurčić), in to v prevodu Radoslava Daba ter s spremno besedo Marije Pirjevec, ki zainteresiranemu bralcu zelo vsebinsko pojasnjuje temeljne pesniške značilnosti Kosovelove poezije in njen širši kontekst, v skladu z ustaljenimi kanonskimi branji. O nekoliko manj znani temi, vsaj kar se tiče hrvaškega bralstva, piše Miklavž Komelj v članku z naslovom *Leninova smrt i poezija Srečka Kosovela*, objavljenem v reviji *Književna smotra* leta 2017. V njem prikazuje, kako je Kosovel, še posebej v zadnjih dveh letih svojega življenja, vzpostavljaj aktivne odnose do zgodovinskih procesov, povezanih s Sovjetsko zvezo, nato pa avtor analizira dva skoraj neznana soneta iz leta 1924, ki ju je Kosovel napisal ob Leninovi smrti.

Sodobnejšega pristopa Kosovelovi poeziji se je lotil tudi Leo Rafolt. Resda mu to ni primarni raziskovalni cilj, saj se v članku, objavljenem v reviji *Croatica* leta 2023, ukvarja z avtorskim projektom Matije Ferlina *Sad sam Lucky*, kjer je Kosovelova poezija le predloga. Rafoltova analiza se osredotoča na intersemiotični prevod oziroma na interpretacijo poezije s plesom.

Poleg že omenjene izdaje *Odabrane pjesme* je treba izpostaviti še vsaj dva pomembna naslova, oba iz leta 2019. Prvi je prevod knjige Janeza Vrečka *Srečko Kosovel: monografija* (v dveh zvezkih; Naklada Lara, Zagreb in Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani), ki je neizogibna literatura za vse, ki se znanstveno ukvarjajo s Kosovelom, pa tudi za vse ostale zainteresirane bralce. Knjigo je prevedla Ksenija Premur, prav tako kot *Fragmente o cjelini* Matevža Kosa (Zagreb, 2008), v kateri je vključeno tudi poglavje *Kako čitati Kosovela?*, ki je prevod avtorjeve uvodne besede iz izdaje *Izbrane pesmi* (Ljubljana, 1997).

Druga pomembna knjiga iz leta 2019 so *Integrali*, tokrat v prevodu neumornega promotorja Kosovelove poezije, Josipa Ostija²² (in na pobudo Branka Čegeca pri založbi Meandarmedia). Kot navaja Jergović, je to „[l]ijepa i veoma važna knjiga, s dramatično upečatljivim pogovorom prevoditelja” – *Pjesnik ekstaze smrti i žudnje za novim životom koji je istovremeno bio i nije bio avangardist*. Čeprav ne brez sklicevanja na kontekst, se Osti v spremni besedi osredotoča predvsem na umetniško in duhovno dimenzijo Kosovelove poezije. *Konsi* so formalno fragmentirani, simultanistični nizi, ki razbijajo umetniške in družbene strukture, idejno pa kritično in angažirano obsojajo institucije, kapitalizem, politični režim. Ker se njihova funkcija konfrontacije in preizpraševanja književne tradicije ni uresničila v času nastanka, jih Osti imenuje „avangardne ponornice“. Gre za pesniški eksperiment, ki presega slovenski kontekst in doseže raven evropskega konstruktivističnega modernizma. *Integrali* so vrhunec Kosovelovega ustvarjanja, poezija, ki ne le lokalno, temveč tudi evropsko redefinirajo avantgardo.

Nekaj mesecev kasneje, leta 2020, je izdana doslej zadnja knjižna izdaja Kosovelovih pesmi v hrvaščini, *Otvoreno.02. Izabrane pjesme i misli Srečka Kosovela*. To žepno izdajo je objavila Naklada Lara v Zagrebu v sodelovanju z Društvom Konstruktivist iz Sežane. Pesmi in misli (iz dnevnikov, pisem, esejev) je izbrala in uredila Mateja Kralj, prevedla pa Ksenija Premur. Ta izbor, kot piše v spletni najavi knjige, Kosovela predstavlja kot avantgardnega konstruktivista in družbeno angažiranega pesnika, ki se zaveda pomena in naloge umetnosti in kritično premisli družbo, v kateri živi, ampak tudi kot pesnika ekspresionista ter baržunastega lirika.

²² Osti je prvi prevod *Integralov* objavil v Sarajevu leta 2003, nato leta 2016 v Beogradu, in na koncu kroatizirano različico leta 2019 v Zagrebu.

7 Namesto zaključka

Ker je bil namen tega članka opisati hrvaško recepcijo poezije Srečka Kosovela v njenih prevladujočih modusih in značilnostih v skoraj sto letih, je povsem mogoče, da je nekaj ostalo ob strani. No, z merilom dostopnosti in relevantnosti so tukaj navedeni najpomembnejši naslovi in izdaje, ki so oblikovali podobo Kosovelove osebnosti in opusa v hrvaški kulturi. Čeprav se je na začetku zdelo, da je odziv bil skromnejši, raziskava vendarle kaže nekakšno kontinuiteto hrvaških prevodov in recepcije Kosovelove poezije. Ta je seveda pogojen z okoliščinami v matični sredini in zamudo pri objavi Kosovelove zapuščine ter širšimi kontekstualnimi, družbeno-političnimi okoliščinami, v katerih se recepcija odvija. Dolga desetletja se je ta recepcija večinoma opirala na vpogledslovenskih zgodovinarjev književnosti, brez neposrednega problematiziranja njihovih stališč, pogosto pa v obliki, ki je ponujala zgolj osnovne biografske podatke o avtorju in temeljne informacije o opusu. Prelom od tega tipa prevladujoče reproduksijske recepcije se je zgodil v osemdesetih letih znotraj takratne hrvaške poezije, zlasti generacije kvorumašev, ter slovenskih pesniških neoavantgardnih gibanj. Ta prežemanja so ustvarila dinamičen sinhronijski presek tedanjih pesniških tendenc, znotraj katerih je Kosovel zaživel kot resnični slovenski klasik. Ta njegov status potrjujejo tudi najnovejše hrvaške izdaje tako poezije kot tudi znanstvenih razprav o njej.

Na koncu, namesto sklepa, besedo prepuščamo enemu od mlajših hrvaških pesnikov, Marku Pogačarju, ki v pesmi *Drski prepadi* (zbirka *Knjiga praznika*, 2021), ne le v intertekstualnem, temveč tudi v idejnem dialogu, zdaj iz nekega novega, posttranzicijskega časa, pokliče znano ime:

[...] Osim uobičajenih pošasti, putnicima koji se odvaže na kasnu šetnju prijeti susret s, na primjer, Krvavim Kosovelom. Taj nježni pjesnik-dječak s karakterističnim naočalama, oboružan kosirom za vjetrovitih noći korača krasom, koseći bazgu i smrću, ližući vrisak i lijes, klizeći jezikom po brusnom kamenu dok san ne priguši i samu smrt, dohvati tu tajnu mjesečinu za šiju i stišava je dok je naposljetku ne usoli, samu u čvrstoj bačvi. [...]

Literatura

Anonimno. (1931). Bilješke. *Savremenik*, 24 (16–18), 311–312.

- Bošnjak, B. (1986). Sklonost vulgarnom kolovozu. V B. Maleš, *Praksa laži* (str. 65–68). Izdavački centar Rijeka.
- Borko, B. (1930). Srbske in hrvaške književne revije. *Ljubljanski zvon*, 50(3), 185–187.
<http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-6N84QTRX/19b4d367-ec2c-4c69-992b-bf270adc6afe/PDF>
- Brešić, V. (2002). Hrvatski ekspresionistički časopisi. Analiza akspozitornih tekstova. V C. Milanja (ur.), *Ekspresionizam u hrvatskoj književnosti i umjetnosti* (str. 127–156). Altagama.
- Cankar, I. (Bregar, Franc). (1908). Nenravnost v umetnosti. *Dom in svet*, 21(6), 283–284.
<http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-CP6PLRDN/9ef4ff1e-f95d-457d-a936-b583c6e6c5f9/PDF>
- Cesar, I. (1990). *Od riječi do znaka*. Globus.
- Cesar, I. in Pogačnik, J. (1991). *Slovenska književnost*. Školska knjiga.
- Čeh, J. (2006). Cankarjev pogled na ilirizem in novoiliristične ideje Frana Ilešiča. V M. Hladnik (ur.), *Preseganje meje* [Slovenski slavistični kongres, Zagreb, 5.–7. 10. 2006] (str. 151–162). Slavistično društvo Slovenije.
- Dabo, R. (1975). *Nova slovenska lirika*. Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Dabo, R. (2002). *Nova slovenska lirika*. Konzor.
- Flaker, A. (1984). *Poetika osporavanja. Avangarda i književna ljevica*. Školska knjiga.
- Glonar, J. (1920). Savremenik. *Ljubljanski zvon*, 40(1), 61–62.
<http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-2D4T74HJ/9c59f727-b5e9-41d8-8435-90d7be33f606/PDF>
- Hrvatska revija. (n. d.). *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*.
<https://www.enciklopedija.hr/clanak/hrvatska-revija>
- Ilešič, F. (1906a). *Cvijeće slovenskoga pjesništva*. Matica hrvatska.
<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-17STV13W>
- Ilešič, F. (1906b). Ocrtnajnovije slovenske književnosti. *Dom in svet*, 19(7), 447–448.
<http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-MKBFR72R/29b2c0db-7c7a-44a5-b44f-a648c28cdda2/PDF>
- Ilešič, F. (1907). Slovenske pesmi med Hrvati. *Ljubljanski zvon*, 27(6), 383.
<http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-2T8JB0CU/54a16ecc-463f-45b6-a367-337d234998e2/PDF>
- Jergović, M. (7. 12. 2019). *Srečko Kosovel: siloviti hladni vjetar, koji se s Krasa spušta na Trst*. Jutarnji list. <https://www.jutarnji.hr/naslovnica/pise-miljenko-jergovic-srecko-kosovel-siloviti-hladni-vjetar-koji-se-s-krasa-spusta-na-trst-9714277>
- Juvan, M. (2005). Kosovel in hibridnost modernizma. *Primerjalna književnost*, 28(posebna št.), 57–71.
<http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-0AD36LJO/f31622c7-5ad7-4201-be86-7bf3b6fc95da/PDF>
- Kosovel, S. (1977). *Zbrano delo. Tretja knjiga (Prvi del)*. Državna založba Slovenije.
- Kralj, L. (1986). *Ekspresionizam*. Državna založba Slovenije.
- Lampe, E. (1906). Kritika slovenske književnosti. *Dom in svet*, 19(6), 375–377.
<http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-NAYA6WW2/1b55fc19-aa69-4982-8523-3427a57d6a05/PDF>
- Lukežić, I. (1992). V spomin Srečku Kosovelu. *Rival* 5(2–4), 254–257.
- Martinović, J. (1986). *U kosoj projekciji*. Svjetlost.
- Maleš, B. (2010). *Poetska čitanka suvremenoga hrvatskog pjesništva (1950.–2010.)*. H.d.p.
- Milanja, C. (2012). *Hrvatsko pjesništvo 1950.–2000., IV dio, knjiga 2*. Altagama.
- Ocvirk, A. (1977). Opombe. V S. Kosovel: *Zbrano delo. Tretja knjiga (Drugi del)* (str. 967–1248). Državna založba Slovenije.
- Pavletić, V. (ur.) (1966). *Sto djela književnosti jugoslavenskih naroda*. Stvarnost.
- Petrč, F. (1953). Razvitak slovenske poezije. V B. Žganjer, *Izbor iz slovenske lirike* (str. 7–31). Školska knjiga.
- Petrinić, D. (2011). *Književni prilozi u "Istri" (1929.–1940.)* [Doktorska disertacija]. Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.

- Petrinić, D. (2017). Emigrantski list *Istra* (1929.–1940.): Istra tijekom međuraća. *Zbornik za narodni život i običaje*, 59, 115–135.
- Pogačar, M. (2021). *Knjiga praznika*. Kulturtreger, Multimedijalni institut.
- Potokar, T. (1966). Štetni nesporazumi. Slučajevi Ivana Tavčara i Srečka Kosovela. *Književne novine*, 18(272), 9 in 12.
- Rešicki, D. (2005). *Aritmija*. Meandar.
- Savremenik. (n. d.). *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*.
<https://www.enciklopedija.hr/clanak/savremenik>
- Svima koji misle i osećaju u sebi čoveka. (n. d.). *Krležijana (1993–99), mrežno izdanje*. <https://krlezijana.lzmk.hr/clanak/svima-koji-misle-i-osecaju-u-sebi-coveka>
- T. L.J. (1958). O ovom izdanju. V S. Mihalić (ur.), *Triptihon* (str. 77–85). Lykos.
- Tominšek, J. (1906). Savremenik; Ljetopis društva hrvatskih književnika. *Ljubljanski zvon*, 26(49), 253–255. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-6DBIHO17/689ef44d-883c-4d3f-92b7-89fc5b97e460/PDF>
- Tominšek, J. (1907). »Savremenik.« (»Mjesečnik društva hrv. književnika.«). *Ljubljanski zvon*, 27(8), 511–512. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-TM8K0TW4/d09520d2-071c-402d-a1c2-054f2abcd78a/PDF>
- Vidmar, J. (1954). *Zapisi i kritike*. Zora.
- Vitez, G. (1956). Poezija Srečka Kosovela. *Republika*, 12(4), 14–15.
- Vrečko, J. (1986). *Slovenska zgodovinska avantgarda in ženitizem* [Doktorska disertacija]. Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Vrečko, J. (1987). Srečko Kosovel in "Zenit". V E. Fišer in F. Grčević (ur.), *Komparativno proučavanje jugoslavenskih književnosti (2)* (str. 130–135). Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Gesta.
- Vrečko, J. (2004). Trdovratne zmote o Kosovelovem pesniškom opusu. V M. Jesenšek (ur.), *Slovenski jezik in literatura v evropskih globalizacijskih procesih* (str. 147–165). Slavistično društvo Slovenije.
- Vrečko, J. (2020). *Srečko Kosovel. Monografija 2. dio*. Naklada Lara, Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Vučetić, Š. (1966). Predgovor. *Novija jugoslavenska poezija. Antologija* (str. 7–22). Naprijed.
- Vuković, T. (2005). *Svi kvorumaši znaju da nisu kvorumaši: aporije reprezentacije u kvorumaškoj pjesništvu*. Disput.
- Zadravec, F. (1975) Josip Vidmar, I. *Slavistična revija*, 23(2), 115–151.
<http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-UTWT6WB0/c3c6c6a4-00f1-4ecc-a047-2c8397f0b2c4/PDF>
- Zagoričnik, F. in Čegec, B. (1985). Avantgarda danas. *Quorum*, 1(0), 15–23.
- Zlobec, C. (1993). *Antologija slovenske poezije*. Školska knjiga.
- Žimbek, L. (1931). Suвременa slovenska lirika. *Hrvatska revija*, 4(1), 42–57.
- Žganjer, B. (1953). *Izbor iz slovenske lirike*. Školska knjiga.
- Žganjer, B. (1966). *Prepjevi iz slovenske poezije*. Školska knjiga.

SREČKO KOSOVEL V ITALIJANŠČINI, NEMŠČINI IN FRANCOŠČINI: PREVODI IN RECEPCIJA

JULIJA ROZMAN, ADRIANA MEZEG

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Ljubljana, Slovenija
rozman.julija@gmail.com, adriana.mezeg@ff.uni-lj.si

Članek se osredotoča na pregled prevodov del Srečka Kosovela v italijanščini, nemščini in francoščini ter na njegovo recepcijo na knjižnih trgih proučevanih jezikov. Priložena je bibliografija prevodov, ki so bili objavljeni v samostojnih knjižnih izdajah, antologijah, člankih in študijah od začetka do danes. Rezultati kažejo, da so širše zanimanje za Kosovela v italijanščini in nemščini vzbudili prevodi v francoščino, kar potrjuje njeno prestižno vlogo na globalnem prevodnem trgu. Glede na skupno število prevodov, recenzij in študij je Kosovel največjo odmevnost dosegel v Italiji, medtem ko mu je nemško govoreča literarna javnost več pozornosti začela posvečati v okviru Frankfurtskega knjižnega sejma leta 2023. Ker Kosovela v vseh treh jezikih povečini izdajajo majhne založbe z omejeno distribucijo, o njem pa razen nekaterih izjem pišejo lokalni in regionalni časopisi, lahko sklenemo, da pesnik na proučevanih ciljnih trgih ni prodril med širšo publiko. To med drugim dokazujejo tudi nizke prodajne številke za njegove knjige v Italiji.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.3.2025.5](https://doi.org/10.18690/um.3.2025.5)

ISBN
978-961-299-058-9

Ključne besede:
Srečko Kosovel,
prevodi,
italijanščina,
nemščina,
francoščina

1 Uvod

Dosedanje raziskave o prevajanju slovenske književnosti v nemščino, francoščino in italijanščino v obdobju 1992–2021 kažejo, da se med literarnimi zvrstmi v vse tri jezike najpogosteje prevaja proza (nemščina 54 %, italijanščina 46 %, francoščina 41 %), medtem ko je poezija na drugem mestu. Poezija največji delež predstavlja v italijanščini (45 %, 36 % v francoščini, 31 % v nemščini), kjer smo zabeležili le štiri prevode manj kot pri proznih izdajah (Rozman idr., 2023, str. 44–45). Srečko Kosovel je s skupno 13 knjižnimi izdajami (vključno s ponatisi) četrti najbolj prevajani slovenski avtor v italijanščino od osamosvojitve Slovenije pa do leta 2022. Po drugi strani se v proučevanem obdobju ne uvršča med deset najbolj prevajanih avtorjev v nemščino in francoščino (prav tam, str. 47). Pričujoči članek ponuja pregled in primerjavo prevodov Kosovelovih pesmi, ki so bili v obravnavanih treh jezikih¹ objavljeni v knjižnih izdajah, antologijah, člankih in študijah. Podatke smo pridobili iz bibliografskega sistema COBISS in drugih virov (Jan, 2000, 2001; Košuta, 1997, 2014; Köstler, 2006; Vavti, 2006). Poleg tega smo na podlagi obstoječih raziskav ter tiskanih in spletnih časopisnih prispevkov proučili ter primerjali pesnikovo recepcijo na ciljnih trgih proučevanih jezikov.

Slovenski pesniki načeloma veliko težje prodrejo v tujino kot prozaisti, saj se poezija na splošno manj bere, posledično pa tudi slabše prodaja (T. Petrič, osebna komunikacija, april 2024). Medtem ko se v Italiji celo dela največjih pesnikov prodajo v samo 250 izvodih (M. Košuta, osebna komunikacija, februar 2024), nemško govoreči mediji pesniškim izdajam namenjajo zelo malo pozornosti (C. Thanhäuser, osebna komunikacija, oktober 2023). Najboljši način promocije slovenske poezije v tujini je po besedah A. Kovač (osebna komunikacija, julij 2021) v okviru pesniških festivalov in antologij.

2 Italijanščina

Italijanske bralce s Kosovelom prvič seznani italijanski slavist in prevajalec Luigi Salvini leta 1938 v antološki zbirki *Liriche slovene moderne*, ki je izšla izven tržaškega prostora »kot rezultat novega političnega ozračja med Italijo in Jugoslavijo« (Pirjevec, 1991, str. 501). Kosovel je zastopan s tremi pesmimi, isti prevajalec pa ga dobro

¹ Glede prevajanja Kosovela v številne druge jezike gl. Mezeg in Rozman 2024.

desetletje pozneje, tokrat s petimi pesmimi, vključi v obsežnejšo antologijo o slovenski poeziji od začetka do sodobnosti *Sempreverde e rosmarino*, ki izide v Rimu. Večina ostalih od skupno 12 antologij je izšla v zamejskem prostoru v Italiji ali Avstriji ter v Sloveniji (gl. 2.2). Med vidnejšimi antološkimi izdajami lahko izpostavimo nabor najpomembnejših prispevkov iz vseh letnikov tržaške revije *Umana* (*Antologia di Umana*, 1986), vključno s sedmimi Kosovelovimi pesmimi, v novejšem času pa obsežno tržaško antologijo *L'altra anima di Trieste* (2008) z devetimi pesmimi, ki jo je uredila literarna zgodovinarica Marija Pirjevec in je izšla pri tržaški Mladiki.

Odmevnejši prodor Kosovela na tuje trge lahko zasledimo v 60. letih 20. stoletja, ko pri pariški založbi Seghers izideta antologija slovenske poezije (*Anthologie de la poésie slovène*, 1962) in prva knjižna izdaja Kosovelove poezije v francoščini (*Kosovel: bibliographie, portraits, fac-similés*, 1965), kar je vzbudilo precejšnje zanimanje tudi v Italiji in Nemčiji (Košuta, 2011, str. 9). Kosovela postopoma začnejo upoštevati tržaški literarni krogi v okviru revije *Umana*, ki leta 1964 najprej izda francoski prevod *Ekstaze smrti*, leto pozneje pa sledijo prevodi več pesmi v italijanščini (Jan, 2000, str. 3). To potrjuje ugotovitev, da imajo pri posredovanju literature iz perifernih jezikov pomembno vlogo zunajliterarni dejavniki, kot je izdaja prevoda v jeziku z veliko količino simbolnega kapitala (prim. Mezeg in Grego, 2022). Pri tem so ključna prizadevanja literarnih posrednikov, ki se s pomočjo različnih poznanstev zavzemajo, da bi avtorja opazili tuji uredniki (prim. Jan, 2000, str. 3–4). Prav po zaslugi slovenskih posrednikov je leta 1971 pri majhnem tržaškem založniku izšla prva knjižna izdaja z izborom Kosovelovih pesmi v italijanskem prevodu (*Poesie di velluto e Integrali*) s spremno besedo Aurelie Gruber Benco, urednice revije *Umana*, in komentarjem Pavla Merkušja (Jan, 2000, str. 8). Izbor je bil večkrat ponatisnjen, pri isti založbi pa je izšel tudi z novim naslovom *Poesie e integrali* (gl. 2.1). Kljub številnim ponatisom so o njem poročali le nekateri tržaški časopisi, medtem ko ga širše po Italiji niso opazili (Jan, 2000, str. 5, 8).

Med vsemi tremi proučevanimi jeziki je največ knjižnih prevodov izšlo v italijanščini (23, od tega 10 ponatisov ali novih izdaj). Poleg prvega prevoda je bil ponatisnjen tudi trijezičen izbor *Kras/Carso/Karst*, ki v italijanski javnosti ni doživel večjega odmeva (Jan, 2000, str. 5), *Ostri ritmi/Aspri ritmi* z obsežnim uvodnim esejem Mirana Košute, *Tra Carso e caos: pre/sentimenti*, ki je izšel ob 110. obletnici pesnikovega rojstva, in izbor *Quel Carso felice*, katerega tisk je sofinanciral Trubarjev sklad. V množici

pesniških knjižnih izdaj izstopa izbor aforizmov in pregovorov, ki ga je uredila Jolka Milič (Trst, Antony, 2015). Pri revijalnih objavah prevladujejo regionalne italijanske revije, v dveh primerih pa so pesmi izšle tudi v rimskih revijah *La Ruota* in *La Scrittura*.² Poleg tega je Brajković (gl. 2.3) prevedel del Kosovelovih *Pesmi v prozi* v okviru svoje diplomske naloge.

Avtorji Kosovelovih knjižnih prevodov v italijanščino so najpogosteje primorski ali zamejski Slovenci, izrazito prevladuje Jolka Milič. Knjige so večinoma izšle pri majhnih tržaških ali videmskih založnikih z omejeno distribucijo, tri izdaje pa so izšle tudi v Sloveniji, kar pomeni, da se Kosovelova recepcija v Italiji osredotoča predvsem na Furlanijo – Julijsko krajino (Košuta, 2011, str. 9; M. Obit, osebna komunikacija, januar 2024). To potrjujejo tudi medijske objave o pesniku, ki od začetka 70. let 20. stoletja pa do danes večinoma izhajajo v regionalnih časopisih in revijah, kot so *Il Piccolo*, *Umana*, *Il Meridiano di Trieste* (prim. Jan, 2000, str. 8), objave v osrednjih italijanskih medijih pa lahko zasledimo le občasno (Battocletti, 2014; Ricci, 2008). Poleg tega so po podatkih sistema Nielsen Bookscan (2007–2023) prodajne številke Kosovelovih del v Italiji izredno nizke – skupno je bilo prodanih 1.788 izvodov štirih različnih del, pri čemer je najbolje prodajani izbor *Quel carso felice* (1.216 izvodov). Podatki seveda ne razkrivajo, ali so kupci knjig slovenski ali italijanski bralci (prim. Jan, 2000, str. 5).

Čeprav so avtorji strokovnih interpretacij Kosovelove poezije v italijanščini večinoma Slovenci, tomajskega pesnika cenijo tudi pomembne italijanske literarne osebnosti, pretežno iz Furlanije – Julijske krajine (npr. Bruno Meriggi, Arnaldo Bressan, Claudio Magris), nekatere študije pa so izšle tudi pri prestižnih založbah izven regijskega območja (prim. Košuta, 2011, str. 9).³

2.1 Knjižni prevodi

1. *Poesie di velluto e Integrali*

(prev. Jolka Milič, Pavle Merkù – Trst, L'Asterisco Editore, 1971, 2. popravljena izdaja 1971; pon. *Poesie e integrali* – Trst, L'Asterisco Editore/Trst, ZTT, 1972, pon. 1976, 1981)

² Poleg revij na seznamu je Kosovelova poezija v 70. in 80. letih 20. stoletja izšla tudi v tržaških revijah *La Bora*, *Il Meridiano di Trieste* in *Most* (prim. Jan, 2000, str. 19).

³ Magris, C. in Ara, A. (1982). *Trieste: un'identità di frontiera*. Einaudi. Knjiga je bila večkrat ponatisnjena, nazadnje leta 2015.

2. *Kras/Carso/Karst*

(prev. Luciano Morandini, Marino Vertovec, Marko Kravos – Trst, ZIT/Celovec, Borovlje, Drava, 1979, pon. 1980)

3. *Fra il nulla e l'infinito*

(prev. Gino Brazzoduro – Trst, ZIT, 1989)

4. *Majben plašč/Il mantelluccio/Das Mäntelchen/Le petit manteau [...]*

(prev. Jolka Milič – Ljubljana, samozaložba, 1994)

5. *Ves svet je kakor/Tutto il mondo è come/Die ganze Welt ist wie/Le monde entier est comme [...]*

(prev. Jolka Milič – Ljubljana, samozaložba, 1994)

6. *Il ragazžino e il sole/Deček in sonce*

(prev. Michele Obit – Čedad, Novi Matajur, 1999)

7. *Ves svet je kakor: pesmi, integrali/Tutto il mondo è come: poesie, integrali*

(prev. Jolka Milič – Sežana, Občina, 2000)

8. *Il mio canto/Moja pesem*

(prev. Jolka Milič – Trst, Il ramo d'oro Editore, Tržaška knjigarna, 2002)

9. *Kons*

(prev. Jolka Milič – Trst, Il ramo d'oro Editore, Tržaška knjigarna, 2002)

10. *Ostri ritmi/Aspri ritmi*

(prev. Jolka Milič – Trst, ZIT, 2011, pon. e-knjiga 2020, prenovljena in popravljena izdaja 2024)

11. *Tra Carso e caos: pre/sentimenti*

(prev. Darja Betocchi – Trst, Comunicarte, 2014, pon. 2014, 2016)

12. *Non chiedermi cos'è la vita, vivi!/Ne vprašaj me, kaj je življenje, živi!*

(izb. Jolka Milič, prev. in prir. Stelio Villani – Trst, Antony, 2015)

13. *Quel Carso felice*

(prev. Michele Obit – Trst, Transalpina, 2017, pon. 2020)

2.2 Antologije

1. *Liriche slovene moderne*

(ur. in prev. Luigi Salvini – Ljubljana, Akademsko založba/Neapelj, Istituto superiore orientale, 1938, 96–101)

2. *Sempreverde e rosmarino*

(ur. in prev. Luigi Salvini – Rim, Carlo Colombo, 1951, 254–260)

3. *Introduzione alla storia culturale e politica slovena a Trieste nel'900*

(ur. Jože Pirjevec, prev. Jolka Milič – Trst, Provincia, 1983, 91–96)

4. *Antologia di Umana – rivista di politica e di cultura: 1951–1973*

(ur. Aurelia Gruber Benco, prev. Filibert Benedetič, Silvia Miniussi – Trst, *Umana*, 1986, 180–181, pon. prevodov, ki jih je ista revija objavila leta 1965)

5. *Vilenica Desetnica 1986–1995*

(prev. Jolka Milič – Ljubljana, Društvo slovenskih pisateljev, 1995, 26)

6. *Carso: due lingue, un altipiano*

(prev. Darja Betocchi – Monfalcone, Edizioni della Laguna, 2000, 23, 94–95)

7. *Literatura brez mej/Obne Grenzen/Senza confini*

(ur. Jožef Strutz, Peter Rustja, prev. Darja Betocchi, Gino Brazzoduro, Peter Rustja – Celovec, Ljubljana, Dunaj, Mohorjeva družba, 2000, 154–157)

8. *Poesia/Pesem/Puisie*

(prev. Gino Brazzoduro – Burgant, 2002, 26–27)

9. *Antologija slovenskih pesmi za otroke/Antologia di poesie slovene per bambini*

(prev. Alenka Adamič, Anna Angiolini, Nataša Codrich, Aleksija Leone – Trst, Pedagoški in družboslovni licej Anton Martin Slomšek, 2005)

10. *L'altra anima di Trieste: saggi, racconti, testimonianze, poesie*
(ur. Marija Pirjevec, prev. Diomira Fabjan Bajc, Marko Kravos, Luciano Morandini, Miran Košuta, Jolka Milič – Trst, Mladika, 2008, 118–122, 136–137, 146–147, 157–158, 185, 216)
11. *Versi sospesi ... tra due culture/Oprti verzji ... med dvema kulturama*
(ur. Massimo Battistin idr., prev. Gino Brazzoduro – Melegnano, Montedit, 2012, 12–23)
12. *3 Wege/3 poti/3 percorsi: Ernst Goll, Srečko Kosovel, Carlo Michelstaedter*
(prev. Jolka Milič – Gradec, Artikel-VII-Kulturverein für Steiermark – Pavelhaus, 2016, 151–173)

2.3 Članki/študije

1. *Antologia della lirica jugoslava contemporanea*
(prev. Luigi Salvini – Rim, *La Ruota*, 2 (3–4), 1938, 36)
2. *Omaggio a Srečko Kosovel*
(prev. Filibert Benedetič, Silvia Miniussi – Trst, *Umana*, 14 (1–3), 1965, 16–17)
3. Renzo Sanson, *Giovane frenesia, precoce autunno*
(prev. Jolka Milič – Trst, *Il Piccolo*, 12. 3. 1994, 3)
4. Robert Dedanaro, *Un breve bagliore, cinque poesie di Srečko Kosovel*
(prev. Gino Brazzoduro, Jolka Milič – Rim, *La Scrittura*, 2, 1996, 45–51)
5. Sergio Pipan, *Un contributo a due voci su Srečko Kosovel*
(Trst, *Trieste artecultura*, 3 (8–9), 2000, 18)
6. Patrizia Vascotto, *Tutto il mondo è come*
(prev. Jolka Milič – Trst, *Trieste artecultura*, 3 (8–9), 2000, 19)
7. Ivan Brajković, *Srečko Kosovel "Pesmi v prozi": contestualizzazione nella letteratura europea, anglo-americana e slovena e prova di traduzione*

(prev. Ivan Brajković – Univerza v Vidmu, Fakulteta za tuje jezike in literature, diplomsko delo, 2011, 38–55)

2.4 Drugo

1. *Zborovske pesmi na tekste Srečka Kosovela/Liriche per coro su testi di Srečko Kosovel* (notno gradivo)

(izb. Alojz Srebotnjak, prev. L. S. – Ljubljana, Društvo slovenskih skladateljev, 1989–1990)

3 Nemščina

Podobno kot v italijanščini se tudi v nemščini prvi prevodi Kosovelove poezije najprej pojavijo v antologijah, in sicer le leto dni po pesnikovi smrti, ko avstrijski pesnik in prevajalec Josef Kalmer v izbor sodobne evropske lirike (*Europäische Lyrik der Gegenwart 1900–1925*; gl. 3.2) vključi dve Kosovelovi pesmi. Po dolgoletnem zatišju leta 1964 v Nemčiji izide antologija *Jugoslawische Lyrik der Gegenwart* nemškega pisatelja Herberta Gottschalka, ki prav tako vključi dve pesmi. Porast prevodov lahko opazimo v 70. letih 20. stoletja, ko antologiji *Neue slowenische Lyrik* (Salzburg, Otto Müller, 1971) z obsežnejšim naborom Kosovelove poezije sledi prva knjižna izdaja pri Münchenski založbi Trofenik leta 1976 (*Integrale*; gl. 3.1).

Med vidnejšimi knjižnimi izdajami v nemščini je zagotovo prvi celostni prevod dela *Integrali '26* (ur. Anton Ocvirk, Cankarjeva založba, 1967), za katerega je poskrbel Erwin Köstler (*Integrale*, Celovec, Drava, 1999). Najširše zasnovano prevodno izdajo Kosovelove literarne zapuščine v nemščini predstavlja izbor *Mein Gedicht ist mein Gesicht: Erfindung einer orphischen Landschaft* (izb. in prev. Ludwig Hartinger, Thanhäuser, 2004) (Köstler, 2006, str. 278). Prevod je izšel ob 100. obletnici Kosovelovega rojstva, skoraj 20 let pozneje pa je bil na pobudo prevajalca v prenovljeni in razširjeni obliki ponatisnjen pri salzburški založbi Otto Müller. Za ponatis so se odločili, ker so pri založbi že izdali Georga Trakla, avstrijskega sodobnika Kosovela s podobno življenjsko usodo (A. Kleibel, osebna komunikacija, oktober 2023). Poleg tega so Kosovelovi posredniki želeli, da bi bil slovenski pesnik ponovno dostopen nemško govorečim bralcem, tokrat pri večji založbi s profesionalno distribucijo (C. Thanhäuser, osebna komunikacija, oktober 2023). Knjiga je med drugim izšla s subvencijo JAK, kar je pri pesniških izdajah še posebej

pomembno, saj stroškov izdaje knjige nikoli ne morejo v celoti pokriti z zaslužkom od prodaje (A. Kleibel, osebna komunikacija, oktober 2023). Za prevod je avstrijski prevajalec Ludwig Hartinger, ki se je s pesnikom seznanil prek francoščine, prav zaradi njega pa se je tudi naučil slovenščine (Kondrič Horvat, 2009, str. 163), leta 2023 prejel nagrado Fabjana Hafnerja. Ponatisnjeni so bili tudi trijezična bibliofilska izdaja kraške lirike *Kras/Carso/Karst* ter izbora *Gedichte: Slowenisch-Deutsch* in *Gedicht ist Karst: Gedichte Slowenisch-Deutsch*.

Poleg Hartingerja si je za posredovanje Kosovela v nemščino prizadeval koroški slovenski založnik Lojze Wieser, ki je hkrati s knjižnimi prevodi izdal antološke serije *Europa erlesen* (gl. 3.2). Po drugi strani je Kosovel priljubljen pri avstrijskem založniku Christianu Thanhäuserju, ki je s pesnikom in Krasom že pred leti vzpostavil tesne vezi, njegove knjige pa odkupujejo predvsem zbiratelji (C. Thanhäuser, osebna komunikacija, oktober 2023).

Skupno so Kosovelovi nemški prevodi izšli v 14 antoloških zbirkah, kar je več kot v italijanščini, med izdajatelji pa prevladujejo avstrijske založbe. Medijsko najodmevnejša antologija doslej je *Mein Nachbar auf der Wolke* iz leta 2023, ki je nastala po naročilu Nemške akademije za jezik in slovstvo, izšla pa je pri večji ugledni založbi Hanser iz Münchna s pomočjo subvencij JAK, mreže Traduki in Skice Berlin. Zabeležili smo še štiri objave prevodov Kosovelovih pesmi v člankih, večinoma v avstrijskih revijah in v eni slovenski, ter literarno študijo z novimi prevodi pesmi in dokumentov, ki jo je uredil Jozej Strutz (*Rote Rakete*, Celovec, Rapial, 2014) (gl. 3.3).

Kljub številnim prevodom je recepcija Kosovela pri nemško govorečih bralcih in recenzentih zelo skromna (Köstler, 2006, str. 280–281). K temu je najverjetneje botrovalo to, da so Kosovelovi prevodi pretežno izhajali pri manjših založnikih z omejeno distribucijo, kar potrjujejo tudi redke recenzijske objave v osrednjih časopisih v nemščini (npr. Rakusa, 1997, 2004). Dejstvo, da sta razširjeni izbor *Mein Gedicht ist mein Gesicht* in antologija *Mein Nachbar auf der Wolke* v zadnjih letih izšla pri vidnejših založbah z boljšo distribucijo, je Kosovelu zagotovo prineslo večjo vidnost. K temu je nesporno pripomogel tudi okvir častnega gostovanja Slovenije na Frankfurtskem knjižnem sejmu leta 2023, ko je bil Kosovel večkrat predstavljen na literarnih prireditvah v Avstriji in Nemčiji. V tem obdobju smo o omenjenih najnovejših delih zabeležili več medijskih objav v nacionalnih nemških časopisih (npr. Bleutge, 2023; Knott, 2023; Müller, 2023; von Sternburg, 2023), med vidnejšimi

učinki tovrstne promocije pa je uvrstitev knjige *Mein Gedicht ist mein Gesicht* na nemški seznam pesniških priporočil za leto 2024 (Lyrik-Empfehlungen).

3.1 Knjižni prevodi

1. *Integrale*

(izb. in prev. Wilhelm Heiliger – München, Trofenik, 1976)

2. *Kras/Carso/Karst*

(prev. Andrej Kokot, Helmut Scharf – Trst, ZTT/Celovec, Borovlje, Drava, 1979, pon. 1980)

3. *Ahnung von Zukunft: Gedichte*

(prev. Astrid Philippsen, prepesnili Heinz Czechowski, Kurt Drawert, Uwe Kolbe, Astrid Philippsen, Richard Pietrass – Leipzig, Philipp Reclam jun., 1986)

4. *Gedichte: Slowenisch-Deutsch*

(prev. Ludwig Hartinger – Celovec, Wieser, 1988, 2. popravljena izdaja 1992)

5. *Mein Gedicht ist Karst: Gedichte Slowenisch-Deutsch*

(prev. Ludwig Hartinger – Celovec, Wieser, 1994, pon. 1996)

6. *Majben plašč/Il mantelluccio/Das Mäntelchen/Le petit manteau [...]*

(prev. Ilse Pollack – Ljubljana, samozaložba, 1994)

7. *Ves svet je kakor/Tutto il mondo è come/Die ganze Welt ist wie/Le monde entier est comme [...]*

(prev. Astrid Philippsen – Ljubljana, samozaložba, 1994)

8. *Integrale: Gedichte/Integrali: pesmi*

(prev. Jozej Strutz – Celovec, Carinthia, 1996)

9. *Integrale/Integrali '26*

(prev. Erwin Köstler – Celovec, Drava, 1999)

10. *Der Knabe und die Sonne/Deček in sonce*

(prev. Maja Haderlap – Čedad, Zadruga Novi Matajur/Celovec, Drava, 2000)

11. *Moj črni tintnik; Nokturno: Kosovelov brevir/Mein schwarzes Tintenfass; Notturmo: Handbuch für Kosovel-Leser*

(prev. Jožej Strutz – Celovec, Rapial, 2003)

12. *Mein Gedicht ist mein Gesicht: Erfindung einer orphischen Landschaft*

(izb. in prev. Ludwig Hartinger – Ottensheim, Thanhäuser, 2004; Salzburg, Dunaj, Otto Müller, 2023, prenovljena in razširjena izdaja)

13. *Offen.02: ausgewählte Gedichte und Gedanken von Srečko Kosovel/Odprto.02: izbrane pesmi in misli Srečka Kosovela*

(izb. in ur. Mateja Kralj, prev. Ludwig Hartinger – Sežana, Društvo Konstruktivist, 2024)

3.2 Antologije

1. *Europäische Lyrik der Gegenwart 1900–1925*

(ur. in prev. Josef Kalmer – Dunaj, Leipzig, Zahn & Diamant, 1927, 209–210)

2. *Jugoslawische Lyrik der Gegenwart*

(ur. Herbert Gottschalk, prev. Franjo Smerdu – Gütersloh, Mohn, 1964, 24–26)

3. *Neue slowenische Lyrik*

(ur. Paul Kruntorad, prev. Wilhelm Heiliger, Franjo Smerdu – Salzburg, Otto Müller, 1971, 16–21)

4. *Auf der Karte Europas ein Fleck*

(ur. Manfred Peter Hein, prev. Hans-Joachim Lanksch, Ivan Ivanji, Manfred Peter Hein – Zürich, Ammann, 1991, 40–41, 92–93, 124–125, 274–275)

5. *Vilenica Desetnica 1986–1995*

(prev. Ludwig Hartinger, Uwe Kolbe – Ljubljana, Društvo slovenskih pisateljev, 1995, 24–25, 27–29)

6. *Europa erlesen: Karst*

(ur. Lojze Wieser, prev. Ludwig Hartinger – Celovec, Wieser, 1997, 30, 60, 63, 160, 168, 171, 190, 201, 218)

7. *Europa erlesen: Triest*

(ur. Susanne Gretter, prev. Ludwig Hartinger – Celovec, Wieser, 1997, 47–48, 99, 105, 210)

8. *Europa erlesen: Kärnten*

(ur. Lojze Wieser, prev. Ludwig Hartinger – Celovec, Wieser, 1998, 177)

9. *Im Schatten der Worte*

(prev. Ludwig Hartinger – Ottensheim, Thanhäuser, 1998)

10. *Europa erlesen: Ljubljana*

(ur. Denis Poniž, Lojze Wieser, prev. Wilhelm Heiliger – Celovec, Wieser, 1999, 59, 179)

11. *Dober večer, sosed!: od Altenberga do Župančiča/ Guten Abend, Nachbar!: od Altenberga do Župančiča*

(ur. Matjaž Kmecl, Georg Pichler, prev. Erwin Köstler – Celovec, Drava, 2000, 66–67)

12. *Literatura brez mej/ Ohne Grenzen/ Senza confini*

(ur. Jozef Strutz, Peter Rustja, prev. Jozef Strutz – Celovec, Ljubljana, Dunaj, Mohorjeva družba, 2000, 154–157)

13. *3 Wege/ 3 poti/ 3 percorsi: Ernst Goll, Srečko Kosovel, Carlo Michelstaedter*

(prev. Erwin Köstler, Ludwig Hartinger – Gradec, Artikel-VII-Kulturverein für Steiermark – Pavelhaus, 2016, 99–122)

14. *Mein Nachbar auf der Wolke: slowenische Lyrik des 20. und 21. Jahrhunderts*

(ur. Matthias Göritz, Amalija Maček in Aleš Šteger po naročilu Nemške akademije za jezik in slovstvo, prev. Ludwig Hartinger, Matthias Göritz, Amalija Maček, Uwe Kolbe – München, Hanser, 2023, 19–23, 199)

3.3 Članki/študije

1. *Literatur und Kritik*

(prev. Wilhelm Heiliger – Salzburg, 8 (76/77), 1973, 348–349)

2. *Pesmi: Srečko Kosovel v nemščini*

(prev. Ludwig Hartinger – Ljubljana, *Naši razgledi*, 37 (22), 18. 11. 1988, 691)

3. Janez Vrečko, *Kurzer Hinweis auf die Slowenische Avantgarde und Srečko Kosovel*

(prev. Ludwig Hartinger – Salzburg, *Literatur und Kritik*, 27 (263/264), 1992, 86–88)

4. Jozej Strutz, *Srečko Kosovel (1904–1926) und seine Dichtung*

(prev. Jozej Strutz – Celovec, *Die Brücke*, 1–2, 1996, 92–95)

5. Jozej Strutz, *Rote Rakete: der slowenische Avantgarde-Lyriker Srečko Kosovel: mit neu übersetzten Dokumenten und Gedichten*

(ur. in prev. Jozej Strutz – Celovec, Rapial, 2014)

3.4 Drugo

1. *Astralna erotika. Del 1: pesmi Srečka Kosovela: samospevi za glas in klavir/ Astrale Erotik. Teil 1: Gedichte von Srečko Kosovel: Lieder für Gesang und Klavier* (notno gradivo)

(izb. Vilko Ukmar, prev. Stana Vinšek – Ljubljana, Društvo slovenskih skladateljev, 1968)

2. *Astralna erotika. Del 2: pesmi Srečka Kosovela: samospevi za glas in klavir/ Astrale Erotik. Teil 2: Gedichte von Srečko Kosovel: Lieder für Gesang und Klavier* (notno gradivo)

(izb. Vilko Ukmar, prev. Stana Vinšek – Ljubljana, Društvo slovenskih skladateljev, 1968)

4 Francoščina

Srečko Kosovel je bil s francoščino in Francijo povezan prek študija romanistike na ljubljanski Filozofski fakulteti in prijatelja Petra Martinca, ki ga je zalagal s francoskimi knjigami, revijami in informacijami o umetniških trendih (gl. Čok, 2014). Kosovelu Francije nikoli ni uspelo obiskati, so pa bile njegove pesmi že kmalu po

njegovi smrti dostopne francoskim bralcem. Prvi prevod Kosovelove pesmi v francoščini je bil *L'Extase de la mort* (*Ekstaza smrti*), izšel pa je leta 1935 pri pariški založbi Delagrave v antologiji jugoslovanske poezije 19. in 20. stoletja (*Anthologie de la poésie yougoslave des XIXe et XXe siècles*; gl. 4.2). Prevod sta izdelala beograjska profesorja Miodrag ter Savka Ibrovac in ga dve leti pozneje vključila v poglavje o slovenski poeziji po prvi svetovni vojni znotraj njunega obsežnega članka o sodobni jugoslovanski poeziji, ki je izšel v beograjski reviji balkanskih študij.

Največ francoskih prevodov Kosovelovih pesmi je bilo objavljenih v 60. in 70. letih 20. stoletja, pri čemer so zlasti pomembne izdaje pri pariški založbi Pierre Seghers. Kot prvo omenimo antologijo slovenske poezije (*Anthologie de la poésie slovène*) iz leta 1962, v kateri najdemo osem Kosovelovih pesmi, ki jih je v francoščino prevedel Viktor Jesenik, najplodovitejši prevajalec slovenske poezije v francoščino (Mezeg, 2020, str. 253), priredil oz. prepesnil pa francoski pesnik, pisatelj in prevajalec Marc Alyn, po mnenju katerega je Kosovel od vseh velikih slovenskih pesnikov zaradi podobnosti z Arthurjem Rimbaudom nedvomno najbližje Francozom (1962, str. 8). »Ko bo njegovo delo končno prevedeno,« je takrat zapisal Alyn, »bomo dojeli, da si ta mladi mož ne zasluži samo mesta med največjimi jugoslovanskimi pesniki, temveč med glavnimi glasovi moderne,« (prav tam) pri čemer je citiral verz iz Kosovelove pesmi *Extase de la mort*.

O tem, da je Alyn, ki se je zavzemal »za objavo in predstavitev slovenske poezije v francosko govorečem prostoru« (Kastelic, 2008, str. 15), prepoznal vrednost Kosovelovega dela, nedvomno priča dejstvo, da je v sodelovanju s Cenetom Vipotnikom, Dragom Šego in Kajetanom Kovičem tri leta pozneje pri isti založbi v eminentni zbirki *Poètes d'aujourd'hui* 127 objavil prvo samostojno zbirko prevodov Kosovelovih pesmi v francoščini (*Srečko Kosovel: bibliographie, portraits, fac-similés*). Zbirko, ki je spodbudila zanimanje za Kosovela v Italiji in Nemčiji (Košuta, 2011, str. 9), uvaja skoraj sto strani dolga Alynova spremna študija o Kosovelovem življenju in delu, obogatena z nekaj fotografijami, sledi pa ji 67 Kosovelovih pesmi v francoskem prevodu tandema Jesenik-Alyn, ki je od 60. let 20. stoletja do začetka 21. stoletja sodeloval pri nastanku francoskih prevodov številnih drugih slovenskih pesnikov, med drugim Bora, Gradnika, Kocbeka, Prešerna, Vipotnika in Župančiča (Mezeg, 2020, str. 254). Nekaj Kosovelovih pesmi v prevodu Jesenika in Alynja je v prispevku, ki je leta 2002 izšel v antologiji evropskih avtorjev z začetka 20. stoletja (*Auteurs européens du premier XXe siècle*) pri bruseljski založbi De Boeck, navedla

profesorica slovenščine na pariškem inštitutu Inalco in prevajalka Antonia Bernard, analize prevodov nekaterih njegovih pesmi v francoščino pa sta se lotila Kastelic (2008) v svojem diplomskem delu in A. Banko (2010) v prispevku za revijo *Apokalipsa* (gl. 4.3). Oba ugotavljata, da so francoski prevodi večinoma zvesti izvirniku, z »odstopanji tu in tam« (Banko, 2010, str. 156), rime pa so večinoma kompenzirane, včasih tudi ohranjene (Kastelic, 2008, str. 26, 48).

S prevajanjem slovenskih pesnikov v francoščino se je v istem obdobju ukvarjal tudi slikar Venio Pilon. Nekaj njegovih prevodov Kosovelovih pesmi je bilo leta 1964 objavljenih v francoski literarni reviji *DIRE*, ki jo je izdal slovensko-francoski pesnik, slikar, tiskar in založnik Jean Vodaine, rojen kot Vladimir Kavčič, leta 1969 pa so bili objavljeni še v članku v primorski reviji *Srečanja* (gl. 4.3). Pilonov cilj je bil sicer že pred tem objaviti antologijo slovenske poezije z delovnim naslovom *Même un petit peuple chante, la poésie slovène des origines à nos jours*,⁴ vendar mu je idejo po besedah njegovega sina Dominiqua Pilon ukradel neki kulturni ataše na jugoslovanskem veleposlaništvu v Parizu (gl. Narguet, 2021). Ta je stopil v stik z Marcom Alynom, ki je s pomočjo prijatelja Pierra Seghersa antologijo izdal leta 1962 (prav tam). Pilonovi prevodi slovenske poezije so po težavah z iskanjem založnika in njegovi bolezni (gl. Ferlež, 2022, str. 93) končno izšli leta 1970 v kratki antologiji *Œillets rouges pour Paris*,⁵ ki jo je izdal Jean Vodaine. V njej so objavljene pesmi 16 slovenskih pesnikov, povezanih s Parizom, med njimi tudi Kosovelova pesem *Le vent* (*Veter*). Prevode sta pregledala in popravila Vodaine ter francoski pesnik in tipograf Arthur Praillet. Kot navaja Ferlež (prav tam, str. 94), so prevodi »tehnično dovršeni in vsebinsko zelo točni«, v njih ni zaznati »nikakršne prevajalske svobode, zato so mestoma [...] v francoščini nekoliko trdi«.

Zadnja v Franciji izdana antologija je prav tako izšla pri založbi Pierre Seghers (*La poésie slovène contemporaine. Anthologie*, 1971). Pri njenem nastanku so sodelovali isti uredniki, pisci spremnih besed in prevajalci kot pri antologiji iz leta 1962, le da je ta približno polovico krajša, pokriva pa 50 let slovenske poezije 20. stoletja. Med vsemi pesniki je najbolj zastopan prav Kosovel s prevodi 16 pesmi; šest jih je bilo objavljenih že v antologiji iz leta 1962 (npr. *Ballade*, *Extase de la mort*, *Tragédie sur l'Océan*), vendar so prevodi v novejši izdaji nekoliko spremenjeni.

⁴ V slovenščini »Tudi majhen narod poje, slovenska poezija od začetkov do danes«.

⁵ V slovenščini »Rdeči nageljni za Francijo«.

Nekaj Kosovelovih pesmi je bilo v raznovrstnih večjezičnih izdajah objavljenih v Sloveniji v 90. letih 20. stoletja, med drugim v antologiji *Vilenica Desetnica 1986–1995*, kjer najdemo prevode treh Kosovelovih pesmi v francoščini (*Pressentiment*, *Les murs noirs* in *Integraux*), ki so delo tandema Jesenik-Alyn. Njuno prevajalsko delo v 21. stoletju nadaljuje v Franciji rojena in živeča Zdenka Štimac, izjemno plodovita književna prevajalka slovenskega rodu (gl. Mezeg, 2020, str. 253), ki je leta 2012 ustanovila založbo Éditions franco-slovènes & Cie, da v Franciji lahko izdaja prevode slovenskih avtorjev in deli s svojimi prijatelji tisto, kar ji je všeč (Z. Štimac, osebna komunikacija, marec 2024). Leta 2018 je v njenem izboru in prevodu izšla druga samostojna zbirka Kosovelovih pesmi v francoščini (*Srečko Kosovel: Un tournesol sur l'épaule*),⁶ namenjena otrokom. V njej najdemo 33 pesmi, razvrščenih v pet tematskih sklopov (uvod, jutro, dan, večer in noč), ki jih spremljajo barvne ilustracije francoskih otrok. Štiri leta pozneje je v sodelovanju s sežanskim društvom Konstruktivist ter s podporo JAK in občine Sežana v francoščino prevedla in izdala še žepno izdajo dotlej večinoma še neprevedenih Kosovelovih pesmi, pesmi v prozi ter misli iz dnevnishkih zapisov oz. beležk (*Srečko Kosovel. Ouvert: pensées et poèmes choisis*), ki je v slovenščini prvotno izšla leta 2015 (*Odprto*), štiri leta pozneje pa še v prenovljeni, razširjeni in dopolnjeni izdaji (*Odprto.02*). Ta predstavlja tretjo in doslej zadnjo samostojno zbirko prevodov Kosovelovih pesmi v francoščini.

V primerjavi z italijanščino in nemščino je bera prevodov Kosovelovih del najnižja v francoščini. Pomembne so bile predvsem izdaje pri pariški založbi Pierre Seghers v 60. oz. 70. letih 20. stoletja, ki so glas o Kosovelu ponesle tudi v sosednje države, niso pa doživele ponatisov. Njegovi najpomembnejši posredniki so bili francoski pesnik Marc Alyn ter prevajalca Viktor Jesenik in Venio Pilon v sodelovanju z Jeanom Vodainom, v zadnjem času pa predvsem Zdenka Štimac. Po dostopnih virih je bil Kosovel v francoskih medijih (npr. v najbolj branih časopisih *L'Express*, *Le Figaro*, *Le Monde*) občasno omenjen predvsem v člankih o Trstu in Borisu Pahorju, npr. kot »melanholični pesnik s Krasa« (Raphaël, 1995) in »slovenski Rimbaud« (Noiville, 2013), nekaj omemb in predstavitev njegovega dela pa zasledimo tudi v spletnih blogih (npr. *La bouche à oreilles*, kjer so predstavljene tri njegove pesmi z redkimi, sicer pozitivnimi odzivi bralcev) in v dnevnishkih zapisih *Carnets du lent chemin* pesnika in pisatelja Joëla Verneta (2019). Večkrat je omenjen tudi v povezavi s hrvaškim umetnikom Matijo Ferlinom in njegovim performansom *Sad Sam Lucky*,

⁶ V slovenščini »Srečko Kosovel: Sončnica na rami«.

ki govori o imaginarnem srečanju s Kosovelom. Kosovel v francosko govorečem svetu torej ni neznano ime, res pa je, da so zanj slišali predvsem ozki krogi ljubiteljev poezije. Večjega odmeva mu nista prinesli niti zadnji sicer zelo lepi knjižni izdaji njegovih pesmi, ki pa sta izšli iz pretežno ljubiteljskih vzgibov (gl. 4.1).

4.1 Knjižni prevodi

1. *Srečko Kosovel: bibliographie, portraits, fac-similés*

(izb. Marc Alyn, Cene Vipotnik, Drago Šega, Kajetan Kovič, prev. Viktor Jesenik, prir. Marc Alyn – Pariz, Pierre Seghers (zbirka *Poètes d'aujourd'hui* 127), 1965)

2. *Majben plašč/Il mantelluccio/Das Mäntelchen/Le petit manteau [...]*

(prev. Viktor Jesenik – Ljubljana, samozaložba, 1994)

3. *Ves svet je kakor/Tutto il mondo è come/Die ganze Welt ist wie/Le monde entier est comme [...]*

(prev. Viktor Jesenik – Ljubljana, samozaložba, 1994)

4. *Srečko Kosovel: Un tournesol sur l'épaule*

(izb. in prev. Zdenka Štimac – Montreuil, Éditions franco-slovènes & Cie (zbirka *Poezija Jeunesse*)/Tingueux, Centre de créations pour l'enfance, 2018)

5. *Srečko Kosovel. Ouvert: pensées et poèmes choisis*

(izb. in ur. Mateja Kralj, prev. Zdenka Štimac – Montreuil, Éditions franco-slovènes & Cie/Sežana, Društvo Konstruktivist, 2022)

4.2 Antologije

1. *Anthologie de la poésie yougoslave des XIXe et XXe siècles*

(ur. in prev. Miodrag in Savka Ibrovac – Pariz, Delagrave, 1935, 365–366)

2. *Anthologie de la poésie slovène*

(izb. Cene Vipotnik, Drago Šega, Jože Kastelic, prev. Viktor Jesenik, prir. Marc Alyn – Pariz, Pierre Seghers, 1962, 147–157)

3. *Œillets rouges pour Paris: petite anthologie de poèmes slovènes*

(prev. Veno Pilon, prir. Arthur Praillet, Jean Vodaine – Basse-Yutz, J. Vodaine, 1970, 25)

4. *La poésie slovène contemporaine. Anthologie.*

(izb. Cene Vipotnik, Drago Šega, Jože Kastelic, prev. Viktor Jesenik, prir. Marc Alyn – Pariz, Pierre Seghers, 1971, 11–21)

5. *Vilenica Desetnica 1986–1995*

(prev. Viktor Jesenik, prir. Marc Alyn – Ljubljana, Društvo slovenskih pisateljev, 1995, 23–24, 27)

4.3 Članki

1. Miodrag in Savka Ibrovac, *La poésie yougoslave contemporaine*

(prev. Miodrag in Savka Ibrovac – Beograd, Institut balkanique, *Revue internationale des études balkaniques*, III (I), 1937, 58–59)

2. Jean Vodaine, *DIRE, revue trimestrielle*

(prev. Veno Pilon – Montpellier, *DIRE*, 7, 1964)

3. *Lirica di Srečko Kosovel*

(prev. Viktor Jesenik – Trst, *Umana*, 13 (10–12), 1964, 24)

4. *Drobna antologija primorskih pesnikov v francoščini*

(prev. Veno Pilon – Nova Gorica, *Srečanja*, 4 (21/22), 1969, 49–52)

5. Antonia Bernard, *Kosovel: 1904–1926, Slovène*

(prev. Viktor Jesenik, prir. Marc Alyn – V: Auteurs européens du premier XXe siècle. De la drôle de paix à la drôle de guerre 1923-1939, Bruselj, De Boeck Université, 2002, 167–173)

6. Anja Banko, *S. Kosovel: Nihilomelanholija*

(prev. Viktor Jesenik, prir. Marc Alyn – Ljubljana, *Apokalipsa*, 142, 2010, 149–157)

4.4 Drugo

1. *Izbrane pesmi za glas in klavir/Poésies choisies pour chant et piano* (notno gradivo) (izb. Marjan Kozina, prev. Marija Kovač – Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1964, 26–36)

5 Sklep

Med obravnavanimi jeziki največ prevodov Kosovelovih pesmi najdemo v italijanščini, ki ji sledi nemščina, najmanj pa v francoščini. Kljub temu so francoski prevodi v 60. letih 20. stoletja odigrali zelo pomembno vlogo, saj so, kot je bilo že omenjeno, spodbudili zanimanje za Kosovela v Italiji in Nemčiji (Košuta, 2011, str. 9).

Rezultati kažejo, da je imela pri nastanku in objavi prevodov na vsakem od treh trgov ključno vlogo pečica literarnih posrednikov, med katerimi so večinoma Slovenci ali, redkeje, tuji ljubitelji poezije. Kljub precejšnjemu številu prevodov v italijanščino je pomembno omeniti, da so ti izšli predvsem pri založbah na območju Furlanije – Julijske krajine, torej v naši neposredni sosesčini, kjer živi slovenska narodna manjšina, v drugih delih Italije pa za Kosovela ni bilo opaznejšega zanimanja. Tudi na nemškem in francoskem govornem področju je recepcija v sodobnem času zelo skromna, kar gre pripisati izdajam pri večinoma butičnih založbah z majhno distribucijsko mrežo, ki jim večinoma ne uspe priti do vidnejših objav in recenzij v medijih (Z. Štimac, osebna komunikacija, marec 2024). Izjemo predstavlja povečana medijska pozornost za Kosovelovo poezijo in objave pri vidnejših založbah na nemško govorečem trgu, do česar verjetno ne bi prišlo v takšnem obsegu brez gostovanja Slovenije na knjižnem sejmu v Frankfurtu. Poleg tega moramo upoštevati, da je Kosovel pisal visoko literaturo, ki med drugim temelji na nadrealizmu, konstruktivizmu in ekspresionizmu, kar pomeni, da njegova dela dosežejo ozek krog bralcev, ki je tudi literarno izobražen (Jan, 2000, str. 12).

Kosovelovim delom torej ni uspelo prodreti med širšo publiko na proučevanih ciljnih trgih, kar med drugim kažejo tudi nizke prodajne številke. V tujini ga izdajajo predvsem ljubitelji poezije, za katere je ekonomski dobiček povsem drugotnega pomena, saj se poezija že tako ali tako veliko težje prodaja od proze (E. Köstler, osebna komunikacija, januar 2024).

Zahvala

Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa Medkulturne literarnovedne študije (P6-0265), ki ga financira Agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost RS (ARIS) iz državnega proračuna.

Literatura

- Banko, A. (2010). S. Kosovel: Nihilomelanholija. *Apokalipsa*, 142, 149–157.
- Battocletti, C. (23. 3. 2014). Trieste ricorda i 110 anni dalla nascita di Srečko Kosovel, uno dei padri della poesia slovena. *Il Sole 24 Ore*.
<https://cristinabattocletti.blog.ilsole24ore.com/2014/03/23/trieste-ricorda-i-110-anni-dalla-nascita-di-srecko-kosovel-uno-dei-padri-della-poesia-slovena/>
- Bleutge, N. (13. 10. 2023). Mehr Dichter als Kleingärtner. *Süddeutsche Zeitung*.
<https://www.sueddeutsche.de/kultur/slowenien-frankfurter-buchmesse-lyrik-literatur-anthologie-mein-nachbar-auf-der-wolke-ales-steger-amalija-macek-matthias-goeritz-1.6287270>
- Čok, L. (2014). *Srečko in Peter: esej o prijateljstvu med Petrom Martincem in Srečkom Kosovelom*. Kulturno društvo Peter Martinc, Univerzitetna založba Annales.
- Ferlež, U. (2022). *Ne delam umetnosti. Delam stvari. Delam stvari, da bi bolje služil poeziji. Pregled pesniškega opusa Jeana Vodaina* [Magistrska naloga, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko]. Repozitorij Univerze v Ljubljani.
- Jan, Z. (2000). Srečko Kosovel pri Italijanih. *Primerjalna književnost*, 23(2), 1–26.
- Jan, Z. (2001). *Cankar, Kosovel, Zlobec in Ljubka Šorli pri Italijanih. Bibliografski dodatek*. Rokus, Slavistično društvo Slovenije.
- Kastelic, M. P. (2008). *Primerjava italijanskih in francoskih prevodov poezije Srečka Kosovela* [Diplomska naloga, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za romanske jezike in književnosti].
- Kleibel, A. (18. 10. 2023). Intervju je izvedla Julija Rozman.
- Knott, M. L. (11. 8. 2023). Im Lachen liegt eure Zukunft! *Perlentaucher*.
<https://www.perlentaucher.de/tagtigall/ueber-den-slowenischen-dichter-srecko-kosovel.html>
- Kondrič Horvat, V. (2009). Zum Wortschmuggler und Wortlandstreicher Ludwig Hartinger: Transkulturalität im Schreiben leben. *Estudios filológicos alemanes*, 18, 159–167.
- Košuta, M. (1997). *Scritture parallele: dialoghi di frontiera tra letteratura slovena e italiana: studi e saggi*. Lint.
- Košuta, M. (2011). Come un razzo rosso ... V Srečko Kosovel, *Ostri ritmi/Aspri ritmi* (str. 7–53). ZTT.
- Košuta, M. (2014). Italijanski knjižni prevodi slovenskega leposlovja: kronološka bibliografija (2000–2013). *Przekłady Literatur Słowiańskich*, 5(1), 231–243.
- Košuta, M. (1. 2. 2024). Intervju je izvedla Julija Rozman.
- Kovač, A. (2. 7. 2021). Intervju je izvedla Julija Rozman.
- Köstler, E. (2006). *Vom kulturlosen Volk zur europäischen Avantgarde: Hauptlinien der Übersetzung, Darstellung und Rezeption slowenischer Literatur im deutschsprachigen Raum*. P. Lang.
- Köstler, E. (19. 1. 2024). Intervju je izvedla Julija Rozman.
- Magris, C. in Ara, A. (1982). *Trieste: un'identità di frontiera*. Einaudi.
- Mezeg, A. (2020). La traduction littéraire slovène-français entre 1919 et 2019. V S. Vaupot, A. Mezeg, G. Perko, M. Schlamberger Brezar in M. Zupančič (ur.), *Contacts linguistiques, littéraires, culturels: Cent ans d'études du français à l'Université de Ljubljana* (str. 244–259). Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Mezeg, A. in Grego, A. M. (2022). Boris Pahor's prose in Italian and French: the case of The villa by the lake. *Annales: Series historia et sociologia*, 32(1), 39–52.
<https://doi.org/10.19233/ASHS.2022.02>

- Mezeg, A. in Rozman, J. (2024). Trends in the translation of Slovenian literature in the European Union: a comparative analysis of published works in 16 languages (1991–2024). *Acta Histriae*, 32(3), 391–412. <https://publ.zdjp.si/index.php/ah/article/view/89/55>
- Müller, L. (17. 10. 2023). Nicht zu verfehlen. *Süddeutsche Zeitung*, 11.
- Narguet, G. (15. 1. 2021). Veno Pilon, l'inconnu de Montparnasse. *Zone critique*. <https://zone-critique.com/critiques/veno-pilon-linconnu-de-montparnasse/>
- Noiville, F. (4. 7. 2013). Boris Pahor, cent ans de résistance. *Le Monde*. https://www.lemonde.fr/livres/article/2013/07/04/boris-pahor-cent-ans-de-resistance_3441365_3260.html
- Obit, M. (11. 1. 2024). Intervju je izvedla Julija Rozman.
- Petrič, T. (5. 4. 2024). Intervju je izvedla Julija Rozman.
- Pirjevec, M. (1991). Recepcija Kosovelove poezije v Italiji. *Primorska srečanja: revija za družboslovje in kulturo*, 16(121/122), 501–504.
- Rakusa, I. (20. 3. 1997). Nihilomelancholie. Der slowenische Dichter Srečko Kosovel. *NZZ*, 35.
- Rakusa, I. (18. 3. 2004). Karst und Konstruktivismus. *NZZ*. <https://www.nzz.ch/article9FHHQAlD.294312>
- Raphaël, S. (30. 11. 1995). Moi, Boris Pahor, 82 ans, écrivain slovène. *L'Express*. https://www.lexpress.fr/informations/moi-boris-pahor-82-ans-ecrivain-slovene_611023.html
- Ricci, L. (9. 3. 2008). Il Rimbaud di Lubiana. *Il Sole 24 Ore*, 68, 41.
- Rozman, J., Žigon, T. in Mezeg, A. (2023). Slovenska književnost v nemškem, francoskem in italijanskem prevodu (1992–2021). *Ars & humanitas: revija za umetnost in humanistiko*, 17(1), 42–57. <https://doi.org/10.4312/ars.17.1.41-57>
- Štimac, Z. (13. 3. 2024). Intervju sta izvedli Adriana Mezeg in Julija Rozman.
- Thanhäuser, C. (19. 10. 2023). Intervju je izvedla Julija Rozman.
- Vavti, S. (2006). *Bibliografija knjižnih prevodov slovenske literature v nemščino*. Center za slovensko književnost.
- Vernet, J. (2019). *Carnets du lent chemin, Copeaux (1978-2016)*. La rumeur libre.
- Von Sternburg, J. (20. 10. 2023). Salman Rushdie auf der Buchmesse – Literatur kann viel, aber sie muss gar nichts. *Frankfurter Rundschau*. <https://www.fr.de/kultur/literatur/salman-rushdie-auf-der-buchmesse-literatur-kann-viel-aber-sie-muss-gar-nichts-92592010.html>

ITALIJANSKI PREVODI IN RECEPCIJA

SREČKA KOSOVELA

ROBERT GROŠELJ

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Ljubljana, Slovenija
robert.groselj@ff.uni-lj.si

Prispevek se posveča italijanskim prevodom in recepciji književnosti Srečka Kosovela, enega največjih slovenskih pesnikov. Italijanski prevodi Kosovelovih del obsegajo 19 samostojnih knjižnih izdaj. Nekateri prevodi bolj sledijo izhodiščnim leksikalnim in skladenjskim vidikom, medtem ko drugi bolj upoštevajo tudi glasovne vidike in značilnosti ciljne književne tradicije. V italijanskem kontekstu so S. Kosovelu posvečene številne študije, ki odstirajo različne vidike Kosovelove književnosti in osebnosti (književne, družbene, zasebne), druga, z njim povezana dela (od uglasbitev do po njem poimenovane prevajalske nagrade) pa dodatno utrjujejo njegovo vlogo kot pomembnega književnika. V Italiji je S. Kosovel predvsem slovenski avtor, povezan s slovensko-italijanskim obmejnimi prostorom: njegovi italijanski posredniki ostajajo večinoma Slovenci ali slovensko-italijanski avtorji, njegova in z njim povezana dela pa izhajajo večinoma v Furlaniji - Julijski krajini, kar predstavlja osnovni okvir njegove italijanske recepcije. Ne glede na to pa je kontinuirano objavljane Kosovelovih in z njim povezanih del v italijanščini dober signal za boljše poznavanje S. Kosovela v Italiji.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.3.2025.6](https://doi.org/10.18690/um.3.2025.6)

ISBN
978-961-299-058-9

Ključne besede:
Srečko Kosovel,
poezija,
slovenska književnost,
italijanski prevodi,
italijanska recepcija

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

1 Uvod

Pisati o Srečku Kosovelu v italijanskih prevodih, njihovi recepciji in nasploh recepciji Kosovelovih del v italijanskem prostoru je težka in odgovorna naloga. Za to obstajajo vsaj trije razlogi: S. Kosovel je velikan slovenske književnosti, če ne najbolj, pa vsaj eden najbolj aktualnih slovenskih avtorjev svojega časa (čeprav je njegova avantgardnost ostala skrita kar 40 let); italijanski prostor (oz. njegov severnovzhodni del) predstavlja tisto kulturno območje, kjer je S. Kosovel doživel največji prevodni in recepcijski uspeh izven slovenskih meja (prim. Ožbot, 2018); poleg tega pa je bila Kosovelovi italijanski recepciji na prelomu tisočletij že posvečena podrobna analiza Z. Jana (Jan, 2000b; Jan, 2001, str. 24–41), katere širini in erudiciji ni preprosto slediti.

Kljub povedanemu si Kosovelova italijanska recepcija zasluži vnovično osvetlitev – od prehoda med tisočletjema se je število prevodov, objav, različnih študij in povezanih del toliko povečalo, da je tovrsten pregled – še posebej ob stoletnici Kosovelove prezgodnje smrti – zelo smiseln.

V prispevku po kratkem portretu Kosovelovega življenja in ustvarjanja najprej analiziram italijanske prevode Kosovelovih del (predvsem samostojne knjižne izdaje), njihove prevajalce in značilnosti, nato pa preidem na književne, prevodoslovne in recepcijske obravnave S. Kosovela v italijanskem jeziku oz. italijanskem prostoru (deloma gre tudi za obravnave S. Kosovela izven teh okvirov, ki pa se navezujejo na italijanski prostor, jezik ali kulturo). Pri obravnavi se navezujem v prvi vrsti na razpravo Z. Jana (2001, str. 24–41), ki jo nadgrajujem z ugotovitvami drugih avtorjev in z lastno analizo, katere izhodišče so bibliografski podatki iz sistema COBISS. Zaključek vsebuje celostno refleksijo o italijanski prevodni in književni recepciji S. Kosovela in njegovih del.

2 Na kratko o Kosovelovem življenju in ustvarjanju

Srečko Kosovel je eden največjih slovenskih književnikov: bil je predvsem pesnik, a je pisal tudi kratko prozo, eseje, aforizme. Rodil se je leta 1904 v Sežani. Družina se je preselila v Tomaj, kjer je S. Kosovel obiskoval osnovno šolo, leta 1915 se je vpisal na ljubljansko realko, od leta 1922 pa je na Filozofski fakulteti v Ljubljani študiral romanistiko, filozofijo, slavistiko in pedagogiko. Kosovelovo življenje je zaznamovalo burno družbenopolitično dogajanje: prva svetovna vojna, po kateri je Italiji pripadla tretjina slovenskega ozemlja (vključno s pesnikovim Krasom),

fašistično zatiranje slovenskega prebivalstva v Italiji, centralistična in represivna politika Kraljevine SHS, evropski imperializem in slovenska razdeljenost med klerikalizmom in liberalizmom. Na to dogajanje se je S. Kosovel odzival s poezijami, v letih 1925–1926 pa je postal tudi izrazito politično dejaven (v smeri socialističnega aktivizma). Umrli je maja 1926 v Tomaju zaradi meningitisa, ki je bil verjetno posledica prehlada, ki ga je staknil po aktivističnem večeru v Zagorju februarja 1926.

Kosovelovo poezijo lahko razdelimo v tri sklope, ki se med seboj prepletajo. Prvi sklop predstavlja **impresionizem**, ki ga zaznamujejo impresije, podobe Krasa (kot življenjske stvarnosti) s pogosto simboličnim pomenom, ki omogoča prehod v **ekspresionistično** pesnjenje. V ekspresionističnih pesmih, ki imajo pogosto raztrgano in neharmonično obliko, S. Kosovel naslavlja eksistencialna in etična vprašanja – o smrti, razsežnostih človekovega življenja, o družbenih in političnih spremembah, kolektivni apokalipsi itn. Med 1924 in 1925 pa S. Kosovel začne eksperimentirati s **konstruktivističnimi** pesmimi (nekatero izmed njih imenuje *konsi*), ki se razvijejo iz njegovega ekspresionizma, dopolnjujejo pa jih dadaistični, nadrealistični, zenitistični in futuristični elementi. Motivi in ideje so enaki ekspresionističnim, spremeni pa se oblika (zgradba) pesmi, ki postane neestetska, tehnična: konstrukcije so pesmi, sestavljene iz parol, gesel, tehničnih ali matematičnih obrazcev, simbolov, tipografije, tudi nadrealističnih podob, ki pa jih organsko povezuje poudarjena vsebina (s tem pesnik sledi t. i. načelu gruzifikacije iz ruskega konstruktivizma). Zadnje Kosovelove pesmi so politično obarvani socialnorevolucionarni *integrali*. Kosovelove konstruktivistične pesmi so bile v svojem času najmodernejši tip slovenske poezije, a niso imele vpliva na sočasno poezijo, ker so ostale neobjavljene.

S. Kosovel je pripravljaval pesniško zbirko *Zlati voln*, ki bi vsebovala njegovo impresionistično »baržunasto liriko«, a je ni nikoli izdal – prva zbirka Kosovelove poezije so tako *Pesmi*, za katere je 1927 poskrbel A. Gspan. Najpomembnejši urednik Kosovelove književne zapuščine je gotovo A. Ocvirk: leta 1931 so v njegovem uredništvu izšle *Izbrane pesmi*, leta 1946 prvi del *Zbranega dela* (druga izdaja 1964), a brez avantgardističnih pesmi, ki so bile objavljene šele leta 1967 v zbirki *Integrali* '26. Po zaslugi te objave je S. Kosovel med sodobnimi slovenskimi avtorji dobil status revolucionarnega modernista in njihovega predhodnika. V letih 1974 in 1977 sta izšla še dva dela Kosovelovih *Zbranih del* (Grošelj, 2021, str. 5–6; prim. Zadravec, 1986, str. 11–305; Vrečko, 2011, str. 7–485; Košuta, 2011).

3 Kosovelovi knjižni prevodi v italijanščini

Do leta 2021 (po Grošelj, 2021, str. 7) so bila Kosovelova dela v knjižni obliki objavljena (po podatkih Javne agencije za knjigo RS in bibliografskega sistema COBISS) v najmanj 22 jezikov, od globalne angleščine do esperanta in retoromanščine. Med jezike, v katere je S. Kosovel najbolj prevajan, sodijo italijanščina, osrednjejužnoslovanski jeziki, nemščina in angleščina.

Za prve italijanske prevode Kosovelove poezije je zaslužen L. Salvini: v izbor jugoslovanske poezije v rimski reviji *La Rota* leta 1938 sta vključena prevoda pesmi *Veter* in *Bori*, ki ju v antologiji *Liriche slovene moderne* [Moderne slovenske poezije] spremlja še prevod *Ekstaze smrti* (Salvini, 1938), v antologiji *Sempreverde e rosmarino* [Zimzelen in rožmarin] (Salvini, 1951) pa izbor dopolnjujeta *Kako lepo* ter *Pojte vigilije I, II* (Jan, 2001, str. 25; prim. predstavitev v Pirjevec, 2015).

Objavljanje Kosovelovih del se je po tem obdobju nadaljevalo, od sedemdesetih let naprej tudi s samostojnimi knjižnimi izdajami, ki jih je kar 19. S. Kosovela so v italijanščino prevajali različni prevajalci: njegova najbolj plodovita prevajalka v italijanščino je bila J. Milič, ki je pripravila devet (večinoma dvojezičnih) knjižnih izdaj pesniških prevodov: *Poesie di velluto e Integrali* [Žametne pesmi in integrali] (Kosovel, 1971), *Poesie e integrali* [Pesmi in integrali] (Kosovel, 1972, 1976),¹ *Ves svet je kakor – Tutto il mondo è come* (Kosovel, 2000), *Kons* in *Il mio canto – Moja pesem* (Kosovel, 2002a, 2002b), *Kons 2* (Kosovel, 2003), *Ostri ritmi – Aspri ritmi* (Kosovel, 2011, 2020a) oz. *Aspri ritmi – Ostri ritmi* (Kosovel, 2024). J. Milič je prispevala tudi italijanski prevod Kosovelove pesmi v miniatarki *Majben plašč* iz leta 1994.

Na koncu sedemdesetih let so L. Morandini, M. Vertovec in M. Kravos v zanimivo knjigo *Kras – Carso – Karst* vključili 15 Kosovelovih pesmi v slovenščini, italijanščini in nemščini, ki jih dopolnjujejo barvne grafike L. Spacala (Kosovel in Spacal, 1979, 1980).

Deset let pozneje je G. Brazzoduro izdal prevode 131 Kosovelovih impresionističnih in ekspresionističnih poezij z naslovom *Fra il nulla e l'infinito* [Med ničem in neskončnostjo] (Kosovel, 1989).² Tem naj bi sledili še prevodi

¹ P. Merkù (Kosovel, 1971, 1972, 1976) je prevedel pet Kosovelovih pesmi: *Kadar gre romar – Quando il pellegrino erra*, *Himna poeta – L'inno del poeta*, *Sebi – A se stesso*, *Želja po smrti – Desiderio di morte* in *Eno besedo – Una parola*.

² Brazzodurovi prevodi vsebujejo 73 pesmi, ki jih J. Milič (prim. Kosovel, 2011) ni vključila v svoj izbor iz leta 2011, hkrati pa nima 93 impresionističnih in ekspresionističnih pesmi, ki jih v izboru J. Milič lahko najdemo.

konstruktivističnih pesmi, a je prevajalec žal prej umrl (Jan, 2001, str. 39). Brazzodurov prevod Kosovelove pesmi *O pojte viglije – Cantate le vigilie* je bil skupaj s furlanskim prevodom iste pesmi *Cjantait lis viliis* (prevajalec D. Zannier) leta 2002 vključen v trijezično zbirko *Poesia – pesem – puisie* (v kateri so še pesmi sv. Frančiška Asiškega, E. Bartolinija, L. Cjantona, S. Janežiča, C. Macorja in F. Prešerna).

Za reprezentativen izbor Kosovelovih poezij v italijanščini z naslovom *Tra Carso e caos. Pre/sentimenti* [Med Krasom in kaosom. Pred/čutja] je poskrbela D. Betocchi (Kosovel, 2014, 2016); v zbirki je 38 pesmi v slovenščini in italijanščini, ki jih spremljajo izbrane konstruktivistične podobe E. Stepančiča.

Dvojezična izdaja M. Obita (Kosovel, 2017, 2020b) z naslovom *Quel Carso felice* [Tisti srečni Kras] obsega 40 pesmi, ki jih je navdahnili kraški svet (Ožbot, 2018, str. 207).³ M. Obit je zaslužen tudi za Kosovelovo slikanico *Il ragazuzzino e il sole* [Deček in sonce] (Kosovel, 1999), ki vsebuje 12 otroških pesmi.

Posebnost predstavlja knjižica prevodov Kosovelovih aforizmov z naslovom *Non chiedermi cos'è la vita, vivi!* [Ne sprašuj me, kaj je življenje, živi!] (Kosovel, 2015), ki jih je uredila J. Milič, prevedel pa S. Villani.

Poleg italijanskih prevodov Kosovelovih pesmi je leta 2007 v Gorici izšla zbirka *Mon cher ami – Dragi Srečko: neobjavljena pisma Srečku Kosovelu*, katere urednica je T. Rojc (2007a). Zbirka vsebuje pisma, ki so jih S. Kosovelu pisali starša, sestra Anica in Karmela, brat Stano, znanci in prijatelji, npr. C. Curcio, I. Mrak, A. Gspan, P. Martinc, J. Ribičič, N. Oberreigner, P. Hočevar in Mirjam – F. Obid (kot zanimivost – objavljena je tudi ena razglednica v italijanščini, ki jo je poslal J. Gruden).

Prevodi S. Kosovela so v tem obdobju izhajali tudi v **revijalnem tisku**: *Umana* (1965), *Il Meridiano di Trieste* (1976), *La Bora* (1977), *Most* (1978, 1986), *Antologia di Umana* (1986), *Litterae slovenicae* (1995), *La Scrittura* (1996), pri katerih je večkrat kot prevajalka sodelovala J. Milič, ob njej pa tudi F. Benedetti in S. Miniussi (leta 1965), R. Dedenaro (leta 1996; prim. Jan, 2001, str. 25, 30, 33).

³ Med Obitovimi prevodi se pojavlja 15 pesmi, ki jih ni v najbolj reprezentativnem izboru J. Milič (Kosovel, 2011), in 8 pesmi, ki jih nima Brazzodurov prevod (Kosovel, 1989).

Kosovelove pesmi v italijanščini so bile uvrščene tudi v še neomenjene **antologije in študije**: *Literatura brez meja* (2000), ki sta jo uredila J. Strutz in P. Rustja; *Antologija slovenskih pesmi za otroke – Antologia di poesie slovene per bambini* (2005), ki so jo uredile A. Adamič idr.; *Carso: due lingue, un altipiano* [Kras: dva jezika, ena planota] (2000) avtorjev A. Cendon, L. Dilene in G. Turzija; *Slovenica. Peripli letterari italo-sloveni* [Slovenika. Italijansko-slovenske književne plovbe] (2005) M. Košute; *L'altra anima di Trieste* [Druga duša Trsta] (2008), ki jo je uredila M. Pirjevec; *Versi sospesi... tra due culture – Oprti verzi... med dvema kulturama* (2012), ki jo je uredil M. Battistin; *Versi sospesi... tra storia e vita* [Odprti verzi... med zgodovino in življenjem] (2015) in *Besed ne najdem – Parole non trovo* (2019), katerih avtor je M. Battistin (prim. Jan, 2001, str. 73–123; Košuta, 2014).

Na spletu se najdejo še italijanski prevodi A. Stulin, R. Kodriča, svoje prevode Kosovelovih verzov pa so priložnostno (v svojih študijah) prispevali še npr. B. Meriggi, B. Pahor, A. Rebula, S. Pipan in M. Košuta.

Na koncu še zamimivost: E. Sgarbi, italijanska režiserka in dolgoletna glavna urednica pomembne italijanske založbe Bompiani, je leta 2013 v intervjuju za *Primorski dnevnik* izrazila svoje občudovanje S. Kosovela ter omenila, da pri založbi razmišljajo o objavi Kosovelovega opusa v zbirki klasičnih del evropske književnosti. Menila je tudi, da bi italijanski založniki morali okrepiti raziskovanje in prevajanje slovenske književnosti.⁴

3.1 Kosovelovi prevajalci v italijanščino

Največja posredovalka Kosovelovih del v italijanskem jeziku in ena največjih posrednic med slovensko in italijansko književnostjo je **J. Milič** (1926–2021), literarna kritičarka, esejistka, pesnica in prevajalka. Prevajala je zlasti poezijo, predvsem iz italijanščine (delno iz francoščine, španščine) v slovenščino in iz slovenščine (tudi bosanščine) v italijanščino. Prevedla je dela več kot 170 pesnikov in pesnic slovenske in svetovne književnosti, za kar je prejela mnoga priznanja v Sloveniji in Italiji (Grošelj, 2021, str. 8).

⁴ Do danes založba Bompiani še ni izdala zbirke Kosovelovih del. E. Sgarbi je bila glavna urednica Bompianija do leta 2015.

Za Kosovelove prevode v knjigi *Kras – Carso – Karst* je zaslužna slovensko-italijanska naveza L. Morandini, M. Vertovec in M. Kravos. Italijanski pesnik **L. Morandini** (1928–2009), doma iz Furlanije, se je ukvarjal tudi z uredništvom in medknjiževnimi stiki, pri čemer je posebno pozornost namenjal jugoslovanskemu prostoru (prijateljeval je med drugim s C. Zlobcem; prim. Jan, 2000a, str. 112, 115; Jan, 2001). **M. Vertovec** (1939–2002), zamejski Slovenec, doma iz Vidma, je bil profesor, prevajalec, kulturni delavec in publicist. Prevajal je iz slovenščine v italijanščino in furlanščino ter obratno, pa tudi iz francoščine, angleščine in srbohrvaščine v italijanščino (iz slovenščine je prevedel npr. M. Bora, K. Destovnika-Kajuha, M. Kravosa, C. Zlobca, S. Makarovič). **M. Kravos** (1943) je slovenski tržaški književnik, urednik, predavatelj slovenske književnosti in prevajalec (iz hrvaščine, italijanščine, španščine). Izdal je številne pesniške zbirke in knjige za otroke, za svoja dela pa je prejel nagrado Prešernovega sklada in več italijanskih nagrad (prim. podatke v Jan, 2000a, 2001).

G. Brazzoduro (1925–1989), fizik, pesnik, publicist in prevajalec, je bil po materi Slovenec, po očetu Italijan. Slovenski kulturi in književnosti se je približal v šestdesetih letih 20. stoletja, ko je delal v Trstu. Po tem obdobju je začel objavljati esejistične prispevke o slovenski in obmejni književnosti, prevajalsko pa ga je pritegnil S. Kosovel (Jan, 2001, str. 38).

D. Betocchi (1965), ki prihaja iz dvojezične slovensko-italijanske tržaške družine, je profesorica, prevajalka in pomembna povezovalka slovenske in italijanske kulture. V italijanščino je prevedla pesmi S. Kosovela, M. Jesiha, T. Šalamuna, M. Kravosa in prozna dela L. Kovačiča, D. Jančarja, M. Sosiča in D. Jelinčiča. Leta 2019 je za posredovanje slovenske književnosti v italijanščino prejela Lavrinovo diplomo (Simoniti, 2019).

Tudi **M. Obit** (1966), doma iz Špetra, prihaja iz italijansko-slovenske družine. Je pesnik, urednik (odgovorni urednik časopisa *Novi Matajur*) in prevajalec – v italijanščino je prevedel npr. dela S. Kosovela, B. Pahorja, A. Štegra, M. Mazzinija in B. Žakelj (Semolič, 2017, str. 66; prim. še Jan, 2000a, str. 201).

S. Villani (1929–2018), rojen v Trstu slovenski materi in italijanskemu očetu, je večino življenja posvetil znanstvenemu delu na področju fizike kot profesor na milanski politehniko, direktor kanadskega jedrskega centra v Chalk Riverju in generalni direktor raziskovalnih centrov Evropske skupnosti. Bil je velik bibliofil,

med drugim je zbral več kot sto prvih izdaj del slovenskih avtorjev, ki jih je podaril sežanski knjižnici (prim. Kosovel, 2015).

3.2 Značilnosti Kosovelovih knjižnih prevodov v italijanščini

Pri obravnavi značilnosti Kosovelovih prevodov v italijanščini opazujem, v kolikšni meri prevodi sledijo besedilnim (skladenjsko-leksikalnim) in glasovnim značilnostim izhodiščnih pesmi oz. se od njih oddaljujejo, pri tem pa izpostavljam nekatere konkretne spremembe, ki bi lahko lahko ponazorile posamezni prevajalski pristop. Hkrati v obravnavi upoštevam tudi spoznanja že obstoječih prevodnih analiz.

Prevodi J. Milič, ki vključujejo vse tipe Kosovelovih pesmi, po M. Ožbot (2018, str. 211) veljajo za potujitvene, prevajalka namreč stremi k pomenski natančnosti v odnosu do izvirnika (prim. sicer analizo prevoda pesmi *O dogmatiki*, ki je ocenjena kot podomačitvena; Ožbot, 2011, str. 521). Če kot primer vzamemo prvo kitico pesmi *Videl sem bore rasti – Ho visto crescere i pini* (1), opazimo, da prevajalka leksikalno in skladenjsko sledi Kosovelovi pesmi, pojavljajo se le manjše alternativne izbire: npr. *verso il cielo* 'proti nebu', *fuochi solari* 'sončni ognji', dodan je veznik *e* 'in'. Analiza izbranih konsov v njenem prevodu (Grošelj, 2021) je pokazala, da v njih prevladuje privzeti prevod (kot prevajalska tehnika oz. strategija po A. Chestermanu) in da prevajalka skuša ohranjati izhodiščne značilnosti konsov. Z. Jan (2001, str. 32) meni, da so prevodi J. Milič na »primerni ravni«, kar je potrdila slovenska kritika.

(1) *Videl sem bore rasti*
Videl sem bore rasti
v nebo. Stoike mirne
skozi ognje sonc.
Videl sem že požar,
ki jih bo požgal.

Ho visto crescere i pini (J. Milič; Kosovel, 2000)
Ho visto crescere i pini
verso il cielo. Stoici sereni
attraverso fuochi solari.
E ho visto già l'incendio
che li brucerà.

Različne izdaje J. Milič ne prinašajo ponovnih prevodov, temveč nove prevode Kosovelovih poezij: posamezne zbirke vsebujejo namreč 70 pesmi (Kosovel, 1972), 192 pesmi (Kosovel, 2000), 225 pesmi (Kosovel, 2002a, 2002b) ter 318 pesmi (Kosovel, 2011). Prevodne spremembe se večinoma nanašajo na ločila, premike izrazov med verzi, npr. *sulla riva* 'na obali' v *Giravo* [Vozil sem se] med Kosovel (2002b) in Kosovel (2011), in redke leksikalne zamenjave, npr. *una casa in rovina* 'hiša v ruševinah' postane *una casa cadente* 'propadajoča hiša' v *Presentimento* [Slutnja] med Kosovel (1972 in Kosovel (2000)); *fine* 'cilj' postane *scopo* 'enako' v *Preannunzio di morte* [Predsmrtnica] med Kosovel (1972) in Kosovel (2000). O večjih prepesnitvah J.

Milič lahko govorimo v primeru petih pesmi, ki jih je prevedel P. Merkù. Včasih se stari in novi prevodi ujemajo, sicer pa so med njimi leksikalne, besednoredne razlike in tudi kompleksnejša skladenjska preoblikovanja, s katerimi se prevajalka bolj odmika od izvirnikov kot P. Merkù. V prvi kitici pesmi *Sebi* ter prevodov P. Merkùja in J. Milič (2) opazimo, da oba prevajalca upoštevata predvsem skladenjsko-leksikalne značilnosti pesmi, ne pa glasovnih. P. Merkù se bolj približuje izhodiščnim skladenjsko-leksikalnim izbiram, npr. *del tuo cercare e delle tue esperienze* 'tvojega iskanja in tvojih izkušenj', *danaro, danaro* 'denarja, denarja', v primerjavi z J. Milič, npr. *delle tue aspirazioni ed esperienze* 'tvojih stremenj in izkušenj', *danaro, soldi* 'denarja, denarja', ki se še dodatno odmika od Merkùjevih rešitev, prim. *a chi importa* 'komu je važno' proti *chi si cura* 'kdo se meni', *china il capo* 'priklanja glavo' proti *abbassa la testa* 'enako'.

(2) *Sebi*

Komu je mar, poet, tvojih sanj,
tvojih iskanj in tvojih spoznanj?
Svet išče denarja, denarja ... zlata ...
in kakor pes skloni glavo v tla.

A se stesso (P. Merkù; Kosovel, 1972)

A chi importa, poeta, dei tuoi sogni,
del tuo **cercare e delle tue esperienze**?
Il mondo cerca danaro, **danaro** ... oro ...
e come un cane **china il capo** a terra.

A me stesso (J. Milič; Kosovel, 2000)

Chi si cura, poeta, dei tuoi sogni,
delle tue aspirazioni ed esperienze?
Il mondo cerca danaro, **soldi** ... oro ...
e come un cane **abbassa la testa** a terra.

Prevodi L. Morandinija idr. (Kosovel in Spacal, 1979, 1980), ki bi lahko bili posledica Kravosove nezadovoljnosti s prevodi J. Milič (Jan, 2000a, str. 179), so ostali »brez večjega odmeva v italijanski javnosti« (Jan, 2001, str. 29). Njihov pregled je pokazal, da pomensko in besedilno večinoma sledijo izhodiščnim pesmim, seveda z delno drugačnimi rešitvami kot pri J. Milič, včasih pa se v iskanju posebnih slogovnih učinkov ali bolj idiomatske ubeseditve od izvirnikov tudi oddaljijo. V prvi kitici Kosovelove pesmi *Premišljevanje* ter prevodov L. Morandinija idr. in J. Milič (3) lahko spet opazimo upoštevanje izhodiščnih skladenjsko-leksikalnih izbir, medtem ko je glasovna podoba pesmi (npr. rima, asonanca) zanemarjena. Oba prevoda zaznamujejo tudi drugačne rešitve, tako leksikalne oz. besednozvezne, npr. *il villaggio sul Carso d'autunno è muto* 'vas na Krasu jeseni je nema (tiha)' proti *il paese carsico in autunno è quieto* 'kraška vas jeseni je tiha', kot besednoredne, pri čemer se v tem smislu (v zadnjih dveh verzih) od Kosovela oddaljijo predvsem L. Morandini idr., npr. *qua e là soltanto un piccolo lume rischiara l'oscurità* 'tu in tam samo majhna luč osvetli temo' proti *soltanto qua e là balugina qualche tenue luce nel buio* 'samo tu in tam se prikaže kakšna slabotna luč v temi'.

(3) *Premišljevanje*

Kraška vas je v jeseni tiha,
ovita v meglò,
le tu in tam se zasvita
lučka v temò.

Riflessioni (L. Morandini idr.; Kosovel, 1979)

Il villaggio sul Carso d'autunno è muto,
avvolto nella nebbia,
qua e là soltanto un piccolo lume
rischiara l'oscurità.

Riflessione (J. Milič; Kosovel, 2000)

Il paese carsico in autunno è quieto,
avvolto nella nebbia,
soltanto qua e là balugina
qualche tenue luce nel buio.

Prevodi G. Brazzodura (Kosovel, 1989), ki ga je k prevajanju S. Kosovela spodbudila J. Milič, so bili ob izidu deležni kritičnega vrednotenja zaradi nekaterih pomenskih spodrsrlajev.⁵ Deloma jih je osvetlila J. Milič, ki je ob tem odkrila vrzeli v slovensko-italijanskih slovarskih delih, hkrati pa je pokazala na nepravilnost prevodne kritike v zamejstvu (Jan, 2001, str. 38–39). B. Pahor (1993, str. 15) Brazzodurove prevode oceni kot »lepo zbirko Kosovelovih pesmi, prevedenih v italijanščino«. Prevodi precej dosledno sledijo pomensko-besedilnim značilnostim izvirnikov, zato jih lahko umestimo v prevodno vizijo, podobno tisti v prevodih J. Milič. Prva kitica pesmi *Kakor naraščanje* ter prevodov G. Brazzodura in J. Milič (4) kaže na neupoštevanje glasovnih značilnosti izvirnika (predvsem rime) v obeh prevodih, hkrati pa na sledenje vsebinskim okvirom pesmi, kljub različnim ubeseditvam (prim. sicer enak prvi verz), npr. *ampio s'è levato dagli abissi* 'se je prostrano dvignilo iz globin' proti *si espandeva, levandosi dalle profondità* 'se je širilo, dvigajoč se iz globin'; *come un suono disteso* 'kot prostran zvok' proti *come rintocchi* 'kot udarci'; *valli del Carso* 'doline Krasa' proti bolj terminološki zvezi *doline carsiche* 'kraške doline' (če zanemarimo razliko v glagolskem času na začetku četrtega verza).

(4) *Kakor naraščanje*

Kakor naraščanje temnih glasov
raslo je, vstajalo je iz globin,
kakor zvonjenje nevidnih zvonov
klicalo me je iz kraških dolin.

Come un crescendo (G. Brazzoduro; Kosovel, 1989)

Come un crescendo di voci oscure
ampio s'è levato dagli abissi,
come un suono disteso d'invisibili campane
mi ha chiamato dalle **valli del Carso.**

Come un crescendo (J. Milič; Kosovel, 2011)

Come un crescendo di voci oscure
si espandeva, levandosi dalle profondità,
come rintocchi di invisibili campane
mi chiamava dalle **doline carsiche.**

⁵ Kot pomenski odklon bi lahko obravnavali npr. izbiro v četrtem verzu prevoda *Predsmrtnice*, tj. *neizgrabljen k pokoju bom legel*, ki ga je G. Brazzoduro prevedel kot *mi stenderò in cerca di pace*, *sprecato* 'legel bom v iskanju miru, zapravljen', v katerem je frazem *leži k (nečemu) pokoju* 'umreti' preveden nemetaforično kot *leži v iskanju miru* (prim. *sprecato e inutile mi spegnerò* 'zapravljen in nekoristen bom ugasnil' v prevodu J. Milič).

Prevodi D. Betocchi naj bi predstavljali poskus vpeti Kosovela v italijansko pesniško tradicijo, kar se odraža v podomačitveni naravi njenih prevodov, ki sledijo idiomatičnosti, leksikalnim in skladenjskim vzorcem italijanske pesniške retorične tradicije. Prevajalka je bolj pozorna na ritem, rimo in retorične učinke, zaradi česar posega tudi po drugačnih motivih – tako se v prevodu Kosovelovih *Ciklam* namesto naslovnih *ciklam* pojavijo *viole* ‘vijolice’ (Ožbot, 2018, str. 208–211). Ta pristop med drugim razkriva tudi prva kitica prevoda *Premišljevanja* (5), ki upošteva glasovne učinke izvirnika (prim. rimo, asonanco, deloma ritem), ubeseditveno pa se odmika od izhodiščnega besedila, prim. dobesedno ‘Kraška vas je pogreznjena / v tišino jesenske megle, / samo kakšna lučka, izgubljena / v temi, še vedno utripa’.

(5) *Riflessioni* (D. Betocchi; Kosovel, 2014)

Il villaggio carsico è immerso
nel silenzio della nebbia autunnale,
solo qualche lumicino, perso
nell'oscurità, continua a palpitare.

Po M. Ožbot (2018, str. 209–211) so Obitovi prevodi Kosovelovih pesmi potujitveni, saj naj bi eksplicitno ohranjali pomenske in delno skladenjske poteze izvirnikov, medtem ko ritmično-glasovni in retorični učinki naj ne bi bili v prvem planu. Tako naj bi prevajalec sledil prevajalski strategiji, ki jo je ubrala že J. Milič. Nekateri Obitovi prevodi se res skladajo s tem pogledom, kot ponazarja prevod druge kitice *Jesenskega šumenja* (6), kjer prevajalec sledi skladenjsko-leksikalni plati izvirnika (z besednorednima spremembama *con noi vanno le foglie fruscianti* ‘z nami gredo šumeči listi’, *il nostro sorriso si spegne* ‘naš smeh ugasne’), glasovni vidiki pa načeloma niso upoštevani (prim. sicer ritmiziranost in konsonanco v zadnjih dveh verzih).

(6) *Jesensko šumenje*

(...) Listje šumeče gre z nami,
razgubi se v naših poteh,
in za modrimi gorami
ugasne naš smeh.

Fremito autunnale (M. Obit; Kosovel, 2017)

(...) **Con noi vanno le foglie fruscianti,**
si disperdono nei nostri sentieri,
e dietro le azzurre montagne
il nostro sorriso si spegne.

M. Obit pa včasih ubere tudi drugo pot: prevajalec v stremenu po upoštevanju glasovnih vidikov (npr. rime; prim. Stulin, 2019, str. 185) jasneje poseže v izrazno podobo pesmi, kot ponazarja npr. prva kitica prevoda *Preprostih besed* (7), ki ima v drugem in četrtem verzu stavčni zgradbi *di chi nella carsica landa vive* ‘tistega, ki živi na kraški gmajni’, *di chi in città la poesia scrive* ‘tistega, ki v mestu poezije piše’.

(7) *Preproste besede*

Ljubim jih, preproste besede
naših kraških kmetov,
ljubim jih, o, bolj jih ljubim
od vas meščanskih poetov.

Semplici parole (M. Obit; Kosovel, 2017)

Le amo, le semplici parole
di chi nella carsica landa vive,
le amo, oh, le amo ancor di più
di chi in città la poesia scrive.

Tudi pri Kosovelovih otroških pesmih (Kosovel, 1999) se M. Obit pogosto drži predvsem pomensko-besedilnih značilnosti izvirnikov, ki jim je glasovno-ritmični vidik podrejen (lahko ga ohranja, spreminja in opušča). V prvih desetih verzih prevoda pesmi *Prošnja* (8) prevajalec zvočne učinke (prim. ritem, rima, ponavljanje) skoraj v celoti zapostavi, z izjemo rime *zvončke – bombončke*, prim. *dorati – zuccherati* 'zlati – sladki', medtem ko se skladenjsko-leksikalno z izvirnikom prekriva (prim. sicer dodane *tue* 'tvoja', *con te* 's sabo', *zuccherati* 'sladki').

(8) *Prošnja*

Noč, razgrni
črna krila,
pridi k meni
bela vila
in prinesi
tanke sanje
in prinesi
zlate zvončke
in prinesi
mi bonbončke.

Pregbiera (M. Obit; Kosovel, 1999)

Notte, spiega
le **tue** ali nere,
vieni a me,
fata bianca,
e porta **con te**
i sogni delicati
e porta
i campanelli dorati
e portami
bomboni **zuccherati**.

Redkeje upoštevanje glasovnih učinkov narekuje večje odmike od izhodiščne ubeseditve. V prevodu prvih dveh kitic pesmi *Deček in sonce* (9) M. Obit skladenjsko-leksikalno preoblikuje zadnje tri verze v prvi kitici, da ohrani rimo, prim. dobesedno 'da si se tako zamudil, prihajajoč čez gore, v katerem kraju si se ustavil'; druga kitica pa je po drugi strani (z izjemo morda *allietare* 'razveseljevati') tudi izrazno skladna z izvirnikom.

(9) *Deček in sonce*

Dobro jutro, sonček!
Kje si se mudil,
da tako si pozno
čez gore prilil?

Ragazzino e il sole (M. Obit; Kosovel, 1999)

Buongiorno solicello!
Per aver tanto tardato
arrivando da oltre i monti
in che luogo hai sostato?

Ali teti luni
tam **si** krajšal čas,
ali k zlatim valčkom
morskim šel si v vas?

Alla zia luna
il tempo **allietasti**
o le onde dorate del mare
a corteggiare andasti?

Prevodi Kosovelovih aforizmov (Kosovel, 2015) se od izhodiščnih besedil v *Ne vprašaj me, kaj je življenje, živi!* iz leta 2013 navidezno ločijo že po ureditvi: medtem ko je slovensko besedilo urejeno abecedno, se zdi italijanski prevod urejen tematsko (npr. *Addio* [Zbogom], *Bellezza* [Lepota], *Sono* [Sem], *Tensione* [Napetost]), za čemer pa se skriva prerazporejena izhodiščna abecedna ureditev. Prevodi S. Villanija leksikalno in skladenjsko večinoma sledijo izhodiščnim aforizmom, redki so pomenski odkloni, npr. *il vento si smorza* 'veter se umiri', in skladenjske spremembe, npr. *macché morte* 'kakšna smrt' ali *dobbiamo separarli, nel cercare l'essenza dell'arte* 'moramo jih ločiti v iskanju bistva umetnosti' (v prevodu se pojavi anakolut, predmet je tematiziran in nato pozaimljen).

(10) *Ne vprašaj me [...]*

Nova publika oblikuje novega
umetnika, ta novo umetnost.

Lepoto, okus, užitek **moramo pri**
iskanju bistva umrtnosti – izločiti.

Sladka opojnost smrti, ... a končno
zmaga življenje. Sonce prisije, veter
zaveje, vzbudim se in grem življenju
naproti, **kaj bi** s smrtjo.

Življenje je tragično samo v enem slučaju:
če je neumno in omejeno.

Non chiedermi [...] (S. Villani; Kosovel, 2015)

Un pubblico nuovo modella un nuovo
artista e questo, una nuova arte.

Bellezza, gusto, godimento – **dobbiamo**
separarli, nel cercare l'essenza dell'arte.

Dolce ebrezza dela morte, ... ma infine
vince la vita. Il sole riappare, il vento
si smorza, mi risveglio e vado incontro
alla vita, **macché** morte.

La vita è tragica solo in un caso:
se è stupida e limitata.

4 Književne obravnave

Po Z. Janu (2001, str. 25) segajo književne obravnave S. Kosovela v italijanščini v leto 1938, ko v dnevniku *Il Popolo di Trieste* objavijo prispevek *Un poeta italiano del Carso* [Italijanski pesnik Krasa] B. Borka, na katerega se leta 1954 naveže njegov

prevajalec U. Urbani, ki predstavi Kosovelovo »sugestivno moč pri opevanju Krasa« in izpostavi vzporednice pri nekaterih tržaških avtorjih, npr. pri S. Slataperju, U. Sabi in G. Stuparichu (Jan, 2001, str. 25). Že leta 1945 na Univerzi v Padovi D. Šmuc pripravi disertacijo o Kosovelovi poeziji pod mentorstvom A. Cronie (Benacchio, 2019).⁶

Književne obravnave S. Kosovela v Italiji se po tem obdobju nadaljujejo, vendar je uveljavljanje slovenskega pesnika v italijanskem prostoru počasno in težavno. S. Kosovela v Italiji (oz. v italijanščini) predstavljajo v prvi vrsti slovenski avtorji, avtorji s slovenskimi koreninami, čeprav ga cenijo tudi ugledni italijanski intelektualci, npr. C. Magris, A. Ara, E. Guagnini, S. Tamaro, F. Fölkel, C. L. Cergoly (Jan, 2001, str. 41).

Največ pa so – tudi v novem tisočletju – o Kosovelu v italijanščini pisali slovenski avtorji, in sicer B. Pahor, M. Pirjevec, J. Vrečko in M. Košuta.

Eden največjih pričevalcev krute zgodovine 20. stoletja **B. Pahor** je Kosovelu posvetil več študij (npr. Pahor, 1991, 1993, 2004, 2022). Prvi od navedenih prispevkov (Pahor, 1991; ponatis Pahor, 2004, str. 138–150) je posvečen analizi *motiva (simbolike) morja* (ob navezavi na Trst) v poeziji D. Ketteja in S. Kosovela: medtem ko pri D. Ketteju (cikla *Adrija*, *Na molu San Carlo*) prevladujeta živahnost in bleščanje, S. Kosovela (*Ekstaza smrti*, *Tragedija na oceanu*) prevzame usodna, apokaliptična realnost (čeprav drugod pesnik mesto doživlja tudi pozitivno). B. Pahor je tudi avtor izčrpne *biografije S. Kosovela* v italijanščini (Pahor, 1993, 2022):⁷ zemljepisno-časovni umestitvi Kosovelovega življenja in ustvarjanja sledijo predstavitve njegovega odnosa do Ljubljane, Krasa, Trsta, Kosovelovega intelektualnega profila, književno-umetniških, ideoloških pogledov (politični, narodni in svetovni nazor) ter odnosa do bližnjih (družine, neapeljskega prijatelja C. Curcia) in ljubljenih žensk (npr. Hedi – J. Verstovšek, N. Oberreigner, Mirjam – F. Obid). Knjigo dopolnjujejo Kosovelove misli in povzetek slovenske književnosti do tridesetih let 20. stoletja, katerega namen je dodatna kontekstualizacija Kosovelovega ustvarjanja (prim. Jan, 2001, str. 36–37).⁸ Med *različnimi zapisi o S. Kosovelu in*

⁶ Disertacija D. Šmuc mi ni bila dostopna.

⁷ Biografija je bila ponovno izdana leta 2022, leta 2008 pa je bila prevedena v slovenščino (skupaj z razpravo *Srečko Kosovel v Trstu*).

⁸ Z. Jan (2001, str. 37) opozarja na pomanjkanje italijanskih recenzij ali poročil o Pahorjevi monografiji, ki bi kazali na ustrezen odmev v italijanski javnosti. Na monografijo so se odzvali leta 1994 S. Laurenti v *La Voce del popolo* in M. Čuk v *Delu*, leto pozneje pa F. Ferluga-Petronio v *Studi Goriziani*.

Kosovelovimi pismi (Pahor, 2004, str. 63–150) se najdejo Kosovelov portret izpod peresa brata Stana; pogovor s pesnikovima sestrama in A. Ravbarjem o velikem pomenu, ki ga je imel za pesnika Trst; spomin M. Bambiča na pesnika; Kosovelova refleksija o Trstu; nekaj Kosovelovih pisem domačim in A. Černigoju; dopisovanje med C. Curciom in S. Kosovelom ter spomin na S. Kosovela, ki ga je C. Curcio poslal A. Ocvirku; pisma domačim, v katerih S. Kosovel poroča o dnevih, ki sta jih s C. Curciom preživela v Ljubljani; prijazna pisma C. Curcia Kosovelovim sestram in prispevek o motivu morja (glej zgoraj). S. Kosovel ima kratko predstavitev v poglavju *Profilo della letteratura slovena del Litorale* [Profil slovenske književnosti na Primorskem] (Pahor, 2004, str. 37–39).

S. Kosovelu se pogosto posveča tržaška literarna zgodovinarica **M. Pirjevec**, ki obravnava značilnosti Kosovelove poezije, njegovo umestitev v svetovno književnost (stične točke in posebnosti), njegovo italijansko recepcijo in pomen, ki mu ga dajejo uveljavljeni italijanski književniki (prim. Jan, 2001, str. 35–36). V svoji *prvi študiji o S. Kosovelu* (Pirjevec, 1974) avtorica obravnava avtorjevo duhovno-pesniško podobo, kot se odstira v delih o njem, v odnosu do Krasa, Trsta in v stikih s tržaškimi intelektualci (prim. Legiša, 1975; Zlobec-Skaza, 1975). V nekaterih študijah po letu 2000 (zbranih v Pirjevec, 2011) analizira *vprašanje slovenstva* pri S. Kosovelu, ki se je odločno uprl fašističnemu dogajanju v Italiji in unitaristični politiki na jugoslovanski strani, ter prevode S. Kosovela na Tržaškem po 2. svetovni vojni, predvsem izbor *Poesie di velluto e Integrali*, pri katerem sta pomembno vlogo odigrali tržaška urednica A. Gruber Benco in prevajalka J. Milič. Pozneje (Pirjevec, 2015) razmišlja o velikem pomenu, ki ga je imel za pesnika *Trst*, kar se nazorno kaže v motivu požiga tržaškega Narodnega doma, ki sproži kritični upor in apokaliptično vizijo uničenja evropske kulture. Temu sledi ponatis *uvoda k italijanskim prevodom Kosovelovih poezij* (prim. Kosovel, 2002a): M. Pirjevec predstavi avtorja, njegov impresionizem in ekspresionizem (Kras kot odraz avtorjevih čustev, osamljenosti in občutka smrti; izgubljenost v negotovem času – kriza evropske družbeno-kulturne ureditve, slutnja katastrofe), Kosovelovo politično-družbeno in mistično-kozmično vizijo, po letu 1925 pa avantgardistično poezijo, ki združuje formalno-jezikovni eksperimentalizem in močno sporočilnost (z jasno etično komponento).

Eden izmed najpomembnejših raziskovalcev S. Kosovela je komparativist in literarni zgodovinar **J. Vrečko**, čigar posamezne razprave so tudi v italijanščini (Vrečko, 2000, 2002, 2005). Razpravi, ki spremljata Kosovelove italijanske prevode (Vrečko, 2000, 2002), sta posvečeni pesnikovemu *konstruktivizmu in njegovim izvorom*.

Kosovelovi *konsi* so rezultat poznavanja ruskega literarnega konstruktivizma; v njih se kažejo vplivi simbolizma, dadaizma, ekspresionizma, zenitizma, nadrealizma itn., katerih elementi so združeni v funkcionalno enoto po načelu t. i. gruzifikacije. Leta 1925 se S. Kosovel politično »obrne v levo«, kar se književno odrazi v konstruktivistični poeziji za konstruktivističnega človeka (pri čemer se pesnik ne podredi političnemu dogmatizmu). Tudi v prispevku o *S. Kosovelu v dvajsetih letih 20. stoletja* (Vrečko, 2005) so podobni poudarki. Kosovelova avantgardistična poezija je posledica študija eksperimentalizma in avantgardističnih gibanj, predvsem ruskega literarnega konstruktivizma, po katerem prevzame načelo gruzifikacije, tj. oblikovanja pesmi kot sinteze različnih elementov in izpostavitve pomensko-vsebinske razsežnosti (t. i. maksimalne obremenitve vsebine). Leta 1925 S. Kosovel začne ustvarjati politično ekstremno poezijo, ki je posledica njegovega političnega razvoja (t. i. premika na levo).

V eni svojih prvih študij o S. Kosovelu tržaški literarni zgodovinar in prevajalec **M. Košuta** (1995) analizira pesnikovo doživljanje fašističnega preganjanja Slovencev in uničevanja slovenske kulture, opiše njegov odnos do italijanske kulture, njegove stike z italijanskimi intelektualci (posebej s C. Curciom) in koncept meje (nacionalizma, lokalpatriotizma), ki ga S. Kosovel – duhovno in umetniško – preseže (prim. Jan, 2001, str. 37–38). Dve leti prej se posveti tudi *uglasbitvam Kosovelove lirike* (Košuta, 1993): analizira glasbenost v motivih, besedju, prozodiji in zgradbi Kosovelovih pesmi; oceni bogato bero vokalnih skladb na Kosovelova besedila (čez 210), ki jih je ustvarilo okoli 50 slovenskih skladateljev, in primerja Kosovelovo *Balado* v uglasbitvah P. Merkùja, M. Pirnika in A. Srebotnjaka: uglasbitev prvega je konsonantna, uglasbitev drugega disonantna besedilu, medtem ko je Srebotnjakova skladba harmonična, v odnosu do S. Kosovela pa konsonantno-disonantna. V obsežni *uvodni študiji h Kosovelovim prevodom* v italijanščini M. Košuta (2011) pregleda pesnikovo recepcijo v svetu in v Italiji, mladostna leta na Krasu, vlogo Trsta in Ljubljane v njegovem življenju in ustvarjanju, prijatelja B. Jegliča, prve pesmi in velik pomen Krasa, vlogo barv in glasovja v Kosovelovih poezijah. V nadaljevanju obravnava študijska leta (študij, ustvarjalnost, družbene okoliščine), prijateljevanje s C. Curciom, Kosovelov umetniški aktivizem s poudarkom na Literarnem in dramatičnem krožku Ivan Cankar, njegov svetovni nazor – mešanico materializma in idealizma, v središču katere je svobodni človek, ter etično-estetski koncept njegove umetnosti – avtentične umetnosti, ki se poraja iz človeka za človeka (njena izhodišča so idealistična, vsebina predvsem etična, cilj pa materialistično-dialektičen, socialno naravnan, cankarjanski). Načrtovanje zbirke *Zlati voln* (in sočasne

dejavnosti) spremlja prehod v ekspresionizem, ki ga vsebinsko zaznamujejo apokalipsa, Bog, jaz, smrt, vstajenje, in nato konstruktivistična faza (skupaj s politično-duhovno rastjo), ki formalno nadgrajuje predhodno in ki jo ponazarjajo kozmos, motor, dolar, cirkus, Evropa ter pojem kozmičnih narodov. Na koncu M. Košuta opiše zadnje obdobje Kosovelovega življenja: nastop v Zagorju, bolezen in smrt. M. Košuta (2013) primerja tudi *vlogo Krasa pri S. Kosovelu in italijanskem književniku S. Slataperju*, avtorju romana *Il mio Carso* [Moj Kras]: Slataperjev Kras je alegorija kontrasta, ki predstavlja prostorsko konkretizacijo drugosti, na katero avtor projicira svoje strahove in težnje (opozicija Kras – Trst ustreza razmerjem srce – možgani, tradicija – prihodnost, slovensko – italijansko); za S. Kosovela pa je Kras ontološko bistvo, polimorfna eksistencialna metafora Kosovelovega notranjega, ljubezenskega, socialnega, nacionalnega sveta.

V osemdesetih letih so **daljše sestavke** S. Kosovelu posvetili tudi A. Bressan, A. Rebula in G. Brazzoduro. **A. Bressan** (1985) osvetli *Kosovelovo življenje* in ga umesti v *družbeno-politično dogajanje*. Uvodoma predstavi objavlanje in nepoznavanje S. Kosovela v Italiji, na kar vpliva njegova slovenskost, obenem pa je tudi zapleten, protisloven in paradoksen pesnik (avtor ga primerja z drugimi tržaškimi in goriškimi avtorji – z U. Sabo, I. Svevom in C. Michelstaedterjem). Po duhovnem profilu ga primerja z nemškim ekspresionistom G. Traklom, od katerega ga loči neposrednost »nove besede« (moč poistovetenja z njegovo poezijo; prim. Pirjevec, 1991, str. 503; Jan, 2001, str. 38). A. Bressan predstavi tudi *Kosovelovo metriko*: začetek njegovega pesnjenja zaznamujeta tradicionalna metrika in naravna glasbena razsežnost, ki se v konstruktivističnih pesmih prenovi in stopnjuje (S. Kosovel je tudi priljubljen pesnik za uglasbitve, na kar opozori že P. Merku). S pesmijo *Veter, veter, deklica* A. Bressan ponazori, kako metrika in zgradba podpirata oz. soustvarjata notranjo napetost v pesmi. **A. Rebula** (1986) opozarja na Kosovelovo vernost – na njegovo doživljanje absolutnega, skrivnosti večnega, Boga in Kristusa (prim. Jan, 2001, str. 33). **G. Brazzoduro** (1989) v *spremni besedi k svojim prevodom S. Kosovela* (prim. Kosovel, 1989) oriše družbeno-politične in umetnostne okoliščine Kosovelovega ustvarjanja ter umetniško sceno v Trstu, Gorici in Ljubljani; kritično in opozicijsko držo S. Kosovela v odnosu do slovenske družbe ter širino njegovih intelektualnih obzorij; pesnikovo etiko, katere ideal je univerzalno človeško bratstvo, ki presega nacionalne in razredne meje; socialistično politično prepričanje; nekatere vidike Kosovelovih poezij, npr. nasprotja in dvom, transcendenco, ki presega zgodovinsko in družbeno stvarnost, Kras kot realnost in simbol, Evropo kot prisposodbo agonije; Kosovelovo estetiko kot čutno in duhovno silo umetniškega dela, ki izhaja iz človeka in življenja;

antropocentrično vernost ter ljubezen do slovenstva, ki ni nacionalistična, temveč jo zaznamujeta humanizem in univerzalizem.

Drugi avtorji, ki so se posvetili S. Kosovelu v zadnjih 30 letih, predstavljajo dokaj raznoliko skupino. **Pregledne sestavke** o Kosovelovem življenju in ustvarjanju so izdali S. Pipan, N. Bratuž in A. Leben, medtem ko se T. Rojc posveča njegovemu dopisovanju. **S. Pipan** (1996) objavi dvojezično brošuro, v kateri na kratko oriše (in časovno umesti) Kosovelovo književnost (kar spremljajo Pipanovi dokaj dobesedni prevodi nekaterih Kosovelovih poezij in verzov, npr. *Preannuncio della morte*, *Ballata*, *Kons Esprit*, *Rime*; prim. Jan, 2001, str. 29). **N. Bratuž** (2014) pripravi trijezično (slovensko, angleško in italijansko) *brošuro, posvečeno S. Kosovelu*, v kateri so opisani Kosovelovo življenje, družina, delo, poezija, »sledi« na Krasu (po S. Kosovelu se imenujejo knjižnica, ulica, osnovna in srednja šola v Sežani, Kosovelova pot in domačija v Tomaju), Kosovelova spominska soba, pot, domačija, dodano pa je tudi poglavje *Ali ste vedeli*, ki vsebuje nekaj zanimivosti, povezanih s S. Kosovelom in njegovo zapuščino (brošura je bila ponatisnjena 2018). **A. Leben** (2016) oriše Kosovelovo življenjsko pot, njegovo književno ustvarjanje ter usodo Kosovelovih del po njegovi smrti (v besedilo razprave so vpeti prevodi Kosovelovih poezij izpod peresa J. Milič). V *spremni besedi h Kosovelovim pismom* **T. Rojc** (2007b) omenja pomen objavljenih dopisovanj, ki so veljala za izgubljena, opisuje Kosovelove dopisovalke in dopisovalce ter se navezuje na širše sočasno družbeno-kulturno dogajanje: premišluje o umetnosti, še posebej o književnosti in glasbi, o politični stvarnosti; med dopisovalci so izpostavljeni F. Obid – Mirjam, brat Stano, V. Martelanc, C. Curcio, I. Mrak in sestra Karmela.

Interpretacijskega značaja so prispevki M. Mitrović, M. Obit in M. Battistin. **M. Mitrović** (2003) odkriva nekatere *prvine Kosovelovih poezij*: svetlobo, ki razsvetljuje njegov Kras; temo smrti in njeno razmerje do rojstva, življenja; potovanje; kompleksnost Kosovelovega pesniškega sveta, ki naj ostane nerazumljiv, njegovo fantastičnost, ki jo navdihuje kraški svet (kraške jame); kontrast med naravo in tehniko. **M. Obit** (2017) v *predgovoru k svojim prevodom Kosovelovih poezij* (prim. Kosovel, 2017) razmišlja o Krasu v pesnikovih impresionističnih in ekspresionističnih pesmih: Kras je dom, po katerem S. Kosovel hrepeni v Ljubljani, hkrati pa postaja prisposoba tragičnega obstoja, boleče izkoreninjenosti pesnika in človeštva nasploh, napoved prezgodnje smrti. Izpostavljen je tudi velik pomen Trsta za S. Kosovela, tako za njegovo intelektualno zorenje kot zaradi usode slovenskega prebivalstva in ustanov od dvajsetih let 20. stoletja dalje. M. Obit meni, da je S. Kosovel dostopen

v italijanskih prevodih odličnih prevajalcev, čeprav dela, ki so mu namenjena, le redko stopijo izven meja Furlanije - Julijske krajine. **M. Battistin** (2017, 2019) navaja razmišljanja o družbeni usodi, naravi in notranjih občutjih, ki jih sprožajo Kosovelove pesmi (prim. *Moja pesem*, *Izmučenost*, *Pesem s Krasa*, *Svojo bolesi*, *Nad travnikom* v slovenščini in prevodu G. Brazzodura). Vzporedno obravnava tudi druge avtorje, npr. T. Križmanič, G. Ungarettija, I. Grudna, E. Montaleja.

O S. Kosovelu in **italijanski književnosti** pišeta V. Troha in D. Betocchi. **V. Troha** (1988) piše o S. Kosovelu in italijanskem futurizmu: S. Kosovel je poznal futuristični pesniški postopek »svobodnih besed«, a ga pri pisanju konsov ni uporabljal (znani so mu bili tudi futuristični manifesti, Marinettijev roman *Mafarka il futurista* [Mafarka futurist] in poezija A. Sofficija). **D. Betocchi** (2005) analizira *ekspresionistične prvine* (zavedanje krize in kritika sodobne družbe; disociacija subjekta; pesnik-prerok in poezija-odrešilka, zaton zahodne civilizacije, rojstvo novega sveta in človeka) *pri S. Kosovelu in C. Rebora*, italijanskemu pesniku iz vrst t. i. vocianov (soustvarjalcev pomembne kulturno-politične revije *La Voce* [Glas]), ugotavlja njihovo prisotnost in včasih izrazito podobnost med avtorjema, kar izvira iz podobnih zaznav krize tedanje družbe. Po slogu se pesnika razlikujeta: S. Kosovel je preprost in čustveno pristen, C. Rebora prisiljen in deformiran.

K. Pizzi in A. Toroš pa S. Kosovela obravnavata v kontekstu **tržaškosti in Trsta**. **K. Pizzi** (2005) se posveča *tržaški italijanski književnosti na začetku 20. stoletja*, ki predstavlja italijansko kontekstualizacijo S. Kosovela: avtorica obravnava S. Slataperja in iskanje tržaške in italijanske identitete, občutje praznine in ničevosti, ki ga prva vojna vzbudi v pesniku G. Camberu Barniju, vrsto tolažilnega provincializma v književnosti U. Sabe, bohotenje nacionalne zavesti (italijanskost, protislavizem) in tržaški futurizem ter druge avantgardistične smeri (modernizem, konstruktivizem). V prispevku o *tržaški književnosti med Italijo in Slovenijo* (Pizzi 2013) odkriva tržaški prostor kot tisti obrobni prostor, kjer so se razvile eklektične oblike kulturnega eksperimentalizma in ki je zaznamoval S. Slataperja in S. Kosovela, zagovornika transkulturne dinamike, katerih cilj sta bili evropska identiteta in kultura. **A. Toroš** (2011a, 2011b) obravnava *podobo Trsta* v slovenski in italijanski poeziji prve polovice 20. stoletja, pri čemer upošteva tudi S. Kosovela: S. Kosovel se v svoji poeziji odziva tragične dogodke v Trstu v dvajsetih letih (požigi uredništva časopisa *Edinost*, Narodnega doma in delavskega doma v Trstu), s čimer je prizadet slovenski narod (*Ej, hej in Italijanska kultura*), in izraža bolečino ob misli na (odvzeti) Trst (*Blizu polnoči*).

S. Kosovel je vključen tudi v **italijanske zgodovine slovenske književnosti**. **B. Meriggi** (1961, str. 352–355; enako Meriggi, 1970, str. 527–529) ga opiše kot najbolj nadarjenega slovenskega pesnika prve polovice 20. stoletja in začetnika socialne smeri v sodobni slovenski poeziji. V njegovih pesmih se najdejo intimni motivi, podobe Krasa, ki jih prelevata nostalgija in grenkoba, podobe socialnega upora, upanje v boljši svet ter občutenje zgodnje smrti (na izpostavljen družbeni vidik naj bi vplival B. Kreft; prim. Jan, 2001, str. 25). Obravnavo spremljajo prevedeni odlomki Kosovelovih pesmi (npr. *Moja pesem*, *Rdeči atom*). Bolj kompleksna je Kosovelova obravnava v zgodovini slovenskega slovstva že omenjene **T. Rojc** (2004, str. 187–194): avtorica S. Kosovela primerja z G. Ungarettijem, predstavi Kosovelovo filozofsko držo (iskanje večnega in absolutnega, težnjo po razumevanju človeka), temelje ustvarjalnosti (izhodišče umetnosti je človek-umetnik s svojo osebnostjo), tragično občutenje evropskega dogajanja; S. Kosovel nastopa kot intelektualec-prinašalec resnice in pravičnosti, književnik, ki je ustvaril avantgardno poezijo svetovnih razsežnosti; Kosovelov Kras je – po mnenju T. Rojc – metafora individualne, družbene in nacionalne usode. Kot pregledno delo, ki upošteva tudi S. Kosovela, lahko omenimo študijo o sodobni slovenski književnosti, pod katero se je podpisal **M. Potocco** (2010).

S. Kosovel je bil med drugim uvrščen v italijansko šolsko antologijo **P. Sarzana** *Letteratura delle regioni d'Italia – Friuli-Venezia Giulia* [Književnost italijanskih dežel – Furlanija - Julijska krajina] (1989) in v knjigo **J. Pirjevca** *Introduzione alla storia e politica slovena a Trieste nel '900* [Uvod v slovensko zgodovino in politiko v Trstu v 20. stoletju] (1983), namenjeno italijanskim srednjim šolam (Pirjevec, 1991; Jan, 2001, str. 25).

5 Prevodoslovne in recepcijske obravnave

Prevodoslovnih in recepcijskih del o S. Kosovelu v italijanskih prevodih in v italijanskem prostoru je manj kot književnozgodovinskih in interpretacijskih, med njihovimi avtorji pa je treba izpostaviti M. Pirjevca in Z. Jana, ki sta pripravila pregleda o recepciji Kosovela v italijanskem prostoru, ter M. Ožbot, ki se je posvetila tudi pristopom k prevajanju Kosovelovih poezij v italijanščino.

Med prvimi, ki so pisali o recepciji književnosti S. Kosovela v Italiji, je bila **M. Pirjevec** (1991). Avtorica v svojem prispevku najprej opozori na C. Magrisa in F. Fölkla, dva velika tržaška intelektualca, ki S. Kosovela uvrstita med najboljše tržaške

avtorje (ob S. Slataperju, I. Svevu in U. Sabi), nato pa oriše zgodovino Kosovelove italijanske recepcije: predstavi objave njegovih poezij v zbirkah L. Salvinija iz 1938 in 1951,⁹ profil v slovenski književnosti B. Meriggija (S. Kosovel kot socialno angažiran pesnik, pevec totalne revolucije), refleksijo U. Urbanija iz 1954, antologijo *Poesie di velluto e Integrali* (1972) v prevodu J. Milič in P. Merkùja, ki vsebuje tudi komentarja P. Merkùja in A. Gruber Benco, svojo monografijo o S. Kosovelu v slovenskem in evropskem kulturnem in družbenem kontekstu (Pirjevec, 1974), zbirko *Kras – Carso – Karst* (1979), pri kateri je sodeloval M. Kravos, posamezne prevode v tisku, simpozij o S. Kosovelu in S. Slataperju, kritično biografijo S. Kosovela izpod peresa A. Bressana (*Kosovel o del vivere come agonia* [Kosovel ali o življenju kot agoniji]), razmišljanja A. Rebule, uvrstitev Kosovelovih poezij v knjigo J. Pirjevca iz 1983, namenjeno italijanskim srednjim šolam, in italijansko šolsko antologijo P. Sarzana iz 1989, na prevode in razmišljanje G. Brazzodura v zbirki *Tra il nulla e l'infinito* (Kosovel, 1989). Na koncu prispevka M. Pirjevec (1991, str. 504) opozori, da je uveljavljanje S. Kosovela v Trstu (»kjer je vse, kar je slovensko, že a priori težko sprejemljivo«) težavnejše kot drugod po Italiji, da pa je tudi tu »zaznati rahle premike v pozitivno smer«.

Približno deset let pozneje se italijanski recepciji S. Kosovela posveti **Z. Jan** (2000b; dopolnjeno v Jan, 2001, str. 24–41), ki prav tako kronološko pregleda s S. Kosovelom povezano prevodno in književnozgodovinsko dogajanje, njegove družbene okoliščine in akterje ter ovrednoti avtorjevo uveljavljanje v italijanskem prostoru. Z. Jan kritično opaza, da je recepcija S. Kosovela v Italiji počasna in kompleksna, da imajo pomembno vlogo v njej zunanji dejavniki (uveljavitev S. Kosovela v Franciji), da je bolj izrazito prisoten v tržaškem prostoru, kjer so njegovi posredniki in prevajalci predvsem Slovenci, čeprav ga cenijo tudi uveljavljeni italijanski intelektualci (npr. C. Magris, A. Ara, E. Guagnini, S. Tamaro, F. Fölkel).

M. Ožbot (2011) v prispevku o prevajanju malih književnosti v kulture z velikim vplivom (na primeru italijanskih prevodov slovenske književnosti) ugotavlja, da je podomačitev prevajalska strategija, s katero se lahko ciljno občinstvo seznani z neznano književnostjo in njenim sporočilnim potencialom, kar ponazori z italijanskima prevodoma Kosovelovih pesmi *O dogmatiki* in *Daljava* izpod peresa J. Milič in D. Betocchi. Po mnenju M. Ožbot (2018) S. Kosovel v širšem italijanskem

⁹ Avtorica opozarja, da si L. Salvini »ni dovolj prizadeval, da bi ohranil metrične in ritmične posebnosti izvirnika« in je tako zbirki vtisnil »nekoliko enoličen pečat« (Pirjevec, 1991, str. 502).

prostoru še ni doživel ustreznega sprejema, njegova prepoznavnost pa je omejena predvsem na Furlanijo - Julijsko krajino, v prvi vrsti Trst (kjer ga spoštujejo ugledni tržaški intelektualci, npr. F. Fölkel, C. Magris, A. Ara). Avtorica se spet posveti prevajalskim pristopom v aktualnih italijanskih prevodih S. Kosovela: medtem ko so prevodi D. Betocchi podomačitveni in blizu italijanski pesniški tradiciji, so prevodi M. Obita potujitveni in sledijo pomenskim razsežnostim izvirnika (podobno kot pri J. Milič).

R. Grošelj (2021) analizira prevajalske tehnike (oz. strategije po A. Chestermanu), ki jih je v italijanskih prevodih Kosovelovih konsov uporabila J. Milič: v italijanskih »rekonsih« prevladuje privzeti prevod (tj. najbližji slovnično ustrezeni prevod), s katerim prevajalka skuša slediti izhodiščnim značilnostim poezij (še bolj »privzeti« so hrvaški prevodi J. Ostija).

O prevajalskem pristopu razpravljajo tudi **prevajalci** sami. **G. Brazzoduro** pred svojimi prevodi S. Kosovela (1989) omenja, da se je v izboru izognil poezijam, katerih vrednost leži v ritmu oz. glasbeni razsežnosti, zaradi česar so »neprevedljive«. V prevodih je skušal biti karseda zvest izhodiščnim besedilom. **D. Betocchi** (2014) predstavi svojo prevajalsko poetiko, ki upošteva glasovno in pomensko plat, vsebino in obliko; zaradi sledenja fonosimbolističnim in ritmičnim vidikom se večkrat oddalji od dobesednosti, hkrati pa se odpove prevodu *Borov*, ikonične Kosovelove pesmi (zaradi neustrezne glasvosimbolne vrednosti italijanske besede *pini* v primerjavi z *bori*). **M. Obit** v intervjuju za *Trinkov koledar* (Stulin, 2019) omenja, da se je v svojih prevodih odločil upoštevati ritem in rimo, tudi na škodo leksikalnih značilnosti. Prevajalec spregovori še o omejitvi prevodov na neeksperimentalne pesmi, o vlogi Krasa v Kosovelovem življenju, o prevajalskem navdihu, pozitivnih odzivih na prevode ter o svojem »živem« odnosu do pesnika.

Kosovelovim prevodom v italijanščino je posvečenih nekaj **diplomskih, magistrskih in doktorskih del**. **M. P. Kastelic** (2008) primerja italijanske in francoske prevode Kosovelove poezije; **I. Brajković** (2011) se ukvarja z umestitvijo Kosovelovih *Pesmi v prozi* v širši književni kontekst in ponuja poskus prevoda; **K. Vrčon** (2013) obravnava Kosovelove pesmi s kraškimi motivom v italijanskih prevodih J. Milič; **R. Fierro** (2023) pa analizira Brazzodurove prevode Kosovelovih pesmi. Zgoraj je bil že omenjen doktorat **D. Šmuc** (1945) in monografija **Z. Jana** (2000a), ki je nastala na podlagi avtorjevega doktorata.

Posebno mesto v tem sklopu imajo številni **časopisni in revijalni prikazi prevodov**: na izdajo prevodov J. Milič *Ves svet je kakor – Tutto il mondo è come* (Kosovel, 2000) so se leta 2000 odzvali P. Vascotto in S. Pipan v *Trieste artecultura* ter M. Grgič v *Primorskem dnevniku*; prevode J. Milič, zbrane v *Il mio canto – Moja pesem in Kons* (Kosovel, 2002a, 2002b), so leta 2003 pospremili odzivi M. Uršič Zupan v *Primorskih novicah* in R. Lečič v *Delu* (prim. še odziva v *Novem glasu*, podpisana z NL); na izdajo D. Betocchi *Tra Carso e caos. Pre/sentimenti* (Kosovel, 2014) so se leta 2014 odzvali C. Battocletti v *Il Sole 24 Ore*, R. Dedenaro v *Trieste artecultura*, B. Ferluga v *Primorskem dnevniku*, leta 2015 pa še E. Guagnini v *L'indice dei libri del mese*; o Obitovih prevodih, zbranih v *Quel Carso felice* (Kosovel, 2017),¹⁰ pa so pisali J. Majovski v *Primorskem dnevniku* leta 2017, uredništvo spletne strani *Bora.La* itn.

V **širše zastavljene (pregledne) recepcijske študije** S. Kosovela vključujejo Z. Jan, M. Košuta in M. Bidovec. **Z. Jan** (2000a) piše o recepciji slovenske književnosti v Italiji po letu 1945, v tem kontekstu pa obravnava tudi poznavanje S. Kosovela, ki je eden najbolj prevajanih slovenskih avtorjev v Italiji, in obljublja samostojno analizo (Jan, 2000b; Jan, 2001, str. 24–41). Z. Jan (2001, str. 73–123) prinaša še bibliografijo slovenske književnosti (tudi S. Kosovela) v Italiji med 1945 in 2000. Po **M. Košuti** (2014), ki pregleda italijanske prevode slovenske književnosti na začetku 21. stoletja (2000–2013), je Kosovel – kljub naraščajočemu zanimanju za sodobnike – še vedno med najbolj prevajanimi slovenskimi avtorji v Italiji (ob I. Cankarju in F. Prešernu). **M. Bidovec** (2024) v pregledu italijanske slovenistične bere zadnjih trideset let omenja tudi S. Kosovela, in sicer kot avtorja, ki se mu posvečajo M. Pirjevec, M. Mitrović, M. Košuta in T. Rojc (prim. tudi bibliografijo na koncu članka).

6 Ostalo

Med ostalimi, s S. Kosovelom povezanimi deli lahko omenimo krajše portrete, tako v knjigah kot v tisku, glasbene interpretacije, likovne, televizijske in gledališke upodobitve in poustvaritve, prisotnost v drugih delih (citatno, kot lik), literarne večere, po njem pa je bila poimenovana tudi prevajalska nagrada.

¹⁰ Založba Transalpina, ki je izdala zbirko Obitovih prevodov, je leta 2019 dobila italijansko državno prevajalsko nagrado.

Kosovelove **življenjske očrte** najdemo v izdajah Kosovelovih pesmi in antologijah slovenske poezije, zanje so poskrbeli npr. L. Salvini, G. Brazzoduro, J. Milič in P. Dolhar (v Kosovel, 2014). S. Kosovel ima svoj biografski portret v monografiji *Gli Sloveni in Europa* [Slovenci v Evropi], ki sta jo leta 2004 uredila J. Pirjevec in G. Skerk. S. Kosovelu so posvečeni krajši portreti v tisku: R. Sanson in G. Palmisano sta ga prispevala v tržaškem časopisu *Il piccolo* (2003, 2004), S. Pipan v kulturno-verskem časopisu *Dom* (2004) ter L. Ricci in D. Marani (s Kosovelovo potjo) v dnevniku *Il Sole 24 Ore* (2008, 2024). Kot zanimivost lahko omenimo, da avtorji pogosto S. Kosovela povezujejo z A. Rimbaudom (prim. Pahor, 1993, str. 15).

Kosovelove pesmi navdihujejo **glasbene ustvarjalce**. A. Srebotnjak je ustvaril zborovske pesmi na besedila S. Kosovela (Srebotnjak, 1989–1990). Leta 2007 je v Trstu izšla zgoščenka z uglasbitvami pesmi treh pesnikov, ki so zaznamovali Furlanijo in Trst z okolico v 20. stoletju: P. P. Pasolinija, C. L. Cergolyja in S. Kosovela (ki je zastopan s 16 pesmimi iz zbirke *Kons*). Kosovelovi poeziji (tudi v italijanščini) je bilo posvečeno glasbeno srečanje *Tvoja pesem je naš obraz – Il tuo canto è il nostro volto*, ki so ga leta 2020 oblikovali A. Saksida, S. Pierotti, Ensemble Romjan in Romjanski muzikanti (srečanje je pospremila izdaja zgoščenke in knjižice s pesmimi).

Kosovelova poezija in razmišljanje o njej, pa tudi o Kosovelovem času in življenju sta sprožila **likovne interpretacije** (Kervischer, 2004), ki so bile predstavljene v več evropskih mestih (tudi Trstu in Milanu). S. Kosovelu je bil v javnem parku Muzio de Tommasini na Ulici Giulia v Trstu postavljen **doprni kip**.¹¹

Tržaški pisatelj in režiser M. Sosič je leta 1996 za TV Slovenija posnel *V meni prevrat, igrano-dokumentarno priredbo* monodrame o S. Kosovelu, ki jo je na podlagi Kosovelovih pisem napisal A. Berger. Ob stoletnici Kosovelovega rojstva je na osnovi pesnikovega besedila ustvaril še **gledališki kons** *Jaz slutim toliko lepote* (prim. Popič, 2013, str. 4, 6); leta 2023 je v SSG v Trstu gostovalo kranjsko gledališče z nagrajeno predstavo *Kons: novi dobi*, ki sta jo ustvarila dramaturginja K. Morano in režiser Ž. Divjak.

¹¹ Kip je bil leta 2002 žrtev vandalizma, na kar so se kritično odzvali mnogi (med drugimi tudi C. Magris v tržaškem dnevniku *Il piccolo*). V nadaljevanju je bil spomenik zopet postavljen na svoje mesto.

Kosovelovi verzi v italijanščini so **citirani** v zbirki kratke proze *Albergo Trinità e altri racconti* [Hotel Trinità in druge zgodbe] G. Anglisanija iz leta 1994, pojavijo se na fotografijah kraške narave F. Grisonija iz leta 1997, na koledarju srednje šole S. Kosovela na Opčinah za leto 2011, na razglednicah, ki jih je navdahnili S. Kosovel v letih 1994 in 1999. S. Kosovel se pojavi **kot lik** – mali Srečko iz Tomaja, v katerem je moč slutiti nekaj »skrivnostnega in plemenitega« (Starc, 2012, str. 84) – v romanu *Franziška* italijanskega pisatelja F. Tomizze, omenja pa ga tudi pomembna italijanska pisateljica S. Tamaro v romanu *Anima mundi*.

S. Kosovelu so v Italiji posvečeni tudi **literarni večeri**, katerih rezultat so lahko dvojezične priložnostne publikacije, prim. *Kosovel: esplorazioni – raziskovanja*. Leta 2003 je S. Kosovela večinoma italijanski publiki v Antropozofskem društvu v Gorici predstavil I. Tavčar (Gregori, 2003). Tovrstne prireditve omenja tudi Z. Jan (2001).

Po S. Kosovelu nosi ime **nagrada za prevode** iz slovenske književnosti v italijanščino, ki jo je leta 1994 prvič razpisal *Javni kulturni polivalentni center (Centro Culturale Pubblico Polivalente)* v Ronkah; nagrada naj bi se pozneje znašla v organizacijskih težavah (prim. Jan, 2000a, 117–118).¹²

7 Zaključno razmišljanje

Namen prispevka je bil pregledati aktualno italijansko recepcijo S. Kosovela: njegove italijanske prevode (v prvi vrsti samostojne knjižne izdaje), njihove prevajalce in značilnosti ter književne, prevodoslovne in recepcijske obravnave S. Kosovela, ki se nanašajo na italijanski prostor, jezik in kulturo.

Prevajanje Kosovelovih del v italijanščino poteka od tridesetih let 20. stoletja do današnjih dni. Doslej je izšlo kar 19 knjižnih izdaj Kosovelovih del v italijanščini, predvsem pesmi za odrasle, pa tudi pesmi za otroke in aforizmi. V italijanščino je preveden dokaj obsežen in reprezentativen delež Kosovelovih poezij. Pod prevode so se podpisali različni prevajalci: s številom prevodov prednjači J. Milič, poleg nje pa so S. Kosovela prevajali še P. Merku, naveza L. Morandini, M. Vertovec in M. Kravos, G. Brazzoduro, D. Betocchi, M. Obit in S. Villani. Posredovalci S. Kosovela v italijanščino so Slovenci (iz Slovenije ali Italije), in sicer J. Milič, M. Vertovec in M.

¹² Zadnji razpis za nagrado, ki sem ga našel, je iz leta 2008 (nagrado je takrat podeljeval *Tržiški kulturni konzorcij, Consorzio culturale del Monfalconese*).

Kravos, lahko imajo slovensko-italijanske korenine (z bolj ali manj enakovredno dvojezičnostjo), kot P. Merku, G. Brazzoduro, D. Betocchi, M. Obit in S. Villani, medtem ko je L. Morandini Italijan (doma iz Sloveniji bližnjega Vidma). Večina Kosovelovih italijanskih prevodov je izšla na Tržaškem, deloma na Videmskem, kar začenja najbrž osrednje območje Kosovelove bralske recepcije v Italiji, in v Sloveniji.

Italijanski prevodi se premikajo od izrazitejše »dobesednosti«, torej večjega upoštevanja skladenjsko-leksikalne podobe Kosovelovih pesmi in neupoštevanja njihovih glasovnih razsežnosti (glasovnih figur in ritma), kot je to v primeru prevodov J. Milič, P. Merkùja, L. Morandinija, M. Vertovca, M. Kravosa in G. Brazzodura, prek nekoliko bolj enakovredne zastopanosti obeh vidikov pri M. Obitu (pri čemer včasih bolj prevlada izrazna, drugič morda glasovna podoba na »škodo« prve) do večje zastopanosti glasovno-ritmične plati poezij in ciljne književno-retorične tradicije pri D. Betocchi, posledica česar je lahko tudi večja oddaljitve od izhodiščnih ubeseditvenih izbir. Tudi prevodi aforizmov izpod peresa S. Villanija besedilno zelo sledijo izvirnikom. Povzemalno bi lahko rekli, da prevodi S. Kosovela italijanskemu bralstvu približujejo v prvi vrsti z ubeseditvijo, skladno njegovi, medtem ko so npr. glasovno-ritmični vidki pri večini prevajalcev v drugem planu (predvsem mlajša prevajalska generacija skuša bolj upoštevati tudi ta vidik).

Številne književne obravnave S. Kosovela – v italijanščini ali v italijanskem prostoru (lahko tudi v zvezi z italijansko književnostjo) – vključujejo tako celostne preglede kot analize posameznih vidikov: motivov (npr. morja, kraških značilnosti), metrike, smeri Kosovelove poezije (impresionizem, ekspresionizem, konstruktivizem), primerjave s S. Slataperjem, odnosa do italijanskega futurizma ali ekspresionističnih tendenc v italijanski poeziji (C. Rebora), uglasbitev njegovih del; širšo družbeno razsežnost imajo vprašanje slovenstva, kontekst oz. pojem tržaškosti; kot bolj zasebne lahko razumemo Kosovelova dopisovanja, vlogo Trsta in Krasa, pesnikovo duhovnost. Predstavitev S. Kosovela so vključene tudi v obsežnejša pregledna besedila (književne zgodovine in antologije). Prevodoslovna oz. recepcijska dela o Kosovelovi književnosti v Italiji vključujejo bogate celostne recepcijske preglede, obravnave prevajalskih pristopov, položaj S. Kosovela v recepciji slovenske književnosti v Italiji in številne odzive na Kosovelove italijanske prevode v časopisu.

Avtorji teh del so večinoma Slovenci (predvsem iz Italije, a tudi Slovenije), lahko so dvojezični avtorji, treba pa je poudariti, da je S. Kosovel pritegnil tudi nekatere italijanske avtorje (in to ne le iz obmejnega območja). Književne in prevodoslovne oz. recepcijske obravnave (tudi glede na kraj izida, ki redko prestopi meje Furlanije - Julijske krajine) nakazujejo, da S. Kosovel v Italiji ostaja privlačen predvsem za skrajni severovzhod, za slovensko skupnost ali za druge avtorje, ki so povezani ali se ukvarjajo s tem prostorom, iz katerega so se porajale eksistencialne, duhovne in književne dimenzije S. Kosovela. Vendar pa tudi tu najdemo izjeme: predstavitev S. Kosovela in odzivi na njegove prevode se najdejo tudi v publikacijah iz osrednje Italije.

S (široko razumljenim) italijanskim prostorom in S. Kosovelom je povezana še vrsta drugih del in dejavnosti – od uglasbitev, likovnih, televizijskih in gledaliških upodobitev in poustvaritev do književnih omemb in upodobitev, literarnih večerov in prevajalske nagrade. Ta seznam pa še zdaleč ni popoln.

Če povzamem: Prevodno lahko v italijanščini S. Kosovela beremo v številnih različnih preoblikah, od bolj izhodiščno- do bolj ciljnojezičkovno (besedilno, književno) usmerjenih, vedno pa odražajočih avtorjevo sporočilo. Številne italijanske književne in recepcijske obravnave odstirajo najrazličnejše vidike Kosovelove književnosti in osebnosti, druga, z njim povezana dela in dejavnosti pa še dodatno utrjujejo njegov pomen. Še vedno pa je S. Kosovel v Italiji predvsem slovenski avtor, povezan z obmejnimi prostorom: njegovi italijanski posredniki ostajajo večinoma Slovenci ali slovensko-italijanski dvojezični avtorji, prav tako pa njegova in z njim povezana dela izhajajo večinoma v Furlaniji - Julijski krajini (predvsem na Tržaškem, deloma na Goriškem in Videmskem), kar začenja osnovne okvire njegove italijanske recepcije, ali v Sloveniji, od koder poteka del pobud za predstavljanje S. Kosovela italijanskemu občinstvu. Kljub tej zamejenosti (lokalnosti), ki predstavlja neko stalnico Kosovelove italijanske recepcije, pa lahko vendarle ugotovimo, da se objavljanje Kosovelovih in z njim povezanih del v italijanščini nadaljuje in bogati, kar kaže na pomen S. Kosovela za določeno kulturno okolje in za nekatere kulturne akterje ter na kontinuirano zavzemanje, da bi S. Kosovela in njegovo sporočilo spoznale tudi nove generacije italijanskih bralcev.

Zahvale

Članek je nastal v okviru raziskovalnega programa št. P6-0446, ki ga financira ARIS. Za prijazno pomoč pri posredovanju gradiva o S. Kosovelu v italijanščini se zahvaljujem Mateji Kralj in Marthi Sotelo Bunjevca iz Kosovelove knjižnice Sežana, Bredi Seljak iz Goriške knjižnice Franceta Bevka in Metodi Jereb iz Mestne knjižnice in čitalnice Idrija (Knjižnica Črni Vrh).

Prevodi (samostojne knjižne izdaje)

- Kosovel, S. (1971). *Poesie di velluto e Integrali* (J. Milič in P. Merkù, prev.). L'Asterisco.
- Kosovel, S. (1972). *Poesie e Integrali* (J. Milič in P. Merkù, prev.). L'Asterisco, ZTT – EST.
- Kosovel, S. (1976). *Poesie e Integrali* (J. Milič in P. Merkù, prev.). L'Asterisco, ZTT – EST.
- Kosovel, S. in Spacal, L. (1979). *Kras – Carso – Karst* (L. Morandini, M. Vertovec in M. Kravos, prev.). ZTT, Drava.
- Kosovel, S. in Spacal, L. (1980). *Kras – Carso – Karst* (L. Morandini, M. Vertovec in M. Kravos, prev.). ZTT, Drava.
- Kosovel, S. (1989). *Fra il nulla e l'infinito* (G. Brazzoduro, prev.). Editoriale stampa triestina.
- Kosovel, S. (1999). *Il ragazžino e il sole* (M. Obit, prev.). Novi Matajur.
- Kosovel, S. (2000). *Ves svet je kakor – Tutto il mondo è come* (J. Milič, ur. in prev.). Občina Sežana.
- Kosovel, S. (2002a). *Il mio canto – Moja pesem* (J. Milič, ur. in prev.). Il Ramo d'oro, Tržaška knjigarna – Libreria triestina.
- Kosovel, S. (2002b). *Kons* (J. Milič, ur. in prev.). Il Ramo d'oro, Tržaška knjigarna – Libreria triestina.
- Kosovel, S. (2003). *Kons 2* (J. Milič, ur. in prev.). Il Ramo d'oro.
- Kosovel, S. (2011). *Ostri ritmi – Aspri ritmi* (J. Milič, ur. in prev.). ZTT – EST.
- Kosovel, S. (2014). *Tra Carso e caos. Pre/sentimenti* (D. Betocchi, ur. in prev.). Comunicarte.
- Kosovel, S. (2015). *Non chiedermi cos'è la vita, vivi!* (J. Milič, ur.; S. Villani, prev.). Antony.
- Kosovel, S. (2016). *Tra Carso e caos. Pre/sentimenti* (D. Betocchi, ur. in prev.). Comunicarte.
- Kosovel, S. (2017). *Quel Carso felice* (M. Obit, ur. in prev.). La Transalpina.
- Kosovel, S. (2020a). *Ostri ritmi – Aspri ritmi* (J. Milič, ur. in prev.). ZTT – EST.
- Kosovel, S. (2020b). *Quel Carso felice* (M. Obit, ur. in prev.). La Transalpina.
- Kosovel, S. (2024). *Aspri ritmi – Ostri ritmi* (J. Milič, ur. in prev.). ZTT – EST.

Literatura

- Battistin, M. (ur.). (2012). *Versi sospesi... tra due culture – Opri verzi... med dvema kulturama*. Montedit.
- Battistin, M. (2017). *Versi sospesi... tra Storia e Vita*. Il Convivio.
- Battistin, M. (2019). *Besed ne najdem – Parole non trovo. Antologia per immagini e versi... sospesi tra più culture* (*Perché è ancora possibile la poesia ai tempi di internet*). Aletti Editore.
- Benacchio, R. (2019). Arturo Cronia Maestro a Padova. A mo' di prefazione. V R. Benacchio in M. Fin (ur.), *Arturo Cronia. L'eredità di un maestro a cinquant'anni dalla scomparsa* (str. 9–32). Esedra.
- Betocchi, D. (2005). Analogije med poezijo S. Kosovela in C. Rebore oziroma ali obstaja italijanski ekspresionizem?. *Primerjalna književnost*, 28(posebna št.), 115–125.
- Betocchi, D. (2014). Elogio della traduzione démodé. V S. Kosovel, *Tra Carso e caos. Pre/sentimenti* (str. 9–17). Comunicarte.
- Bidovec, M. (2024). La slovenistica italiana. L'ultimo trentennio. V R. Benacchio, A. Ceccherelli, C. Diddi in S. Garzonio (ur.), *Gli studi slavistici in Italia nell'ultimo trentennio (1991-2021). Bilanci e prospettive. Contributi presentati al VII Congresso Italiano di Slavistica II* (str. 285–312). Firenze University Press.
- Brajković, I. (2011). *Srečko Kosovel "Pesmi v prozi": contestualizzazione nella letteratura europea, anglo-americana e slovena e prova di traduzione* [Diplomsko delo]. Università degli Studi di Udine, Facoltà di lingue e letterature straniere.
- Bratuž, N. (2014). *Srečko Kosovel*. Občina Sežana.
- Brazzoduro, G. (1989). Srečko Kosovel: l'uomo e il poeta. V S. Kosovel, *Fra il nulla e l'infinito* (str. 173–195). Editoriale stampa triestina.

- Bressan, A. (1985). *Le avventure della parola: saggi sloveni e triestini*. Il saggiaatore.
- Fierro, R. (2023). *Srečko Kosovel nella traduzione di Gino Brazzoduro* [Diplomsko delo]. Università degli Studi di Udine, Dipartimento di studi umanistici e del patrimonio culturale.
- Gregori, I. (2003). Ivan Tavčar o Srečku Kosovelu: po uvodnih besedah v slovenskem jeziku je Tavčar v italijanščini osvetlil Kosovelovo poezijo pretežno večinsko govorečemu občinstvu. *Novi glas*, 8(43), 7.
- Grošelj, R. (2021). »Rekonsil«: prevodi Kosovelovih konsov in Chestermanove prevajalske strategije. *Przekłady literatur słowiańskich*, 11(1), 1–24.
- Jan, Z. (2000a). *Poznavanje slovenske književnosti v Italiji po letu 1945*. Založba Rokus, Slavistično društvo Slovenije.
- Jan, Z. (2000b). Srečko Kosovel pri Italijanih. *Primerjalna književnost*, 23(2), 1–26.
- Jan, Z. (2001). *Cankar, Kosovel, Zlobec in Ljubka Šorli pri Italijanih ter Bibliografski dodatek*. Založba Rokus, Slavistično društvo Slovenije.
- Kastelic, M. P. (2008). *Primerjava italijanskih in francoskih prevodov poezije Srečka Kosovela* [Diplomsko delo]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Kervischer, P. C. (2004). *Impresije ... slikarji Srečka Kosovelu*. Kosovelov dom.
- Košuta, M. (1993). In beseda je nota postala – uglasbitve Srečka Kosovela. *Primorska srečanja*, 17, 641–645.
- Košuta, M. (1995). Nazioni cosmiche, Srečko Kosovel e il cronotopo della frontiera italo-slovena. *Novecento. Cahiers du CERCIC*, 19, 137–153.
- Košuta, M. (2011). Come un razzo rosso ... V S. Kosovel, *Ostri ritmi – Aspri ritmi* (str. 7–53). ZTT – EST.
- Košuta, M. (2013). Il loro Carso: assonanze e dissonanze geolitterarie tra Slataper e Kosovel. V F. Senardi (ur.), *Scipio Slataper: il suo tempo, la sua città* (str. 113–123). Istituto giuliano di storia, cultura e documentazione.
- Košuta, M. (2014). »Le drugo ime za ljubezen ...«. Novejše knjižno italijanjenje slovenskega leposlovja (2000–2013). *Przekłady literatur słowiańskich*, 5(1), 218–243.
- Leben, A. (2016). Percorso verso Srečko Kosovel. V E. Arlt, A. Leben in A. Stangl, *3 Wege Poti Percorsi. Ernst Goll, Srečko Kosovel, Carlo Michelstaedter* (str. 149–177). Artikel-VII-Kulturverein für Steiermark, Pavelhaus.
- Legiša, L. (1975). Marija Pirjevec, Srečko Kosovel: Aspetti del suo pensiero e della sua lirica. *Slavistična revija*, 23(1), 84–85.
- Meriggi, B. (1961). *Storia della letteratura slovena con un profilo della letteratura serbo-lusaziana*. Nuova Accademia.
- Meriggi, B. (1970). *Le letterature della Jugoslavia*. Sansoni, Accademia.
- Mitrović, M. (2003). Kosovel e il Carso. *Il Territorio*, 26(19–20), 31–38.
- Obit, M. (2017). Il luogo dell'infinito ritorno. V S. Kosovel, *Quel Carso felice* (str. VII–XVII). La Transalpina.
- Ožbot, M. (2011). Dwarfs in giants' lands: some observations on translating minor literatures into high-impact cultures: the case of Slovene literature in Italy. *Meta*, 56(3), 511–525.
- Ožbot, M. (2018). O Kosovelovi »evropskosti« in še posebej o dveh nedavnih prevodih njegove poezije v italijanščino. V I. Žunkovič in T. Smolej (ur.), *Življenje med antiko in avantgardo: zbornik ob jubileju Janeza Vrečka* (str. 203–212). Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Pahor, B. (1991). Il mare come simbolo in due poeti del Litorale: Dragotin Kette e Srečko Kosovel. *Literature di Frontiera – Littératures Frontalières*, 1(1), 127–138.
- Pahor, B. (1993). *Srečko Kosovel*. Studio Tesi.
- Pahor, B. (2004). *Letteratura slovena del Litorale: vademecum – Kosovel a Trieste e altri scritti*. Mladika.
- Pahor, B. (2022). *Srečko Kosovel*. Leg.
- Pipan, S. (1996). *V spomin na pesnika: 70 let po njegovi smrti – In ricordo del poeta: a 70 anni dalla morte*. Studio Ro, Založba Humar.
- Pirjevec, M. (1974). *Srečko Kosovel. Aspetti del suo pensiero e della sua lirica*. ZTT – EST.
- Pirjevec, M. (1991). Recepcija Kosovelove poezije v Italiji. *Primorska srečanja*, 16, 501–504.
- Pirjevec, M. (2011). *Tržaški književni razgledi: študije in eseji*. Mladika.
- Pirjevec, M. (2015). *Questa Trieste... Pabor, Rebula, Košuta e altri saggi sulla letteratura slovena*. Mladika.

- Pizzi, K. (2005). »Quale triestinità?« glasovi in odmevi iz italijanskega Trsta. *Primerjalna književnost*, 28(posebna št.), 103–114.
- Pizzi, K. (2013). Triestine Literature between Slovenia and Italy: a Case of Missed Transculturalism?. *Primerjalna književnost*, 36(1), 145–155.
- Popič, M. (2013). *Poetika proze Marka Sosiča* [Diplomsko delo, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta]. <https://dk.um.si/Dokument.php?id=54539&lang=slv>.
- Potocco, M. (2010). Letteratura slovena dalla guerra alla guerra. E oltre ... Parte 2: Panorama sulla produzione letteraria di un popolo che per anni ha rappresentato l'avanguardia culturale dell'ex Jugoslavia. *La Voce del popolo – Cultura*, 66(77), 4–5.
- Rebula, A. (1986). Srečko Kosovel "minatore del mistero". V P. Zovatto (ur.), *Trieste tra umanesimo e religiosità* (str. 95–112). Centro studi storico-religiosi Friuli-Venezia Giulia.
- Rojc, T. (2004). *Le lettere slovene dalle origini all'età contemporanea*. Goriška Mohorjeva družba.
- Rojc, T. (ur.). (2007a). *Mon cher ami! Dragi Srečko ... Neobjavljena pisma Srečku Kosovelu*. Goriška Mohorjeva družba.
- Rojc, T. (2007b). Srečko Kosovel e i contemporanei nell'Europa degli anni Venti. V T. Rojc (ur.), *Mon cher ami! Dragi Srečko ... Neobjavljena pisma Srečku Kosovelu* (str. 295–332). Goriška Mohorjeva družba.
- Salvini, L. (ur.). (1938). *Liriche slovene moderne*. Akademski založba, Istituto superiore orientale.
- Salvini, L. (ur.). (1951). *Sempreverde e rosmarino*. Carlo Colombo.
- Semolič, P. (ur.). (2017). *Hiša v Ljubljani – Casa a Lubiana*. Kulturno-umetniško društvo Poiesis.
- Simoniti, V. (2019). Darja Betocchi, letošnja dobitnica Lavrinove diplome. *Bukla*, 149, 34–35.
- Srebotnjak, A. (1989–1990). *Zborovske pesmi na tekste Srečka Kosovela – Liriche per coro su testi di Srečko Kosovel*. Društvo slovenskih skladateljev.
- Starč, M. (2012). *Motiv identitete v romanib Frančiška in Prijateljstvo pisatelja Fulvia Tomizze* [Diplomsko delo, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta]. <https://dk.um.si/Dokument.php?id=49543&lang=slv>.
- Stulin, A. (2019). Ta srečen Kras, ta grenka Evropa. *Trinkov koledar 2019*, 181–185.
- Šmuc, D. (1945). *La poesia di Srečko Kosovel* [Doktorsko delo]. Università degli Studi di Padova.
- Toroš, A. (2011a). Podoba tujega v slovenski poeziji s tržaško motiviko, od zadnjih desetletij Avstro-Ogrske do prvih let Svobodnega tržaškega ozemlja. *Annales*, 21(2), 363–368.
- Toroš, A. (2011b). *Podoba Trsta in Tržaškega v slovenski in italijanski poeziji prve polovice 20. stoletja*. Založba Univerze v Novi Gorici.
- Troha, V. (1988). O Kosovelu in italijanskem futurizmu. *Primerjalna književnost*, 11(2), 1–14.
- Vrčon, K. (2013). *Motiv Krasa v italijanskih prevodih poezije Srečka Kosovela* [Diplomsko delo]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Vrečko, J. (2000). Kosovel, kraški poet in avantgardist – Kosovel, poeta del Carso e d'avanguardia. V S. Kosovel, *Ves svet je kakor – Tutto il mondo è come* (str. 4–11). Občina Sežana.
- Vrečko, J. (2002). Kosovel, poeta del Carso e d'avanguardia. V S. Kosovel, *Kons* (str. 7–11). Il Ramo d'oro, Tržaška knjigarna – Libreria triestina.
- Vrečko, J. (2005). Kosovel in dvajseta leta – Kosovel e gli anni venti. V T. Rojc (ur.), *Trst: umetnost in glasba ob meji v dvajsetih in tridesetih letih XX. stoletja – Trieste: arte e musica di frontiera negli anni Venti e Trenta del XX secolo* (str. 97–128). Glasbena matica, ZRC SAZU.
- Vrečko, J. (2011). *Srečko Kosovel. Monografija*. Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Zadravec, F. (1986). *Srečko Kosovel 1904–1926*. Založba Lipa, ZTT.
- Zlobec - Skaza, M. (1975). Razprava o Srečku Kosovelu v italijanščini. *Jezyk in slovstvo*, 21(1), 26–27.

SREČKO KOSOVEL: PREVODI POEZIJ V ITALIJANSKI JEZIK

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.3.2025.7](https://doi.org/10.18690/um.3.2025.7)

ISBN
978-961-299-058-9

MOJCA KOMPARA LUKANČIČ^{1,2}

¹ Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
mojca.kompara@um.si

² Univerza v Mariboru, Fakulteta za turizem, Brežice, Slovenija
mojca.kompara@um.si

Ob 100. obletnici smrti pesnika Srečka Kosovela v prispevku orišemo poezijo v prevodu, omenimo pa tudi pesnikov pogled na prevajanje, saj je bil tudi sam prevajalec, s sicer skromnejšim opusom, vendar z izjemnim čutom za jezik. Osredinimo se na Kosovelovo pronicljivost in podrobneje pregledamo prevode njegovih del v italijanski jezik. V prispevku predstavimo nabor prevedenih Kosovelovih del in omenimo prevajalce, ki so dela prevajali. Posebej se osredinimo na prevajalko Jolko Milič, ki je pesnika največkrat prevedla, ter analiziramo prevode štirih Kosovelovih pesmi, in sicer *Včerjja*, *Nocoj smo*, *Integrali* in *Kraška vas*, ki so izšli v letih 1972 in 2011. V prispevku pretraseemo prevajalske rešitve ter opozorimo na odstopanja in spremembe v prevodu, ki jih podrobneje predstavimo. Bistvenega odstopanja med prevodi iz let 1972 in 2011 ne opazimo; morda je prevod iz leta 2011 bolj natančen, popravljene so anomalije, tiskarske napake, mestoma je bolj dovršen.

Ključne besede:

Srečko Kosovel,
poezija,
italijanščina,
prevodi,
slovenščina

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

1 Uvod

Ko razmišljamo o Kosovelu in prevajanju, bi sprva pomislili na vsa njegova dela, ki so bila vsaj do začetka leta 2024 prevedena v kar 20 jezikov. A kot trdi Rode (1984), slavist, rusist, bolgarist in prevajalec, ki je služboval na celjski gimnaziji in je znan tudi po klasifikaciji krajšav iz leta 1974 (Rode), Kosovel ni bil zgolj preveden, ampak je tudi sam prevajal. Čeprav njegov prevajalski opus ni bil obširen, ker tak tudi ni mogel biti, saj je živel “preveč intenzivno”, posvečen ustvarjanju lastnih del ni imel časa za zahtevno in počasno prevajalsko obrt (Rode, 1984). Je pa o prevajanju razmišljal (Rode, 1984), in sicer v smislu kritike prevoda, pomena izvirnika, kakovosti prevoda in duhovne enotnosti jezika, barve in sloga, ki morajo pri prevodu tvoriti isto harmonijo kakor pri originalu, ter nenazadnje tudi o nujnosti in vsebini prevoda. Kosovela je prevajanje spremljalo skozi celotno življenje in ustvarjanje, o čemer pričajo prevodi in dejstvo, da je o prevajanju razmišljal vse do svoje smrti. Kot še dodaja Rode (1984), težko rečemo, kaj vse je prevedel. Ni namreč natančno znano, katere Tolstojeve pravljice je prevedel leta 1921, je pa svoje prevode omenjal v pismih Vlasti Sterletovi, Ivu Groharju, Francetu Pacheinerju. Fanici Obidovi je napisal, da prevaja “neke francoske pesmi” in potožil, da mu ne gredo “bogve kaj od rok” ter da ga to jezi. Za Kosovela je bilo prevajanje “posebna oblika ustvarjanja”, pravi, da se prevode ocenjuje po merilih, ki so različna od izvirnih del. Kosovel je cenil prevajanje, zdelo se mu je pomembno in resno je pristopal do prevajalskih problemov ter s tem pokazal svojo pronicljivost (Rode, 1984). V smislu Kosovela in prevajanja Jan (2000, 2001) pravi, da je pesnik dosegel zanimiv sprejem pri Italijanih. Sprva se je zanimanje zanj čutilo na ožjem krajevnem območju, in sicer omejeno na tržaško in goriško okolje, nato pa se je uveljavil tudi v preostali Italiji, saj so ga “nekateri vidni italijanski ustvarjalci sprejeli v svoje duhovno obzorje” (Jan, 2001, str. 24).

2 Kosovelova pronicljivost po Janu

V svojih delih, ki jih je objavil v letih 2000 in 2001, se Jan pokloni Kosovelu in oriše njegovo pronicljivost. Pove tudi, da se interes za Kosovela ni kazal z njegovo povezanostjo s Trstom in kraškim zaledjem, ter doda, da so Kosovela v tržaškem prostoru sprti pozabljali, navkljub njegovim delom. Jan (2001) podrobneje preveri, kako je bil Kosovel sprejet v sosednji Italiji, in ugotovi, da je prve prevode Kosovelove poezije objavil Luigi Salvini v letih 1936 in 1951 v antologijah slovenske poezije ter leta 1938 v izboru jugoslovanske poezije. Bruno Meriggi tudi upošteva

Kosovela, in sicer v dveh različicah dela *Storia della letteratura slovena con un profilo della letteratura serbo-lusaziana*. V drugi različici tako najdemo nekaj primerov za ilustracijo, in sicer 3., 4. in 5. kitico *Borov*, prva dva verza *Moje pesmi*, prve štiri verze *Predsmrtnice* ter zadnjih šest verzov tretje pesmi iz cikla *Rdeči atom*. Jan (2001) dodaja, da je Salvinijska antologija *Sempreverde e rosmarino* zadnja, ki upošteva Kosovela, in sicer ga omeni šele Pirjevec v delu *Introduzione alla storia culturale e politica slovena nell'900*, a gre za čas, ko se je pesnik že uveljavil tako v italijanskem kot tudi širšem mednarodnem prostoru. Jan (2001) pove, da je bilo treba italijansko publiko ponovno prepričati o Kosovelovi pesniški kakovosti, saj so ga vmes pozabili. Pesnikov prodor je omogočila tudi tržaška revija *Umana*, ki je bila zelo odmevna med tržaškimi intelektualci in se je osredinjala na slovensko problematiko, kar je bila svojevrstna redkost pri ostalih revijah, je pa bilo mogoče začutiti nihanje zanimanja za slovensko kulturo. Jan (2001) dodaja, da se je podobno zgodilo tudi pri drugih revijah, npr. *Studi Goriziani*.

Pri uveljavljanju Kosovela je izstopalo dejstvo, da je najprej izšel prevod *Ekstaze smrti*, in sicer v francoščini, zanimanje v Franciji, ki ga štejemo kot referenco "velikega sveta" (Jan, 2001, str. 27) pa je leto pozneje privedlo do tega, da je sledil izbor njegove lirike, ki sta jo v italijanski jezik prevedla Filiberto Benedetič in Silvia Miniussi. Jan (2001) oriše nadaljnje izdaje, in sicer Alynovo *Anthologie de la poésie slovène* (1962) ter leta 1964 izbor prevodov Kosovelove poezije. Prav francoski vpliv je urednico revije *Umana* prepričal o kakovosti kraškega pesnika. Revija je zato pokazala naklonjenost do objave prevodov Kosovelove poezije, čeprav gre tu omeniti tudi prizadevanja prevajalke Jolke Milič, ki je poleg Kosovela poskušala uveljavljati tudi druge slovenske lirike in s tem uveljavljati slovensko kulturo. Miličeva je bila dejavna, veliko je prevajala, leta 1971 ob izdaji knjižnega prevoda Kosovela, in sicer *Poesie di velluto e Integrali*, je bil objavljen tudi izbor enajstih Kosovelovih pesmi (Jan, 2001).

Zanimanje za Kosovela je preraslo v prizadevanje za izdajo knjižnega prevoda Kosovelove poezije, tudi s strani pesnikovih sorodnikov (Jan, 2001). Založba *Asterisco* je denimo objavila knjižico s prevodi Kosovelovih pesmi, sledila je izdaja *Poesie di velluto e Integrali*. Leta 1971 je slovenski klub PEN pomagal pri izdaji, in sicer v okviru piranskega srečanja slovenskih in italijanskih pisateljev. Jan (2001) doda, da je v prvem natisu mrgolelo napak, ki sicer niso bile opažene med udeleženci, je pa leto pozneje izšel popravljen natis, ki je bil še dvakrat natisnjen. Sledilo je še več prevodov Kosovelovih del, in sicer bibliografska grafična mapa, Kosovelovo izbrano delo v prevodu Gina Brazzodura, ter dve priložnostni miniatutki. Leta 2000

so izšli štirje samostojni knjižni prevodi Kosovelovih pesmi za otroke *Deček in sonce*, in sicer tudi v italijanščini. Jan (2001) še pove, da je izbor več kot dvestotih Kosovelovih pesmi izdala Občina Sežana, in sicer leta 2000 ob odprtju prenovljene Kosovelove domačije v Tomaju. Jan (2001) omeni, da se je Kosovelova poezija pojavljala tudi na različnih italijanskih literarnih večerih, npr. Leta 1998 ob predstavitvi tržaške revije *Trieste – Arte e cultura*. Takrat je Cristina Vilardo spregovorila o Kosovelovi poeziji in poznavanju slednje med italijanskimi bralci, dogodku je sledil literarni večer, ki ga je pripravil Edoardo Canzian in vanj vključil Kosovelovo poezijo. Gre vsekakor za prireditve s skupnim imenovalcem, in sicer prizadevanjem, da se Kosovel uveljavi kot nepogrešljiv del tržaške kulture, ki bi bila bistveno okrnjena brez ustvarjalnega doprinosa slovenske manjšine (Jan, 2001).

Jan (2001) se pokloni prevodu Kosovelove lirike *Poesie di velluto e Integrali*, gre za 76 pesmi, ki so urejene v treh razdelkih. To je razpon njegovega ustvarjanja, in sicer “od impresionističnih poezij do avantgardnih konstrukcij, od kraških motivov do socialnih obtožb in radikalizacije bivanjskih vprašanj” (Jan, 2001, str. 32). Slovenska kritika je potrdila izbor in kakovost prevodov ter jih označila za primerne, čeprav je Arnaldo Bressan zapisal, da Kosovelove *Poesie di velluto e Integrali* iz leta 1972 v Trstu pozna malokdo, v preostali Italiji pa nihče. Jan (2001) pove, da obstajajo italijanske recenzije dela; o slednjem so pisali tudi *Umana*, *Il Meridiano di Trieste* in tržaški *Il Piccolo*. O Srečku so govorili s samimi presežki. Sicer so se prizadevanja za uveljavljanje njegovega prvega samostojnega knjižnega prevoda pojavljala počasi, kot pravi Jan (2001), je splet okoliščin pripeljal do tega, da so v *Umani* objavili Kosovelovo poezijo neposredno ob izidu knjižnega prevoda, kar je pomenilo prvovrsten kulturni dogodek. Čez 20 let je rimska literarna revija *La Scrittura* objavila prevode petih Kosovelovih pesmi izpod peresa Roberta Dedenara. Pojavnost Kosovela je mogoče zaznati tudi v okviru italijanskih simpozijev. Alojz Rebula je upošteval njegovo dožemanje svetovne krize ob pojavu fašizma, npr. v *Ekstazi smrti*, poudaril je tudi pesnikovo “odprtost do skrivnostnega, do Boga in Kristusa” (Jan, 2001, str. 33). Jan (2001) še pove, da so interpretacije Kosovela neprekinjeno izhajale v italijanščini, in sicer od sedemdesetih let, od izdaje Meriggijeve predstavitve jugoslovanskih književnosti *Le letterature della Jugoslavia*, ki opozarja predvsem na pesnikovo socialno komponento, kar oriše s prevodi odlomkov iz štirih pesmi. Kosovelu so se poklonili številni, denimo Alojz Rebula v eseju *Srečko Kosovel “minatore del mistero”*, ki poudari pesnikovo odprtost v etično razsežnost absolutnega pred metafizično razsežnostjo. Poklonila se mu je tudi Marija Pirjevec ter o Kosovelu objavila slovenske in italijanske študije, v katerih se je osredinila na italijansko percepcijo pesnika ter

ugotavljala pesnikovo težo pri uveljavljenih italijanskih literatih. Kosovela je prikazala kot enega največjih slovenskih pesnikov, ki nosi pomembno sporočilo tudi za italijanskega bralca (Jan, 2001).

Tudi Marij Čuk se je v lokalni reviji *Il Territorio* poklonil Kosovelu, upoštevala sta ga tudi Tullio Reggente in Elvio Guagnini; pesnik se je tako začel uveljavljati v italijanskem prostoru. Vzporednice med tržaškimi italijansko pisočimi avtorji in Kosovelom je leta 1991 risal tudi Renzo Cigoj. O Kosovelu sta pisala tudi Boris Pahor in Miran Košuta. Vzporedno s slovenskimi so se pričele pojavljati tudi interpretacije italijanskih avtorjev, kjer lahko omenimo Arnalda Bressana, ki v italijanski različici svoje knjige *Pustolovščina besede* objavi obsežen esej o pesniku. Omeniti velja tudi interpretacije in prevode Gina Brazzodura, ki je bil intimno povezan s Kosovelovo poezijo. Brazzoduro je do izteka življenja v celoti prevedel Kosovelov opus, opremil ga je tudi s komentarji in spremno besedo, kljub temu je na nekaterih mestih še vedno mogoče najti spodrsaljaje, pretežno semantične narave. Prav zaradi prevajalskih spodrsaljajev je bil tarča kritik tržaške *Mladike*. Brazzodurovo delo *Srečko Kosovel, Fra il nulla e l'infinito* zajema prevode 130 Kosovelovih pesmi, in sicer gre za impresionistična in ekspresionistična dela, katerim naj bi sledile konstruktivistične poezije; rokopis je namreč oddal leto dni pred svojo smrtjo, a se je založba znašla v tako hudi krizi, da je njena dejavnost zamrla. Kosovel ni ostal neopazen pri nekaterih tržaških intelektualcih – Claudio Magris in Angelo Ara sta se v drugi izdaji esaja *Trieste, un'identità di frontiera* poklonila Kosovelu in ga postavila ob bok najuglednejših tržaških ustvarjalcev. Kosovelovo liriko sta označila kot poezijo najvišje vrste. Kosovelu se je poklonil tudi eminentni tržaški ustvarjalec Ferruccio Fölkel, ki je imel po materini strani deda Slovenca. Kosovela je obravnaval v delu *Trieste, provincia imperiale*, ki je izšlo v soavtorstvu s Carolusom L. Cergolyjem. Kosovela najdemo tudi v pesniški zbirki *Il satellite di Giove* tržaškega pesnika slovenskega porekla, Renza Cigoja. Kosovelova lirika je naredila globok vtis na tržaškega pesnika Claudia Grisanovicha in na skladatelja Fabia Niederja. Susanna Tamaro, italijanska pisateljica tržaškega porekla, v obsežnem intervjuju navaja Kosovela med svojimi najljubšimi "evropskimi literarnimi očeti" (Jan, 2001).

Jan (2001) pove, da se je Kosovel z vrsto različnih prizadevanj uveljavil na narodnostno mešanem območju kot kakovosten pesnik. Dodaja, da ta prizadevanja odpirajo pogled v tržaške razmere, kjer se za svoj obstoj in kulturno identiteto bori slovenska narodna manjšina. V pomoč je bila njegova odmevnost pesništva v Franciji, čeprav dolgo ni segel prek ozkih lokalnih meja. Kosovela upoštevajo tudi

nekateri uveljavljeni italijanski ustvarjalci in celo javnost v osrednji Italiji mu je nekajkrat namenila pozornost v dnevnikih z največjo naklado. Jan (2001, str. 41) pove, da je za usodo Kosovela odločilno, “da se prizadevanja za njegovo uveljavitev niso končala po prvih uspehih in da se še vedno nadaljujejo”.

3 Poezija v prevodu

Nedvomno je prevajanje poezije drugačno prevajanje, predvsem ko želimo misli pesnika prenesti, prebesediti, ubesediti v tujem jeziku. Razmišljati velja celo v smislu, da daje prevajanje poezije največji poudarek ustvarjanju nove, samostojne pesmi, in kot trdi Newmark (2000), utegne biti popolnoma verodostojen prevod tarča prenekatero kritike. Rižnar (2013 po Grosman, 1997) prevajanje pesmi vidi kot “prepripovedovanje”, Grosman (1989) pa opozarja na pomen ohranjanja pomenskih odtenkov, izvirnih razmerij med besedami. Newmark (2000) omenja razdor vezi med pomenom in zvenom, ki se zgodi pri prehodu v drug jezik. Tudi Novak (2011, str. 7) pove, da se pri poeziji “vsa vprašanja prevajanja ... zaostrijo” in nadaljuje z mislijo, da “v poeziji zven besede pomeni in pomen zveni” (Novak, 2005, str. 6), ter nadaljuje z mislimi o razdoru vezi med pomenom in zvenom. Rižnar (2013) se dotakne poznanih in tipičnih izjav o prevajanju ter pove, da se slednje pri slovenskih prevajalcih ne razlikujejo od ostalih svetovnih pogledov. Kocjančič (1998) pojasni, da je mogoče poezijo v vsej svoji polnosti brati le v izvirniku in se zavzema za prepesnjevanja. Slednje sledi pomenskim strukturam izvirnika in skuša poustvariti ritmični vidik na drugi ravni jezika. Arko (1993) govori o nepredvidljivosti književne umetnine in se osredinja predvsem na pesmi. Razloži, da dobrega prevajalca odlikujejo izkušnje, njegova razgledanost in prizadevnost, dar za jezik, najtrši oreh pa predstavlja besedna igra, kjer si prevajalec pomaga z občutkom in lahko žrtvuje kako besedo. Berger (1998) omenja neprevedljivost moderne lirike, kar se stopnjuje z njeno jezikovno abnormalnostjo, in vidi nalogo prevajanja v nadomeščanju izgubljenega in dopolnjevanju manjkajočega (Rižnar, 2013). Tudi Bernik (2005, str. 33) pravi, da prevod ne more biti enakovreden izvirniku in posledično “nikoli ni istoveten z avtorjevim umetniškim delom”, prevedljivost lirike je nerazdružljivo povezana s samim bistvom lirike kot literarne zvrsti.

Vsekakor pa so prevodi poezije še kako pomembni. Kot pravi Rižnar (2013), ki si sposodi besede Modra (1993), se vrednost nacionalne literature meri tudi po številu prevodov v tuje jezike. Bernik (2005, str. 33) dodaja, da “brez prevodov literarnih del sploh ne bi bilo mogoče kulturno sporazumevanje med narodi”. Moder (1993)

pove, da smo po letu 1945 Slovenci prevajali svetovno poezijo iz več kot 23 jezikov (Bajt, 1993). Rižnar (2013) dodaja, da je po Bajtovi statistiki med letoma 1946 in 1992 izšlo skoraj 400 izvodov knjig poezije, vključno s ponatisi. Pri izdaji prevodne poezije omenja štiri spodbude, ki so ključne za izdajo, in sicer gre za prevajalca, ki pozna jezik ter se intenzivno ukvarja s pesnikom in njegovim delom; sledi primeren prostor, in sicer zbirka in založnik, ki bo prevod objavil; sledi še ustrezen trenutek za predstavitev pesnika, kjer je treba omeniti nagrade, obletnice rojstva in smrti, ter kot zadnje tudi študijsko potrebo po prevodu pesniškega dela.

Rižnar (2013) pove, da sodi prevajanje poezije k literarnemu prevajanju, in omeni neplodnost teoretičnih razprav pri prevajanju poezije, tudi zato, ker se pesniški jezik najbolj odmika od običajnega, kar seveda povzroča dodatne preglavice predvsem prevajalcem. Dodaja še (Rižnar, 2013), da imamo prevajalce pesnikov in pesnike, ki so prevajalci, kar pomeni, da so tudi pisci poezije pogosto sami prevajalci slednje. Pojasni še, da prevajalec, ki ni pesnik, ob prevajanju poezije postane pesnik, in se poigra še z mislijo, da dober pesnik ni nujno tudi dober prevajalec ter da prevedene pesmi bolje odsevajo prevajalčev slog od pesnikovega. Rižnar (2013) še dodaja, da prevajalci v pesmi prevečkrat posebej poudarijo kak posamezni element in s tem okrnjeno besedilo kot celoto. Prevajanje kot tako širi izrazne možnosti našega jezika (Rižnar, 2013), zato je skladno s tem treba omogočiti prevode, ki učinkujejo podobno kot izvirniki. Dvojezično poezijo Rižnar (2013) vidi kot zaželeno in optimalno obliko objavljajanja pesniških prevodov. Prevajati bi morali tako, da skušamo besedilo naprej razumeti v njegovi drugačnosti, in si teh izkušenj ne smemo prisvajati, saj je pesniškost neobvladljiv dogodek. Dodaja še, da prevajanje ne sodi v kategorijo grešnosti in omogoča mnogo prevodov, ki sledijo namenu, receptorju ipd. Pomembno je tudi vedeti, kaj uporabnik pričakuje od poezije. Prevod je produkcija smisla v ciljnem jeziku in če ne bi bilo med jeziki jezikovnih in kulturnih razlik, prevajanja sploh ne bi potrebovali (Rižnar, 2013).

4 Pregled prevodov Kosovelovih del v italijanskem jeziku in oris prevajalcev

Do pregleda prevodov Kosovelovih del v italijanskem jeziku smo dostopali na dva načina, in sicer prek knjižničnega portala *Cobiss* ter prek spletne strani *Javne agencije za knjigo RS*. Prek portala *Cobiss* smo dostopali z vnosom v napredni iskalnik, in sicer imena avtorja, tj. Srečka Kosovela, pri čemer smo se omejili na jezik, tj. italijanščino. Pridobili smo 46 zadetkov, po potrditvi filtra poezije pa 14 (glej preglednico 1). Po

pregledu Kosovelovih prevedenih del na spletni strani *Javne agencije za knjigo RS* smo pridobili podatek, da je bilo v italijanski jezik prevedenih osem njegovih del (glej preglednico 2). Iz nabora izsledkov iz obeh baz v preglednicah 1 in 2 povzamemo prevedena dela in se osredinimo na prevajalce, ki so prevajali Kosovela.

Preglednica 1: Pregled Kosovelovih del s portala *Cobiss*

Avtor	Naslov	Prevod	Prevajalec/-ka	Leto
Kosovel, Srečko	Poesie e Integrali / Srečko Kosovel	Poesie di velluto e Integrali	Jolka Milič	med 1972 in 1974
Kosovel, Srečko		Fra il nulla e l'infinito / Srečko Kosovel ; raccolta di liriche scelte e tradotte da Gino Brazzoduro	Gino Brazzoduro	1989
Kosovel, Srečko	Deček in sonce	Il ragazzino e il sole	Michele Obit	1999
Kosovel, Srečko		Quel Carso felice	Michele Obit	cop. 2017/2020
Kosovel, Srečko		Tra Carso e caos : pre/sentimenti	Darja Betocchi	2014, 2014, 2016
Kosovel, Srečko		Kons	Jolka Milič	2002
Kosovel, Srečko		Kons 2	Jolka Milič	2003
Kosovel, Srečko		Kras = Carso = Karst	Luciano Morandini, Marino Vertovec, Marko Kravos	1979
Kosovel, Srečko		Poesie e Integrali	Jolka Milič	1976
Kosovel, Srečko	Ves svet je kakor : pesmi, integrali	Tutto il mondo è come : poesie, integrali	Jolka Milič	2000
Kosovel, Srečko	Ostri ritmi	Ostri ritmi = Aspri ritmi	Jolka Milič	2011
Kosovel, Srečko Spacal, Lojze		Kras = Carso = Karst	Luciano Morandini	1980
Kosovel, Srečko		Poesie di veluto e Integrali	Jolka Milič Pavle Merkù	1972
Kosovel, Srečko		Il mio canto = Moja pesem	Jolka Milič	2002

Kot je razvidno iz preglednice 1, je Kosovela največkrat prevedla prevajalka Jolka Milič, in sicer med letoma 1972 in 1974 delo *Poesie di velluto e Integrali*, s Pavlom Merkùjem tudi leta 1972 delo *Poesie di velluto e Integrali*, leta 1976 *Poesie e Integrali*, leta 2000 *Tutto il mondo è come: poesie, integrali*, leta 2002 *Kons* in *Il mio canto = Moja pesem*, leta 2003 *Kons 3*, leta 2011 *Ostri ritmi = Aspri ritmi*. Sledil je Michele Obit, ki je leta

1999 prevedel *Il ragazzino e il sole*, leta 2017 in nato s ponatisom 2020 *Quel Carso Felice*. Leta 1979 Luciano Morandini, Marino Vertovec in Marko Kravos prevedejo *Kras* = *Carso* = *Karst*, ter leto za tem, tj. 1980, delo ponovno prevede Morandini. Leta 1989 delo *Fra il nulla e l'infinito* prevede Gino Brazzoduro. Darja Betocchi leta 2014 in nato 2016 prevede delo *Tra Carso e caos : pre/sentimenti*.

Preglednica 2: Pregled Kosovelovih del s spletne strani Javne agencije za knjigo RS

Avtor	Naslov	Prevod	Prevajalec/-ka	Leto
Kosovel, Srečko	Poesie e Integrali / Srečko Kosovel	Poesie di velluto e Integrali	Jolka Milič	med 1972 in 1974
Kosovel, Srečko		Fra il nulla e l'infinito / Srečko Kosovel ; raccolta di liriche scelte e tradotte da Gino Brazzoduro	Gino Brazzoduro	1989
Kosovel, Srečko	Deček in sonce	Il ragazzino e il sole	Michele Obit	1999
Kosovel, Srečko		Quel Carso felice	Michele Obit	cop. 2017/2020
Kosovel, Srečko		Tra Carso e caos : pre/sentimenti	Darja Betocchi	2014, 2014, 2016
Kosovel, Srečko		Kons 2	Jolka Milič	2003
Kosovel, Srečko		Poesie e Integrali	Jolka Milič	1976
Kosovel, Srečko	Ostri ritmi	Ostri ritmi = Aspri ritmi	Jolka Milič	2011

V nadaljevanju se osredinimo na prevajalce Kosovela, saj so tudi slednji poskrbeli, da so njegova dela še kako živa. Iz zgornjega nabora je razvidno, da je največ Kosovelovih del prevedla Jolka Milič, zato se bomo najprej poklonili njej in nato ostalim prevajalcem.

Jolka Milič

Prevajalka, publicistka in tudi pesnica Jolka Milič, po rodu kraševka, se je v svojem življenju veliko angažirala s prevajanjem in promoviranjem Kosovela. Po njeni zaslugi danes beremo številna Kosovelova dela v italijanskem jeziku. Miličeva se je rodila v Sežani leta 1926, leta 1947 je zaključila učiteljske v Gorici, kratek čas je delala kot bančna uslužbenka, nato pa se je v celoti posvetila prevajalski obrti in se na svoji poklicni poti uveljavila kot izvrstna prevajalka; odmevne so bile predvsem

njene kritike. Leta 2005 ji je Društvo slovenskih književnih prevajalcev podelilo *Lavrinovo diplomo* za življenjsko delo na področju posredovanja slovenske književnosti drugim narodom. Republika Italija ji je leta 2006 podelila red zvezde nacionalne solidarnosti za prevodni opus in življenjsko delo. Leta 2013 je prejela nagrado *Ženskega odbora Slovenskega centra PEN*. Miličeva se je uveljavila kot prevajalka in polemična publicistka, v slovenščino je prevajala špansko, francosko in italijansko poezijo, slovensko poezijo pa je prevajala v italijanščino. Prevajala ni samo Kosovela, ampak tudi Kocbeka, Udoviča, Kosmača, Zlobca, Šalamuna, Kravosa itn. (Obrazi slovenskih pokrajin, n. d.). Jolko sem imela priložnost tudi sama spoznati; z nekaj besedami jo lahko opišem kot močno, radoživno, radovedno gospo s smislom za humor.

Gino Brazzoduro

Italijanski pesnik in esejist Gino Brazzoduro se je rodil leta 1925. Razvil je izvirne poglede na eksistenco in miselnost ljudi, ki živijo ob meji. Kot navaja Slovenska bibliografija, je slednji pri obravnavi slovenskih leposlovnih del v italijanščini izhajal prav iz obmejnih ljudi. Njegov opus zajema prevode, komentarje in objave obsežnega izbora Kosovelove poezije v italijanskem jeziku (Slovenska biografija, n. d.).

Michele Obit

Pesnik in prevajalec Michele Obit se je rodil leta 1966 v Nemčiji v italijansko-slovenski družini. Danes živi v Videmski pokrajini in je odgovorni urednik dvojezične revije *Novi Matajur* ter kustos poezije uglednega mednarodnega umetniškega srečanja *Stazione di Topolo/Postaja Topolove/Postaja Topolo* in gonilo projekta *Koderjana*. Med letoma 2002 in 2015 je bil predsednik *Kulturnega društva Ivan Trinko*. Obit je izdal več pesniških zbirk, tudi v slovenščini, ter prevajal v italijanščino ugledne slovenske pesnike in pisatelje, tudi Kosovela (*Litterae Slovenicae*, n. d.).

Darja Betocchi

Prevajalka in profesorica italijanske književnosti na slovenskem liceju, Darja Betocchi, se je rodila leta 1965 v Trstu v dvojezični družini, vnukinja italijanskega pesnika Carla Betocchiya in tigrovca Teodora (Dorče) Sardoča. Betocchijska je v italijanščino prevedla številne ugledne slovenske avtorje, in sicer poleg Kosovela še

Jasiha, Šalamuna, Kravosa, Kovačiča, Jančarja itn. V intervjuju iz leta 2019 (Bukla, n. d.) pove, da se je odnos Italijanov do Slovencev v zadnjih 30 letih precej izboljšal, kar je vidno tudi iz vse večjega zanimanja za slovensko književnost v Furlaniji – Julijski krajini. Pove še, da sta zelo znana Boris Pahor in Srečko Kosovel. Betocchijeva je leta 2019 prejela *Lavrinovo diplomo*, in sicer priznanje za pomemben prispevek na področju posredovanja slovenske književnosti v druge jezike (Primorski dnevnik, 2019).

Luciano Morandini

Pesnik, urednik, esejist in prevajalec Luciano Morandini se je rodil leta 1928. Uvrščajo ga med antologijske sodobne italijanske avtorje in med najuglednejša pesniška imena v Italiji. Njegov opus šteje več kot 10 pesniških zbirk, izdal je tudi štiri prozne knjige in kulturniško kroniko svojega časa, *Promemoria friulano* (1998), ter napisal številne radijske igre in kulturno esejistiko. Poleg knjižnih zbirk je urejal revijo *Diverse lingue* ter sodeloval pri prevajanju slovenske poezije, in sicer Kosovela v bibliografski izdaji *Kras-Carso-Karst* (1979) (Dnevi poezije in vina, n. d.).

Marino Vertovec

Prevajalec in profesor Marino Vertovec se je rodil leta 1939 v Vidmu, kjer je obiskoval osnovno šolo in gimnazijo, politične vede je študiral v Trstu. Kot profesor angleškega in francoskega jezika je poučeval na italijanskih osnovnih in srednjih šolah, bil je tudi član *Slovenskega raziskovalnega inštituta* v Trstu ter urednik odbora listov *Novi Matajur* in *Dom*. Prevajal je slovenski, italijanski in furlanski jezik, v vse smeri, ter tudi iz francoščine, angleščine in srbohrvaščine v italijanski jezik. Poleg Kosovela je prevajal tudi Kravosa, Zlobca, Destovnik - Kajuha in mnoge druge (Slovenska biografija, n. d.).

Marko Kravos

Pesnik, publicist, kulturni delavec in prevajalec Marko Kravos se je rodil leta 1943 v kraju Montecalvo ter se po vojni preselil v Trst. Po zaključeni osnovni šoli in gimnaziji je študiral slavistiko v Ljubljani, diplomiral je leta 1970 z nalogo *Družbeno angažirana pesem Srečka Kosovela* (Slovenska biografija, n. d.). Po študiju se je vrnil v Trst in postal urednik pri *Založništvu tržaškega tiska*, nato docent za slovenski jezik in književnost na Univerzi v Trstu. Kravos prevaja iz italijanščine, hrvaščine, španščine

in iz narečne poezije v Italiji, in sicer slovenskih, rezijanskih in beneških avtorjev ter tudi italijanskih. Kravosov opus je preveden v 20 jezikov, največ v italijanščino, hrvaščino, makedonščino, nemščino, angleščino, francoščino, srbsščino. Leta 1981 je prejel nagrado Prešernovega sklada, leta 2000 pa italijansko nacionalno nagrado za pesništvo *Astrolabio d'oro* v Pizi (Društvo slovenskih pisateljev, n. d.).

Pavle Merkù

Skladatelj, etnomuzikolog, slavist in etimolog Pavle Merkù se je rodil v Trstu leta 1927. Leta 1950 je zaključil študij slavistike v Ljubljani, doktoriral je na rimski univerzi leta 1960. Služboval je kot srednješolski profesor in programski urednik Radia Trst. Po lingvistični plati je raziskoval dialektalne in druge posebnosti, njegove razprave so vzbudile pozornost med slovenskimi etnologi in lingvisti (SAZU, n. d. in Slovenska biografija, n. d.).

5 Primerjava prevodov

V nadaljevanju sledi pregled nekaterih Kosovelovih pesmi, in sicer smo se osredinili na izvirne Kosovelove pesmi ter na prevode slednjih v italijanskem jeziku – gre za prevode Jolke Milič, prevajalke, ki je Kosovela največkrat prevedla. Osredinili smo se na dve pesniški zbirki, v dveh različnih obdobjih, in sicer na zbirko iz leta 1972, *Poesie di velluto e Integrali*, ter novejšo zbirko iz leta 2011, tj. *Ostri ritmi*, *Aspri ritmi*. Prav slednja je zasnovana tako, da ima bralec na eni strani vpogled v izvirno besedilo in prevod. Gre za domiseln način prikaza poezije, ki kar kliče po kontrastivni analizi Kosovelovih del. Zbirki sta bili zbrani tudi zato, ker se glede na nastanek umeščata v časovno široko razmejen jezikovni okvir v razponu skoraj 40 let, v katerem pričakujemo spremembe jezika kot žive tvorbe naše družbe. Ker je v pesniški zbirki *Ostri ritmi*, *Aspri ritmi* bralcu na voljo tako izvirna poezija kot tudi prevod slednje, smo izvirna dela zbrali iz te zbirke, prevode pa smo črpali, poleg iz že omenjene zbirke, še iz zbirke *Poesie di velluto e Integrali*. Analizirali smo štiri Kosovelove pesmi: *Integrali*, *Kraška vas*, *Nocoj smo* in *Večerja*. V nadaljevanju (glej preglednico 3) sledi prikaz pesmi v izvirniku in prevodu v italijanski jezik, in sicer iz let 1972 ter 2011.

Preglednica 3: Pregled Kosovelovih pesmi in izvirniku in prevodu v italijanski jezik

Izvorno delo	Prevod (2011)	Prevod (1972)
Večerja Skleda krompirja v oblici; kadi se; še mala molitev, potem pa se vzame in je. In molk. In okoli družina. Na steni je veliki molek, spomin na očeta. In fant vzame jopo in gre na vas. Ostali molijo, Kras. -	Cena Una scodella di patate lesse fumanti; una piccola preghiera, infine si comincia a mangiare. E silenzio. Intorno la famiglia. Sulla parete c'è un grande rosario a ricordo del padre. Il giovane prende la giacca e va in paese. Gli altri pregano. Carso. -	Cena Una scodella di patate lesse fumanti; una piccole preghiera, infine si comincia a mangiare. Silenzio. Intorno la famiglia. Sulla parete c'è un grande rosario a ricordo del padre. Il giovane prende la giacca e va in paese. Gli altri pregano. Carso. -
Nocoj smo Nocoj smo poslušali burjo in prav nič nismo spali; tiho o vsem čudnem in strašnem smo se pomenkovali. Kako mora biti na morju, kadar tonejo brodovi, in kako so strašni in mrzli in grozni morski valovi. Nocoj smo poslušali burjo in prav nič, prav nič nismo spali; mislili smo, kako bi lepo bilo splavati kar z burjo preko obali. Mrzlo jutro je zableščalo, (o bog ve kje so že bile ladje) mi pa smo šli na vrt, pobrali pod hruškami, jablani rdeče sadje.	Stanotte Stanotte ascoltavamo la bora e non abbiamo dormito niente; di cose strane e paurose parlavamo sottovoce. Come ci si sente in mare al naufragar dei navigli, e quanto freddi e tremendi siano i flutti marini. Stanotte ascoltavamo la bora e non abbiamo dormito per niente; sognavamo di poter salpare con la bora e raggiungere altre rive. Il freddo mattino cominciò a risplendere, (chissà dove erano ormai le navi) noi invece siamo andati nell'orto a cogliere sotto i peri, i meli frutti vermigli.	Stanotte Stanotte ascoltavamo la bora e non abbiamo dormito niente; di cose strane e paurose parlavamo sottovoce. Come ci si sente in mare al naufragar dei navigli, e quanto freddi e tremendi siano i flutti marini. Stanotte ascoltavamo la bora e non abbiamo dormito per niente; sognavamo di poter salpare con la bora e raggiungere altre rive. Il freddo mattino cominciò a risplendere, /chissà dove erano ormai le navi/ noi invece siamo andati nell'orto a [cogliere sotto i peschi, i meli frutti vermigli.
Integrali Rotacijski večer. Drevje ob zeleni vodi. Rotacija duha. Moj duh je rdeč. Ljubim svojo bolest. Delam iz bolesti. Še več, še več: iz dna zavesti.	Integrali Sera rotativa. Alberi in riva all'acqua verde. Rotazione dello spirito. Il mio spirito è rosso. Amo la mia pena. Lavoro spinto dalla pena. Di più, di più: profondamente cosciente.	Integrali Sera rotativa. Alberi in riva all'acqua verde. Rotazione dello spirito. Il mio spirito è rosso. Amo la mia pena. Lavoro spinto dalla pena. di più, di più: profondamente cosciente.

Izvirno delo	Prevod (2011)	Prevod (1972)
Iz dna zavesti, da je vse zaman. Verižniki plešejo kankan.	Profondamente cosciente che tutto è vano. Gli speculatori ballano il cancan.	Profondamente cosciente che tutto è vano. Gli speculatori ballano il cancan.
Kraška vas I Sam čez vas. V temah tulijo latniki — burja prepleza zidovje, v okno udari: »Kdo?« Okno razsveti temò. In na koncu vasi bor završi — vztrepeta, ko me spozna ... II Strme strehe v temini spe; slamnate, kamnate, mrke vse, z nizkimi čeli. Na prsih so ljudje roke razpeli. Kako? Zakaj? »Umri ali pojdi nazaj!« III Borovo morje šumi temno — jadrani bje v obal v temò, burja buta v okno mrtvò. Noč je nad kraško vasjo. Kdo obupuje? Kdo vzdihuje, da ga prekolnem v srcu tem bolnem? Kdo?	Villaggio del Carso I Solo per il villaggio. Nel buio ululano le pergole — la bora scala i muri, batte a una finestra: "Chi?" La finestra rischiarà le tenebre. Il fondo al villaggio un pino stormisce — sussulta riconoscendomi ... II I tetti scoscesi nell'ombra dormono; di paglia e pietra, tetri, a fronte bassa. La gente ha incrociato le mani sul petto. Come? Perché? "Muori, e torna indietro!" III Un mare di pini rugge sinistro — l'Adriatico martella le coste, il buio, la bora sbatte violenta una finestra morta. Sul villaggio incombe la notte. Chi si dispera? Chi si lamenta, che io lo maledica nel mio cuore malato? Chi?	Villaggio del Carso I Solo per il villaggio. Nel buio ululano le pergole — la bora scala i muri, batte a una finestra: "Chi?" La finestra rischiarà le tenebre. Il fondo al villaggio un pino stormisce — sussulta riconoscendomi. II I tetti scoscesi nell'ombra dormono; di paglia e ardesia, tetri, a fronte bassa. La gente ha incrociato le mani sul petto. Come? Perché? "Muori, e torna indietro!" III Un mare di pini rugge sinistro — l'Adriatico martella le coste, il buio, la bora sbatte violenta una finestra morta. Sul villaggio incombe la notte. Chi si dispera? Chi si lamenta, che io lo maledica nel mio cuore malato? Chi?

6 Podrobnejši pregled izbranih del in diskusija

V nadaljevanju podrobneje pregledamo nekaj izbranih del, ki smo jih izbrali naključno. Za celovito razumevanje Kosovelovih pesmi se želimo zahvaliti izr. prof. dr. Darji Pavlič, ki nam je pomagala razložiti in razumeti Kosovelove misli. Namen pregleda je prikazati jezikovne spremembe oz. odstopanja med slovenskim izvirnikom in italijanskim prevodom, in sicer v prevodih iz let 1972 in 2011, ter opozoriti na prevajalske rešitve in pretrese. Analizirali smo pesem *Večerja* (glej preglednico 4).

Preglednica 4: Pregled Kosovelove pesmi *Večerja* v izvirniku in prevodu v italijanski jezik

Izvirno delo	Prevod (2011)	Prevod (1972)
Večerja	Cena	Cena
Skleda krompirja v oblici; kadi se; še mala molitev, potem pa se vzame in je. In molk.	Una scodella di patate lesse fumanti; una piccola preghiera, infine si comincia a mangiare. E silenzio.	Una scodella di patate lesse fumanti; una piccole preghiera, infine si comincia a mangiare. Silenzio.
In okoli družina.	Intorno la famiglia.	Intorno la famiglia.
Na steni je veliki molek, spomin na očeta.	Sulla parete c'è un grande rosario a ricordo del padre.	Sulla parete c'è un grande rosario a ricordo del padre.
In fant vzame jopo in gre na vas.	Il giovane prende la giacca e va in paese.	Il giovane prende la giacca e va in paese.
Ostali molijo,	Gli altri pregano.	Gli altri pregano.
Kras. -	Carso. -	Carso. -

Italijanska prevoda pesmi iz let 1972 in 2011 sta skoraj identična, spremembo najdemo le pri verzu "In molk.", kjer se je Miličeva v prevodu iz leta 2011 odločila za "E silenzio.", leta 1972 pa "Silenzio.". V *Večerji* Kosovel dvakrat uporabi veznik "in", in sicer "In molk.", "In okoli družina.". Gre za retorično figuro (Pavlič, 2024, zasebna komunikacija). V prevodu iz leta 2011 se Miličeva odloči za rabo veznika, in sicer "E silenzio.", ki pa ga ne najdemo pri verzu "Intorno la famiglia.". V prevodu iz leta 1972 Miličeva veznika ne uporabi. "In molk." prevede brez veznika, in sicer "Silenzio.", tudi verz "In okoli družina." prevede brez veznika, in sicer "Intorno la famiglia." Raba veznika "in" sledi v slovenskem izvirniku: "In fant vzame jopo", "in gre na vas.". V italijanskih prevod iz let 1972 in 2011 pa se veznik ne ohrani na začetku verza, in sicer "Il giovane prende la giacca", se pa ohrani v drugem verzu, "e va in paese", slednje pri obeh prevodih. V italijanskem prevodu iz leta 1972 opazimo še drobno odstopanje – gre verjetno za tipkarsko napako, in sicer "fumanti;

una piccole preghiera,” pri katerem bi moral biti pridevnik “piccole” zapisan v ednini, tako kot v prevodu iz leta 2011, in sicer “piccola”.

V pesmi izpostavimo še rabo samostalnika “jopa”, ki se pojavi v verzu “In fant vzame jopo”. Miličeva tako v prevodu iz leta 1972 kot v tistem iz leta 2011 prevede “Il giovane prende la giacca”. V Franu (2024) pri pomenu “jopa” najdemo razlago, da gre za “pleteno vrhnje oblačilo, ki pokriva zgornji del telesa in se spredaj zapenja, zlasti večje”; tudi dr. Pavlič se strinja, da gre za debelejšo pleteno majico (Pavlič, 2024, zasebna komunikacija). Miličeva “jopo” prevede s samostalnikom “giacca”, ki je v italijanskem enojezičnem slovarju Treccani (2024) razložena kot “moško ali žensko oblačilo, običajno iz blaga, pa tudi iz usnja, pletene volne ipd., ki pokriva zgornji del telesa do pod pasom, [...] nepremočljivo ali iz poliestrske tkanine, pogosto s kapuco, zadrgo, za športno uporabo.” ter spominja na prevod “jakna”. Šlenc (2006) v Velikem slovensko-italijanskem slovarju “jopo” prevede kot “giubbetto, giacchetta”, “jopico” pa kot “golf, golfino”, v Velikem italijansko-slovenskem slovarju (Šlenc, 1997) pa samostalnik “giacca” prevede kot “suknjič”. Sprašujemo se, zakaj se je Miličeva odločila prevesti “jopo” z ustreznico “giacca”, saj gre v splošni pomenski zavesti prej za debelo pleteno majico kot za jakno.

Diskusija

Kot že povedano, bistvenega jezikovnega odstopanja pri prevodih pesmi *Večerja*, in sicer pri prevodih iz 1972 in 2011, ne opazimo, saj sta prevoda skoraj enaka. Ob prebiranju teh prevodov pa vendarle čutimo neko razliko, morda bi utegnili trditi, da je prevod iz leta 2011 nekoliko bolj dovršen. Če odmislimo tiskarsko nepravilnost “piccole preghiera”, utegnemo to opaziti pri dodajanju veznika “in” v pomenu “E silenzio”, ki močneje izrazi izvirnik “In molk.”. O konkretnjših jezikovnih razlikah med prevodoma ne moremo govoriti. Ob primerjavi izvirnika in prevoda lahko ugotovimo, da prevajalka ni uporabila retorične figure pri prevodu “Intorno la famiglia” (In okoli družina.) ali “Il giovane prende la giacca” (In fant vzame jopo.), jo je pa pri prevodu “E silenzio” (In molk.) iz leta 2011. Izpostavimo še prevod “jopa” z “giacca”, ki bi ga utegnili prebesediti v “maglione” in se tako približati izvirniku (gl. Pavlič).

Preglednica 5: Pregled Kosovelove pesmi *Nocoj smo* v izvirniku in prevodu v italijanski jezik

Izvirno delo	Prevod (2011)	Prevod (1972)
Nocoj smo	Stanotte	Stanotte
Nocoj smo poslušali burjo in prav nič nismo spali; tiho o vsem čudnem in strašnem smo se pomenkovali.	Stanotte ascoltavamo la bora e non abbiamo dormito niente; di cose strane e paurose parlavamo sottovoce.	Stanotte ascoltavamo la bora e non abbiamo dormito niente; di cose strane e paurose parlavamo sottovoce.
Kako mora biti na morju, kadar tonejo brodovi, in kako so strašni in mrzli in grozni morski valovi.	Come ci si sente in mare al naufragar dei navigli, e quanto freddi e tremendi siano i flutti marini.	Come ci si sente in mare al naufragar dei navigli, e quanto freddi e tremendi siano i flutti marini.
Nocoj smo poslušali burjo in prav nič, prav nič nismo spali; mislili smo, kako bi lepo bilo splavati kar z burjo preko obali.	Stanotte ascoltavamo la bora e non abbiamo dormito per niente; sognavamo di poter salpare con la bora e raggiungere altre rive.	Stanotte ascoltavamo la bora e non abbiamo dormito per niente; sognavamo di poter salpare con la bora e raggiungere altre rive.
Mrzlo jutro je zableščalo, (o bog ve kje so že bile ladje) mi pa smo šli na vrt, pobrali pod hruškami, jablani rdeče sadje.	Il freddo mattino cominciò a risplendere, (chissà dove erano ormai le navi) noi invece siamo andati nell'orto a cogliere sotto i peri, i meli frutti vermigli.	Il freddo mattino cominciò a risplendere, /chissà dove erano ormai le navi/ noi invece siamo andati nell'orto a [cogliere sotto i peschi, i meli frutti vermigli.

Italijanska prevoda pesmi *Nocoj smo* iz let 1972 in 2011 sta skoraj identična. Nekaj odklonov med obema prevodoma najdemo pri določenih verzih, in sicer v prevodu iz leta 1972 “sotto i peschi, i meli frutti vermigli.” in v prevodu iz leta 2011 “sotto il peri, i meli frutti vermigli.”, pri čemer opazimo, da gre za različno poimenovanje drevesa. V izvirniku imamo hruške in jablane, v prevodu iz leta 1972 pa Miličeva uporabi breskve “peschi”, v tistem iz leta 2011 pa hruške “peri”. V originalni Kosovelovi pesmi najdemo hruške, zato se sprašujemo, zakaj je Miličeva leta 1972 hruške prevedla z breskvami in zakaj je slednje popravila leta 2011, tj. hruške je prevedla s hruškami. V prevodu iz leta 1972 opazimo tudi oglati oklepaj, in sicer pri “[cogliere”, v izvirniku slednjega ni.

Prav tako skladno z izvirnikom opazimo rabo oklepajev pri “(o bog ve kje so že bile ladje)”, in sicer gre za vrinjeno misel (Pavlič, 2024, zasebna komunikacija), ki se v prevodu iz leta 2011 tudi realizira v verzju z oklepajem, in sicer “(chissà dove erano

ormai le navi)”, v prevodu iz leta 1972 pa s poševnicama, in sicer “/chissà dove erano ormai le navi/”. Tu razmišljamo tudi o prevodu “o bog” v “chissà” in se sprašujemo, zakaj se je Miličeva odločila za tako prevajalsko rešitev, saj z verzom “o bog” (Fran, 2024) ponazarjamo strah, obup in vznemirjenje, ki se pri “chissà” v pomenu “kdove” izgubi.

Omeniti velja tudi naslov pesmi, in sicer “Nocoj smo”, pri katerem je Miličeva tako v prevodu iz leta 1972 kot tistem iz leta 2011 uporabila za “Stanotte” prevod “nocoj” ter s tem izpustila “smo”. Opozorimo tudi na verz “in prav nič nismo spali”, ki se ponovi v prvi in tretji kitici v verz “in prav nič, prav nič nismo spali”, ki ga Miličeva reši tako, da v prvi kitici poda prevod “e non abbiamo dormito niente”, v četrti pa “e non abbiamo dormito per niente”, kjer s predlogom “per” okrepi pomen. Opozorimo še na prislov “tiho”, ki ga Miličeva prevede “sottovoce”, čeprav Šlenc (2006) v Velikem slovensko-italijanskem slovarju prislov “tiho” prevede z ustreznici “silenziosamente, in silenzio, sommessamente, tacitamente” ter prislov “sottovoce” v Velikem italijansko-slovenskem slovarju (Šlenc, 1997) kot “potihoma, polglasno”.

V drugi kitici najdemo verz “in kako so strašni in mrzli in grozni morski valovi.”, ki ga Miličeva prevede “e quanto freddi e tremendi siano i flutti marini.”, pri čemer izpusti pridevnik “strašen” oz. pridevnika “strašen” in “grozen” prevede z enotno ustreznico “tremendo”; slednje se sicer po Šlencu 1997 in 2006 pomensko ujema. Izpostavimo še verz “kar z burjo preko obali”, ki se po besedah Pavličeve (Pavlič, 2024, zasebna komunikacija) rima s “spali”, Miličeva prevede “con la bora e raggiungere altre rive”, pri čemer doda glagol “raggiungere” v pomenu “doseči” (Šlenc, 1997).

Diskusija

Tudi prevoda pesmi *Nocoj smo* sta v prevodih iz 1972 in 2011 skoraj identična. Nekaj odstopanj opazimo samo pri nekaterih verzih, in sicer opozorimo na napačen prevod samostalnika “hruška”, v letu 1972 “pesca” “breskev”, leta 2011 pravilno “pera” “hruška” in oglatega oklepaja leta 1972 pri “[cogliere]”; slednjega ni v izvirniku niti v prevodu iz leta 2011. Izpostavimo nekaj prevajalskih rešitev, in sicer izpust samostalnika “bog” v verz “(o bog ve kje so že bile ladje)”, ki ga Miličeva izpusti v prevodih iz let 1972 in 2011 ter namesto slednjega uporabi strukturo “chissà dove erano ormai le navi”. Pri čemer “boga” zamenja s “chissà” v pomenu “kdove”.

Govorimo lahko o pomenskem neskladju, saj z verzom "o bog" (Fran, 2024) ponazarjamo strah, obup, vznemirjenje, s prevodom "chissà" v pomenu "kdove" pa se ta pomen izgubi. Pomen se nekoliko zabriše tudi pri prevodu naslova pesmi, in sicer *Nocoy smo* je preveden v "stanotte". Pri slednjem izpustimo "smo" v prevodu, čeprav bi lahko dodali "abbiamo" "smo" in ne bi spremenili pomena izvirnika. Okrepljen pomen najdemo tudi v prevodu verza "in prav nič nismo spali" ter "in prav nič, prav nič nismo spali", in sicer "e non abbiamo dormito niente" ter "e non abbiamo dormito per niente", kjer s predlogom "per" prevajalka okrepi pomen. Omeniti velja še pomensko neskladje pri prevodu "tiho", pomensko ustreznejše bi namreč bilo "silenziosamente, in silenzio, sommessamente, tacitamente", ter izpust pridevnika "strašen" pri verzu "in kako so strašni in mrzli in grozni morski valovi.", ki ga Miličeva prevede "e quanto freddi e tremendi siano i flutti marini.", pri čemer pridevnika "strašen" in "grozen" prevede z enotno ustreznico "tremendo" ter dodajanjem glagola "raggiungere" "doseči" pri verzu "con la bora e raggiungere altre rive".

Preglednica 6: Pregled Kosovelove pesmi *Integrali* v izvirniku in prevodu v italijanski jezik

Izvirno delo	Prevod (2011)	Prevod (1972)
Integrali	Integrali	Integrali
Rotacijski večer. Drevje ob zeleni vodi. Rotacija duha. Moj duh je rdeč.	Sera rotativa. Alberi in riva all'acqua verde. Rotazione dello spirito. Il mio spirito è rosso.	Sera rotativa. Alberi in riva all'acqua verde. Rotazione dello spirito. Il mio spirito è rosso.
Ljubim svojo bolešt. Delam iz bolešt. Še več, še več: iz dna zavesti.	Amo la mia pena. Lavoro spinto dalla pena. Di più, di più: profondamente cosciente.	Amo la mia pena. Lavoro spinto dalla pena. Di più, di più: profondamente cosciente.
Iz dna zavesti, da je vse zaman. Verižniki Plešejo kankan.	Profondamente cosciente che tutto è vano. Gli speculatori ballano il cancan.	Profondamente cosciente che tutto è vano. Gli speculatori ballano il cancan.

Italijanska prevoda pesmi *Integrali* iz 1972 in 2011 sta identična; nekaj odstopanj najdemo samo pri verzu "Delam iz bolešt." v prevodu "Lavoro spinto dalla pena.", pri čemer je Miličeva glagolu "delati" dodala še pridevnik "spinto" "nagnjen, prisiljen" v pomenu "bolešt ga sili k delu". Pavličeva (2024, zasebna komunikacija) pove, da je bolešt v pesmi pojasnjena z zavestjo, da je vse zaman in ta zavest lirski subjekt motivira, da dela. Verz "iz dna zavesti" Miličeva prevede "profondamente

cosciente” ”globoko zavesten/pri globoki zavesti”. Verz “iz dna zavesti” bi utegnili prebesediti s prevodom “dal profondo della coscienza” v pomenu “iz dna zavesti”; Pavličeva (2024, zasebna komunikacija) pove, da gre za pomen “iz prepričanja”. Zanimiv je tudi prevod samostalnika “verižniki” v pomenu “nezakoniti prekuščevalci” (Fran, 2024), ki ga Miličeva prevede s “speculatori”, in sicer v obeh prevodih, Šlenc (2006) pa verižnike prevaja z “incettatore” ter tudi “speculatore”.

Diskusija

Tudi pri prevodih pesmi *Integrali* iz let 1972 in 2011 ne najdemo odstopanj, gre za skoraj identična prevoda, zato se osredinjamo na prevodne značilnosti, in sicer prevajalkino dodajanje, npr. pridevnika pri verzu “Delam iz bolesi.”, ki v prevodu zveni “Lavoro spinto dalla pena.”. V prevodu najdemo tudi dobre prevajalkine rešitve, in sicer pri verzu “iz dna zavesti” v pomenu “iz prepričanja”, ki ga Miličeva prevede “profondamente cosciente”, ter prevode nekaterih samostalnikov, npr. “verižniki” so “speculatori”, čeprav bi bili lahko tudi “incettatori” (Šlenc, 2006).

Preglednica 7: Pregled Kosovelove pesmi *Kraška vas* v izvirmiku in prevodu v italijanski jezik

Izvirno delo	Prevod (2011)	Prevod (1972)
Kraška vas	Villaggio del Carso	Villaggio del Carso
I	I	I
Sam čez vas.	Solo per il villaggio.	Solo per il villaggio.
V temah tulijo latniki — burja prepleza zidovje, v okno udari: »Kdo?«	Nel buio ululano le pergole — la bora scala i muri, batte a una finestra: “Chi?”	Nel buio ululano le pergole — la bora scala i muri, batte a una finestra: “Chi?”
Okno razsveti temò.	La finestra rischiarà le tenebre.	La finestra rischiarà le tenebre.
In na koncu vasi bor završi — vztrepeti, ko me spozna ...	Il fondo al villaggio un pino stormisce — sussulta riconoscendomi ...	Il fondo al villaggio un pino stormisce — sussulta riconoscendomi.
II	II	II

Izvirno delo	Prevod (2011)	Prevod (1972)
Strme strehe v temini spe; slamnate, kamnate, mrke vse, z nizkimi čeli. Na prsih so ljudje roke razpeli. Kako? Zakaj? »Umri ali pojdi nazaj!«	I tetti scoscesi nell'ombra dormono; di paglia e pietra, tetri, a fronte bassa. La gente ha incrociato le mani sul petto. Come? Perché? "Muori, e torna indietro!"	I tetti scoscesi nell'ombra dormono; di paglia e ardesia, tetri, a fronte bassa. La gente ha incrociato le mani sul petto. Come? Perché? "Muori, e torna indietro!"
III	III	III
Borovo morje šumi temno — jadrán bije v obal v temò, burja buta v okno mrtvó.	Un mare di pini rugge sinistro — l'Adriatico martella le coste, il buio, la bora sbatte violenta una finestra morta.	Un mare di pini rugge sinistro — l'Adriatico martella le coste, il buio, la bora sbatte violenta una finestra morta.
Noč je nad kraško vasjo.	Sul villaggio incombe la notte.	Sul villaggio incombe la notte.
Kdo obupuje? Kdo vzdihuje, da ga prekolnem v srcu tem bolnem?	Chi si dispera? Chi si lamenta, che io lo maledica nel mio cuore malato?	Chi si dispera? Chi si lamenta, che io lo maledica nel mio cuore malato?
Kdo?	Chi?	Chi?

Italijanska prevoda pesmi *Kraška vas* iz 1972 in 2011 sta skoraj identična. Nekaj različnih odtenkov v prevodu najdemo v drugem delu, in sicer v verzu "slamnate, kamnate". Pavličeva (2024, zasebna komunikacija) pove, da so bile na Krasu strehe kamnite ali iz slame, v prevodu iz leta 1972 je torej prevedla "di paglia e ardesia" "iz slame in skrilavca" ter v prevodu iz leta 2011 "di paglia e pietra" "iz slame in kamna". Šlenc (2006) pridevnik "kamnat" prevede "pietoso, sassoso" ali z oznako starinsko "di pietra", "ardesia" (Šlenc, 1997) pa z ustreznico "skrilavec", in sicer gre za kamnino, ki je "sestavljena iz kremenca in drugih rudnin, ki se zaradi plastnate strukture kolje v plošče" (Fran, 2024). Morda je Miličeva tu v prevodu razmišljala o "skrlah", s katerimi so krite kraške hiše, in skladno s tem uporabila samostalnik "ardesia". Opazimo, da je Miličeva samostalnik "ardesia" iz leta 1972 v prevodu iz leta 2011 zamenjala za samostalnik "pietra". V verzih "V temah", ki je preveden tako leta 1972 kot 2011 z "Nel buio", in "Okno razsveti temò.", ki je obakrat preveden kot "La finestra rischiara le tenebre.", se prevajalka poigra z rabo samostalnikov, in

sicer “temah” “temò” ter “buio” in “tenebre”, v pomenu “tema, mrak, noč”. Verz “Strme strehe v temini spe” je v obeh prevodih preveden kot “I tetti scoscesi nell’ombra dormono”. Po Franu (2024) “temino” razumemo kot “stanje ozračja, ko je odsotna svetloba”, tukaj pa se prevajalka poigra s samostalnikom “ombra”, ki označuje “temo, mrak, senco” (Šlenc, 1997). Verz “Na prsih so ljudje roke razpeli.” je Miličeva v obeh različicah prevoda prevedla kot “La gente ha incrociato le mani sul petto.” v pomenu “ljudje so na prsih prekrizali roke”, pri čemer menimo, da gre za pomensko napako, saj glagol “razpeti” po Franu (2024) razumemo kot “narediti, da prilagajajo se deli česa pridejo v položaj, ko so (najbolj) oddaljeni drug od drugega: razpeti roke”, v prevodu pa najdemo popolnoma nasproten pomen, in sicer “incrociare” v pomenu “prekrižati”. Morda je utegnil pesnik z nizom “razpeti roke na prsih” prikazati neko kontradiktornost; tudi Pavličeva (2024, zasebna komunikacija) pove, da so jih imeli prej prekrizane. V korpusu Gigafida najdemo za niz “prekrižati roke na prsih” 166 konkordanc, za niz “razpeti roke na prsih” pa ne najdemo konkordanc, kar kaže na nepojavnost niza v jeziku.

Diskusija

Italijanska prevoda iz let 1972 in 2011 sta skoraj identična. Če se osredinimo na prevodne značilnosti, lahko opazimo razliko med prevodoma, npr. v verzu “slamnate, kamnate”: v prevodu iz leta 1972 je prevedeno kot “di paglia e ardesia” “iz slame in skrilavca”, v prevodu iz leta 2011 pa kot “di paglia e pietra” “iz slame in kamna”. Izpostavimo lahko tudi rabo samostalnikov, in sicer “temah”, “temò” ter “buio”, “tenebre” in “ombra”. Kljub prevajalski svobodi, ki je pri prevajanju poezije še toliko bolj potrebna kot pri prevajanju tehničnega besedila, in možnosti različne interpretacije poezije v pesmi najdemo pomensko diametralno nasprotje v prevodu verza “Na prsih so ljudje roke razpeli.”, in sicer “La gente ha incrociato le mani sul petto.”, kar pomeni, da so ljudje roke prekrizali in ne razpeli.

7 Zaključek

Kosovel je in je bil v prvi vrsti pesnik, ki je kljub preuranjeni smrti s širino svojih pesmi še kako aktualen tudi v današnjem času. Bil je človek z izjemnim čutom za jezik in ni bil zgolj pesnik, ampak tudi prevajalec, s sicer skromnejšim opusom, ki večji tudi ni mogel biti, saj se je pretežno posvečal ustvarjanju lastnih del. Je pa imel čut in posluš za obrt prevajanja, ki ga je spremljala skozi celo življenje in ustvarjanje. Prevajanje je razumel kot resno in posebno obliko ustvarjanja, ki ji je bil zvest do

smrti. Za njegovo prepoznavnost v Italiji so nedvomno zaslužni prevajalci, ki so ga prebesedili v italijanski jezik, npr. Jolka Milič, Michele Obit, Darja Betocchi in drugi. Njegov preboj v italijanskem prostoru ni bil preprost (Jan, 2000, 2001), se je pa čez čas uveljavil sprva na ožjem krajevnem območju Trsta in Gorice, nato pa tudi drugod po Italiji. Ob stoletnici smrti se kraškemu pesniku, ki je bil preveden v več kot 20 jezikov, poklonimo s prispevkom, v katerem orišemo njegov prevodni opus v italijanskem jeziku in se osredinimo na značilnosti prevodov dveh pesniških zbirk, in sicer iz let 1972 ter 2011, ki ju je prevedla Jolka Milič, prevajalka, ki je Kosovela največkrat prevedla.

Na podlagi pregleda prevodov štirih pesmi, in sicer *Integrali*, *Kraška vas*, *Nocoj smo* in *Veterja*, pretresemo prevajalske rešitve ter opozorimo na odstopanja, ki jih podrobneje predstavimo, in spremembe v prevodu. Ob zavedanju, da je prevajanje poezije kompleksno, saj zahteva v prvi vrsti celostno razumevanje pesnika in njegovega dela ter tudi časovne umeščenosti dela v širši družbeni okvir, je pri prevajanju poezije potrebna tudi večja prevajalska svoboda, kot jo najdemo pri prevajanju strogo tehničnih ali pravnih besedil; izrazitejša sta tudi prevajalčev slog in interpretacija. Iz pregleda pesmi lahko povemo, da bistvenega odstopanja med prevodoma iz let 1972 in 2011 ne opazimo; morda je novejši prevod bolj natančen, popravljene so anomalije, npr. breskev s hruško, slamo in skrilavca s slamo in kamnom, pa tudi tiskarske napake, mestoma je bolj dovršen. S prevajalskega stališča je prevajalcu dovoljena svoboda, ki je vidna pri uporabi ali izpustu retorične figure, npr. pri vezniku "in", ter izbiri samostalnikov, npr. "jopa", "giacca", "maglione". V prevodih opazimo tudi izpuste, ki privedejo do drugačnega razumevanja besedila, npr. "bog" in prevod "chissà" v pomenu "kdove", kjer se izgubi pomen izvirnika, ali pri naslovu pesmi *Nocoj smo* in prevodu "stanotte". Omenimo lahko še izpust pridevnika "strašen" pri verzu "in kako so strašni in mrzli in grozni morski valovi.", ki ga Miličeva prevede "e quanto freddi e tremendi siano i flutti marini.", pri čemer pridevnika "strašen" in "grozen" prevede z enotno ustreznico "tremendo", ter tudi dodatne besede, ki podkrepijo pomen, npr. "in prav nič, prav nič nismo spali", v prevodu "e non abbiamo dormito per niente", kjer s predlogom "per" okrepi pomen. Nekaj pomenskih neskladij z izvirnikom opazimo pri prevodu besede "tiho" – pomensko ustrežnejše bi bilo "silenziosamente, in silenzio, sommessamente, tacitamente" – ter besedah "temah", "temò" ter "buio", "tenebre" in "ombra" ter diametralno nasprotnemu verzu "Na prsih so ljudje roke razpeli.", in sicer "La gente ha incrociato le mani sul petto.", kar ponazori popolnoma drugačen prevod, in sicer da so ljudje roke prekrizali in ne razpeli.

Literatura

- Arko, A. (1993). Prevod in narodova identiteta. V M. Stanovnik (ur.), *Prevod in narodova identiteta. Prevajanje poezije. Zbornik slovenskih književnih prevajalcev 17* (str. 33–46). Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev.
- Bajt, D. (1993). Književni prevodi svetovne literature v slovenščino po letu 1945. V M. Stanovnik (ur.), *Prevod in narodova identiteta. Prevajanje poezije. Zbornik slovenskih književnih prevajalcev 17* (str. 8–16). Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev.
- Berger, A. (1998). *Krokiji in beleške*. Maribor: Založba obzorja.
- Bernik, F. (2005). Lirika in njena prevedljivost. *Primerjalna književnost*, 28(1), 33–42.
- Bukla. (n. d.). *Darja Betocchi, letošnja dobitnica Lavrinove diplome*. <https://www.bukla.si/revija-bukla/darja-betocchi-letosnja-dobitnica-lavrinove-diplome.html>.
- Dnevi poezije in vina. (n. d.). *Luciano Morandini*. <https://www.stihoteka.com/avtorji/luciano-morandini>.
- Društvo slovenskih pisateljev. (n. d.). *Marko Kravos*. <https://društvo-dsp.si/pisatelji/marko-kravos/>.
- Fran (2024). <https://www.fran.si/iskanje?View=1&Query=ekspr>.
- Grosman, M. (1997). Književni prevod kot oblika medkulturnega posredovanja leposlovja. V M. Grosman (ur.), *Književni prevod*, (str. 11–56). Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Grosman, M. (1989). *Bralec in književnost*. Ljubljana: DZS.
- Jan, Z. (2001). *Cankar, Kosovel, Zlobec in Ljubka Šorli pri Italijanib. / Bibliografski dodatek: [slovenska književnost pri Italijanib po drugi svetovni vojni]*. Ljubljana: Rokus: Slavistično društvo Slovenije.
- Jan, Z. (2000). Srečko Kosovel pri Italijanib. *Primerjalna književnost XXIII 2000*, 2, 1–26.
- Kocijančič, G. (1998). O prevajanju poezije: kolumna – Gorazd Kocijančič. *Delo*, 40(265), 8.
- Kosovel, S. (1976). *Poesie e Integrali* (Ed. anniversario, str. 3 kosi v škatli). L'Asterisco; EST; = ZTT.
- Kosovel, S. (1972). *Poesie di velluto e Integrali* (str. 1 škatla (13, 77 f., 8 f. pril., 1 f. pril. z avtorj. sl.)). L'Asterisco.
- Kosovel, S. in Spacal, L. (1980). *Kras = Carso = Karst* (2. izd., str. 1 mapa (12, 48 f. pril.)). Založništvo tržaškega tiska.
- Kosovel, S. in Spacal, L. (1979). *Kras = Carso = Karst* (str. 1 mapa (10, 45 f.)). Založništvo tržaškega tiska; Drava.
- Kosovel, S. (2017). *Quel Carso felice* (str. XVII, 89). Transalpina.
- Kosovel, S. (2014). *Tra Carso e caos: pre/ sentimenti* (2a ristampa, str. 131). Comunicarte.
- Kosovel, S. (2011). *Ostri ritmi = Aspri ritmi* (str. 278). ZTT; = EST.
- Kosovel, S. (2003). *Kons 2* (Let. 7, str. 1 zgibanka (14)). Il ramo d'oro.
- Kosovel, S. (2002). *Kons* (1a ed., Let. 3, str. 281). Il Ramo d'oro; Tržaška knjigarna; = Libreria triestina.
- Kosovel, S. (2002). *Il mio canto = Moja pesem* (1a ed., Let. 2, str. 283). Il Ramo d'oro; Tržaška knjigarna; = Libreria triestina.
- Kosovel, S. (2000). *Ves svet je kakor: pesmi, integrali = Tutto il mondo è come* (str. 249). Občina; = Commune.
- Kosovel, S. (1999). *Il ragazzino e il sole* (str. 25). Novi Matajur.
- Kosovel, S. (1989). *Fra il nulla e l'infinito* (1a ed., Let. 2, str. 207). Editoriale stampa triestina.
- Litterae Slovenicae. (n. d.). *Michele Obit*. <https://litteraeslovenicae.si/avtorji/miha-obit/>
- Moder, J. (1993). Prevod kot sestavni del narodove identitete. V M. Stanovnik (ur.), *Prevod in narodova identiteta. Prevajanje poezije. Zbornik slovenskih književnih prevajalcev 17* (str. 56–67). Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev.
- Newmark, P. (2000). *Učbenik prevajanja*. Ljubljana: Krtina.
- Novak, B. A. (2011). *Salto Immortale: Študije o prevajanju poezije*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.
- Novak, B. A. (2005). Zven in pomen: študije o slovenskem pesniškem jeziku. *Razprave Filozofske fakultete*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Obrazi slovenskih pokrajin. (n. d.). *Milič Jolka*. <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/milic-jolka/>.
- Pavlič, D. (2024), zasebna komunikacija.
- Rižnar, I. (2013). *Antologiziranje in prevajanje poezije*. Koper: Založba Univerze na Primorskem.

- Rode, M. (1984). Srečko Kosovel in prevajanje. *Jeziški in slovstvo*, 30(3), 72–74.
- Rode, M. (1974). *Poskus klasifikacije krajišav* (str. 214–219). s. n.].
- Slovenska akademija znanosti in umetnosti. (n. d.). *Pavle Merku*. <https://www.sazu.si/clani/pavle-merku>.
- Slovenska biografija. (n. d.). *Brazzoduro, Gino*. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1004610/>.
- Slovenska biografija. (n. d.). *Krivos, Marko*. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1016110/>.
- Slovenska biografija. (n. d.). *Merku, Pavle*. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi923750/>.
- Slovenska biografija. (n. d.). *Vertovec, Marino*. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi777400/>.
- Šlenc, S. (2006). *Veliki slovensko-italijanski slovar = Grande dizionario sloveno italiano* (1. izd., str. XIV, 1539). DZS.
- Šlenc, S. (2007). *Veliki italijansko-slovenski e-slovar = Il grande e-dizionario italiano-sloveno*. DZS. <http://www.e-slovarji.si>.
- Treccani (2024). <https://www.treccani.it/vocabolario/>.
- Uredništvo – Primorski dnevnik. (2019/18. 5.). *Darja Betocchi prejemnica Lavrinove diplome 2019: Za kakovosten opus prevodov v tuje jezika*. Primorski dnevnik. na <https://www.primorski.eu/kultura/darja-betocchi-prejemnica-lavrinove-diplome-2019-KE262491>.

SREČKO KOSOVEL V ITALIJANSKEM JEZIKU IN PROSTORU

URŠKA ŠČUKA BURŠIČ

Univerza v Novi Gorici, Fakulteta za humanistiko, Nova Gorica, Slovenija
urska.scuka@gmail.com

Prispevek osvetljuje družbeno-zgodovinski kontekst, v katerem so nastajale poezije Srečka Kosovela in obravnava prevajanje Kosovelovih pesmi v italijanski jezik z vidika zgodovinskega razvoja, prevajalskih pristopov ter medkulturnega posredovanja. Posebej se osredotoča na obdobje po slovenski osamosvojitvi, in postavlja v ospredje štiri ključne posrednike (Milič, Brazzoduro, Betocchi, Obit), ki so prevedli najboljše zbirke. S primerjalno analizo prevodov pesmi *Ciklame* in *Slutnja*, ki so bili objavljeni v obdobju, ko so se odnosi med narodom pospešeno izboljševali, razkriva premike v leksiki, metrični strukturi, simbolnih konotacijah in pragmatičnih učinkih, ki vplivajo na recepcijo v italijanskem prostoru. Prispevek opozarja tudi na razmerje med prevajalskimi postopki in kulturnim spominom ter skuša razložiti, kako so družbeno-politične razmere vplivale na nastanek in na recepcijo prevodov na italijansko govorečem območju. Prevodi Kosovelove poezije tako niso le prenos besedila, temveč most med dvema kulturama, jezikoma in literarnima prostoroma.

DOI

[https://doi.org/
10.18690/um.3.2025.8](https://doi.org/10.18690/um.3.2025.8)

ISBN

978-961-299-058-9

Ključne besede:

Srečko Kosovel,
poezija,
italijanščina,
prevodi,
slovenščina

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

1 Uvod

Poezije Srečka Kosovela so nastajale v posebnem družbeno-zgodovinskem kontekstu in na geografskem območju, kjer sta stoletja sobivala slovensko in italijansko prebivalstvo. Poleg očitnih literarnih razlogov, ki so vzbudili zanimanje za prevajanje Kosovelovih pesmi, velja omeniti tudi druge dejavnike, med katere nedvomno sodita geografska in zgodovinska povezanost med narodoma. Pesnikove poezije predstavljajo prevajalcem poseben izziv zaradi prepletenosti jezikovnih, slogovnih, ritmičnih in zvočnih posebnosti ter simbolike. Bogate so tudi s specifičnimi izrazi in metaforami, ki so vezane na slovensko kulturo in takratno politično realnost.

Zoltan Jan (2001) v obsežni raziskavi o Kosovelu pri Italijanih osvetli dejstvo, da je Kosovel eden najpomembnejših slovenskih pesnikov, ki s svojo sporočilnostjo zbuja veliko zanimanje italijanskega bralstva in predstavi historičen pregled Kosovelovih del v italijanskem prostoru. Razvoj zanimanja za pesnikovo poetiko v italijanskem prostoru odraža nekatere posebnosti, vezane na dojemanje slovenske kulture na ožjem krajevnem območju Trsta in Gorice. Katia Pizzi (2012), ki je raziskovala povezave med literaturo in politiko v centralni Evropi, opozarja, da je slovenska literatura vplivala na italijansko in obratno ter da so Kosovelovi prevodi pomembni za dialog med narodoma, hkrati pa prispevajo k večjemu prepoznavanju slovenske književnosti v Italiji. Tudi Jože Pirjevec (2008) poudarja, da imajo pesmi Srečka Kosovela, v katerih pesnik osvetljuje zgodovinske in kulturne vezi med narodoma, poseben pomen za italijanske bralce.

Po slovenski osamosvojitvi in še intenzivneje z evropsko integracijo se prizadevanja za medkulturni dialog okrepijo, kar se odraža v večjem številu prevodov slovenskih literarnih del v italijanščino, čeprav večina del doživi omejeno medijsko pokritost in je vezana bolj na lokalne in regionalne kroge (Ožbot, 2011). Razumevanje, kako je potekalo sprejemanje Kosovelove poezije v italijanskem prostoru, ponuja zanimiv vpogled v medkulturne odnose med slovenskim in italijanskim prebivalstvom, zlasti na obmejnih območjih, in na vpliv, ki so ga imeli pri nastajanju prevodov. Historični vidik je upoštevan v prvem poglavju, sicer pa dajemo prednost analizi različnih prevodov Kosovelovih del v italijanski jezik, ki razkriva, kako so se različni prevajalci v zadnjih tridesetih letih soočali s prevajanjem Kosovelove poezije.

2 Zgodovinski in politični kontekst nastanka pesmi in njihovih prevodov

Srečko Kosovel (1904–1926) je ustvarjal v obdobju, polnem političnih pretresov, družbenih napetosti in nacionalnih vprašanj. Primorska, in s tem njegov domači prostor, je po razpadu Avstro-Ogrske z Rapalsko pogodbo leta 1920 prešla pod Italijo. Takrat je italijanska fašistična oblast izvajala politiko raznarodovanja, ki je med drugim prepovedala slovensko besedo v javnem življenju, šolstvu in tisku. Boris Pahor (2008) v knjigi, posvečeni Srečku Kosovelu kot pričevalcu zaznamovanega stoletja, opisuje njegovo vpletenost v literarne in kulturne kroge v Trstu in poudarja, da je pesnik v svojih verzih opozarjal na družbene krivice in izražal skrb za usodo slovenskega naroda, predvsem po požigu Narodnega doma. Dodaja celo, da je ta tragični dogodek izzval katastrofične vizije njegovih pesmi. Trdi, da so objave Kosovelovih pesniških zbirk v času med vojnami, ko se je slovenska skupnost na obmejnem območju znašla v nesrečnem položaju, pripomogle tudi k uveljavljanju slovenske identitete in dokazovale, da je literarna in kulturna raven Slovencev dosegla visok nivo. Pahor (2008) sicer omeni, da literarna potrditev slovenske narodnosti ni sama po sebi poročilo za obstoj naroda, vendar vloga pesnikov in pisateljev potrjuje identiteto kot tudi univerzalnost slovenske pesniške tradicije.

Zapletenost in prepletenost zgodovinskih, političnih in kulturnih dejavnikov, ki so vplivali na odnose med italijanskim in slovenskim prebivalstvom, se odražajo na več ravneh, med drugim tudi preko prevodov in sprejemanja literarnih del slovenskih avtorjev v Italiji. Srečko Kosovel velja za enega izmed najbolj prevajanih slovenskih avtorjev v italijanski jezik, saj so prevodi njegovih pesmi izšli samo v knjižnih izdajah kar trinajstkrat (med njimi so štirje ponatisi) (Rozman idr., 2023). Jan (2001) ugotavlja, da je bila uredniška politika italijanskih revij in založb na obmejnem območju sprva precej zadržana do objavljanja prispevkov s slovensko tematiko, kljub temu pa se je zanimanje z leti povečevalo in postopoma preraslo v resna prizadevanja, tudi pesnikovih sorodnikov, da bi v italijanščini izšel knjižni prevod Kosovelove poezije. Za prve objave italijanskih prevodov Kosovelovih del je poskrbel Luigi Salvini v antologijah slovenske poezije leta 1936 in 1951, objavljena pa so bila tudi v izboru jugoslovanske poezije v rimski reviji *La Rota*. A te objave niso imele večjega odmeva. Na naslednje prevode Kosovela v italijanski jezik je bilo potrebno počakati do šestdesetih let prejšnjega stoletja, ko je bil objavljen izbor njegovih del v italijanskem prevodu Filiberta Benedetića in Silvie Miniussi. Veliko pozornost je kraškemu pesniku namenila Marija Pirjevec. Osredotočala se je na

sprejemanje Kosovela v italijanskem prostoru in na njegov vpliv na italijanske književnike. Poleg ostalih avtorjev, ki so se trudili predstaviti Kosovela italijanskim bralcem, kot so npr. Miran Košuta, Božidar Borko, France Dobrovoljc, Ljudmila Russi, velja omeniti tudi Arnalda Bressana, ki je posvečal posebno skrb Kosovelu in ga javno predstavljala širši italijanski publiki, a je tudi neprestano poudarjal, da Kosovel še ni prestopil bregov Soče (Jan, 2001).

Prvi obsežnejši in odmevnejši prevodi v italijanskem jeziku so bili objavljeni po zaslugi prevajalke Jolke Milič, ki je med leti 1972 in 1974 objavila zbirko prevodov *Poesie di velluto e integrali* in leta 1976 *Poesie e integrali*. Leta 1979 in 1980 je bila objavljena večjezična knjiga *Kras = Carso = Karst* s prevodi Luciana Morandinija, Marina Vertovca in Marka Kravosa, sledili so prevodi Gina Brazzodura v zbirki *Fra il nulla e l'infinito* leta 1989, žal pa tudi zaradi njegove smrti ni izšla druga knjiga njegovih prevodov Kosovela. Po slovenski osamosvojitvi so izšli *Il ragazuzzino e il sole* (1999) s prevodi Mihe Obita, prevodi Jolke Milič v zbirkah *Kons* (2002) in *Kons 2* (2003), *Il mio canto / Moja pesem* (2002), *Aspri ritmi / Ostri ritmi* (2011). Da Kosovel v italijanskem prostoru še vedno zbujajo zanimanje, zlasti med literati slovenske manjšine, ki se trudijo približati slovenske avtorje italijanskim bralcem, pričajo prevodi Darje Betocchi *Tra Carso e caos – pre/sentimenti* iz leta 2014 in zbirka prevodov *Quel Carso felice* prevajalca Mihe Obita iz leta 2017. Prizadevanja za uveljavitev Kosovela v Italiji se še vedno nadaljujejo, kar priča tudi leta 2024 objavljena nova dopolnjena in razširjena antologija Kosovelovih prevodov *Aspri ritmi / Ostri ritmi* prevajalke Jolke Milič.

Čeprav bi pričakovali, da bi zaradi povezanosti in bližine Trsta Kosovel doživel bolj odmeven sprejem med italijanskimi bralci v zgodnejšem obdobju, je v luči zgodovinsko-družbenega konteksta lažje razumeti, zakaj je bil širšemu italijanskemu bralstvu sprva praktično nepoznan. Vpliv nacionalističnih in političnih napetosti je na obmejnem območju precej otežil vzpostavitev medkulturnega dialoga (Pizzi, 2013). Jan (2001) ugotavlja zanimivo dejstvo, da je zanimanje za Kosovela v Italiji dobilo zagon, ko je izšel prevod *Ekstaze smrti* v francoščini in pritegnil pozornost francoske publike. S to referenco so posredniki Kosovelove poezije lažje prepričali italijanske urednike, da so se odločili za objavo, kar kaže na njihovo afiniteto do francoske kulture. Med leti 1951 in 1973 je na Tržaškem delovala med intelektualci relativno uveljavljena revija *Umana*, ki je mestoma izkazovala interes do »slovenske komponente«, tudi do Kosovela. Vendar je v uredniški politiki *Umane*, kot tudi v drugih revijah (npr. *Studi Goriziani*), veljalo prepričanje, da se ne sme nameniti preveč

prostora slovenski kulturi. Zreducirali so jo na nekaj lokalnega, ozkega in omejenega (Jan, 2001). Martina Ožbot (2011) v svoji študiji o italijanskih prevodih slovenske literature pravi, da je kljub sosedstvu obeh dežel prenos slovenske kulture pogosto naletel na ovire. A slovenski avtorji so kljub preprekam pridobili večjo prepoznavnost čez mejo prav zaradi tem, ki so se ujemale z družbenimi in političnimi okoliščinami v ciljni italijanski kulturi. Tudi Pizzijeva (2013) ugotavlja, da je literarna povezava kljub bližini in zgodovinski povezanosti med obema kulturama pogosto manjkala in čeprav je Kosovel izražal proevropska in progresivna stališča, na katera je vplival tudi italijanski futurizem, poskusi prenosa niso zares dosegli širšega italijanskega občinstva. Posebno poudarja nacionalne in politične ovire fašističnega režima. Omenja tudi tržaško konstruktivistično gibanje, v katerega so bili vključeni tudi slovenski umetniki, ki je skušalo kljub vsemu preseči etnične in nacionalne delitve.

Ožbot (2011) pravi, da so se po slovenski osamosvojitvi leta 1991 politični odnosi precej izboljšali. Vzporedno z evropsko integracijo se je povečala tudi odprtost italijanskih kulturnih krogov za manjše periferne literarne tradicije, kot je slovenska. Kulturne izmenjave so se začele krepiti in s tem tudi prisotnost slovenske literature v italijanskem prostoru. Kosovela so uspeli uvrstiti v del učnega programa nekaterih šol v Furlaniji – Julijski krajini, organizirajo se dogodki, kot so literarni festivali, javna branja in predstavitve avtorjev. Ožbot omenja, da so se sprva prevajalci pogosto odločali za prevajalske strategije, ki so poudarjale eksotične in tujstvene elemente slovenske kulture, ki pa so ustvarjale distanco med besedilom in italijanskim bralcem. Po letu 1991 se prevajalci raje odločajo za prilagoditve prevodov italijanskemu bralnemu okusu, z manj elementi, ki so specifični za slovensko kulturo, zaradi česar dela v italijanščini zvenijo bolj naravno in se zato lažje in uspešneje vključijo v italijanski literarni prostor. Na uspeh promocije slovenskih avtorjev v Italiji so poleg ugodnejših političnih razmer, povečanega zanimanja za manjše kulture in prilagojenih prevajalskih strategij pomembne tudi teme, ki nagovarjajo italijansko občinstvo (Ožbot, 2011).

Jan (2001) pove, da so bile o Kosovelu v italijanščini objavljene razne študije, referati na različnih strokovnih srečanjih, omenjen je bil v knjižnih monografijah in osrednjih italijanskih dnevnikih z večjo naklado, prevodi posameznih pesmi so vključeni v antologije. Vendar so objave večinoma pripravili Slovenci ali italijanski ljubitelji slovenske književnosti iz obmejnega prostora, kar nakazuje na razmere na narodnostno mešanem območju, kjer se za svoj obstoj in kulturo bori slovenska

narodna manjšina. Dodaja, da je to eden izmed redkih slovenskih avtorjev, ki nagovori tudi italijanskega bralca, če se sreča z njim. Omeni tudi Javni kulturni polivalentni center iz Ronk (*Centro Culturale Pubblico Polivalente*), ki je kazal zanimanje za slovensko kulturo z različnimi akcijami, a s tega območja izginja. Najpomembnejša je ustanovitev Nagrade Srečka Kosovela, ki jo ta ustanova namenja prevodom proznih, lirskih ter mladinskih del iz slovenske književnosti v italijanščino. Prvi razpis je bil objavljen leta 1994 in se je nanj prijavilo štiriinpetdeset prevajalcev s prevodi petinšestdesetih slovenskih leposlovnih del. Do podelitve nagrade je prišlo šele marca 1996. leta, ko sta si prvo mesto za prevod poezije delili Jolka Milič in Daria Betocchi. V Trstu so Srečku Kosovelu postavili tudi spomenik (Jan, 2025).

3 O izbranih prevajalcih

Med prevajalci poezije Srečka Kosovela v italijanski jezik najbolj izstopa Jolka Milič (1926–2021). V Sežani rojena prevajalka, publicistka in pesnica se je od petdesetih let prejšnjega stoletja med drugim posvečala prevajanju poezije iz italijanščine v slovenščino in mnogih slovenskih avtorjev (Kosovel, Šalamun, Kocbek, Minatti, Kosmač, Kajuh, Zlobec itn.) v italijanski jezik ter se tako uveljavila kot prava ambasadorica slovenske literature v Italiji (Obrazi slovenskih pokrajin, n. d.). Leta 2023 je Slavistično društvo Trst-Gorica-Videm priredilo večer z naslovom Prizadevanje prevajalke Jolke Milič za uveljavitev Kosovelove poezije med Italijani, kjer so sodelovale Marija Pirjevec, Olga Lupinc in Darja Betocchi. Ob tej priložnosti je Novi glas objavil pismo Miličeve, ki je že bilo objavljeno v Književnih listih leta 1987, kjer navaja, kako težko je bilo prepričati italijanske kulturnike in založbe na Tržaškem, da bi izdali njene prevode Kosovela (Novi glas, 2023). Prva zbirka z naslovom *Poesie di velluto e Integrali*, pri kateri je s pomembnim deležem sodeloval tudi Pavle Merkù, je izšla med 1972 in 1974. In čeprav je bila prva izdaja polna napak, predstavlja pomemben mejnik pri predstavitvi Kosovela italijanskim bralcem. Jolka Milič je skozi desetletja svojega delovanja objavila več zbirk s Kosovelovimi poezijami, med njimi *Aspri ritmi / Ostri ritmi*, v kateri je bilo objavljeno kar 316 prevodov pesmi, med katerimi jih je bilo 93 prvič prevedenih in je ponovno izšla v dopolnjeni in popravljeni izdaji leta 2024 (Obrazi slovenskih pokrajin, n. d.)

Posebej zanimivo življenjsko zgodbo ima prevajalec Gino Brazzoduro (1925–1989), ki je bil iz mešane, slovensko-italijanske družine. Mati je bila Slovenka, iz vasi Studeno blizu Postojne, oče je bil visok italijanski mornariški častnik. Do mature je

Gino živel na Reki, počitnice pa je v otroštvu pogosto preživel pri materinih sorodnikih v Sloveniji in se tako zblížal s slovensko kulturo. Študij je med drugo svetovno vojno nadaljeval v Pisi in diplomiral iz fizike. Z leti je postal ugleden metalurški strokovnjak in ko je bil leta 1963 za daljše obdobje poklican v Trst, da bi sodeloval pri modernizaciji tržaške železarne, se je ponovno srečal s slovensko kulturo in jezikom, predvsem s slovensko glasbo, do katere je gojil posebna čustva. Med svojim bivanjem v Trstu je sodeloval z revijo *Most*, kjer je leta 1975 pričel objavljati eseje in prevajati iz slovenščine v italijanščino, saj je imel poleg tehnične izobrazbe tudi poglobljeno humanistično znanje. Kasneje je pisal za Primorska srečanja, Naše razglede, Sodobnosti, za reški reviji *Panorama* in *La Battana* ter videmsko revijo *Metodi e ricerche*, skoraj ničesar pa ni objavil v osrednji italijanski periodiki. Napisal je štiri avtorske pesniške zbirke in jih izdal v samozaložbi oziroma pri majhnih krajevnih založnikih. Njegova esejistična dela odsevajo bogat in prefinjen jezik, izražajo tudi osebna filozofska prepričanja ter poglede na mejo kot družbenopolitično, kulturnozgodovinsko in eksistencialno kategorijo. Srečko Kosovel je v njem zbudil posebno zanimanje in kmalu se je spoprijel s prevajanjem njegove poezije v italijanščino. V Primorskem slovenskem biografskem leksikonu lahko preberemo tudi, da se je prav na pobudo Jolke Milič začel bolj sistematično učiti slovenščine in po več letih pripravil obsežno zbirko Kosovelovih del v italijanščini *Fra il nulla e l'infinito* v dveh delih, ki vsebuje njegov spremni esej ter komentar poezij, a žal tudi nekaj prevajalskih spodrslijav (Slovenska biografija, n. d.).

Med vidnejše prevajalce Kosovela se uvršča tudi tržačanka Darja Betocchi. Rodila se je leta 1965 v dvojezični italijansko-slovenski družini. Je prevajalka in profesorica italijanske književnosti na slovenskem liceju v Trstu. Prevedla je številne pesniške zbirke in romane slovenskih in tržaških avtorjev, med drugim Cankarjevega Hlapca Jerneja v italijanski jezik, za katerega je prejela Lavrinovo diplomu, najvišje slovensko priznanje, ki ga podeljuje Društvo slovenskih književnih prevajalcev (Primorski dnevnik, 2020). Leta 2014 je pri tržaški založbi *Comunicarte* izšel njen prevod Kosovelovih poezij v zbirki *Tra Carso e caos. Pre/sentimenti*, ki vsebuje tudi prevod pesmi *V polnočni uri*, ki je menda prevajalka Jolka Milič ni prevedla in je bila za Betocchijevo menda pravo odkritje (Pungeršič, 2018). Zbirka vsebuje tudi njen predgovor, v katerem argumentira svoje prevajalske rešitve. V intervjuju, ki je bil objavljen leta 2019 za revijo *Bukla*, zgovorno priča o kulturni dvojnosti, ki jo je kot Tržačanka doživljala. Sprva jo je jemala kot konfliktno, z leti pa jo je sprejela kot nekaj pozitivnega, saj ji omogoča popoln vpogled v dva različna sveta. V tem

intervjuju poudarja, da so se z vstopom Slovenije v Evropsko unijo izboljšali odnosi med narodoma in s tem odnos do slovenske kulture. Betocchijeva omenja, da je zanimanje omejeno predvsem na Furlanijo – Julijsko krajino in da gre razloge za to iskati predvsem v založbah, ki izdajajo prevode slovenskih avtorjev, saj so manjše in lokalno omejene, zato nimajo sredstev za promocijo in distribucijo v širšem italijanskem okolju (Bukla, 2019).

Med vidnejšimi prevajalci Kosovela je tudi Miha Obit, rojen leta 1966 v nemškem Ludwigsburgu staršem, ki so se tja preselili iz Benečije. Deluje kot slovensko-italijanski pesnik, prevajalec in novinar. Je glavni urednik dvojezičnega časopisa *Novi Matajur*, ki je pomemben vir informacij za slovensko skupnost v Videmski pokrajini. Njegovo uredniško in prevajalsko delo pomembno prispeva k širjenju slovenske kulture in jezika v italijanskem prostoru ter omogoča dialog med obema narodnostnima skupnostnima. Je tudi zanimiv organizator kulturnega življenja, bil je predsednik čedajškega Kulturnega društva Ivan Trinko in osrednji organizator tradicionalnega srečanja pesnikov na Postaji Topolovo (Primorske novice, 2011). Kot avtor se je podpisal pod več pesniških zbirk, a se poleg lastnega ustvarjanja že več kot dvajset let posveča tudi literarnim prevodom iz slovenščine v italijanščino. Leta 1999 je izšel njegov prevod Kosovelovih otroških pesmi *Il ragazzino e il sole*. Leta 2017 je na pobudo tržaškega založnika *La Transalpina* pripravil nove prevode štiridesetih izbranih Kosovelovih pesmi, posvečenih Krasu in pesnikovi navezanosti na domače kraje (Primorski dnevnik, 2021). Prevodi so objavljeni v knjigi *Quel Carso Felice* (Tisti srečni Kras), kjer so se v naslovu zanimivo poigrali z besedami – *felice* kot Srečko. V intervjuju za TV Koper – Capodistria je ob izdaji novih prevodov Kosovela povedal, da se je odzval na prošnjo založnika, naj prevede nekaj pesmi, ki so sicer že bile prevedene, tudi zato, ker italijanski bralci premalo poznajo slovensko literaturo, predvsem pa tako pomembnega pesnika, kot je Srečko Kosovel (RTV, 2018). Zbirka je ponovno izšla leta 2020.

4 Primerjalna analiza prevodov

Prevajanje Kosovelove poezije zahteva posebno pozornost in prinaša vrsto težav, tako glede simbolike in metaforike, pa tudi melodičnosti in ritma. Pesmi se pogosto nanašajo na slovenski družbeni kontekst in pokrajino, ki sta lahko tujim bralcem neznana. Prevajalci so tako postavljeni pred precejšnji izziv, kako ohraniti metriko in zvok ter kako poiskati rešitve, ki ohranjajo čustveni in intelektualni izziv izvirnika. Primerjalna analiza se osredotoča na nekatere prevajalske rešitve, ki bi lahko vplivale

na interpretacijo pesmi v ciljnem jeziku, in nam kaže, kako različni prevajalci ne le prenašajo besede, ampak tudi po svoje interpretirajo in včasih preoblikujejo simbolično bogastvo izvirnika.

Preglednica 1: Ciklame

Izvirno delo Ciklame Ciklame dehtijo kakor tedaj, meseca srebrni sijaj se razliva v dolino. Pod belimi okni je tiho vse, mesec po srebrni cesti gre. Ciklame dehtijo same, same, same.	Milič (2011) Ciclamini Ciclamini fragranti come allora, l'argenteo chiarore della luna inonda la dolina. Sotto le bianche finestre silenzio assoluto, la luna s'inoltra per la strada d'argento. Ciclamini odorosi soli, soli, soli.	Brazzoduro (1989) I Ciclamini I ciclamini profumano come allora, l'argenteo chiaro di luna si spande nella dolina. È tutto silenzioso sotto la bianca finestra la luna va per strade d'argento. I ciclamini profumano soli, soli, soli.
	Betocchi (2014) Viole Le viole profumano come allora, la luna d'argento sfiora coi suoi raggi la dolina. Sotto bianche finestre il silenzio inonda la valle, la luna percorre l'argentea calle. Profumano le viole – sole, sole, sole.	Obit (2017) Ciclamini Profumano i ciclamini come allora, della luna il chiarore argentato si riversa sulla valle. Sotto le bianche finestre tutto è muto, la luna per strada argentata va. I ciclamini profumano soli, soli, soli.

Za primerjavo sta bili izbrani pesmi Ciklame in Slutnja, ki so ju prevedli zgoraj predstavljeni prevajalci v zadnjih treh desetletjih. Prevoda pesmi Gina Brazzodura sta izšla v zbirki *Fra il nulla e l'infinito* leta 1989, Jolka Milič je prevod pesmi Slutnja objavila v zbirki *Il mio canto / Moja pesem* leta 2002, in v zbirki *Aspri ritmi / Ostri ritmi*

(2011 in 2024), kjer je bil objavljen tudi prevod pesmi Ciklame, Darja Betocchi je prevoda objavila leta 2014, Miha Obič pa leta 2017.

Prevodi impresionistične pesmi *Ciklame* (gl. preglednico 1) razkrivajo različne pristope k poustvarjanju vzdušja in simbolike v izvirniku – od dobesednega prevajanja do prilagoditve jezika italijanski bralski kulturi. Kosovel je uporabil kratke verze in minimalističen, a izjemno sugestivni jezik, kjer nanizane podobe, impresije pokrajine razkrivajo pesnikovo razpoloženje. Najočitnejšo razliko v prevodih najdemo že v naslovu. Betocchijska se je, za razliko od Miličeve, Brazzodura in Običa, ki so ohranili prvotne značilnosti ciklam in jih prevedli kot *ciclamini*, odločila, da jih prevede kot *virole*. V predgovoru zbirki razloži svojo odločitev, da jih svobodno prevede kot *virole* z namenom ohraniti zvočni učinek in odmev rime, ki ga ima pesem (*Ciklame dehtijo/ same / same / same*), čeprav je ta rima v italijanščini nepopolna zaradi širokega »o« v *virole*, medtem kot je »o« v *sole* ozek (*Profumano/ le virole/ sole/ sole/ sole*). Svojo rešitev zagovarja tudi z dejstvom, da vijolice kot kraške cvetlice zagotavljajo dovoljšno mero zvestobe izvirniku in da je s to rešitvijo uspela ohraniti zvočni odmev rime, ki se ponovi štirikrat (Kosovel, 2014). Rešitev je vsekakor domiselna, a ta zamenjava motiva vendarle nekoliko preoblikuje vzdušje pesmi in bi lahko italijanskega bralca usmerila v drugačno doživljanje pesmi in interpretacijo, saj ciklame cvetijo jeseni, vijolice pa spomladi.

Pesem ima preprosto obliko, kjer ponavljanje (*same, same, same*), vizualni (*mesečina, bela okna*) in čutni (*vonj ciklam, tišina*) elementi ustvarjajo vzdušje osamljenosti in kontemplativne tišine, ki se razliva čez celo pesem. Vsi štirje prevajalci ohranijo ritem in strukturo, razhajanja se pojavijo pri izbiri besed. Čutni element, izražen z glagolom *dehtijo*, ki se v pesmi pojavi dvakrat, je v prevodih Brazzodura, Betocchijske in Običa preveden z glagolom *profumare* (sl. dišati), ki ohranja glagolsko obliko izvirnika, medtem kot se Miličeva odloči uporabiti dva pridevnika, in sicer *fragranti* (sl. dišeč) v prvi kitici ter *odorosi* (sl. dišeč, dehteč) v drugi. Izbrala je izraza, ki mogoče zvenita bolj inovativno in prefinjeno, a se zaradi izbire pridevniške oblike, ki deluje bolj introspektivno, rahlo oddalji od intenzivnejšega občutenja, ki ga ponuja glagol.

Očitne razlike se pokažejo tudi pri prevodu verzov *meseca/ srebrni sijaj/ se razliva/ v dolino*, kjer so Miličeva, Brazzoduro in Obič za prevod glagola *razlivati se* uporabili glagole, ki so pomensko blizu izvirniku. Milič: *l'argenteo chiarore/ della luna/ inonda/ la dolina* (inondare = preplaviti); Brazzoduro: *l'argenteo/ chiaro di luna/ si spande/ nella dolina* (spandersi = razlivati se); Obič: *della luna/ il chiarore argentato/ si riversa/ sulla valle*

(riversarsi = izlivati se), Betocchi: *la luna d'argento/ sfiora/ coi suoi raggi/ la dolina*. Slednji prevod je bolj slikovit, a spremeni zaznavo mesečine, saj ima glagol *sfiorare* (sl. dotakniti se) konotacijo nežnega dotika. Nakazuje pa na premišljeno rešitev, saj etimološko izhaja iz besede *fiore* (sl. cvet) in se navezuje na glavni motiv, čeprav te povezave v izvorni pesmi ni. Na tem mestu izstopa tudi prevod besede *dolina*, saj se v treh prevodih pojavi kot *dolina*, Obit pa se odloči, da jo prevede kot *valle*, ki je dobeseden prevod v italijanščino. Beseda *dolina* v italijanskem jeziku označuje tipičen pojav kraške doline oziroma vrtače. V italijanskem slovarju (Treccani, n. d.) lahko preberemo, da *dolina* izhaja iz slovenščine in se je zaradi raziskovanj kraške pokrajine, ki so sprva potekala prav na slovenskem Krasu, uveljavil kot tak tudi v italijanščini. Italijanski bralec, ki mu kraška pokrajina in slovenski jezik nista blizu, morda ne bi razumel pomena te besede. Zato lahko sklepamo, da se je Obit skušal s prevodom približati italijanskim bralcem. Prav tako je Darja Betocchi v verzih, ki sledijo, dodala besedo *valle* in omogočila boljše razumevanje pojma.

Naj izpostavimo še prevod verza *je tibo vse*. Miličeva ga prevede kot *silenzio assoluto* (sl. absolutna tišina), ki daje občutek popolne, skoraj dramatične tišine, medtem ko je Kosovelov izvirnik nekoliko bolj zadržan. Brazzoduro izbere *È tutto silenzioso* (sl. Vse je tiho), ki je dobesedni prevod in ne razlaga tišine kot nekaj absolutnega in dokončnega. Betocchi se odloči, da bo tišino povezala z opisom doline kot prostora, ki je preplavljen s spokojnostjo *il silenzio inonda la valle* (sl. tišina preplavi dolino). S tem dodatkom je tudi nekoliko spremenila samo strukturo in pomen, a je ohranila rimo, ki zaključí kitico in se pri ostalih prevodih izgubi. Hkrati pa je povzela motiv razlivanja po dolini, ki ga je v prejšnjem verzu spremenila. Obitova različica *tutto è muto* (sl. vse je nemo), tako kot Miličina, nakazuje absolutno tišino. Beseda *muto* (sl. nemo) deluje zelo sugestivno in bralca resnično potopi v občutek tišine, a prinaša tudi večjo mero dramatičnosti.

Tudi druga pesem z naslovom *Slutnja* (gl. preglednico 2) ima preprosto, nominalno strukturo. Pesnik naniza vtise zapuščene pokrajine, ki vzbujajo občutek nelagodja in tesnobe (*podrjaja, tema, tišina bolezni*), ki se skozi pesem stopnjuje (*senca na oknu, nepokoj, slutnja smrti*) in z enim samim glagolom (*nekdo gleda*) doseže dramatični vrhunec. Pregled prevodov razkrije, da so vsi štirje prevajalci večinoma ohranili kratke verze in nominalni, eliptični slog. Razlike se pokažejo pri izbiri besed, prva že v prevodu naslova. Miličeva je pojem slutnja prevedla kot *presentimento* (sl. slutnja), ki pomensko popolnoma ustreza slovenski besedi. Definicija samostalnika *presentimento*, ki ga ponuja italijanski slovar (Treccani, n. d.) označuje bolj ali manj temačen, nejasen

občutek, da se bo uresničilo nekaj slabega. Uporablja se npr. v kolokaciji *presentimento di morte* (slutnja smrti). Brazzoduro, Betocchi in Obit so se odločili za besedo *presagio* (sl. slutnja, prerokba, napoved), ki je sicer popolnoma ustrezen prevod, vendar ima rahlo drugačen poudarek in označuje neizbežno, skoraj preroško napoved prihodnosti, medtem ko *presentimento* izraža bolj čustveno, intimno pesnikovo doživljanje eksistencialne negotovosti in je morda ustrežnejši. Sicer je Betocchi vključila besedo *presentimenti* v naslov zbirke in porodi se vprašanje, zakaj je ni uporabila v prevodu pesmi.

Preglednica 2: Slutnja

Izvirno delo Slutnja Polja. Podrtija ob cesti. Tema. Tššina bolesi. V dalji okno svetlo. Kdo? Senca na njem. Nekdo gleda Za menoj, z menoj Nepokoj in slutnja smrti.	Milič (2002) Presentimento Campi. Una casa cadente sul ciglio della strada. Oscurità. Silenzio del dolore. Lontano, una finestra accesa. Chi? Un'ombra l'attraversa.	Brazzoduro (1989) Presagio Campi. Rovine lungo la strada. Buio. Desolato silenzio. In lontananza una finestra illuminata. Chi? Alla finestra un'ombra.
	Betocchi (2014) Presagio Campi. Strada e rovine. Buio. Silenzio che opprime. Una finestra s'accende lontano. Nel vano un'ombra. Chi? Qualcuno spia dietro di me, dentro di me Frenesia E presagio Di morte	Obit (2017) Presagio Campi. Una casa diroccata lungo la strada. Oscurità. Silenzio nel dolore. Lontano Una finestra s'illumina. Chi sarà? Un'ombra l'attraversa. Qualcuno guarda Alle mie spalle, al mio fianco l'inquietudine e un presagio di morte.

Odstopanja se kažejo tudi v prevodih Kosovelovih neposrednih podob, kot npr. *podrtija ob cesti*. Podrtija pomeni neugledno, razpadajočo stavbo in Miličeva se odloči, da jo prevede kot *una casa cadente sul ciglio della strada* (sl. propadajoča hiša ob robu ceste), ki se pomensko približa izvirniku, a zaradi daljše strukture izgubi neposrednost in udarnost izvirnika. Podobno se je odločil Obit, ki je verz prevedel kot *una casa diroccata lungo la strada* (sl. propadajoča hiša ob cesti), medtem ko sta Brazzoduro in Betocchi za prevod podrtije izbrala besedo *rovine* (sl. ruševine), ki je precej bolj dramatična, saj označuje nekaj dokončno uničenega in torej brezizhodnost situacije, hkrati pa ohranita jedrnatost izvirnika. Poglejmo, kako so se soočili še s prevodom besedne zveze *tišina bolesti*. Milič jo dobesedno prevede z besedno zvezo dveh samostalnikov *silenzio del dolore*, za podoben prevod se odloči Obit, ki pa uporabi drugačen predlog *silenzio nel dolore* (sl. tišina v bolesti) in tako nekoliko spremeni pomen. Brazzoduro frazo prevede s pridevnikom in samostalnikom *desolato silenzio*, ki pomensko sicer ustreza izvirniku (prid. *desolato* pomeni zapuščen oziroma žalosten, obupan), a izgubi večplastnost izvirnika. Betocchi verz prevede kot *silenzio che opprime* (sl. tišina, ki duši), torej uporabi glagol *opprimere* (sl. dušiti) in s tem doda močnejši čustveni naboj. Omenimo še prevode fraze *nekdo gleda*. Obit in Brazzoduro sta se odločila za dobeseden prevod *qualcuno guarda*, Miličeva je dodala osebni zaimek *qualcuno mi guarda* (sl. nekdo me gleda), ki ustvari intenzivnejšo, bolj dramatično izkušnjo tesnobe, Betocchijska pa se je odločila za glagol *spiare*, ki se pomensko oddalji od glagola gledati, saj pomeni *vohuniti, oprezati za nekom* in s tem odpre možnost drugačne interpretacije.

Pri vseh štirih prevajalcih se sicer pojavijo semantična odstopanja od izvirnikov, vendar so jih prevajalci utemeljili in vsekakor niso plod nepoznavanja obeh jezikov. Analiza razlik v prevodih vseh štirih prevajalcev ni pokazala pomanjkljive kompetentnosti, čeprav bi bilo težko reči, da gre v vseh obravnavanih primerih za zavestne odločitve, ki bi bile podrejene prevajalčevi interpretaciji pesnika (Jan, 2025).

5 Zaključek

Kosovelova poezija je nastajala v obdobju velikih napetosti med italijanskim in slovenskim narodom. Poleg tega je po prvi svetovni vojni kraške kraje pestilo hudo pomanjkanje, ki je še pospešilo izseljevanje. Zapletena družbeno-politična zgodovina je vplivala na Kosovelovo ustvarjanje, odražala pa se je tudi v prevajanju in objavljanju njegovih del v italijanskem jeziku. Pregled prevajalcev in obsežnejših

zbirk v italijanskem jeziku ter analiza različnih prevodov ponujata zanimiv vpogled na prevajalske strategije, ki odražajo čas, v katerem nastajajo.

Prevajanje poezije je vedno interpretacija – gre za iskanje ravnotežja med zvestobo izvirniku in prilagoditvijo ciljnemu jeziku. Kosovelova dela so bila prevedena v italijanščino večkrat, med najbolj zaslužne prevajalce njegovih del sodijo v prvi vrsti Jolka Milič, Gino Brazzoduro, Darja Betocchi in Miha Obič. Vsak prevod nudi nekoliko drugačno bralno izkušnjo in opaziti je mogoče, da sta novejša prevoda manj zvesta izvirniku in se poskušata bolj približati italijanskemu bralcu.

Sprejemanje Kosovelovih del v italijanskem prostoru, kljub njegovemu univerzalnemu jeziku, ni bilo brez težav in preprek, predvsem zaradi napetih odnosov med državama, ki pa so se s slovensko osamosvojitvijo in kasneje z evropsko integracijo precej omehčali. V zadnjih dveh desetletjih so se povečala prizadevanja za medkulturni dialog in s tem tudi uveljavljanje slovenskih avtorjev v italijanskem prostoru, čeprav je to še vedno precej lokalno omejeno na tržaško in goriško pokrajino. O dejstvu, da je Kosovel še vedno aktualen in priljubljen v omenjenem kulturno mešanem okolju, pričajo tudi novejši prevodi zamejskih prevajalcev, kot sta Darja Betocchi in Miha Obič. Razkrivajo, da so del širšega evropskega literarnega dialoga, ki poudarja povezanost med narodi.

Literatura

- Bukla. (2019). *Darja Betocchi, letošnja dobitnica Lavrinove diplome*. Pridobljeno, 15. 3. 2025 na <https://www.bukla.si/revija-bukla/darja-betocchi-letosnja-dobitnica-lavrinove-diplome.html>
- Jan, Z. (2001). *Cankar, Kosovel, Zlobec in Ljubka Šorli pri Italijanib. / Bibliografski dodatek: [slovenska književnost pri Italijanib po drugi svetovni vojni]*. Ljubljana: Rokus: Slavistično društvo Slovenije.
- Jan, Z. (2025), zasebna komunikacija.
- Kosovel, S. (1976). *Poesie e Integrali*. L'Asterisco; EST; = ZTT.
- Kosovel, S. (1972). *Poesie di velluto e Integrali*. L'Asterisco.
- Kosovel, S. in Spacal, L. (1980). *Kras = Carso = Karst*. Založništvo tržaškega tiska.
- Kosovel, S. (2017). *Quel Carso felice* (str. XVII, 89). Transalpina.
- Kosovel, S. (2014). *Tra Carso e caos: pre/sentimenti* (2a ristampa). Comunicarte.
- Kosovel, S. (2011). *Ostri ritmi = Aspri ritmi*. ZTT; = EST.
- Kosovel, S. (2024). *Ostri ritmi = Aspri ritmi*. ZTT; = EST.
- Kosovel, S. (2002). *Il mio canto = Moja pesem* (1a ed., Let. 2, str. 283). Il Ramo d'oro; Tržaška knjigarna; = Libreria triestina.
- Kosovel, S. (1999). *Il ragazzino e il sole*. Novi Matajur.
- Kosovel, S. (1989). *Fra il nulla e l'infinito*. Editoriale stampa triestina.
- Novi glas (2023). Jolka Milič je bila dobesedno zaljubljena v Srečka Kosovela in njegovo poezijo. Pridobljeno 15. 3. 2025 na <https://www.noviglas.eu/jolka-milic-je-bila-dobesedno-zaljubljena-v-srecka-kosovela-njegovo-poezijo/>.

- Obrazi slovenskih pokrajin. (n. d.). *Milič Jolka*. Pridobljeno 15. 3. 2025 na <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/milic-jolka/>.
- Ožbot, M. (2011). *Dwarfs in Giants' Lands: Some Observations on Translating Minor Literatures into High-Impact Cultures – The Case of Slovene Literature in Italy*. *Meta*, 56(3), 511–525.
- Pahor, B. (2008). *Srečko Kosovel: pričevalec zaznamovanega stoletja*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete (Kultura sožitja).
- Pirjevec, J. (2008). *Primorska in fašizem: zgodovinski vidiki*. Trst: Založba ZIT.
- Pizzi, K. (2012). *Literary Modernism in the Former Habsburg Empire: Literature and Politics in Central Europe*. New York: Palgrave Macmillan.
- Pizzi, K. (2013). *Triestine Literature between Slovenia and Italy: A Case of Missed Transculturalism*. *Primerjalna književnost*, 36(1), 145–153.
- Primorski dnevnik (2021). *Kosovelov nostalgичen občutek brepenjenja v italijanščini*. Pridobljeno, 15. 3. 2025 na <https://www.primorski.eu/trzaska/kosovelov-nostalgicen-obcutek-hrepenjenja-v-italijancini-LG844049>.
- Primorski dnevnik (2020). »Med prevajanjem se vselim v samo besedilo« Darja Betocchi, književna prevajalka. Pridobljeno 15. 3. 2025 na <https://www.primorski.eu/kultura/med-prevajanjem-se-vselim-v-samo-besedilo-KC523941>.
- Primorske novice (2011). Pismo iz Benečije: Čez namišljeno črto. Pridobljeno 15. 3. 2025 na <https://primorske.svet24.si/2011/02/10/pismo-iz-benecije-cez-namisljeno-crto>.
- Pungeršič, D. (2018). *Jolka Milič: O prevajanju in poeziji in še o marsičem (kramljanja)*. *Sodobnost* (1963), letnik 82, številka 4, str. 461–464.
- Rozman, Julija, Žigon, Tanja, Mezeg, Adriana (2023). *Slovenska književnost v nemškem, francoskem in italijanskem prevodu (1992–2021)*. *Ars et humanitas*, letnik 17, številka 1, str. 42–57.
- RTV (2018). *Michele Obit e la sua traduzione in italiano delle poesie che Kosovel ha dedicato al Carso*. Pridobljeno, 15. 3. 2025 na <https://365.rtvsl.si/arhiv/quarta-di-copertina/174565292>
- Slovenska biografija. (n. d.). *Brazzoduro, Gino*. Pridobljeno 4. 6. 2024 na <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1004610/>
- Šlenc, S. (2006). *Veliki slovensko-italijanski slovar = Grande dizionario sloveno italiano* (1. izd., str. XIV, 1539). DZS.
- Treccani (2025). Pridobljeno 15. 3. 2025 na <https://www.treccani.it/>.

SREČKO KOSOVEL: PREVODI POEZIJ V MADŽARSKI JEZIK

MLADEN PAVIČIĆ^{1,2}

¹ Univerza Loránd Eötvös, Filozofska fakulteta, Budimpešta, Madžarska
pavicic.mladen@btk.elte.hu

² Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Ljubljana, Slovenija
mladen.pavicic@ff.uni-lj.si

Po najdenem gradivu sodeč so Madžari Kosovela odkrili dokaj pozno. V času pred koncem 2. svetovne vojne v madžarski jezik ni bil preveden, njegova edina omemba pa je dolgo ostala v rokopisu. Po vojni so se mu najprej posvetili v Vojvodini, ki je pri posredovanju slovenske književnosti v madžarščino odigrala pomembno vlogo. Sledilo je obdobje plodnega sodelovanja med slovensko in madžarsko založbo, ki je med številnimi prevodi prineslo tudi izbor iz Kosovelove poezije, končalo pa se je s spremembo politične ureditve v obeh državah. V devetdesetih letih minulega stoletja je izšlo le malo prevodov slovenske književnosti v madžarski jezik, pri čemer Kosovel ni bil izjema. V novem tisočletju so se razmere začele spreminjati, največje pozornosti pa je bila Kosovelova poezija deležna ob stoletnici pesnikovega rojstva.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.3.2025.9](https://doi.org/10.18690/um.3.2025.9)

ISBN
978-961-299-058-9

Ključne besede:
Srečko Kosovel,
poezija,
madžarščina,
prevodi,
slovenščina

1 Uvod

Prispevek prinaša pregled sprejemanja Srečka Kosovela v madžarskem jeziku v literarnozgodovinskih pregledih slovenske književnosti in prevodih. Zaradi svojega nepopolnega obvladovanja madžarščine žal ne morem oceniti kakovosti prevodov ali primerjati prevodov iste pesmi. V svojem zapisu se posvečam obravnavanju Kosovela v literarnozgodovinskih pregledih slovenske književnosti, samostojnima knjižnima izdajama njegovih pesmi, antologijam, v katerih je predstavljen, zgoščenki in revialnim objavam. Upam, da bo zbrano gradivo pripomoglo k nadaljnjim poglobljenim raziskavam recepcije Kosovelovih del v madžarskem jeziku.

Prevode sem iskal s pomočjo slovenskega knjižničnega portala *Cobiss* ter s pomočjo Skupnega madžarskega državnega kataloga (Magyar Országos Közös Katalógus – mokka.hu), spletnega kataloga Državne Széchényijeve knjižnice (Országos Széchényi Könyvtár – <https://nektar2.oszk.hu/>) in spletnega kataloga Državne knjižnice za tuje jezike – <https://oik.oszk.hu/>). Slednji mi je bil v največjo pomoč.

2 Pregledi slovenske književnosti

Za začetek pogledjmo, kako je Kosovel predstavljen v pregledih slovenske književnosti, ki so dosegli v madžarskem jeziku. V prvih dveh, Krekovem (1891) in Prijateljevem (1911), ga iz razumljivih razlogov ni mogoče najti, saj se ob izidu prvega še ni rodil, ob izidu drugega pa je bil še otrok.

Žal je samo omenjen v tretjem, ki ga je napisal Avgust Pavel za svoja načrtovana predavanja na szegedski univerzi, v času 2. svetovne vojne poimenovani po Miklósu Horthyju (Pável, 1976, str. 53). Zgodovina nastanka tega pregleda slovenske književnosti je zanimiva. Spomladi leta 1941 je bil Pavel imenovan za privatnega docenta, ni pa jasno, ali je res predaval. Njegova predavanja so bila najavljena v urnikih od zimskega semestra študijskega leta 1941/42 do zimskega semestra študijskega leta 1943/44 (Tóth, 1976, str. 60–61), toda po mnenju Vilka Novaka teh predavanj zaradi vojnih razmer ni bilo (Novak, 1970, str. 305). Prepis rokopisa, ki si ga je mogoče ogledati v Pavlovi sobi sombotelske slavistike, je ob tridesetletnici njegove smrti izdala szegedska slavistika. Pri pisanju se je Pavel močno oprl na šolski učbenik Ivana Preglja in Franceta Tomšiča, v katerem je Kosovel prav tako samo omenjen (Pregelj in Tomšič, 1938, str. 151).

Večjo pozornost mu je leta 1963 posvetil vojvodinski Madžar Zoltán Csuka v pregledu književnosti jugoslovanskih narodov, in sicer v poglavju o obdobju med svetovnima vojnama. Slovenska književnost je po uvodnem delu, v katerem je najprej predstavljena prva generacija po moderni (Alojz Gradnik, Ivan Pregelj, France Bevk, Juš Kozak – 441–443), književnost ostalih piscev pa je razdeljena na podpoglavji Ekspresionizem in socialna poezija (*Expresszionizmus és szociális költészet*, 444–447) ter Pisatelji socialnega realizma (*A társadalmi realizmus írói*, 447–455). Kosovel je seveda predstavljen v prvem, poleg njega še Tone Seliškar, Mile Klopčič, Miran Jarc, Anton Vodnik in Edvard Kocbek. Kosovelu je namenjene dobre pol strani. Kratkemu življenjepisui sledi podatek o urejanju *Mladine*, izmed njegovih del so omenjeni *Umetnost in proletarec*, *Ekstaza smrti* in *Rdeči atom* (Csuka, 1963, str. 445). V bibliografiji najdemo samo eno slovensko literarnozgodovinsko delo, in sicer srbohrvaški prevod Janeževega pregleda slovenske književnosti (Janež, 1959).

Že tu bi omenil obširno antologijo *A szlovén irodalom keistükre* (Zrcalce slovenske književnosti, ki je izšla v veličastni zbirki »zrcalc« nacionalnih književnosti, uredil pa jo je Stanko Janež (1973). Te je tedaj največja madžarska založba Európa Könyvkiadó izdajala v letih 1965–1990 in k sodelovanju poleg najboljših prevajalcev iz danih jezikov pritegnila tudi odlične pesnike, ki so – pogosto s pomočjo filoloških prevodov – upesnjevali pesmi. Izbor za knjigo, ki obsega dela od ljudskega slovstva in Brižinskih spomenikov do generacije Daneta Zajca, Lojzeta Kovačiča in Dominika Smoleta, je naredil Stanko Janež, ki je napisal tudi literarnozgodovinske uvode k poglavjem in predstavil avtorje. Kosovel je uvrščen v poglavje o književnosti med svetovnima vojnama in omenjen že v uvodnem zapisu (Janež, 1973, str. 304), na poldrugi strani pa je obširneje predstavljen pred svojimi pesmimi (Janež, 1973, str. 377–378). Ta zapis o njem je obširnejši od zapisov v dosedanjih pregledih slovenske književnosti.

Omeniti moram samo še kratek, na internetu objavljen pregled slovenske književnosti, ki sva ga ob uvedbi bolonjskih študijskih programov na madžarskih univerzah v okviru pregledov slovanskih jezikov in zgodovin ter literarnih zgodovin *Szlovén civilizáció* pripravila z Istvánom Lukácssem. Tudi tu je Kosovel uvrščen v poglavje o književnosti med svetovnima vojnama, in sicer kot prvi pisec po pregledu splošnih značilnosti obdobja. Ker je bil prostor močno omejen, mu je posvečenih samo 16 vrstic (1696 znakov). Med pesmimi so posebej omenjene *Balada*, *Ekstaza smrti*, *Tragedija na oceanu* in *Smeš kralja Dade* (Lukács in Pavičič, 2006).

Ob tem pregledu literarnozgodovinskih zapisov o slovenski književnosti se znova jasno pokaže, kako zelo v madžarskem jeziku manjka obširen in temeljit pregled razvoja slovenske književnosti.

3 Samostojni knjižni izdaji

Kosovelova poezija je v madžarščini izšla v dveh knjigah. Prvo, *Ősz a Karsztokon* (Kraška jesen – Kosovel, 1984), je ob osemdesetletnici pesnikovega rojstva izdala tedaj največja madžarska založba Európa Könyvkiadó, ki je v sodelovanju s Pomursko založbo skrbela za vzajemno prevajanje slovenske in madžarske književnosti. To sodelovanje se je začelo leta 1964 (v knjigi najdemo opozorilo, da je izšla ob dvajsetletnici sodelovanja založb) in segalo do konca osemdesetih let dvajsetega stoletja (Zágorec in Csuka, 2015, str. 110–112). Izbor pesmi in spremna beseda sta delo Jožeta Hradila, pesmi pa so prevedli Judit Pór, Dezső Tandori in Sándor Weöres, vsi trije zelo cenjeni pesniki in prevajalci. Večino izbranih pesmi najdemo v zbirki *Pesmi*, ki je izšla leto pred tem (Kosovel, 1983).

Za drugo knjigo z naslovom *Éles ütemek* (Ostri ritmi) in podnaslovom *Konstruktivista versek* (Konstruktivistične pesmi) je pripravil izbor in prevode diplomant ljubljanske slovenistike in primerjalne književnosti Zsolt Lukács (Kosovel, 2007a). Pesmi v zbirki so razdeljene na poglavja, poimenovana po Kosovelovih zbirkah, z letnico nastanka oziroma izida v oklepaju, in sicer *Arany csónak* (Zlati čoln, 1925), *Versek* (Pesmi, 1927), *Integrálok* (Integrali, 1967) in *Ikarusz álma* (*Ikarjev sen*, 2004a). Prvi poglavji obsegata le nekaj pesmi, zadnje je nekoliko obsežnejše, glavnina knjige pa pripada tretjemu poglavju, *Integralom*.

4 Antologije

Leta 1963 je v Budimpešti izšla antologija jugoslovanskih pesnikov, za katero je izbor naredil budimpeški Srb Sztoján D. Vujicsics. V njej najdemo pesmi z ozemlja tedanje Jugoslavije od ljudskih do sodobnih – med slovenskimi so najnovejši Matej Bor, Jože Udovič in Karel Destovnik - Kajuh. Izmed Kosovelovih pesmi so v antologiji *Ballada* (Balada) in *Falu a karszton* (Kraška vas) v prevodu Zoltána Jékelya in Imreja Molnárja (Vujicsics, 1963, str. 441–442). Pesmi v zbirki niso razdeljene na poglavja, Kosovelovi pa najdemo med pesmimi slovenskih avtorjev, ki se začnejo s predstavniki moderne in nadaljujejo z Pavlom Golio in Miranom Jarcem, Kosovelu pa sledita Božo Vodušek in Mile Klopčič.

V letih 1965–67 je v Novem Sadu v dveh knjigah izšla antologija sodobne jugoslovanske poezije *Napjaink éneke* (Pesem naših dni) v izboru Károlya Ácsa. Vanjo so uvrščene pesmi iz obdobja od zadnjih mesecev 1. svetovne vojne do slovenske neoavantgarde šestdesetih let minulega stoletja – zbirka se konča s pesmimi Francija Zagoričnika, Nika Grafenauerja, Braca Rotarja, Iztoka Geistra - Plamna in Vladimirja Gajška. Razporejene so v poglavja, ki so naslovljena po eni izmed njih. Kosovelove najdemo v poglavju *A halál ekstázisa* (Ekstaza smrti; Ács, 1965, str. 125–153), in sicer *Hallom a partról* (Čujem z obali), *Karsztvidéki falu* (Kraška vas), *A szél* (Veter), *Fa a fűvény fölött* (Drevo nad obal), *Anyám vár* (Mati čaka), *Az élet rövid* (Kratko je življenje), *Tél küszöben* (Večer pred zimo), *Diófa* (Oreh) in *A halál ekstázisa* (Ekstaza smrti; 127–138). Večino pesmi je prevedel Ferenc Fehér, o katerem več malo pozneje, zadnji dve avtor izbora, *Kratko je življenje* pa István Domonkos. Vsi trije so vojvodinski madžarski pesniki in prevajalci.

Sledilo je že omenjeno *Zrcalce slovenske književnosti*. Izmed Kosovelovih pesmi so tu *Ballada* (Balada), *Vers* (Pesem – Slavček med trnjem), *Karszti falu* (Kraška vas), *Fák a völgyben* (Drevesa v dolini), *Nocturno* (Nokturno), *Sejtelem* (Slutnja), *Gyászlepel elé* (Predsmrtnica), *Utaztam* (Vozil sem se), *Tavaszi zenéje* (Godba pomladi), *Vörös atom I.* (Rdeči atom I), *Új korszak* (Novi dobi), *Dada király nevetése* (Smeh kralja Dade), *A halál ekstázisa* (Ekstaza smrti), *Tragédia az óceánon* (Tragedija na oceanu /odlomek/) in *Ó, hiszzen nincs is ...* (O, saj ni smrti; Janež, 1973, str. 379–389). Večino pesmi je prevedel Vojvodinec Kálmán Dudás, izjemi sta *Balada*, ponatis prevoda Zoltána Jékelya iz že omenjene zbirke jugoslovanskih pesnikov, in *Ekstaza smrti*, ponatis prevoda Károlya Ácsa iz novosadske zbirke.

Leta 1978 je v Novem Sadu ob tridesetletnici prevajalskega dela Ferenc Fehérja izšla zbirka njegovih prevodov z naslovom *A madár árnyéka* (Senca ptice). Vsebuje prevode pesmi iz poezije v Jugoslaviji živelih pesnikov vseh narodov in narodnosti, torej iz srbsčine, hrvaščine, slovenščine, makedonščine, slovaščine, romunščine, albanščine, rusinščine in italijanščine. Pesmi so v njej razporejene kronološko glede na datum avtorjevega rojstva. Med slovenskimi pesniki v njej najdemo Simona Jenka, Simona Gregorčiča, Antona Aškerca, Otona Župančiča, Iga Grudna, Mirana Jarca, Toneta Seliškarja, Antona Vodnika, Srečka Kosovela, Mileta Klopčiča, Boža Voduška, Jožeta Udoviča, Mateja Bora, Karla Destovnika Kajuha, Iva Minattija, Janeza Menarta, Kajetana Koviča in Franceta Forstneriča. Z izjemo pesmi *Este a Vörös-szírt alatt* (Večer pod rdečo sipino) najdemo tu iste prevode kot v *Pesmi naših*

dni (Fehér, 1978, str. 103–108). Fehér se je kot pesnik pojavljal tudi v slovenskem prostoru – njegove pesmi je prevedel Venó Taufer (Fehér, 1981).

V letih 2007–2010 je v štirih knjigah izšla dvojezična antologija slovenske književnosti, ki jo je izdala budimpeška slavistika. Njen namen je študentom olajšati dostop do prevodov slovenskih literarnih del, raztresenih v številnih knjigah in revijah, objaviti prevode (odlomkov) ključnih del slovenske književnosti, ki še niso bila prevedena v madžarščino in olajšati študentom branje izvirnikov in jim omogočiti njihovo primerjanje s prevodi. Uredili smo jo Marija Bajzek, István Lukács in Mladen Pavičić. Kosovelove *pesmi* Fenyő (Bori), *Dalunk* (Naš spev), *Ének a megalázottakról* (Pesem ponižanih), *Konsztruktivizmus 5* (Kons 5), *Dada király nevetése* (Smeh kralja Dade) in *Halál* (Smrt) so izšle v 2. delu antologije (Lukács in Pavičić, 2008, str. 142–153), prevodi pa so vzeti iz zbirke *Ősz a Karsztokon*.

Svojevrstna antologija je tudi v samozaložbi elektronsko izdana knjiga Suzane Guoth *Gondolatok csobogása* oziroma *Žuborenje misli*. Upokojena gimnazijska profesorica ruskega in nemškega jezika, ki se je rodila leta 1943 v Sombotelu na Madžarskem, otroštvo preživela v Puconcih in se pri šestnajstih preselila na Madžarsko (Zakladnica spominov, 2025), je v njej zbrala svoje prevode slovenske poezije od Prešerna do Minattija in Krakarja v madžarščino, prevode madžarske poezije v slovenščino, prekmurščino in ruščino ter lastne pesmi v madžarščini in slovenščini. Kosovel je očitno njen najljubši slovenski pesnik, saj je prav njegovih pesmi v knjigi največ: *Ballada* (Balada), *Álmodozás* (Premišljevanje), *Ősz* (Jesen – Droben dež rosi), *Magányos mezőn* (V samotnem polju) in *A lejtőn álló kicsi házikó* (Hišica, ki je pod klancem; Guoth, 2023, str. 36–41).

5 Zgoščanka

Svojevrstna antologija sodobne slovenske poezije je tudi zgoščanka *Az éjszaka virágai* (Rože noči), ki vsebuje pesmi Srečka Kosovela, Daneta Zajca, Edvarda Kocbeka, Gregorja Strniše, Svetlane Makarovič in Tomaža Šalamuna, ki jih je prevedel Zsolt Lukács, v interpretaciji igralcev Tímea Vertig in Pétra Dóczyja ob spremljavi glasbe Kálmána Szennaija, dodana pa je knjižica s pesmimi v izvirniku in prevodu. Izmed Kosovelovih pesmi so tu *Mottó* (Moto), *Az én dalom* (Moja pesem), *Szemünket* (Naše oči), *Rímek* (Rime), *Gyötrelemek* (Muke), *Éles ütemek* (Ostri ritmi) in *Kons. 5*. V knjižici najdemo tudi spremno besedo izpod peresa Endreja Kukkorelyja, cenjenega pesnika, ki je leta 1992 prejel vileniški kristal (Lukács, 2009).

6 Revialne objave

Poglejmo za konec še revialne objave Kosovelove poezije.

Najstarejše prevode Kosovelove poezije v madžarščino mi je uspelo najti v novosadski reviji *Híd*, njihov avtor pa je Ferenc Fehér. Gre za pesmi *Fa a fűveny fölött* (Drevo nad obal), *A szél* (Veter) in *Tél küszöben* (Večer pred zimo). Najdemo jih tudi v že omenjeni novosadski antologiji *Napjaink éneke*, ki je izšla devet let pozneje (Ács, 1965, str. 130, 129, 134). Zanimivo je, da je v reviji Kosovelovo ime zapisano v skladu z madžarskim pravopisom, torej Szrecsko Koszovel (Kosovel, 1956).

Devet let pozneje je v tej reviji izšel blok *Háború előtt szövéen líra* (Predvojna slovenska lirika). V njem najdemo pesmi Alojza Gradnika, Srečka Kosovela, Pavla Golie, Mileta Klopčiča, Boža Voduška, Iga Grudna, Mirana Jarca in Anton Vodnika. Izmed Kosovelovih pesmi so tu *Karsztvidéki falu* (Kraška vas I), *Az élet rövid* (Kratko je življenje), *Tél küszöben* (Večer pred zimo), *Diófa* (Oreh) in *A halál ekstázisa* (Ekstaza smrti), prva in tretja v prevodu Ferenc Fehérja, druga Istvána Domonkosa, ostali dve pa je prevedel Károly Ács (Kosovel, 1965a). Gre za izbor iz prevodov, objavljenih istega leta v antologiji *Napjaink éneke* (Ács, 1965, str. 125–153). Razlika med objavami prevodov *Večera pred zimo*: leta 1956 je nič zapisano z veliko, leta 1965 pa v reviji in antologiji z malo začetnico, torej *Semmi* in *semmi* (Kosovel, 1956, str. 605; Kosovel, 1965a, str. 760; Ács, 1965, str. 134). Tako je ta beseda zapisana tudi v antologiji. Preveril sem, kako je zapisana v treh slovenskih izdajah Kosovela, in v vseh našel veliko začetnico (Kosovel, 1927, str. 58; Kosovel, 1964, str. 297; Kosovel, 2013, str. 322).

Istega leta je tudi tedaj osnovana novosadska revija *Új Symposion* objavila nekaj pesmi iz te antologije, med njimi Kosovelovo *Ekstaza smrti* (*A halál ekstázisa*) v prevodu Károlya Ácsa (Kosovel, 1965b, str. 12).

Leta 1965 je izšel še en prevod Kosovelove pesmi, in sicer v sombotelski reviji *Életünk* (Naše življenje) *Sonce ima krono* z naslovom *A nap lángszín koronát bord* (Kosovel, 1965c). Kosovelovo ime je spet zapisano v skladu z madžarskim pravopisom, tokrat kot Szrecsko Koszovela. Zanimivo je prevajalčevo ime – Győző Ferencz. Tako je namreč ime cenjenemu sodobnemu pesniku, prevajalcu in literarnemu zgodovinarju, ki pa je bil v času izida tega prevoda star 11 let. Gre seveda za njegovega soimenjaka, leta 1937 rojenega novinarja in prevajalca (zlasti iz ruskega

jezika), ki je deloval v Zalaegerszegu – to mi je uspelo ugotoviti s pomočjo korespondence s pesnikom Győzőm Ferenczem in interneta.

Leta 1992 je szegedska revija *Tiszatáj* (Potisje) v rubriki *Most – Punte – Híd* objavila obširen slovenski blok, ki ga je pripravila Judit Reiman in je v letu po osamosvojitvi poleg leposlovja (Srečko Kosovel, Ivan Cankar, Slavko Grum, Edvard Kocbek, Lojze Kovačič, Drago Jančar, Dane Zajc, Milan Dekleva, Tomaž Šalamun, Aleš Debeljak, Fabjan Hafner, Alojz Ihan, Jani Virk, Milan Jesih, Milan Kleč) vseboval tudi odlomke iz Prunkove *Nove slovenske samozvesti*, *Slovenskega avtoportreta* Alenke Puhar in *Misli o slovenskem človeku* Antona Trstenjaka. V bloku najdemo Kosovelovi pesmi *Fekete falak* (Črni zidovi) in *Szaggatott ritmusok* (Ostri ritmi), pod prevod pa se je podpisal pesnik in prevajalec István Bella, ki je prevajal s pomočjo filoloških prevodov sestavljalke bloka. (Kosovel, 1992, str. 51–52).

Stoletnica Kosovelove smrti je prinesla tri revialne objave njegovih pesmi. Szegedska revija *Fosszília*, ki se posveča književnosti, umetnosti in filozofiji, je v prevodu Zsolta Lukácsa objavila pesmi iz *Ikarjevega sna* (Kosovel, 2004a), in sicer *KONS: M (Jácinta)* (*KONS: M /Jacinta/*), *Poéta élet* (Poetsko življenje), *Kons 4516* (*Kons št. 4516*), *Magányos út* (Pot po samoti), *Számadás* (Proračun), *Hé, zöld papagáj* (Hej, zeleni papagaj), *3 (Haldoklik a szlovén dal)* (3 /Slovenska pesem umira/) in *A szifiliszes kapitány* (Sifilitični kapetan; Kosovel, 2004b). Poleg Kosovela najdemo v številki še pesmi Primoža Čučnika v prevodu Rolanda Orcsika in zapis Slavója Žižka.

Književnosti, umetnosti in družbeni kritičnosti namenjena budimpeški revija *Ezredvég* (Konec tisočletja), ki izhaja od leta 1991, je istega leta objavila Kosovelove pesmi *Ballada* (Balada), *Új korszak* (Kons: Novi dobi), *Fülemile rebben* (Pesem – Slavček med trnjem), *Karszti falu* (Kraška vas), *Notturmo* (Nokturno) in *Dada király nevetése* (Smeh kralja Dade). Gre za ponovne objave starih prevodov – Jékelyev prevod *Balade* je natisnjen že v antologijah jugoslovanske lirike in *Zrcalcu*, ostali prevodi so delo Kálmána Dudása in so bili prav tako natisnjeni v *Zrcalcu* (Vujicsics, 1963, str. 441; Janež, 1973, str. 379, 385–386, 379–380, 380, 381, 386; Kosovel, 2004c). Zanimivo je, da sta v reviji spremenjena naslova dveh pesmi: *Pesem – Slavček med trnjem* je v antologiji naslovljen kot *Pesem (Vers)*, *Nokturno* pa je v *Zrcalcu* zapisan kot *Nocturno* (Janež, 1973, str. 379–380, 381–382).

Poeziji posvečena budimpeška revija *Parnasszus* je istega leta objavila blok *Mai szlovén költők – Lukács Zsolt fordításai*, ki vsebuje Kosovelove, Kocbekove in Šalamunove pesmi. V njem so Kosovelove pesmi *Rímek* (Rime), *Az én dalom* (Moja pesem), *Kons. kons. kons.* (Kons. kons. kons.), *Heringek* (Slaniki) in *Halálos bódulat* (Smrtni opoj; Kosovel, 2004d).

Leto pozneje je revija *Zempléni Múzsá*, ki izhaja v Sárospataku, objavila Lukácsseve prevode pesmi Tomaža Šalamuna, Edvarda Kocbeka, Srečka Kosovela, Aleša Debeljaka in Daneta Zajca. Kosovelova pesem je tu samo ena, *Szemünkét* (Naše oči; Kosovel, 2005, str. 57).

Zsolt Lukács je svoje prevode Kosovela objavil še v reviji *Magyar Műhely*. Izbor je poimenoval *Integrálok* (Integrali) in napovedal izid zbirke *Éles ütemek*, ki bo vsebovala te in druge Kosovelove pesmi. V izboru najdemo *X. sz. ének* (Pesem št. X), *Kons: Tigris* (Kons Tiger je skočil na krotilca), *Kons: 4* (Kons: 4), *Ej, hej* (Ej, hej /Balkanska federacija/), *Zsandárok* (Žandarji), *Kons (Kimerült európai ember)* (Kons /Truden evropski človek/), *Ljubljana alszik* (Ljubljana spi), *Kons: Transzformátor* (Kons /Transformator/), *Arany cigaretták* (Zlate cigarete) in *Negatív totál* (Negativni total; Kosovel, 2007b).

Lendavčan Albert Halász je ob devetdesetletnici Kosovelove smrti prevedel pesmi *Maszkok könnyei* (Solze mask), *Ballada* (Balada) in *Kék paripák* (Modri konji) ter jih objavil v zalaegerszeški reviji *Pannon Tükör* (Kosovel, 2016).

Svoj prevod *Balade* je Halász leto pozneje objavil v dvojezični lendavski reviji *Lindua* poleg slovenskega izvirnika in svoje Kosovelu posvečene pesmi, ki je prav tako natisnjena v obeh jezikih pod naslovoma *Balada o pesmi – S. K. -u* in *Ballada a versről S. K.-nak* (Kosovel, 2017).

7 Zaključek

Srečko Kosovel je madžarskim bralcem dolgo ostal neznan, prvi pa so ga opazili vojvodinski Madžari, ki so pri posredovanju slovenske književnosti v madžarski jezik odigrali pomembno vlogo. V času intenzivnega sodelovanja madžarske in slovenske založbe je bilo v obe smeri prevedenih precej knjig, knjižni prevod Kosovela izpod peres odličnih pesnikov in prevajalcev pa je izšel ob osemdesetletnici pesnikovega rojstva. Družbenopolitične spremembe na prelomu zadnjih dveh desetletij

dvajsetega stoletja so na madžarsko založništvo slabo vplivale, kar se je poznalo tudi pri prevodih slovenske književnosti. Madžarsko založništvo je v novem tisočletju dobilo nov zalet, kar je vplivalo tudi na naraščajoče število prevodov slovenske književnosti. Kosovelove pesmi so bile v madžarskih revijah deležne največje pozornosti ob stoletnici pesnikovega rojstva, prevodi pa izhajajo tudi po njej. Kosovel je torej tudi za madžarske prevajalce, urednike in bralce pesnik, ki ostaja aktualen. Zanimivo bo videti, kaj nam bo prihodnje leto prinesla stoletnica njegove smrti.

V prispevku sem skušal predvsem narediti evidenco Kosovelove recepcije v madžarskem jeziku. Upam, da bom z njo spodbudil kolege, da se lotijo njenega nadaljnjega preučevanja. Zanimiva bi utegnili biti primerjava različnih prevodov njegovih pesmi, npr. Balade in Kraške vasi, ki sta prevedeni kar štirikrat.

Literatura

- Ács, K. (1965). *Napjaink éneke I.* Forum Könyvkiadó.
 COBISS – Kooperativni online bibliografski sistem in servisi.
<https://plus.cobiss.net/cobiss/si/sl/bib/search/advanced?db=cobib> (dostop 5. 5. 2025)
- Csuka, Z. (1963). *A jugoszláv népek irodalmának története.* Gondolat Kiadó.
- Fehér, F. (1978). *A madár árnyéka.* Forum Könyvkiadó.
- Fehér, F. (1981). *Do pasu v zemlji.* Državna založba Slovenije.
- Guoth, S. (2023). *Gondolatok csobogása = Žuborenje misli.* <https://mek.oszk.hu/25200/25249/>.
- Janež, S. (1959). *Istorija slovenačke književnosti.* Veselin Masleša.
- Janež, S. (1973). *A szlovén irodalom kistükre.* Európa Könyvkiadó.
- Kosovel, S. (1927). *Pesmi.* Odbor za izdajo pesmi Srečka Kosovela.
- Kosovel, S. (1956). Versek. *Híd XX 1956, 8/9*, 604–605.
- Kosovel, S. (1964). *Zbrano delo. Prva knjiga. Pesmi.* Državna založba Slovenije.
- Kosovel, S. (1965a). Srečko Kosovel. *Híd XXIX 1965, 6*, 759–763.
- Kosovel, S. (1965b). A modern jugoszláv költők antológiája I. kötetéből. *Új Symposion I 1965, 5*, 12.
- Kosovel, S. (1965c). Szrecsko Koszovela. *Életünk III 1965, 2*, 49–50.
- Kosovel, S. (1983). *Pesmi.* Cankarjeva založba.
- Kosovel, S. (1984). *Ősz a Karsztokon.* Európa Könyvkiadó.
- Kosovel, S. (1992). Srečko Kosovel. *Tiszatáj XLVI 1992, 10*, 51–52.
- Kosovel, S. (2004a). *Ikarjev sen.* Mladinska knjiga.
- Kosovel, S. (2004b). Srečko Kosovel versei. *Fosszília V 2004, 1*, 47–51.
- Kosovel, S. (2004c). Versek. *Ezredvég XIV 2004, 10*, 61–63.
- Kosovel, S. (2004d). Srečko Kosovel. *Parnasszus X 2004, 4*, 135–137.
- Kosovel, S. (2005). Szemünket. *Zemlén Múzsá V 2005, 2 (18)*, 57.
- Kosovel, S. (2007a). *Éles ütemek.* Magyar Napló.
- Kosovel, S. (2007b). Integrálok. *Magyar Műhely XLVI 2007, 141/142*, 32–41.
- Kosovel, S. (2013). *Zbrane pesmi.* Študentska založba
- Kosovel, S. (2016). Srečko Kosovel. *Pannon Tükör XXI 2016, 2*, 32.
- Kosovel, S. (2017). Srečko Kosovel. *Lindua XI 2017, 19*, 57.
- Krek, G. (1891). A szlovén irodalom. V *Az Osztrák-Magyar Monarchia irásban és képmén. Karinthia és Krajna.* (str. 435–454). Budapest: A Magyar Királyi Államnyomda kiadása.

- Lukács, I. in Pavičić, M. (2006). *A szlovén irodalom története*.
<https://gpeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Szlavisztika/79Luk%E1cs/szloven-irodalom.htm>.
- Lukács, I. in Pavičić, M. (2008). *Szlovén irodalmi antológia II*. ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszék.
- Lukács, Z. (2009). *Az éjszaka virágai = Rože noči*. R&D-Art Bt.
- Magyar Országos Közös Katalógus. <https://mokka.hu> (dostop 5. 5. 2025)
- Nemzeti Könyvtár Atfőgő Információs Rendszere. <https://nektar2.oszk.hu/> (dostop 5. 5. 2025)
- Novak, V. (1970). Življenje in delo Avgusta Pavla. *Razprave. Razred za filološke in literarne vede – Slovenska akademija znanosti in umetnosti VII 1970*, 293–341.
- Országos Idegennyelvű Könyvtár. <https://oik.oszk.hu/> (dostop 5. 5. 2025)
- Pável, Á. (1976). *A szlovén irodalom vázlatos áttekintése*. József Attila Tudományegyetem Orosz Nyelvi és Irodalmi Tanszék.
- Pregelj, I. in Tomšič, F. (1938). *Slovstvena zgodovina Slovencev, Hrvatov in Srbov*. Jugoslovanska knjigarna. Prijatelj, I. (1911). A szlovének irodalma. V G. Heinrich (ur.), *Egyetemes Irodalomtörténet. Negyedik kötet. Ural–Altajiak és Szlávok* (643–652). Franklin-Társulat.
- Tóth H., I. (1976). Pável Ágost. V *Pável Ágoston: A szlovén irodalom vázlatos áttekintése* (str. 54–62). Szeged: József Attila Tudományegyetem Orosz Nyelvi és Irodalmi Tanszék.
- Vujicsics, S. (1963). *Jugoszláv költők antológiája*. Móra Ferenc Könyvkiadó.
- Zágorec Csuka, J. (2015). *A magyar–szlovén és a szlovén–magyar irodalmi kapcsolatok tükröződése a fordítási irodalomban*. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület.
- Zakladnica spominov. *Suzana Guoth*. <https://zakladnिकासpominov-scnr.si/suzana-guoth/>.

KOSOVELOVA

POEZIJA V MAKEDONŠČINI

NAMITA SUBIOTTO

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Ljubljana, Slovenija
namita.subiotto@ff.uni-lj.si

V prispevku je predstavljena kronologija objav makedonskih prevodov poezije Srečka Kosovela v literarnih revijah, antologijah slovenske poezije ter samostojnih knjigah *Temni borje* iz leta 1986 ter *Nilomelanholija* iz leta 2003. Večina prevodov je nastala v drugi polovici 20. stoletja, najobsežnejši samostojni knjižni izbor pa je izšel tik pred pesnikovo stoletnico rojstva. Kosovela so v makedonščino prevajali književni prevajalci in pesniki, ki so študirali primerjalno književnost ali jugoslovanske književnosti: Srbo Ivanovski (1928–2014), Gane Todorovski (1929–2010), Aleksandar Popovski (1932–2023), Bistrica Mirkulovska (1930–2024), Eftim Kletnikov (1946) in Nikola Gelevski (Pandalf Vulkanski, 1964). Približno dvajset (od skupno 132) pesmi je izšlo v dveh ali več različnih prevodih, »Balada (*V jesenski tibi čas*)« pa kar v petih. Drugi del prispevka se osredotoča na primerjavo prevodov te pesmi v makedonščino oziroma prikaz nekaterih prevajalskih rešitev štirih prevajalcev.

DOI

[https://doi.org/
10.18690/um.3.2025.10](https://doi.org/10.18690/um.3.2025.10)

ISBN

978-961-299-058-9

Ključne besede:

književni prevod,
prevajanje poezije,
Srečko Kosovel,
slovensko-makedonski
književni stiki,
makedonski književni
prevajalci

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

1 Uvod

Medsebojno prevajanje slovenske in makedonske poezije se je vzpostavilo po drugi svetovni vojni v okviru skupne države (najprej Federativne ljudske republike Jugoslavije, od leta 1963 Socialistične federativne republike Jugoslavije) in se razmahnilo zlasti v prvih desetletjih, ko je SFRJ vodila kulturno politiko t. i. medrepubliškega sodelovanja. Leta 1948 je Blaže Koneski, najpomembnejši makedonski filolog 20. stoletja in pesnik, po katerem se danes imenuje Filološka fakulteta Univerze sv. Cirila in Metoda v Skopju, prevedel tri Župančičeve pesmi (»Veš, poet, svoj dolg«, »Pregnanci«, »Pregnancu«) za 12. številko revije *Nov den*. Številka je bila posvečena Župančičevi sedemdesetletnici in pospremljena z esejem Frana Petreta, ki je takrat (med letoma 1946 in 1949) predaval na Filozofski fakulteti novo ustanovljene univerze v Skopju in k proučevanju in prevajanju slovenske književnosti privabil svoje študente, med katerimi je bil tudi njegov naslednik Aleksandar Spasov. To je bil prvi objavljeni makedonski prevod slovenske poezije, istega leta pa je Petre objavil tudi antologijo *Makedonska poezija*, ki jo je opremil s pregledno literarnozgodovinsko študijo, pesmi pa so (na njegov predlog) prevedli uveljavljeni slovenski pesniki: Oton Župančič, Mile Klopčič, Igo Gruden, Jože Udovič, Lili Novy, Fran Albreht, Bogomil Fatur in Cene Vipotnik. Živahno medsebojno prevajanje poezije je trajalo do sredine osemdesetih let prejšnjega stoletja, s tem da je bilo knjižnih izdaj makedonskih prevodov slovenske poezije (27 knjig) več kot slovenskih prevodov makedonske poezije (17 knjig). Po makedonski in slovenski osamosvojitvi je produkcija medsebojnega prevajanja skorajda zamrla (med letoma 1991 in 2000 je izšla le po ena knjiga), po letu 2000 pa se je spet povečala.¹

V to dinamiko je vpeto tudi prevajanje Kosovelove poezije.

2 Kronologija objav makedonskih prevodov poezije Srečka Kosovela

14. marca 1954 je v makedonski reviji *Razgledi* (revija za umetnost, kulturo, znanost in družbena vprašanja) izšel esejistični prispevek Aleksandra Spasova o Srečku Kosovelu ter pesmi »Starka za vasjo«² in »Predsmrtnica« v prevodu pesnika Srba Ivanovskega, kar je prvi objavljeni makedonski prevod Kosovelove poezije (Spasov,

¹ Povzeto po Subiotto in Bobnar, 2023, str. 792–793.

² Navajam samo slovenske naslove pesmi, kot so zapisani v *Zbranih pesmih*, Kosovel 2013.

1986, str. 30). Spasov, nekdanji Petretov študent, je bil takrat predavatelj makedonske in slovenske književnosti na Filozofski fakulteti Univerze v Skopju. Prispevek je izšel ob petdesetletnici Kosovelovega rojstva, v njem pa Spasov citira tudi pesem »Balada (*V jesenski tibi čas*)« v slovenskem izvirniku, vendar v cirilici.

Leto zatem je Ivanovski v 1–2 št. revije *Sovremenost* objavil še prevod pesmi »Veter (*Veter se je ustavil pred vrati*)« (Kosovel, 1955, str. 46). Pesem je objavljena v prispevku »Od slovenečkata poezija«, v katerem je v opombi na str. 46 pojasnjeno, da so v njem pesmi iz knjižnega izbora slovenske poezije v redakciji in prevodu Ganeta Todorovskega in Srba Ivanovskega, ki je tik pred izidom. Izbor, v katerega sta prevajalca in urednika uvrstila dvaintrideset pesnikov in ga naslovila *Slovenečki poeti: stibotvoren zbornik*, je izšel leta 1956 pri založbi Kočo Racin v kar 2000 izvodih. Uvaja ga literarnozgodovinska spremna študija Janka Kosa, vanj pa so ob navedenih uvrščene še štiri Kosovelove pesmi, in sicer »Balada (*V jesenski tibi čas*)« in »Pesem s Krasa« v prevodu Ivanovskega ter »Drevo nad obal« in »Pesem (*Slavček med trnjem*)« v prevodu Todorovskega.

Leta 1959 je v 4. št. revije *Sovremenost* v prispevku »Od jugoslovenskata revolucionarna poezija« na str. 340–341 objavljen prevod Kosovelove pesmi »Razočaranje«, vendar brez navedbe prevajalca. Prispevek napoveduje izid antologije *Jugoslovenska revolucionarna poezija*, ki sta jo pripravljala Mak Dizdar in Aco Šopov. Izšla je istega leta v Skopju, vanjo sta poleg »Razočaranja« uvrščeni še dve Kosovelovi pesmi, in sicer »Godba pomladi« in »Ekstaza smrti«, vendar so vse tri objavljene (le) v slovenščini.³

Leta 1969 so v prvi številki iste revije na str. 55–62 v prispevku, naslovljenem »Dvanaeset pesni« izšle pesmi »Balada (*V jesenski tibi čas*)«⁴, »Pesem (*Slavček med trnjem*)«, »Temni bori«, »Veter (*Veter se je ustavil pred vrati*)«, »Mati čaka«, »Slutnja«, »Ne, jaz nočem še umreti«, »Glej, saj ne moreš več«, »Labodja pesem«, »Ekstaza smrti«, »Predsmrtnica« in IX. del pesmi »Tragedija na oceanu« v izboru, prevodu in s spremnim zapisom Aleksandra Popovskega.

³ Dizdar je pripravil izbor iz srbohrvaške in slovenske poezije, Šopov pa iz makedonske. Pesmi štirinapetdestih avtorjev so objavljene samo v izvirnikih.

⁴ Podčrtani so naslovi pesmi, ki so jih predtem objavili že drugi prevajalci.

Popovski je prevod preostalih delov pesmi »Tragedija na oceanu« objavil leta 1972 v 1–2. št. revije *Razvitok* na str. 1–6, dodal pa je še prevode pesmi »Jesen«, »Padati« (*O zatajeno poslanstvo človeka*), »O, saj ni smrti«, »Želja po smrti«, »Sonet (*Ena je groza, ta groza je biti*)«, »Truden, ubit« in »Konec« (Mojsieva-Guševa, 1997, str. 193, Banar, 2005, str. 65–66).

Zanimivo je, da je prav istega leta izšla tudi antologija slovenske poezije z naslovom *Slovenečka poezija*, ki sta jo sestavila profesorja slovenske književnosti Boris Paternu in Aleksandar Spasov. Paternu je napisal tudi spremno besedo, v kateri je orisal razvoj in tipološko mrežo slovenske poezije od Vodnika do Šalamuna. Antologija vsebuje pesmi štiridesetih pesnikov, med katerimi so naslednje Kosovelove pesmi v prevodu Bistrice Mirkulovske, ki je bila takrat lektorica slovenskega jezika na Filozofski fakulteti Univerze v Skopju⁵: »Veter (*Veter se je ustavil pred vrati*)«, »Nokturno«, »Sonet (*Ena je groza, ta groza je biti*)«, »Ekstaza smrti« in VIII. del »Tragedije na oceanu«.

Mirkulovska je tudi prevajalka prvega Kosovelovega knjižnega izbora v makedonščini, ki je izšel ob šestdesetletnici pesnikove smrti. Izbor trinajstih pesmi z naslovom *Temni borje* je pripravil Aleksandar Spasov. V dvostranski spremni besedi je strnil pesnikovo biografijo in v nekaj povedih orisal njegovo poetiko (izpostavil je impresionistično, ekspresionistično in konstruktivistično fazo)⁶ ter zapisal, da je Kosovel resnično subtilen intimistični lirik, obenem pa tudi pesnik izrazito socialno-proletarskega upora (Spasov, 1986, str. 29–30). V izbor, ki ga Spasov v spremni besedi ne utemeljuje, so uvrščene naslednje pesmi: »Balada (*V jesenski tihi čas*)«, »Bori«, »Temni bori«, »Vas za bori«, »Kraška vas«, »Slutnjak«, »Predsmrtnica«, »Rdeči atom«, »Ekstaza smrti«, »Tragedija na oceanu«, »Konec«; »Kons: Novi dobi« in »Smeh kralja Dade«.

⁵ Za Bistrico Mirkulovsko je bila slovenščina materni jezik. Rodila se je v Skopju domoljubnima slovenskima staršema, ime pa je dobila po Ilirski Bistrici, očetovem rojstnem kraju. Po diplomu iz makedonskega jezika in jugoslovanskih književnosti je najprej poučevala na eni osnovnih šol. Ker je odlično obvladala tako makedonski kot slovenski jezik ter se začela ukvarjati s prevajanjem slovenskih klasikov, se je na pobudo svojega profesorja Blažeta Koneskega v štud. letu 1959/60 na Filozofski fakulteti Univerze v Skopju zaposlila kot lektorica za slovenski jezik in se vpisala na magistrski študij s področja makedonistike. Koneski je bil tudi pobudnik in mentor njenega magistrskega dela z naslovom *Jazčinite problemi vo poetskiot prevod od makedonski na slovenečki jazčik i od slovenečki na makedonski jazčik* (Mirkulovska, 2020, str. 294).

Več o življenju in delu Mirkulovske v Poklar 2011.

⁶ Spasov je zapisal (1986, str. 29–30), da se Kosovel v svoji prvi, impresionistični fazi nasloni na tradicijo slovenske moderne, posebej na poezijo Josipa Murna. Takrat so nastale Kosovelove pesmi o Krasu, pejsažih in prebivalcih te značilne slovenske pokrajine ter pesmi, v katerih je slutiti bližino smrti. Po drugi, ekspresionistični fazi se Kosovel usmeri h konstruktivizmu.

Leta 2003 oziroma eno leto pred stoletnico Kosovelovega rojstva je izšel še drugi, precej obsežnejši knjižni izbor z naslovom *Nihilomelanholija*. Pripravil in prevedel ga je Eftim Kletnikov. V spremni besedi je orisal Kosovelovo poetiko, pri čemer se je v nekaterih ugotovitvah oprl na spremno študijo Matevža Kosa »Kako brati Kosovela« iz *Izbranih pesmi*. Kletnikov je v svoj izbor uvrstil kar sto štirinajst Kosovelovih pesmi, ki jih je razvrstil v cikle, naslovljene po pesmih, ki jih uvajajo. Ker je v slovenskih knjižnicah na voljo le en čitalniški izvod tega izbora, navajam vse naslove, kot si sledijo v knjigi: »**Jutro na Krasu**«, »Kraška jesen«, »**Pesem (*Slavček med trnjem*)**«, »**Balada (*V jesenski tibi čas*)**«, »Pesem (*Mnogo besed je, mnogo besed*)«, »Premišljevanje«, »Večerja«, »Oktober (*Zlato oblaki žarijo, žarijo*)«, »Jutro na gori«, »**Po srebrni mesečini**«, »Skozi pokrajine«, »Avgust«, »V polnočni uri«, »Jesensko premišljevanje«, »Topli in jasni«, »Nocoj smo«, »**Vas za bori**«, »Potovanje«, »Ciklame«, »Slavčki«, »In če sem samo vetru brat«, »**Drevo nad obal**«, »Vozil sem se«, »Pesem (*Sedim in pišem*)«, »Na grobu«, »Tvoj glas je mil«, »V zeleni Indiji«, »Tiha misel zablestela«, »**O, saj ni smrti**«, »Majhen plašč«, »**Nokturno**«, »**Predsmrtnica**«, »**Slutnja**«, »Jesenski zrak«, »Psalm«, »Sonet smrti«, »**Želja po smrti**«, »Sam«, »Čuj, raz drevo«, »**Veter (*Veter se je ustavil pred vrati*)**«, »Smrt«, »Žene s polja«, »Impresija (*Burja je odprla okno*)«, »**Truden, ubiti**«, »Klic po samoti«, »Kdor ne zna«, »Sopotniku«, »Pogovor z Neznanim«, »Kdo ve za zvezd določbe tajne (*Bog blagoslovi*)«, »Na tečaju mrtvih«, »Jadro«, »Joj, kako dolgo je še do večera«, »Noč pred okni«, »Jesenska pesem«, »Blizu polnoči«, »Naše oči«, »Otožje«, »**Labodja pesem**«, »Praznота predpomladi«, »Nocoj sem sam«, »Nad sivimi strehami«, »Pesem (*Temni blesk gladine*)«, »**Nihilomelanholija**«, »Pesem iz kaosa«, »Ura žalosti«, »Opolnoči (*Delo se je pogreznilo v temo*)«, »Destrukcije«, »Rime«, »Kaj se vznemirjate?«, »**Tragedija na oceanu**«, »Integrali«, »Kons X«, »Evakuacija duha«, »Sonce se smeje«, »Naša srca so trudna življenja«, »Ostri ritmi«, »Prostituirana kultura«, »KONS (Premalo gibanja je v meni)«, »Jesen (Zeleni venec zmrzuje)«, »Evropa umira«, »**Ekstaza smrti**«, »Negativni total«, »**Ecce homo**«, »Eno besedo«, »Opolnoči (*Kaj plakaš, ti dobri človek*)«, »Črni zidovi«, »O vi, ki ste vse«, »Pesem o preobrazbi sveta v SVET«, »Umiranje«, »Ne veruj«, »Izmučenost«, »Veliko moraš pretrpeti«, »Večer pred zimo«, »**Konec**«, »Moja pesem«, »Rdeča raketa«, »**Starka za vasjo**«, »**Smeš kralja Dade**«, »Cirkus Kludsky«, »To ni pesem, brat«, »Pesem št. 1«, »Kons (*Truden evropski človek*)«, »Odprto«, »Jaz vidim tvojo pot«, »**Padati (*O zatajeno poslanstvo človeka*)**«, »Pristan«, »Graditelj«, »Kdo strmi v moje sanje«, »Zbrani«, »Trudni od dela«, »Nad norišnico«.

Leta 2006 je v okviru projekta Revija v reviji, v katerem sta sodelovali slovenska revija *Apokalipsa* in makedonski *Naše pismo* in *Blesok* (spletna revija), v mojem prevodu v makedonščino⁷ izšel esej Marije Mitrović »Fantastika v delu Srečka Kosovela« (Mitrović, 2006), ki vključuje tudi pesmi »Moj črni tintnik«, »Evakuacija duha«, »Tiha misel zablestela«, »Nedelja na vasi«, »Naše oči« in »Nočna arabeska« ter posamezne verze ali odlomke iz približno dvajsetih drugih pesmi.

Januarja 2017 in novembra 2018 je glavni in odgovorni urednik elektronske revije *Okno* (<https://okno.mk/>) Nikola Gelevski objavil kratek zapis o Kosovelu in svoje⁸ prevode manifesta »Mehanikom!« ter pesmi »Dobro pleme«, »Pred kapitulacijami (*Poslednje obhajilo*)«, »Odprite muzeje!«, »Nad norišnico«, »Ej, hej«, 1. 8. 2025 pa še prevod pesmi »Pred kapitulacijami (*Iz ranjenih gora Balkana*)«.

Leta 2025 je posthumno izšla monografija Bistrice Mirkulovske *Angelot od Kurbinovo i drugi stihovi*, v kateri sta tudi prevoda dveh Kosovelovih pesmi: »Mati čaka«, ob kateri je v opombi zapisala, da je naredila več prevodov te pesmi, pričujoči prevod pa je nastal ob 14. obletnici materine smrti, 8. 5. 2022 (Mirkulovska, 2025, str. 50), in »Balada (V jesenski tibi čas)«.

Zbrani podatki kažejo, da je v makedonščini od leta 1954 do 2025 izšlo približno 130 Kosovelovih pesmi. Vsi prevajalci Kosovelove poezije v makedonščino⁹ so (bili) pesniki in vsi so študirali na Filozofski fakulteti Univerze v Skopju (ki se je leta 1974 preoblikovala v dve fakulteti: Filozofsko in Filološko). Srbo Ivanovski (1928–2014), Gane Todorovski (1929–2010), Bistrice Mirkulovska (1930–2024) in Eftim Kletnikov (1946) so študirali jugoslovanske književnosti, Aleksandar Popovski (1932–2023) in Nikola Gelevski (Pandalf Vulkanski, 1964) pa primerjalno književnost. Zanimivo je, da je Popovski študiral primerjalno književnost tudi na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Todorovski in Mirkulovska sta bila tudi univerzitetna predavatelja, ostali pa novinarji in uredniki na področju literature in kulture.

⁷ Pri prevajanju mi je pomagal pesnik, prevajalec in urednik Igor Isakovski.

⁸ Prevajalec je zapisan le z začetnima črkama psevdonima Pandalf Vulkanski).

⁹ Razen pri prevodih pesmi, ki so del eseja M. Mitrović.

3 Makedonski prevodi pesmi »Balada (V jesenski tihi čas)«

Kot smo videli, je Kosovelovo poezijo v makedonščino prevajalo več prevajalcev. Približno dvajset pesmi je izšlo v dveh ali več različnih prevodih, »Balada (V jesenski tihi čas)« pa kar v petih. Najprej je prevod objavil Srbo Ivanovski v antologiji *Slovenečki poeti: stihotvoren zbornik* (Ivanovski in Todorovski, 1956, str. 91), nato Aleksandar Popovski v reviji *Sovremenost* (Kosovel, 1969, str. 60), nato Bistrica Mirkulovska v prvem samostojnem knjižnem izboru *Temni borje* (Kosovel, 1986, str. 11), v drugem, *Nibolomelanbolija*, pa Eftim Kletnikov (Kosovel, 2003, str. 36). V posthumno izdani monografiji Mirkulovske *Angelot od Kurbinovo i drugi stihovi* je še en prevod »Balade«, ki mu sledita dve avtoričini pesmi (haiku in tanka) in zapis, da sta nastali pod močnim vplivom Kosovelove pesmi 28. 5. 2024 (Mirkulovska, 2025, str. 119).

Naslov pesmi je pričakovano enak v vseh navedenih prevodih, saj gre za (mednarodno) vrstno oznako lirske pesmi, že v prvi kitici pa opazimo različne prevodne rešitve:¹⁰

izvirnik: »V jesenski tihi čas / prileti brinjevka / na Kras.« (Kosovel, 2013, str. 18);

Ivanovski: »В есенски тиок час / трнарче слета / над Крас.« (Ivanovski in Todorovski, 1956, str. 91);

Popovski: »В есенски тивок час / дроздалец долета / на Крас.« (Kosovel, 1969, str. 60);

Mirkulovska (a): »Во тивок есенски час / трнарка долета / на Крас.« (Kosovel, 1986, str. 11);

Kletnikov: »В тих есенски миг / долетува дроздалец / на Крас.« (Kosovel, 2003, str. 36);

Mirkulovska (b): »Во есенски тивок час / долетало тркарче / на Крас.« (Mirkulovska, 2025, str. 119).

¹⁰ Pri analizi prevodov sem se opirala na Newmark 2000.

Rima *čas* – *Kras* je prisotna v vseh prevodih, razen pri Kletnikovu, ki jo kompenzira s prestavitvijo v prvi verz (tih – mig), vendar pa beseda *čas* v makedonščini označuje uro ali trenutek. Zanimiv je prevod glagola *prileti*, ki je v izvirniku v dovršnem sedanjiku. Čar ugotavlja, da dovršni glagol *prileti* učinkuje »zlasti po semantični plati: prileti = se prikaže, pride na prizorišče; prileti = konec leta, letanja. Tako ta glagol uvaja sporočilo, obenem se skriva v njem zametek nadaljnega dramatičnega razvoja« (Čar, 1972, str. 174–175). V makedonščini se lahko sedanjik tvori samo iz nedovršnih glagolov, v tem primeru *doletuva*, kar v prevodu uporabi le Kletnikov, medtem ko so se ostali prevajalci odločili za aorist (določni dovršni preteklik): *sleta*, *doleta*, ali perfekt (nedoločni preteklik): *doletalo*.

Kako pa so se prevajalci spopadli s samostalnikom *brinjevka*?

Neža Zajc v uredniškem predgovoru k izdaji zbranih Kosovelovih pesmi ugotavlja, da je pogoj za poglobljeno razumevanje njegove poetike doumetje nezamenljivosti besed v njegovih pesmih, ki se jih je pesnik neprestano posluževal, ker so mu omogočale izraziti svetlobno-zvočno spreminjanje kraške prirode in lastnega občutenja (Zajc, 2013, str. 12). Ena takih besed je gotovo *brinjevka* oziroma *brinovka* iz »Balade«, ki je, tako Ocvirk v komentarjih k *Zbranemu delu* iz 1964 (v Čar, 1972, str. 174), imela globlji, simbolični pomen, saj naj bi Kosovel začutil sorodnost med temi pticami in usodo svojega ljudstva ter svojo usodo, ko je opazoval, kako so po okupaciji Primorja po prvi svetovni vojni v njegov kraj v pozni jeseni prihajali italijanski lovci in jih streljali. Ocvirk v komentarjih omeni tudi to, da je urednik prve izdaje *Zbranega dela*¹¹ v skladu s slovenskim pravopisom spremenil *brinjevko* v *brinovko*, nato pa se je povrnil h Kosovelovemu zapisu, najprej zato, ker tako govorijo na Krasu, drugič zato, ker je Kosovel »ljubil mehke, melodiozne besede in je dosledno pisal 'brinjevka', kar je v skladu tudi z njegovim stilom« (prav tam, str. 173).

Ekvivalentni izraz za *brinjevko*, *Turdus pilaris*, je v makedonščini *livadski kos*, kar pa je že besedna zveza in ne zveni »mehko in melodiozno« kot v izvirniku. Prevajalci so se odločili za naslednje ustreznice: *trnarče*: lat. *Carduelis carduelis*, kar je slovensko lišček; *drozdalec*: lat. *Turdus philomelos*, v slovenščini *drozg*; ter *trkarče* in *trnarka*, ki ju ni v slovarju makedonskega knjižnega jezika, iz česar sklepam, da gre najbrž za

¹¹ V citatu sicer ni zapisano, a najbrž je mišljeno *Zbrano delo* v Ocvirkovi redakciji iz leta 1946.

narečna izraza. Če upoštevamo spol samostalnika¹² in zvočno podobo besede, se zdi, da se izvirniku najbolj približa različica *trnarka*.

V drugi kitici se prevajalske rešitve še bolj razlikujejo:

izvirnik: »Na polju / že nikogar več ni, / le ona /preko gmajne / leti. / In samo lovec / ji sledi ...«;

Ivanovski: »Во полето / ни песни, ниту свет, / само / пушти нејзиниот / лет.
/ И ја следи ловец / тих и блед.«;

Popovski: »Во полето / веќе никого нема, / тој само / преку голетот / кренал.
/ На нишан ловец / го зема...«;

Mirkulovska (a): »Ширината / пуста е веќе сега / а таа / над ледината / лета. / И само ловецот / ја следи, клета...«;

Kletnikov: »Во полето / веќе никого нема, / само тој / над пасиштето / лета. / А ловецот / само го мерка.«;

Mirkulovska (b): »Низ полето / стипено сето - / само / тркарчето / лета - / за еден / ловција мета.«.

Čar opozarja na krepko i-jevsko rimo in trdi, da gotovo ni naključje, da je pesnik izbral same take sedanjiške oblike, ki so končniško poudarjene, in sicer na samoglasniku i (Čar, 1972, str. 175). V makedonščini sicer obstajajo glagoli, ki imajo v tretji osebi ednine sedanjika končnico i, a v tem primeru je tak samo glagol *slediti*: *sledi*. Poleg tega naglasni sistem v makedonščini ne pozna naglaševanja besed na zadnjem zlogu, razen ko gre za tujke, pa še to le pri samostalnikih. Ivanovski je to težavo rešil tako, da je uporabil enozložne besede, ki se rimajo (*svet, let, bled*), zaradi česar pa se je nekoliko oddaljil od pomena (v drugi verz je npr. dodal samostalnik *pesem*: *Na polju / (ni) ne pesmi niti ljudi*), poleg tega rima ne seže v naslednjo kitico, kot v izvirniku. Ostali prevajalci so se odločili za rimo dvozložnih besed s samoglasnikoma e in a, a tudi pri njih se rima ne prenese v naslednjo kitico.

¹² Samostalnika *trnarče* in *trkarče* sta srednjega spola, s končnico -če pa lahko tvorimo pomanjševalnico ali ljubkovalnico.

Pomensko se je od izvirnika glede besedišča najmanj odmaknil Kletnikov, razen s premikom členka *samo* v naslednji verz, saj tako lahko razumemo, da lovec brinjevko *samo* opazuje, nič drugega, ne pa, da ji sledi *samo* lovec, nihče drug. Popovski in Mirkulovska (b) sta uporabila leksem *tarča* (da lovec meri v ptico).

Pri tretji kitici se osredotočimo samo na zadnji verz, v katerem se glagol *obležati* v dovršnem sedanjiku ponovi:

izvirnik: »Strel v tišino; / droben curek krvi; / brinjevka / obleži, obleži.«;

Ivanovski: »Истрел в тивок час; / крв од рана дробна; / птицата / ја плени смртта кобна.«

Popovski: »Истрел во тишината; / лежи под самиот врв / дроздалецот; капе / тенка струјка крв.«

Mirkulovska (a): »Истрел во тишината; / дробна шурка крвава; / трнчарката / лежи без подвижба.«

Kletnikov: »Истрел во тишината; / тенка шурка крв; / дроздалецот / е струполен, струполен.«

Mirkulovska (b): »Истрел... тишина... / тенка шурка крвава... / Тркарчето застрелано... / неподвижно... неподвижно...«

Čar ugotavlja, da glagol *obleži* zaradi dovršnega vida po eni strani poudarja dokončnost dejanja, obenem pa se povezuje z glagoloma *leti* in *sledi* iz prejšnje kitice (ki sta prav tako v dovršnem sedanjiku), izpostavi tudi stilogenost njegove ponovitve: »Glagol *obleži* je pesnik ponovil, s čimer ga je stilno močno zaznamoval, zlasti pa njegovo dvoplastnost: obleži pomeni, prvič, konec nekega stanja, smrt — in, drugič, novo stanje, ne-stanje.« (Čar, 1972, str. 174). Za ponovitev glagola v zadnjem verzu se je odločil le Kletnikov, vendar je uporabil drug glagol in v trpniku: (*drozdalecot*) *e strupolen, strupolen*, torej (*drozg je*) *strmoglarljen*. Mirkulovska se v kasnejši različici (b) prav tako odloči za ponovitev, vendar tudi sama uporabi trpnik oziroma deležnik: (*trkarčeto*) *nepodvižno*, torej *nepremično*, izpusti pa pomožni glagol. Mirkulovska v prvi različici (a) in Ivanovski uporabita glagol *ležati*, vendar brez podvojitve, ki ga, da bi ohranila rimo, prestavita na drugo mesto (*leži pod samim vrhom*;

leži brez premikanja). Tudi Ivanovski obdrži rimo (*drobna – kobna*), njegov prevod zadnjih dveh verzov pa je precej svoboden: *ptico premaga smrt usodna*.

4 Sklep

Dinamika prevajanja Kosovelove poezije v makedonščino sovпада s kulturno in izobraževalno politiko v Makedoniji po drugi svetovni vojni v okviru jugoslovanske federacije in po izstopu iz nje. Prva objava Kosovelove pesmi v makedonščini (v reviji *Razgledi* l. 1954) ter objavi obeh knjižnih izborov (*Temni borje* iz l. 1986 in *Nihilomelanholija* iz l. 2003) sovpadajo z obletnico pesnikovega rojstva ali smrti. K umestitvi Kosovelove poezije v makedonski kulturni prostor v dvajsetem stoletju so pomembno prispevali univerzitetni profesorji in raziskovalci (Paternu, J. Kos, Spasov, Todorovski, Mirkulovska). Avtorja makedonskih knjižnih izborov Kosovelove poezije (Spasov in Kletnikov) v spremnih besedah svojih izborov ne argumentirata, tudi podatkov o prevajalskih strategijah objavljenih pesmi in o tem, ali so prevodi nastali neposredno iz izvirnikov, nisem zasledila.

Prevajalci Kosovelove poezije v makedonščino so (bili) pesniki in njihovi prevodi kažejo, da so se zavedali zvočne podobe Kosovelovih pesmi in se ji skušali kar najbolj približati. Analiza prevodov »Balade« je pokazala nekaj primerov, kako so se s tem izzivom spopadli štirje prevajalci, saj makedonščina ne pozna naglaševanja na zadnjem zlogu, ki je v tej pesmi stilno zaznamovano. Posebej zanimivi so bili tudi različni prevodi leksema *brinjenka* in prevajalske rešitve za stilno zaznamovano podvojitve glagola *obležati* v zadnjem verzu. Izpostavila sem le nekaj primerov prevodov močnejše stilno zaznamovanih elementov Kosovelove pesmi, a če pogledamo vsakega od analiziranih prevodov v celoti, lahko sklenemo, da vsi stremijo k čimbolj zvestemu prenosu zvena in pomena, nekoliko se poruši le ritem na koncu Kletnikovega prevoda, saj v zadnjem verzu umanjka rima (*ker – strupolen*).

Literatura

- Banar, S. (2005). *Slovenekata književnost na makedonski jazik*. Iris. [Банар, С. (2005). *Словенекката книжевност на македонски јазик*. Струга: Ирис.]
- Čar, J. (1972). Kosovelova balada o brinovki. *Jezik in slostvo*, 17(6), 173–178. URN:NBN:SI:doc-BQKQSDHY from <http://www.dlib.si>
- Ivanovski, S. in Todorovski, G. (ur.) (1956). *Slovenekski poeti: stihotvoren zbornik*. Kočo Racin. Prev. Ivanovski, S.; Todorovski, G. [Ивановски, С.; Тодоровски, Г. (ур.) (1956). *Словенекски поети: стихотворен зборник*. Скопје: Кочо Рацин. Прев. Ивановски, С.; Тодоровски, Г.]

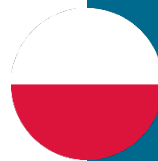
- Kosovel, S. (1954). Starica zad seloto; Predsmrtna. *Razgledi*, 6, 14. 3. 1954, 8. Prev. Ivanovski, S. [Косовел, С. (1954). Старица зад селото; Предсмртна. *Разгледу*, 6, 14. 3. 1954, 8. Прев. Ивановски, С.]
- Kosovel, S. (1955). Veter. *Sovremenost*, 1-2, 49. Prev. Ivanovski, S. [Косовел, С. (1955). Ветер. *Современост*, 1-2, 49. Прев. Ивановски, С.]
- Kosovel, S. (1959). Razočaranost. *Sovremenost*, 4, 340-341. [Косовел, С. (1959). Разочараност. *Современост*, 4, 340-341.]
- Kosovel, S. (1969). Dvanaeset pesni. *Sovremenost*, 1, 55-62. prev. Popovski, A. [Косовел, С. (1969). Дванаесет песни. *Современост*, 1, 55-62. Прев. Поповски, А.]
- Kosovel, S. (1972). Esen; Paĝam, O ja nema smrtta; Pretsmrtna želba; Edno e strašno; Umoren, skršen; Tragedija na okeanot (II-VIII); Kraj. *Razvitok*, 1-2, 1-6. Prev. Popovski, A. [Косовел, С. (1972). Есен; Паѓам, О ја нема смртта; Претсмртна желба; Едно е страшно; Уморен, скршен; Трагедија на океанот (II-VIII); Крај. *Развиток*, 1-2, 1-6. Прев. Поповски, А.]
- Kosovel, S. (1986). *Temni borje*. Ogledalo. Prev. Mirkulovska, B. [Косовел, С. (1986). *Темни борје*. Скопје: Огледало. Прев. Миркуловска, Б.]
- Kosovel, S. (2003). *Nihilomelanolija*. Menora. Prev. Kletnikov, E. [Косовел, С. (2003). *Нихиломелансолија*. Скопје: Менора. Прев. Клетников, Е.]
- Kosovel, S. (2013). *Zbrane pesmi*. Zajc, N. (ur). Študentska založba.
- Kosovel, S. (2018). Ej, hej; Nad ludnicata; Otvorete gi muzeite!; Pred kapitulacijata; Dobro pleme; Na mehaničarite!; Pred kapitulaciite. *Okno.mk*. Prev. Vulkanski, P. <https://okno.mk/avtor/36410> [Косовел, С. (2018). Еј, хеј; Над лудницата; Отворете ги музеите!; Пред капитулацијата; Добро племе; На механичарите!; Пред капитулациите. *Окно.мк*. Прев. Вулкански, П. <https://okno.mk/avtor/36410>]
- Mirkulovska, B. (2020). *Premostuvanja*. Akademski pečat. [Миркуловска, Б. (2020). *Премостувања*. Скопје: Академски печат.]
- Mirkulovska, B. (2025). *Angelot od Kurbinovo i drugi stihovi*. M. Ančevski. [Миркуловска, Б. (2025). *Ангелот од Курбиново и други стихови*. Скопје: М. Анчевски.]
- Mitrovič, M. (2006). Fantastikata vo deloto na Srečko Kosovel. *Naše pismo*, 62, 53-63. Prev. Subioto, N. [Митровиќ, М. (2006). Фантастиката во делото на Среќко Косовел. *Наше писмо*, 62, 53-63. Прев. Субиото, Н.]
- Mojsieva-Guševa, J. (1997). Prilog kon bibliografijata na makedonsko-slovenečkite kniževni vrski vo periodot 1945-1988 godina. *Spektar*, 29, 171-199. [Мојсиева-Гушева, Ј. (1997). Прилог кон библиографијата на македонско-словенечките книжевни врски во периодот 1945-1988 година. *Спектар*, 29, 171-199.]
- Newmark, P. (2000). Kritika prevoda. *Učbenik prevajanja*. Ljubljana: Krtina. 287-299.
- Paternu, B. in Spasov, A. (ur.) (1972). *Slovenečka poezija*. Msla. Prev. Ivanovski, S. et al. [Патерну, Б.; Спасов, А. (ур.) (1972). *Словенечка поезија*. Скопје: Мисла. Прев. С. Ивановски, С. et al.]
- Poklar, T. (2011). *Jezik ostane v duši: portret Bistrice Kranjec Mirklovske*. Društvo za krajevno zgodovino in kulturo.
- Spasov, A. (1986). Pogovor. Kosovel, S. *Temni borje*. Ogledalo. Prev. Mirkulovska, B., 29-30. [Спасов, А. (1986). Поговор. Косовел, С. *Темни борје*. Скопје: Огледало. Прев. Миркуловска, Б. 29-30.]
- Subioto, N. in Bobnar, B. (2023). Literarnoprevodne izmenjave z makedonščino. V N. Kocijančič-Pokorn (ur.) *Zgodovina slovenskega literarnega prevoda II : slovenska literatura v dialogu s tujino* (791-803). Založba Univerze, Cankarjeva založba.
- Zajc, N. (2013). Rokopisna zapuščina pesmi Srečka Kosovela. *Zbrane pesmi*. Študentska založba, 6-13.

PREVODI KOSOVELOVE POEZIJE NA POLJSKEM

MONIKA GAWLAK

Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Humanistyczny, Sosnowiec, Polska
monika.gawlak@us.edu.pl

Članek analizira knjižne prevode poezije Srečka Kosovela na Poljskem. Predstavi tri ključne faze: prve prevode Mariana Piechala iz antologije iz leta 1973, ki so Kosovelovo poezijo predstavili predvsem skozi impresionistični in ekspresionistični filter; izbor Katarine Šalamun-Biedrzycke iz antologije iz leta 1995, osredinjen na njene »epifanične« vidike; ter najobsežnejšo, samostojno zbirko Kalejdoskop (2012) v prevodu Karoline Bucke Kustec, s katero je poljskim bralcem končno postala dostopna tudi celovita in avantgardna plat Kosovelovega opusa. Članek poudarja pomen prevajalčevih makroizbir in mikroizbir, ki vplivajo na oblikovanje podobe avtorja v tuji kulturi. Analiza pokaže, da novejši prevodi bolje zajamejo Kosovelovo kompleksnost, inovativnost ter etično in družbeno angažiranost, pri čemer sledijo izvirnikovemu ritmu in pomenskim niansam. S tem Kosovel stopa pred poljske bralce v najširšem izboru doslej in kot sodoben, univerzalen pesnik, ki odpira temeljna vprašanja človeškega obstoja.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.3.2025.11](https://doi.org/10.18690/um.3.2025.11)

ISBN
978-961-299-058-9

Ključne besede:

Srečko Kosovel,
poezija,
poljščina,
prevodi,
slovenščina

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

1 Fenomen Kosovelove ustvarjalnosti

Srečko Kosovel je nedvomno najvidnejši predstavnik slovenske zgodovinske avantgarde. Njegovo delo (in ne le poezijo) odlikujejo inovativen umetniški odnos do obstoječe stvarnosti, kompleksnost, družbena angažiranost, celostno pojmovanje človeka v neločljivem odnosu z naravo in silami kozmosa, etična razsežnost človeštva, odziv na politično, socialno in duhovno razkrojeno realnost ter prepričanje v poslanstvo literature, v možnost, da z njeno pomočjo lahko spreminjamo svet¹. Kosovelova refleksija je izjemno aktualna; še danes navdihuje, provocira in navdušuje. Kosovel ni ločeval umetnosti od življenja. Njegova poezija je zanj sredstvo osebne in družbene refleksije, ki naj bi prebudila bralčevo zavest. Zato je pomembno, da ob stoti obletnici pesnikove smrti osvetlimo, kako in v kolikšni meri so njegova dela našla svoj prostor v drugih kulturah, tudi na Poljskem.

2 Makroizbire poljskih prevajalcev

Vsak prevajalec postane pomemben člen v širšem medkulturnem dialogu, pa četudi približa le delček avtorjevega literarnega dela občinstvu druge kulture. Hkrati se loti odgovorne in zahtevne naloge, tako z vidika izbire najprimernejše prevajalske strategije glede na besedilo in njegove številne ravni ustvarjanja pomenov kot tudi z vidika izbire samih del, t. i. makroizbir(e) (Tokarz, 2009, str. 7–11). To je po eni strani povezano s postulatom ohranjanja značilnosti poetike in modela sveta, vpisanega v besedila izbranega avtorja, po drugi strani pa s potrebo po prikazu čim bolj celovite in raznolike slike avtorjevega literarnega ustvarjanja. Privlačna in popolna predstavitev umetniških dosežkov tujega pisatelja vsekakor prispeva k uveljavitvi njegovih del v sekundarni kulturi.

Na Poljskem so poezijo Srečka Kosovela predstavili trije prevajalci v treh publikacijah (v dveh antologijah in posebnem avtorskem zborniku), ki so izhajale s približno 20-letnimi premori. Avtorjeve pesmi so bile objavljene tudi v revijah, npr.: *Fragile*, *Fraza*, *Lirikon21* in *Opcje*. Na koncu članka je priložen popoln seznam del, ki so izšla v revijah, vendar jih v analizi prevodov ne bomo obravnavali, saj gre večinoma za ponatise.

¹ Poglobljena razprava o posebnostih zapuščine ali vsaj poezije Srečka Kosovela presega okvir tega članka. Vseeno pa je treba omeniti avtorje in urednike najpomembnejših monografij: Vrečko, J. (2011). *Srečko Kosovel: Monografija*. Založba ZRC SAZU. Vrečko, J. (1986). *Srečko Kosovel, slovenska zgodovinska avantgarda in ženitizem*. Obzorja. Zadravec, F. (1986). *Srečko Kosovel*. Založba Lipa. Novak, B. A., Pavlič, D., in Vrečko, J. (ur.). (2005). *Kosovelova poetika*. Založba ZRC SAZU. Na Poljskem je o poeziji Srečka Kosovela pisala Božena Tokarz (2004, 2012).

3 Prva predstavitev Kosovelovih pesmi na Poljskem v antologiji

Marian Piechal (1905–1989) je bil prvi, ki je na Poljskem predstavil ustvarjalnost avtorja *konsov*, in sicer leta 1973 v *Antologii poezji słoweńskiej / Antologii słovenskiej poezji*, ki jo je tudi sam uredil (Piechal, 1973). Uvodno besedo je prispeval Józef Magnuszewski. Ta poljska predstavitev Kosovelovega dela vključuje šestnajst pesmi: *Črni židovi / Czarne mury*; *Izmučenost / Wyczerpanie*; *Kalejdoskop / Kalejdoskop*; *Ko zvezde / Kiedy gwiazdy*; *Labodja pesem / Śpiew łabędzia*; *Moja pesem / Mój śpiew*; *O, da sem list zeleni / O, być liściem zielonym*; *O, saj ni smrti / O, nie ma śmierci*; *Ostri ritmi / Ostre rymy*; *Pesem / Poemat*; *Predsmrtnica / Wiersz przedśmiertny*; *Prerojenje / Odrodzenie*; *Razočaranje / Śmierć usnęła*; *Sad spoznanja II / Owoc poznania*; *Smech kralja Dade / Żart króla Dada*; *Streljajte / Strzelajcie*. Vse pesmi v tej antologiji so bile objavljene izključno v poljskem jeziku.

Piechalova antologija predstavlja dela slovenskih avtorjev v diahronem zaporedju – od ljudskih besedil prek pesmi renesančnih ustvarjalcev, Prešernovih del do prvih Šalamunovih besedil. Zbrani so prevodi številnih prevajalcev, med drugim že omenjenih J. Magnuszewskega in M. Piechala, pa tudi Seweryna Pollaka, Hanne Orzechowske, Igorja Sikiryckega, Tadeusza Kubiaka, Stanisława Kaszyńskiego, Anne Kamieńske in Leopolda Lewina. Namen antologije je bil torej prikazati zgodovinsko kontinuiteto slovenske poezije kot kulturni proces ter besedila, ki so (po subjektivnem mnenju urednika ali uredniškega odbora) reprezentativna. Treba je omeniti, da način, kako so dela predstavljena v antologiji, vpliva na njihovo sprejemanje. Njen doseg je namreč priložnost; po njej segajo tisti, ki si želijo oblikovati splošno mnenje o ustvarjalnosti izbrane dežele, obdobja ali avtorja. Neredko se zgodi, da se dela posameznega avtorja izgubijo med drugimi besedili (Tokarz, 2004b, str. 13–31). Izbor besedil je vedno omejen in prilagojen namenu publikacije, ki ga določi urednik; pri tem pa niso nujno izbrana le najvidnejša ali vrhunska dela posameznega avtorja. V primeru Piechalove antologije gre za predstavitev široke panorame slovenske poezije v diahroni postavitvi, kar potrjuje tudi predgovor, tj. literarnozgodovinska študija J. Magnuszewskega. Avtor spremne besede Kosovelovo podobo opredeljuje kot „kompleksno ustvarjalno individualnost“, njegovo delo pa – zlasti z vidika impresionizma – označuje kot razpoložensko, osebno in melanholično. Čeprav avtor omenja tudi ekspresionistične značilnosti ter „ekstatično-patetične vizije, ki izražajo nemir in konflikte časa, polnega protislovij“ (Magnuszewski, 1973, str. XXIX), njegova razlaga ne nakazuje, da Kosovelov opus vključuje tudi avantgardna, eksperimentalna,

revolucionarna, inovativna in globoko etična besedila. Zato ni presenetljivo, da je izbor pesmi v antologiji omejen na impresionistična in ekspresionistična besedila, medtem ko manjkajo pesmi–konstrukcije, t. i. *konsi*, pa tudi *integrali*, ki jih je Vrečko označil za socialnorevolucionarne (Vrečko, 2011, str. 334), Tokarz pa kot izraz revolucionarnega humanizma in ideje celostnega človeka (Tokarz, 2005, str. 36, 41). Podoba Kosovelovega ustvarjanja, kot jo ponuja antologija, je zato nepopolna, subjektivno oblikovana, kar lahko vodi v popačeno predstavo o celotnem opusu.

Najprej je treba poudariti, da je bil Piechal – podobno kot Kosovel – besedni umetnik: pesnik, publicist, avtor del za otroke in literarni kritik, znan tudi po opevanju svojega domačega mesta Lodž. Omenimo tudi, da je Piechal pred *Antologijo slovenske poezije* prevedel ter v samostojnem zvezku izdal dela Franceta Prešerna (1965). Kot pesnik je bil umetniško povezan z literarnima skupinama „Meteor“ in „Kwadryga“, ki sta delovali v medvojnem obdobju. Objavil je številne pesniške zbirke in druga zgodovinska, kritična in literarna besedila (Korzeniewska, 1964, str. 649–651). Pričakovali bi, da bo pesnik, ki je ustvarjal v medvojnem obdobju in so mu bili blizu poetika ter tematski krogi avantgarde – kot so antiurbanizem, kritika družbene neenakosti, pacifizem, afirmacija upora in etična drža – idealen prevajalec Kosovelove poezije. Vendar ni bilo tako. Pomembno se zdi, da je Piechal kot pesnik dajal prednost „kontinuiteti kulture in vprašanjem človeške transcendence“ in da mu je bilo „formalno eksperimentiranje [...] [precej] tuje [...]“. Problem ločene, avtonomne jezikovne resničnosti za pesnika ne obstaja.“ (Skibiński, 1982, str. 11). Zdi se, da gre za nekoliko drugačne predpostavke o pesniški materiji in njeni zmožnosti izražanja pomena kot pri Kosovelu, za katerega se iskanje transcendence in formalno eksperimentiranje nikakor nista izključevala. To bi lahko bila pojasnitev tako samega izbora prevedenih del in skoraj popolne izključitve tistih, ki imajo izrazito metaliterarni (iz tega kroga se pojavlja le *Moja pesem*) ali izrazito avantgardistični značaj (od *konsov* se pojavi recimo *Kalejdoskop*), kot tudi številnih odstopanj od izvirnika in presenetljive (re)interpretacije, ki so prisotne v prevodih. Natančna analiza namreč pri večini del pokaže precejšnje premike tako na formalni kot na semantični ravni. Spremembe so vidne že pri nekaterih naslovih, na primer: *Razočaranje* kot *Śmierć usnęła* – dobesedni prevod Smrt je zaspala; *Ostri ritmi* kot *Ostre rymy* – dobesedni prevod Ostre rime (možna tipkarska napaka); *Smech kralja Dade* kot *Żart króla Dada* – dobesedni prevod Šala kralja Dade. Izrazita odstopanja od izvirnika so prisotna tudi na ravni celotnih besedil. Primer je lahko pesem *Izmučenost* in njena poljska različica *Wyczerpanie*, ki je postala veliko bolj metaforična in včasih nosi povsem drugačne pomeni. Kot primer naj služita prvi dve kitici:

Naj bo že kakor hoče
sredi teh težkih dni
naj duša vriska, joče
naj srce krvavi.

Trudno, nie będzie inaczej,
ten czas każdego z nas dławi,
niech dusza skacze i płacze,
Niech serce bezradnie krwawi.

Naj umiram v polju, v ječi
brezupnosti pijan,
naj hrepenim po sreči
vse je zaman, zaman.

Niech wolny mrę lub za krata,
gardząc szczęścia jałmużną
lub wydzierając je światu –
wszystko na próżno, na próżno.

Prevajalec si dovoli določeno mero prevajalske svobode, kar se kaže v številnih premikih glede na izvirnik. Uvedba osebnega zaimka „nas”, ki v izvirniku ni prisoten, spremeni podobo lirskega subjekta, dodatno sprememba leksema „vriska“ (pl. krzyczy) v „skacze“ (sl. skače), amplifikacija izraza „bezradnie“ (sl. brez upanja, nemočno) dvigne čustveno temperaturo pesmi. Metaforična raba besedne zveze „naj umiram v polju“ kot „niech wolny mrę“ (dobesedni prevod: naj umiram svoboden), uporaba arhaizma „mrę“, popolna opustitev izraza „hrepenenje“, ki je pomemben za slovensko miselnost, vzneseni izrazi itd. kažejo, da tu nimamo opravka s Kosovelovo pesmijo, temveč z izrazito (re/nad?)interpretacijo prevajalca. Poleg tega so se Piechalovi prevodi pojavili po pariški izdaji zbirke Kosovelovih pesmi, ki jo je leta 1965 pripravil Marc Aylan, in sicer bolj priredbe kot pa prevode, z določenimi odstopanji od izvirnikov (Tokarz, 2012, str. 12). Domnevamo lahko, da je Piechal (med drugim prevajalec poezije simbolista Charlesa Baudelaira) pri prevajanju Kosovelove poezije posegel po francoskojezikovni različici, ki je zanj morda postala celo pomembnejša referenca kot slovenski izvirniki. Čeprav ni neposrednih dokazov, da je Piechal pri prevajanju Kosovela uporabljal francoske prevode, je možno, da je zaradi svoje prevajalske prakse in poznavanja francoske literature posegel po teh različicah. To bi lahko vplivalo na njegov prevajalski pristop, saj bi se lahko bolj naslanjal na francoske interpretacije kot na slovenske izvirnike. Vsekakor bi podrobna primerjava treh jezikovnih različic in kritična študija pomenila zanimivo prevodoslovno študijo.

Moja pesem je pomembno pesniško besedilo – pesniški manifest, ki se v poljščini že na ravni naslova razlikuje od izvirnika. Prevajalec se je odločil, da bo namesto poljskega ustreznika „wiersz” uporabil samostalni „śpiew“ (sl. spev, petje), ki vzbuja druge asociacije (nastop na odru, glasbeno ustvarjalnost). Resda dvojezični slovarji kot ustreznika navajajo oba leksema (Ostromęcka-Frączak in Pretnar, 1996, str. 302), vendar je ob poznavanju Kosovelovega odnosa do poezije in ustvarjanja gotovo, da je bil njegov namen podati metapoetično izjavo o pesmi kot načinu samoizražanja in ne o petju (tudi če ga razumemo metaforično kot ustvarjanje).

Moja pesem
 Moja pesem je eksplozija,
 Divja raztrganost. Disharmonija.
 Moja pesem noče do vas,
 Ki ste po božji previdnosti, volji
 Mrtvi esteti, muzejski molji,
 Moja pesem je moj obraz.

Mój śpiew
 Mój śpiew jest eksplozją,
 Dzikim rozdarcim. Dysharmonią.
 Mój śpiew nie chce iść do was,
 Którzy jesteście z woli boskiej lub własnej
 Martwymi estetami, muzealnymi molami,
 Mój śpiew jest moją twarzą.

Tudi slovnično – z uporabo orodnika v poljski različici (v slovenščini je imenovalnik) pesem postane bolj vznesena in patetična. Podoben učinek povzročata tudi amplifikacija glagola „iść“ (sl. iti) v tretjem verzu ter pomenska sprememba v četrtem verzu – „po božji previdnosti, volji“, prevedeno kot „z woli boskiej lub własnej“ (sl. po božji ali lastni volji). Pesem izgubi vlogo pesniškega manifesta in metaforično tematizira umetniško ustvarjanje nasploh.

Če povzamemo, prvi poljski prevodi Kosovelove poezije ponujajo podobo, ki se v določenih pogledih oddaljuje od izvirnika, saj prevladuje drugačen slog, zaznamovan s patetičnimi metaforami in vznesenimi frazami. Domnevamo lahko, da se je prevajalec oddaljil od namere slovenskega avtorja; njegove posege v besedila pa je mogoče pojasniti z ustvarjalno invencijo, pri čemer je lasten slog ali predstava o Kosovelovem slogu postala pomembnejša od izrazne jasnosti in zmernosti, ki sta značilni za kraškega pesnika.

4 Kosovelova „epifanična“ poezija po izboru Katarine Šalamun-Biedrzycka

Na Poljskem je 22 let pozneje, leta 1995, izšla še ena antologija slovenske poezije z deli Srečka Kosovela, ki jo je uredila in prevedla Katarina Šalamun-Biedrzycka. Naslovljena je *Srebro i mech / Mah in srebro* in je t. i. avtorska antologija, saj je za izbor avtorjev, njihovih besedil in za prevod odgovorna izključno Šalamun-Biedrzycka. Prevajalka v spremni besedi omenja, da zbirka ni „represenzativnega ali zgodovinskega značaja, ni zgrajena po literarnih obdobjih“ (Šalamun-Biedrzycka, 1995, str. 416). Pojasnjuje, da je izbor avtorjev (od Franceta Prešerna do Uroša Zupana) in besedil narekovala želja po predstavitvi epifanične poezije, v kateri se kaže pesnikova združitev z „elementi bivanja, [...] zlitje energije ustvarjalca s panenergijo sveta.“ (Šalamun-Biedrzycka, 1997). Merilo za izbor del posameznih pesnikov torej ni temeljilo niti na literarnozgodovinskih spoznanjih niti na najpomembnejših determinantah in posebnostih njihove poezije, temveč na temi oz. motivu, ki je povezoval celotno antologijo – svetloba.

Posebnost položaja prevajalke Šalamun-Biedrzycke je to, da je predstavnica izhodiščne kulture. Kot Slovenka, ki živi na Poljskem, je dvojezična in dvokulturna oseba. Slovencem predstavlja poljsko književnost tako s prevajanjem kot s pisanjem izvirnih kritičnih in literarnozgodovinskih besedil. Odlično pozna posebnosti slovenske in poljske književnosti kot tudi dela posameznih predstavnikov, zato kot medkulturna posrednica prenaša najpomembnejše pojave v sekundarno kulturo. Objavila je knjižne in revijalne prevode mnogih slovenskih avtorjev – Tomaža Šalamuna, Aleša Debeljaka, Gregorja Strniše, Uroša Zupana, Primoža Čučnika, Mete Kušar ter Franceta Prešerna. Bila je pobudnica posebnih revijalnih izdaj, pesniških zbirk ter številnih prevodov slovenske književnosti v časopisih (posebni sklopi v revijah *Czas kultury*, *Fa-art*, *Studium*, *Krasnogruda*, *Wyspa*) pa tudi literarnovednih in publicističnih besedil o slovenski književnosti. Njeno najpomembnejše delo na tem področju je monografija o poeziji Antona Podbevška in Antona Vodnika z naslovom *Poezja Antona Podbevška i Antona Vodnika w latach dwudziestych XX wieku*. Kot prevajalka teži k predstavljanju mednarodno priznanih pesnikov, torej tistih, ki jim je pripisan določen simbolni kapital, pa tudi začetnikov. Pri tem pa ponuja svoj pogled na hierarhije, ki so se utrdele v literarnozgodovinskem procesu, in svojo vizijo književnosti oz. poezije „oslabljene racionalnosti”, ki teži k duhovnemu in metafizičnemu izkustvu. Po mnenju Michała Kopczyka je antologija, ki jo je pripravila, svojevrstna reinterpretacija podobe slovenske lirike (z vidika primarnega sprejemnika), to, „kar Katarino Šalamun-Biedrzycko, kot se zdi, še posebej zanima v slovenski poeziji, kar izbira in kar tako rekoč enoznačno pozitivno vrednoti, pa bi lahko opredelili kot poezijo oslabljene racionalnosti, saj teži k temu, da se lirska izpoved osvobodi družbenega konteksta, se odpove metodični samoanalizi, osredotočanju subjekta na samega sebe, na afirmacijo sveta” (Kopczyk, 2013, str. 178–180). Družbena potrditev kulturnega kapitala prevajalcev so nagrade, ki so jih prejeli in ki nedvomno povečujejo ugled določene književnosti v ciljni kulturi. Leta 2016 sta Katarina Šalamun-Biedrzycka in soprevajalec Miłosz Biedrzycki dobila nagrado Wisławe Szymborske za prevod pesniške zbirke – izbora pesmi *Niespieszna żegluga* Uroša Zupana (glavnega dobitnika tega priznanja).

Kot je bilo že omenjeno, je prevajalko pri izbiri Kosovelovih del za antologijo *Srebro i mech / Mah in srebro* vodila predvsem njihova (po njenem mnenju) epifaničnost. Šalamun-Biedrzycka v spremni besedi *Od prevajalca* Kosovela opisuje kot nadaljevalca Murnove poetike in idejnega vodjo uporniške mladine, vendar so bili Podbevškovi jezikovni eksperimenti tisti, ki so po njenem mnenju oživili poezijo prvega desetletja 20. stoletja. Dodaja, da so „Kosovelovi podobni, čeprav pesniško manj nosilni

jezikovni eksperimenti iz dvajsetih let 20. stoletja ostali v rokopisu naslednjih štirideset let” (Šalamun-Biedrzycka, 1995, str. 417). Antologija vsebuje sedem pesmi, ki odražajo različne ustvarjalne faze pesnika. Tri pesmi – *August / Sierpień*, *Pesem / Pieśń*, *Otożje / Melancholia* – so impresionistične afirmacije njegovega rodnega Krasa. *Labodja pesem / Łabędzia pieśń* združuje razpoloženske in simbolistično-ekspresionistične elemente. *O, saj ni smrti / O, przecież nie ma śmierci* je ekspresivni lirski monolog. Dve pesmi pa združujeta ekspresionistične in konstruktivistične prvine: *Ekstaza smrti / Ekstaza śmierci* in *Evakuacija duba / Ewakuacja ducha*. Ta izbor pesmi ponuja vpogled v raznolikost Kosovelovega pesniškega izraza, vendar ne zajema vseh njegovih ustvarjalnih smeri in pristopov. Lahko bi rekli, da gre za presečen izbor, ki si prizadeva biti reprezentativen, čeprav je precej omejen. Vendar pa tudi ta izbor ne vključuje del, značilnih za zadnjo, konstruktivistično fazo ustvarjanja – od zenitističnih in konstruktivnih *konsov* do integralnih socialnorevolucionarnih pesmi (Vrečko, 2011, str. 334), ki so jasen znak inovativnosti in avantgardne poetike.

Za bralce in raziskovalce je pomembno, da antologija vsebuje pesmi v obeh jezikovnih različicah – v slovenskem izvirniku in poljskem prevodu. To omogoča neposredno primerjavo besedil ter vsaj bežno analizo prevajalskih odločitev in interpretacijskih pristopov. Podrobnejša analiza pokaže, da prevajalkina strategija implicira bližino izvirniku, veliko bolj (kot pri prej omenjenem prevajalcu) dobesedni pristop k besedilu, ohranjanje slogovnih sredstev izvirnika ter jasnost izraza.

Pesem
Sedim in pišem.
Pred mojim oknom
zlato sadje.
Vse je pesem.
Na mojem oknu
Ni belih zastorov.

Tudi to rdeče listje
Na latnikih: pesem.
Tigrasta mačka
me gleda.
Njeno oko: camera obscura.
Zelena tajnost. (...)

Pieśń
Siedzę i piszę.
Przed moim oknem
złote owoce.
Wszystko jest poezją.
W moim oknie
brak białych firanek.

Również te czerwone liście
na winorośli: poezja.
Kotek-tygrys
patrzy na mnie.
Jego oko: camera obscura
Zielona tajemnica. (...)

Pesem je lirična afirmacija občutljivega dojemanja resničnosti in ustvarjanja poezije. Prevajalka uporablja strategijo čim večjega približevanja izvirniku, včasih se odloči za posplošitev, npr. leksem „latnik“, tj. ogrodje za vinsko trto ali sadno drevje (po

SSKJ), katerega najbližja poljska ustreznica je „pergola, podpórka do winogron“, prevajalka nadomesti z leksemom „winorośl“, torej vinska trta, kar nekoliko spremeni pomen, vendar ohrani podobo. V primeru izraza „tigrasta mačka“ bi prevajalka lahko uporabila ustreznico „pręgowany kot“, vendar se je odločila za bolj dobeseden pristop – *Kotek-tygrys* (sl. Mačka-tiger), tako da uporabljeni izraz vzbuja podobo plenilske mačke, neukročene in zato bolj skrivnostne. Beseda „pesem“ se v obravnavanem delu pojavi večkrat, prevajalka pa uporabi različne ekvivalente – v naslovu izbere izraz „pieśń“ (sl. pesem, pesnitev), čeprav bi lahko izbrala ustreznico „wiersz“ (sl. pesem), ki bi bila bližje avtorjevemu namenu in bi bila bolj povezana s pesnikovim početjem kot s spevnim delom (podobno kot pri prej obravnavanem Piechalovem prevodu). V samem besedilu pa je prevajalka dvakrat uporabila izraz „poezja“ – (sl. poezija), kar je posplošitev, čeprav je v tem primeru ohranjen bistveni pomen izvirnika. Vendar pa leksem „poezja“ daje večjo sublimnost in metaforičnost. Podobno velja za inverzije, uporabo deležnikov, ponovitve ali ekvivalent leksema „otožje“ kot „melancholia“, medtem ko slovar navaja manj patetične ustreznike „smutek, zaduma“ (Ostromęcka-Frączak, Pretnar 1996, str. 291), kar vse najdemo v prevodu pesmi *August / Sierpień*.

V prevodih so torej vidni premiki na leksikalni in stilistični ravni, medtem ko prevajalka na semantični ali konceptualni ravni sledi izvirniku. Na podlagi izbora besedil v antologiji *Srebro i mech / Mah in srebro* ter prevajalske strategije Katarine Šalamun-Biedrzycke lahko sklepamo, da si prevajalka prizadeva za široko in zvesto predstavitev Kosovelovega opusa, pri čemer izbira pesmi, ki odražajo različne poetike njegovega ustvarjanja. V sedmih pesmih je prevajalka na zgoščen način poskušala prikazati večplastnost Kosovelove poezije, njeno razpoložensko subtilnost ter hkrati avantgardno obliko.

5 *Kalejdoskop* – najobsežnejša predstavitev Kosovela na Poljskem

Tako kot so Slovenci morali več kot štirideset let čakati na izdajo celotnega Kosovelovega opusa², so Poljaki skoraj štirideset let po objavi pesnikovih prvih pesmi v Piechalovem prevodu dobili samostojen in obsežen izbor poezije tega avtorja. Leta 2012 je namreč izšla zbirka *Kalejdoskop*, ki je najobsežnejša predstavitev raznolike poetike pesnika s Krasa. Gre za izjemno publikacijo v mnogih pogledih.

² Sprva sta izšla dva manjša izbora Kosovelove poezije – leta 1927 *Pesmi* pod uredništvom Alfonza Gspana in leta 1931 *Izbrane pesmi* pod uredništvom Antona Ocvirka. Celoten opus pa je Ocvirk objavil v zvezkih *Zbrana dela* šele med letoma 1946 in 1977. (Tokarz, 2004a, 2012, 2013; Vrečko, 2005, 2011).

Prvič, gre za samostojno predstavitev izjemne ustvarjalne osebnosti, pionirske poetike v mnogih pogledih, brezčasne poezije, ki je blizu sodobnemu bralcu in hkrati priča o zgodovinskih, kulturnih in političnih izkušnjah. Drugič, ta zbirka predstavlja zelo skrbno izbrane pesmi (izbor 112 del so opravili prevajalka Karolina Bucka Kustec ter Božena Tokarz in Iztok Osojnik). Izbor pesmi v antologiji je reprezentativen, saj zajema celoten Kosovelov opus: od impresionističnih in ekspresionističnih del do izrazito avantgardnih pesmi, kot so *konsi* in *integrali*. S tem upošteva vse pomembne poetološke prakse njegovega ustvarjanja – impresionistično, ki je bila stalnica njegovega izraza, ter tiste, ki jih je Janez Vrečko opredelil kot zenitistični konstruktivizem, konstruktivni konstruktivizem in socialnorevolucionarno poezijo (Vrečko, 2011, str. 326–334). Tretjič, publikacija je dvojezična in zato namenjena tako poljsko kot slovensko govorečemu občinstvu; omogoča tudi preučevanje mikroprevajalskih izbir, kar je dragoceno za prevodoslovce in bralce, obenem pa varuje pred prevelikim prilagajanjem ciljni kulturi. Četrtrič, poleg uredniške opombe je zbornik opremljen z dvema obsežnima predgovoroma poznavalcev ustvarjalnosti Srečka Kosovela – poljske raziskovalke, literarne zgodovinarke in prevajalke Božene Tokarz³ ter slovenskega pisatelja in antropologa Iztoka Osojnika⁴. Oba predgovora, zapisana v poljskem in slovenskem jeziku, seznanjata s specifikom dela slovenskega pesnika ter odpirata tudi široko polje interpretativnih kontekstov. Tokarz poglobljeno analizira delo kraškega pesnika v kontekstu umetniških smeri zgodovinske avantgarde (z vidika slovenske, poljske in svetovne literature), Osojnik pa razvija orodje za analizo Kosovelove poezije „skozi Rancièrev pojem političnega“ (Jamnik, 2012, str. 6). Celotna publikacija je torej skrbno premišljena in urejena, zaradi nje pa ima Srečko Kosovel končno priložnost, da pred poljskim bralcem pokaže umetniškost svoje raznovrstne, inovativne, večtematske ter večplastne poezije, ki postavlja številna vprašanja o človekovem položaju, stanju in bistvu kulture ter nenazadnje o etičnih vrednotah.

Prevajalka poezije Karolina Bucka Kustec, je zaključila študij slovanske filologije na Šlezijijski univerzi v Katovicah, pripada najmlajši generaciji prevajalcev slovenske književnosti. Kriteriji makroizbir te generacije prevajalcev so izrazito osebna

³ Leta 2004 je Božena Tokarz izdala monografijo o Kosovelovem delu: *Między destrukcją a konstrukcją. O poezji Srečka Kosovela w kontekście konstruktystycznym*, ki je prva znanstvena predstavitev pesnikovega dela na Poljskem. Knjiga je bila prevedena in leta 2013 izdana tudi v Sloveniji z naslovom *Med destrukcijo in konstrukcijo: o poeziji Srečka Kosovela v kontekstu konstruktivizma*.

⁴ Iztok Osojnik že vrsto let skrbi za promocijo Kosovelovega dela v svetu in je med drugim pobudnik in soorganizator slovenskega kulturnega festivala Zlati čoln, ki je od leta 2010 do 2016 potekal tudi na Poljskem. Ime je dobil po edini zbirki, ki jo je pripravil prav Kosovel.

nagnjenja in želje ter trenutna dinamika literarnega življenja v Sloveniji. Bucka Kustec dodatno upošteva širši, literarnozgodovinski vidik, njena (in uredniška) glavna težnja pa je bila, da bi pesniku zagotovili ustrezno mesto na poljskem recepcijskem obzorju. Dodati je treba, da je leta 2005 na Šlezijski univerzi zagovarjala magistrsko nalogo o Kosovelovih prevodih z naslovom *Niepełny obraz Srečka Kosovela w Polsce*, ki jo je napisala pod mentorstvom profesorice Bożene Tokarz. Zaradi podrobnega poznavanja značilnosti pesnikovega dela ter dejstva, da je izbor pesmi rezultat skupinskega dela, je zbirka obsežna, vsebuje nekaj že prej objavljenih pesmi (npr. *Kalejdoskop*; *Moja pesem*; *Ostri ritmi*; *Smeh kralja Dade*; *Ekstaza smrti* ter *Evakuacija duha*), kar prevajalka natančno beleži v opombah, vendar gre večinoma za na Poljskem neznana dela. To predstavlja veliko vrednost publikacije, ki poljskemu bralcu končno približa najbolj eksperimentalno plat Kosovelovega ustvarjanja. Pri tem je treba poudariti, da pri Kosovelu ne gre za eksperimentiranje zaradi eksperimentiranja, temveč njegove pesmi – tudi tiste, ki se na prvi pogled zdijo predvsem formalni eksperiment – nosijo etično in sporočilno težo, izražajo notranjo krizo posameznika in družbe ter iščejo nove oblike izražanja resnice. Velja dodati, da nekatere prej natisnjene pesmi v tej zbirki niso vključene (npr. *August*; *Labodja pesem*; *O, saj smrti ni* ter *Otožje*), kar kaže, da je bilo uredništvo dobro sezanjeno s pesnikovimi deli, ki so na Poljskem do tedaj izšli.

Izbor pesmi v antologiji je reprezentativen, saj zajema celoten Kosovelov opus: od impresionističnih in ekspresionističnih del do izrazito avantgardnih, konstruktivističnih pesmi, kot so *konsi* in *integrali*. S tem upošteva vse pomembne poetološke prakse njegovega ustvarjanja – impresionistično, ki je bila stalnica njegovega izraza, ter tiste, ki jih je Janez Vrečko opredelil kot zenitistični konstruktivizem, konstruktivni konstruktivizem in socialnorevolucionarno poezijo (Vrečko, 2011, str. 326–334).

Zbirka zajema pesmi v izvirniku in v prevodu, urejene pa so po abecednem redu slovenskih naslovov. Predstavitev pesmi ne poteka v literarnozgodovinskem zaporedju niti po umetniških smereh, temveč si sledijo pesmi različnih estetik, ki so rezultat raziskovanja izraznih oblik. Kljub temu obstaja neka notranja logika zbirke. Po eni strani abecedni vrstni red pesmi otežuje hitro prepoznavanje Kosovelovega impresionističnega, ekspresionističnega, futurističnega in konstruktivističnega dela ali časa nastanka del (kar tudi sicer ni mogoče, saj avtor na rokopisih ni navedel datumov nastanka pesmi). Po drugi strani pa se takšna zamisel popolnoma ujema z umetnikovim pogledom na svet, ki je pogosto uporabljal tehniko kolaža in posnemal

kaos, mozaičnost in kompleksnost sveta. Poleg tega je verjel v obstoj določene celovitosti, kompleksnosti bivanja, v katerem so posamezne, različne entitete (umetniške stvaritve, ljudje, ideje) elementi, celice „v organizmu vesolja“ in se med seboj dopolnjujejo. Predstavljen vrstni red pesmi odraža tudi sinhroni značaj Kosovelove ustvarjalnosti, ki v celoti ne pripada nobenemu avantgardnemu gibanju (Juvan in Jerin, 2005, str. 57–71; Vrečko, 2011, str. 88), saj pesnik sočasno prepleta različne izrazno-slogovne pristope. Izbor pesmi je temeljito premišljen in kaže na raznolikost in svetovnonazorsko globino te poezije, kljub temu da izbira posameznih pesmi pomeni omejitve, ki je vedno problematična. Nemogoče bi bilo naštetih vseh 112 naslovov, vendar je vredno na kratko spregovoriti o pesniški podobi, ki je dostopna poljskemu bralcu v *Kalejdoskopu*. Avtorji izbora upoštevajo razpoloženjska dela, v katerih pesnik izpoveduje svoj notranji svet in osamljenost: *Srečal sem jo / Spotkalem ja; Twój glas je mił / Twój głos jest łagodny*, ter impresionistične opise pokrajin, navdihnjene z lepotami Krasa: *Cvetje na oknu / Kwiaty w oknie*. Vsekakor so bile izpuščene številne pesmi, ki jih Slovenci povezujejo s „kraškim obdobjem“ (na primer *Bori; Kraška jesen*). V tem zvezku ne spoznamo polnosti liričnega domotožja po pokrajini pesnikovega otroštva. Morda je to povezano z izbiro prejšnjih prevajalcev in zavedanjem, da so bile nekatere Kosovelove kraške pesmi že prevedene. Ali pa morda s prepričanjem, ki ga omenja Katarina Šalamun-Biedrzycka, ko razpravlja o izboru Kosovelovih pesmi, ki ga je za pariško založbo pripravil francoski pesnik Marc Alyn: „upoštevati moramo, da je marsikatera impresionistična pesem vezana na naše posebno sodoživljanje svoje zemlje, [...] in brez te čustvene tančice marsikatera teh pesmi sama na sebi tujcu bolj malo pove.“ (Šalamun-Biedrzycka, 2014, str. 40.) Jasno je, da je namen zbirke *Kalejdoskop* prikazati kompleksnega pesnika, večplastnost njegovega opusa, inovativnost in hkrati brezčasnost ter univerzalnost njegovih del. Zato prevladujejo v zborniku pesmi bolj avantgardne narave. Izražajo navdušenje nad civilizacijskimi dosežki, dinamiko strojev, pa tudi tesnobo, ki izhaja iz občutka nemoči, krhkosti in včasih statičnosti človeka, iz nasprotja narave in civilizacije (tudi človeka): *Evakuacija duha / Ewakuacja ducha; Ekstaza smrti / Ekstaza śmierci; KONS (Tiger) / KONS (Tygrys)*. Prikazujejo vizijo krize kapitalistične Evrope: *Deformacija forme / Deformacja formy; Evropa umira / Europa umiera*, razkrivajo slabo duhovno stanje sodobnega človeka: *Destrukcije / Destrucje*, včasih upor in revolucionarno postavo: *Jaz protestiram / Ja protestuje*. V zbirki so tudi pesmi, ki se ukvarjajo z eksistencialnimi razmišljanji manj katastrofične narave: *Človek pred zrcalom / Człowiek przed lustrem; Velika je pot / Ogromna jest droga; Veseli, dimamični, relativni / Szczęśliwi, dynamiczni, względni*. Prisotne so tudi pesmi, v katerih lirski subjekt zavzema jasno etično stališče: *Svetilka ob cesti / Latarnia przy drodze*, ali

izraža družbeno kritiko, ki izhaja iz velike želje po socialni preureditvi sveta, iskanju novih vlog družbe in človeka: *Kabinetni ljudje / Ludzie gabinetowi; Ljudje brez src / Ludzie bez serc; Jesensko tibo / Jesienne cicho; Odprite muzeje! / Otwórzcie muzea!*. S tem je tudi povezano Kosovelovo nekoliko utopično prepričanje v enotnost človeka in veselja, iskanje absolutnega v združitvi človeka z vsem, kar obstaja, holistična vizija človeka in narave, kozmosa. Te vrste pesmi v zbirki predstavljajo npr.: *Kalejdoskop / Kalejdoskop; Smrt I-II / Śmierć I-II*. Pomembno mesto v Kosovelovem opusu in v zborniku, ki je predstavljen poljskemu bralcu, zavzemajo dela metapoetične narave, v katerih subjekt razmišlja o veljavnosti prejšnjih umetniških modelov in predstavlja lastno vizijo poezije ali umetnosti: *Majhen plašč / Mały płaszcz; Moja pesem / Mój wiersz; Rime / Rymy*, ki veljajo za Kosovelov pesniški manifest. In končno serija pesmi–konstrukcij, vizualnih pesmi, ki obravnavajo različne teme, vendar jih povezuje oblika in pogosto izraz KONS v naslovu. To so npr. *KONS (Truden) / KONS (Zmęczony); KONS. 5 / KONS. 5; KONS: Mačka / KONS: Kotka; Predmeti brez duše / Przedmioty bez duszy; Sferično zrcalo / Sferyczne zwierciadło; Sivo / Szare; Slavolok zmage / Łuk Triumfalny*. Zdi se, da je tak, nujno omejen, a hkrati obsežen in zelo premišljen izbor posledica zavedanja o doslej nepopolni predstavitvi Kosovelove poezije na Poljskem ter želje pokazati čim bolj celovito ter univerzalno pesniško podobo sekundarni publiki.

Pozornost velja nameniti tudi naslovu zbirke, ki je hkrati naslov ene izmed Kosovelovih pesmi in v slovenščini ter poljščini zveni enako – *Kalejdoskop*. Po mnenju Janeza Vrečka je ta pesem „prava enciklopedija konstruktivizma in kaže na Kosovelovo odlično poznavanje tega gibanja v vseh njegovih razvojnih fazah” (Vrečko, 2011, str. 339). Lahko domnevamo, da so avtorji izbora z izpostavitvijo te pesmi želeli poudariti, da zbirka predstavlja Kosovelovo konstruktivistično prakso, ki je bila dotlej na Poljskem spregledana.

Karolina Bucka Kustec v svoji prevajalski strategiji očitno upošteva avantgardno poetiko avtorja *konsov* in vlogo, ki jo je pripisoval besedam in pesmim (tudi pesmim–konstrukcijam). Upošteva pesnikov odnos do stvarnosti (vključno z aktualno ikonosfero, znanstveno refleksijo, konceptom subjekta, (Tokarz, 2004a, str. 10), ki jo je imel za bistveno sestavino poezije. Zato si prevajalka prizadeva izbrati ustrezničke, ki so čim bližje izvirniku, in se izogiba dvoumnosti (če je izvirnik ne predvideva) in metaforičnosti. Velja priklicati že prej analizirano *Mojo pesem*.

Moja pesem
 Moja pesem je eksplozija,
 divja raztrganost. Disharmonija.
 Moja pesem noče do vas,
 ki ste po božji previdnosti, volji
 mrtvi esteti, muzejski molji,
 moja pesem je mój obraz.

Mój wiersz
 Mój wiersz to eksplozja,
 dzikie rozdarcie. Dysharmonia.
 Mój wiersz nie chce do was,
 co jesteście z bożej łaski i woli
 martwi esteci, muzealne mole,
 mój wiersz to moja twarz.

Prevajalka je pozorna na formalna načela pesmi, jo slovnično poenostavi in izbere ustreznike, ki so bližje tako namenu dela kot tudi pomenskim razsežnostim izvirnika. Hkrati pa besedilo pušča odprto za interpretacijo, za interakcijo z bralcem, tako kot je pri izvirniku. Kosovelov posebni slog, razpet med „destrukcijo in konstrukcijo“ (Tokarz, 2013), je v prevodu jasno prepoznaven, enako velja za pomensko nabitost in dinamičnost besed ali celotnih besedil. Navedimo odlomek iz ekspresivne in dinamične *Ekstaze smrti* (*Ekstaza śmierci*), ki izpoveduje trajno razpetost med življenjem in smrtjo, dramo človekovega večnega vzgona in večnega padanja (Zadavec, 1986, str. 84) ter upesnjuje ogroženost človeštva z vesoljno smrtjo, ki se je navezovala na apokalipso prve svetovne vojne (Vrečko, 2011, str. 72):

Vse je ekstaza, ekstaza smrti!
 Zlati stolpovi Zapadne Evrope,
 kupole bele – (vse je ekstaza!) –
 Vse tone v žgočem, rdečem morju;
 sonce zahaja in v njem se opaja
 tisočkrat mrtvi evropski človek.
 – Vse je ekstaza, ekstaza smrti. – [...]

Morje preplavlja zelene poljane,
 morje večerne žgoče krvi,
 in rešitve ni in ni,
 dokler ne padeva jaz in ti,
 dokler ne pademo jaz in vsi,
 dokler ne umremo pod težo krvi.

Z zlatimi žarki sijalo bo sonce
 na nas, evropske mrličke.

Wszystko ekstaza, ekstaza śmierci!
 Złote wieże zachodniej Europy,
 białe kopuły – (wszystko ekstaza!) –
 wszystko tonie w palącym, czerwonym morzu,
 słońce zachodzi i nim się opaja
 tysiącokrotnie martwy człowiek Europy.
 - Wszystko ekstaza, ekstaza śmierci. – [...]

Morze zalewa zielone polany,
 morze wieczornej, palącej krwi,
 i nie ma ratunku,
 dopóki nie padniemy ja i ty,
 dopóki nie padniemy ja i wszyscy,
 dopóki nie umrzemy pod ciężarem krwi.

Złotymi promieniami słońce będzie świecić
 na nas, trupy Europy.

Prevajalka s precej dobesednim prevodom ujame specifični ritem pesmi, njen vznemirljivi čustveni naboj, izražen z vzkliki, ponovitvami in uporabo konkretne leksike, tragičnost ter preroško in katastrofično razpoloženje, ki ju izraža delo. Če upoštevamo tudi njene druge prevode avantgardnih pesmi Kosovela, se rekonstrukcija pesniškega modela sveta uresničuje s prenosom v njem vsebovanih filozofskih, svetovnonazorskih, moralističnih, estetskih ali političnih konceptov. Prevajalka je bila pozorna tudi na formalna načela, značilna za avtorja: načela

organizacije pesniškega jezika, kombiniranje besed z grafičnimi elementi, različne tipe pisav in velikosti črk, simbole, prenašanje značilnih ključnih besed, nizanje različnih registrov ali tematskih kontekstov. To se kaže na primer v prevodih pesmi: *Predmeti brez duše / Przedmioty bez duszy; Sferično zrcalo / Sferyczne zwierciadło; Sivo / Szare; Slavolok zmage / Łuk triumfalny; Srce v alkoholu / Serce w alkoholu* ali *Žandarji / Żandarmi*.

ŽANDARJI

Žandarji so ljudje najnižje kvalitete.

Hlapci gospodarjevih povelj.

Tuj sem zelenemu polju.

Zvit kakor kača, preprost kot golob.

Živeti. Vsi preganjani hočejo živeti.

Živeti človeka dostojno.

Sonce visi v stolpu.

ZELENI PARLAMENT

Ž A B

Živim v deželi

evropskih divjih mačk.

Simetrija je lepa.

Politični zločinci so svobodni!

ŻANDARMI

Żandarmi to ludzie najniższej kategorii.

Śluzdy pańskich rozkazów.

Jestem obcy dla zielonego pola.

Przebiegły jak wąż, prosty jak gołąb.

Życ. Wszyscy prześladowani chcą żyć.

Życ człowieka dostojnie.

Słońce wisi w wieży.

ZIELONY PARLAMENT

Ż A B

Żyję w kraju

Europejskich dzikich kotów.

Symetria jest piękna.

Zbrodniarze polityczni są na wolności!

Vse, kar je značilno za posamezne ustvarjalne faze, tokove in poetike, skuša prevajalka Bucka Kustec čim bolj natančno prenesti v ciljni jezik. Pri tem upošteva tako Kosovelovo podobo sveta kot impresionističnega pesnika-slikarja kot tudi leksikalno-pomenske konstrukte ter signale različnih smeri zgodovinske avantgarde (dadaizma, futurizma, nadrealizma in konstruktivizma), ki so prisotni v njegovih pesmih. Pri Kosovelovi poeziji se kaže, da dobesedni ali izvirniku zvest prevod pomembno prispeva k razumevanju pomenov, ki so pogosto globoko skriti v izvirnem besedilu. Vsaka beseda, celo posamezna črka, ima lahko posebno težo, saj za njo pogosto stoji širši interpretativni kontekst, ki se v svobodnejšem prevodu zlahka izgubi.

Številne pesmi v prevodu Bucke Kustec so opremljene z opombami, ki omogočajo poljskim bralcem dostop do širšega konteksta. Po mnenju uredništva so to podatki, ki „se nahajajo zunaj preseka slovenskega in poljskega enciklopedičnega vedenja“ (Jamnik, 2012, str. 5). Prevajalkine opombe se nanašajo predvsem na zgodovinske osebnosti, kulturne dogodke, institucije, periodiko, geografske in naravne danosti, ki jih evocirajo pesmi, pa tudi na elemente, ki jih ni mogoče prevesti oziroma jih je težko izraziti zaradi večpomenskosti. Postanejo pomoč pri prepoznavanju in ustreznem razumevanju širših kulturnih elementov, včasih pa so tudi interpretativno vodilo.

Prevajalka pojasnjuje svojo motivacijo za izbiro besedil in prevajalske strategije takole:

„Na izbor pesmi v zbirki *Kalejdoskop* je vplivala predvsem želja po celovitejši predstavitvi poezije Srečka Kosovela poljskemu bralcu, katere percepcija je bila pred tem nekoliko omejena – prevodi, ki so bili na voljo pred izidom *Kalejdoskopa*, niso odstirali večjega dela njegovega raznovrstnega pesniškega opusa, zlasti z vidika futurizma in konstruktivizma.

Poleg mene sta izbor pesmi prispevala avtorja spremnih besed k zbirki, prof. dr. Božena Tokarz in dr. Iztok Osojnik. S širšim naborom pesmi, predvsem iz kultne zbirke *Integrali*²⁶ smo želeli približati fenomen poezije Kosovela, ki po časovni dimenziji pripada zgodovinski avantgardi, vendar je še vedno aktualna in zastavlja relevantna vprašanja o stanju narave, sveta, kulture, etike, politike in duhovne kondicije človeka. V prevedenih 112 pesmih, s poudarkom na *konsih* in *integralih*, se zrcali celovita vizija človeka v vesolju in manifestira globoka humanistična misel mladega pesnika, ki je verjel, da »skozi pesem sije luč duše« (Kosovel: *Kalejdoskop*).

Moja strategija kot prevajalke je slonela predvsem na pozornem poslušanju Kosovela, sledenju njegovim besedam, z uporabo čim manjšega nabora jezikovnih posegov. Poskušala sem slediti ritmu pesmi in pomenu besed. Želela sem dati besedam Kosovela čim več prostora in svobode, da popolno zaživijo.”⁵

6 Sklep

Doslej so na Poljskem izšle tri knjige s prevodi Kosovelovih pesmi, ki so jih pripravili trije prevajalci iz treh različnih generacij: Piechal, Šalamun-Biedrzycka in Bucka Kustec. V posebnem zvezku – izboru z naslovom *Kalejdoskop* – je delo slovenskega predstavnika zgodovinske avantgarde predstavljeno na najbolj celovit, raznolik in kompleksen način. Več del v obravnavanih publikacijah tvori t. i. prevodne serije (Balcerzan, 1998, str. 17), njihova temeljita primerjava pa bi bila zanimiva študija. Dejstvo, da je Kosovelova beseda vstopila v poljski kulturni prostor, je izjemno pomembno – tako za bralca, študenta slavistike ali raziskovalca kot tudi za slovensko-poljski medkulturni dialog nasploh. Avtor sam je „besedi pripisoval še posebej povezovalno vlogo pri medsebojnem sporazumevanju med osebami, časi in

⁵ Zasebno dopisovanje s prevajalko Karolino Bucko Kustec z dne 8. 10. 2024.

prostori, saj je prav beseda zmožna graditi aktualno skupnost [...]” (Tokarz, 2013, str. 12) in si prizadeval oblikovati etičnega človeka. Ni zanemarljivo, da se okoli prevodov poezije Srečka Kosovela – ali slovenske literature nasploh – oblikuje nekakšna ‘interesna skupnost’ oziroma ‘imaginarna skupnost’ (imagined community) (Venuti, 2009, str. 278), katere člani se večinoma med seboj ne poznajo, a jih povezuje določena vez: znanje, spoznavne in estetske izkušnje. Takšna skupnost omogoča, da prevod postane prostor srečevanja različnih kultur, pogledov in interpretativnih tradicij.

Bibliografija prevodov

Knjižne objave

- Kosovel, S. (2012). *Kalejdoskop: izbrane pesmi: = wiersze wybrane* (1. izd., Let. 4, str. 327). Prev. K. Bucka Kustec. Kulturno-umetniško društvo Police Dubove; Instytut Mikołowski.
Piechal M. (ur.). (1973). *Antologia poezji słoweńskiej* (Let. 177, str. XLIV, 336). Zakład Narodowy imienia Ossolińskich - Wydawnictwo.
Šalamun-Biedrzycka K. (ur.). (1995). *Mah in srebro = Srebro i mech* (str. 429). Pogranicze.

Revijalne objave

- Kosovel, S. (1995). Pesmi: *Argust / Sierpień; Evakuacija duha / Ewakuacja ducha; Labodja pesem / Łabędzia pieśń*. Prev. K. Šalamun-Biedrzycka. *Fraza*, (7), 27–28.
Kosovel, S. (2004). Pesmi: *Bori / Sosny; Veseli, dinamični, relativni / Weseli, dynamiczni, względni*. Prev. K. Šalamun-Biedrzycka. *Opje*, (1), 34.
Kosovel, S. (2011). Pesem: *Svetilka ob cesti / Latarnia przy drodze*. Prev. K. Bucka Kustec. *Fragile*, (4), 33.
Kosovel, S. (2011). Pesmi: *Evakuacija duha / Ucieczka ducha; Impresja / Impresja; Sonet smrti / Sonet śmierci*. Prev. M. Gruda. *Lirikon*21, (34), 8–10.

Literatura

- Balcerzan, E. (1998). *Literatura z literatury (strategie tłumaczy)*, Založba Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”.
Jamnik, T. (2012). Uredniška opomba. V Jamnik T. (ur.), Kosovel Srečko: *Kalejdoskop*. Izbrane pesmi. Prev. K. Bucka Kustec (str. 5–6) Založba Instytut Mikołowski, Kulturno-umetniško društvo Police Dubove.
Juvan, M. in Jerin, K. (2005). Kosovel in hibridnost modernizma. V J. Vrečko, B. A. Novak in D. Pavlič (ur.), *Primerjalna književnost - Kosovelova poetika*, 28 (57–71).
Kopczyk, M. (2013). *Obecność innego. Studia z literatury współczesnej*. Založba ATH, Bielsko-Biala.
Korzeniewska, E. (ur.). (1964). *Słownik współczesnych pisarzy polskich*. T. 2, J-P. Založba Państwowe Wydawnictwo Naukowe, str. 649–651.
Magnuszewski, J. (1973). Wstęp. V M. Piechal (ur.), *Antologia poezji słoweńskiej*. (str. III-XLII). Založba Zakład Narodowy imienia Ossolińskich.
Novak, B. A., Pavlič, D., in Vrečko, J. (Eds.). (2005). *Kosovelova poetika*. Založba ZRC SAZU.
Ostromecka-Frączak, B. in Prettnar, T. (1996). *Slovensko-poljski slovar*. DZS.
Piechal, M. (ur.). (1973). *Antologia poezji słoweńskiej*. Založba Zakład Narodowy imienia Ossolińskich.

- Šalamun-Biedrzycka, K. (1995). Od tłumacza. V Šalamun-Biedrzycka, K. (ur.) *Srebro i mech / Mah in srebro. Antologia poezji słoweńskiej*. Izbor in prevod K. Šalamun-Biedrzycka (str. 416) Založba Pogranicza.
- Šalamun-Biedrzycka K. (1997). Słoweńskie epifanie, czyli od Prešerna do Zupana. *Krasnogruda*, (7). <https://www.pogranicze.sejny.pl/artykuly/krasnogruda-nr-7-katarina-salamun-biedrzycka-sowenskie-epifanie-czyli-od-preserna-do-zupana/>
- Šalamun-Biedrzycka, K. (2014). Marc Alyn : Srečko Kosovel. V *Med Slovenijo in Poljsko. Izbor iz člankov in razprav* (str. 39–49). Kud Logos.
- Skibiński, Z. (1982). *Nadzieje i wątpliwości. O poezji Mariana Piechala*. Založba Wydawnictwo Łódzkie.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika:
<https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=133&View=1&Query=%02A> [dostop: 20. 10. 24]
- Tokarz, B. (2004a). *Między destrukcją a konstrukcją. O poezji Srečka Kosovela w kontekście konstruktivistycznym*. Založba Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Tokarz, B. (2004b). Między osobistym a społecznym aspektem przekładu. V P. Fast (ur.), *Sociologiczne aspekty przekładu*. (str. 13–31). Založba Śląsk.
- Tokarz, B. (2005). Idea integralov v Kosovelovi poeziji. V J. Vrečko, B. A. Novak in D. Pavlič (ur.), *Primerjalna književnost - Kosovelova poetika*, 28 (str. 35–43).
- Tokarz, B. (ur.). (2009). *Wstęp*. V *Przekłady literatur słowiańskich 1. Wybory translatorskie*. Založba Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego (str. 7–11).
- Tokarz, B. (2012). Pesnik v svetu stvari. V Jamnik T. (ur.), Kosovel Srečko: *Kaleidoskop*. Izbrane pesmi. Prev. K. Bucka Kustec (str. 32–52). Založba Instytut Mikołowski, Kulturno-umetniško društvo Police Dubove.
- Tokarz, B. (2013). *Med destrukcją i konstrukcją. O poezji Srečka Kosovela w kontekście konstruktivismu*. Literarno-umetniško društvo Literatura, s. 255.
- Venuti, L. (2009). Przekład, wspólnota, utopia. V M. Heydel (ur.), *Współczesne teorie przekładu. Antologia* (str. 265–293). Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Vrečko, J. (1986). *Srečko Kosovel, slovenska zgodovinska avantgarda in zenitizem*. Obzorja.
- Vrečko, J. (2005). *Srečko Kosovel in evropska avantgarda* V J. Vrečko, B. A. Novak in D. Pavlič (ur.), *Primerjalna književnost - Kosovelova poetika*, 28 (str. 45–56).
- Vrečko, J. (2011). *Srečko Kosovel. Monografija*. Založba ZRC SAZU.
- Zadravec, F. (1986). *Srečko Kosovel*. Založba Lipa.

PREVAJANJE POEZIJE SREČKA KOSOVELA V PORTUGALSKI JEZIK

MOJCA MEDVEDŠEK

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Ljubljana, Slovenija
mojca.medvedsek@ff.uni-lj.si

Namen prispevka je predstaviti razmislek o okoliščinah izida in objavljenih prevodih poezije Srečka Kosovela v portugalski jezik. Prispevek zariše kratek pregled literarnega prevajanja iz portugalskega jezika in vanj, osvetli družbenozgodovinske okoliščine, ki so v določenih obdobjih prispevale k skromnejšemu zanimanju za prevajanje portugalskega jezika v Sloveniji na splošno, ter opredeli dinamiko prevajanja slovenskih literarnih del v portugalski jezik. V tem kontekstu prispevek predstavi okoliščine nastalih prevodov in objav Kosovelove poezije v portugalskem jeziku. Zadnji del prinaša analizo prevajalskih strategij na primeru prevoda Kosovelovega Konsa 5. Ta se opre na model skladenjske strategije po Chestermanu (1997). Gre za pesem, ki je v prevodu objavljena tako v antologiji (*Poetas eslovenos e portugueses do século XX*, 2012) kot v knjižni izdaji Kosovelove poezije (*Moja pesem je eksplozija*, 2024) ter omogoča vpogled v uporabljene prevajalske strategije kot tudi različne pristope prevajalcev.

DOI

[https://doi.org/
10.18690/um.3.2025.12](https://doi.org/10.18690/um.3.2025.12)

ISBN

978-961-299-058-9

Ključne besede:

Srečko Kosovel,
poezija,
portugalsčina,
prevodi,
slovenščina

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

1 Uvod

Srečko Kosovel (1904–1926), eden najbolj svojstvenih slovenskih književnikov 20. stoletja, je slovenskemu kulturnemu prostoru zapustil izjemno literarno dediščino, ki ne glede na stoletno časovno oddaljenost pri bralcih, raziskovalcih in prevajalcih vedno znova vzbuja zanimanje, o čemer pričajo tudi številni knjižni prevodi njegove poezije. Pesnik Krasa, impresionizma, pa tudi globoko eksistencialnih, družbenih in socialnih vprašanj je po srečanju s futurizmom in konstruktivizmom začel eksperimentirati s pesniškimi formami, imenoval jih je inegrali ali konstrukcije, kratko konsi. Njegova konstruktivistična pesniška govorica se z ironijo in skepsa odziva na svetovni kaos, v konse vpisuje osebno etično držo pesnika in revolucionarni scenarij za rušenje starega (kapitalističnega) sveta. Pesniška vizija sveta ga povzdiguje nad slovensko miselnost duha, v katerem je ustvarjal, in ga postavlja ob bok sočasnim avantgardam in naprednim evropskim mislecem.

2 Kratek zgodovinsko-družbeni oris prevodnih poti portugalskega jezika v Sloveniji

Slovensko ozemlje je zaradi svoje geografske lege od nekdaj neposredno komuniciralo z različnimi jezikovnimi in kulturnimi okolji, zlasti z jeziki sosednjih ozemelj, prek literarnih prevodov v slovenski jezik in iz njega pa tudi z drugimi kulturami in svetom. Luzofoni svet¹ že zaradi svoje geografske oddaljenosti ni mogel neposredno vzpostaviti literarnih stikov s Slovenijo, kar deloma pojasnjuje precej zapoznel vstop luzofone literarne dediščine v naš kulturni prostor in tudi obratno – slovenske literarne dediščine na ozemlja portugalsko govorečih dežel. Nedvomno so bili zaradi različnih okoliščin, tako političnih kot drugih², do leta 1991 gospodarski, politični in kulturni stiki med Slovenijo in Portugalsko redki, enako velja tudi za stike s preostalim delom portugalsko govorečega sveta. Kulturno razdaljo je povečevalo nepoznavanje portugalskega jezika, pa tudi pomanjkanje ustrezno izobraženih prevajalcev in specifična založniška politika³.

¹ Termin luzofonija označuje množico govorcev portugalskega jezika na Portugalskem in izven meja te države. Gre za govorce v državah ali na območjih, v katerih je portugalsčina uradni, administrativni, kulturni ali drugi materni jezik.

² Na eni strani politični režimi tako v bivši Jugoslaviji kot v večini iberskih in ameriških držav pred letom 1991 niso bili naklonjeni medsebojnim kulturnim izmenjavam, po drugi strani pa je bila Slovenija kot ena izmed republik nekdanje skupne države vpeta v jugoslovanski kulturni kontekst in njena prisotnost mnogokrat ni bila prepoznana kot samostojna oziroma drugačna od kultur drugih jugoslovanskih republik (Jasenovec, 2011, str. 14).

³ Pablo Juan Fajdiga (1995, str. 95), eden od pomembnih medkulturnih posrednikov slovenske literature v španščino, med razlogi za majhno ali nično zanimanje za slovensko književnost na Iberskem polotoku navaja dejstvo, da je bil založniški trg nasičen z literaturo, ki je nastajala v mednarodno pomembnejših državah, kot je Slovenija.

Najbolj emblematičen avtor portugalske književnosti, Camões, ki je bil tudi prvi prevedeni portugalski avtor v slovenski jezik, je tako v slovenski kulturni prostor vstopil najprej prek prevodov iz drugih jezikov. Tudi prevodi drugih portugalskih in brazilskih avtorjev, ki so se pojavili v začetku in v drugi polovici 20. stoletja, so pogosto nastali iz drugih jezikov, iz francoščine, italijanščine, celo ruščine, kar je v posameznih knjižnih izdajah označeno – ali pa tudi ne (Medvedšek in Müller, 2018, str. 56). Zanimanje za portugalski jezik v bivši Jugoslaviji (1945–1991) se je na akademski ravni začelo relativno pozno; prva možnost za študij portugalskega jezika in književnosti se je pojavila v Zagrebu leta 1985 – to je bila edina prestolnica bivših jugoslovanskih republik z univerzitetnim programom študija portugalskega jezika, književnosti in kulture (Medvedšek in Müller, 2019, str. 211).

Analiza relevantnih zgodnejših virov⁴ kaže, da je bila do 90. let 20. stoletja oziroma do osamosvojitve Slovenije portugalska književnost v Sloveniji slabo poznana in da je bilo dotlej objavljeno le skromno število literarnih del luzofonih avtorjev. Na šibko prisotnost in recepcijo portugalske književnosti kažejo tudi redke kritike in skoraj popolna odsotnost recenzij v strokovnih revijah ter redkost kakršnih koli univerzitetnih raziskav. Tako je iz dostopnih spletnih in kartičnih katalogov v Narodni in univerzitetni knjižnici⁵ mogoče izluščiti, da je bilo med letoma 1945 in 1991 objavljenih pet literarnih del portugalske književnosti, osem literarnih del brazilskih avtorjev in en roman, katerega avtor prihaja iz Zelenortske otokov (Medvedšek in Müller, 2018, str. 57).

Po osamosvojitvi Slovenije, od leta 1991 dalje, se je kulturna politika in finančna podpora dejavnosti literarnega prevajanja v Sloveniji spremenila. Analiza prevedenih del iz portugalskega jezika v letih 1991–2018 je pokazala znaten porast prevodov iz portugalskega v slovenski jezik (Medvedšek in Müller, 2018, str. 59). Eden od ključnih razlogov za povečano število prevodov – tako iz portugalskega jezika kot v portugalski jezik – so v obdobju po letu 1991 zagotovo novonastali programi nacionalne podpore, ki še dandanes pomagajo pri širjenju prevajalskega dela in izdajanja knjig, saj sofinancirajo prevajalce in založnike, ki objavljajo ali prevajajo dela slovenskih avtorjev v tujini (Trubarjev sklad, Center za slovensko književnost, Javna agencija za knjigo RS, Filozofska fakulteta v Ljubljani, Društvo slovenskih

⁴ Kernc, 1925; Bulovec in Moder, 1960; Stanovnik, 2005; Grum, 2007.

⁵ Katalogi Narodne in univerzitetne knjižnice, Ljubljana: kartični katalog, razvrščen po avtorjih po abecednem redu za obdobje 1948–1965. Kartični stvarni katalog za obdobje do leta 1965.

pisateljev, Društvo slovenskih knjiženjih prevajalcev, mednarodni koprodukcijski festivali, idr.).

2.1 Družbenozgodovinski kontekst začetkov prevajanja v portugalski jezik

Če se opremo na doslej objavljene študije in prispevke (Jasenovec, 2011; Šabec, 2024), ki obravnavajo prevode slovenske literature v jezike Iberskega polotoka in v slovenski jezik, lahko izpostavimo skupno ugotovitev, da je število prevodov slovenske literature v jezike Iberskega polotoka, ki so bili izdani pred letom 1991, zanemarljivo, ne glede na to, ali gre za prevode v španski, galicijski, baskovski, katalonski ali portugalski jezik, ter da je bila večina prevodov narejena posredno⁶ ali pa v sodelovanju med slovenskim prevajalcem in rojenim govornikom ciljnega jezika, navadno partnerja v prevajalskem tandemu (Fajdiga, 1995, str. 59).

V devetdesetih letih in po letu 2000 pa je v Španiji in na Portugalskem ter v nekaterih državah Latinske Amerike opaziti znatno povečanje del slovenske književnosti v prevodih, tako v samostojnih knjižnih izdajah kot v sklopu antologij oziroma v časopisnem in revijalnem tisku (Šabec, 2024, str. 893). Kljub povečanemu številu izdaj prevodov slovenske literature v španski in portugalski jezik – če jih primerjamo s prevodi v druge jezike (npr. v nemščino, angleščino, italijanščino, francoščino ter v druge slovanske jezike) – število prevodov še vedno ostaja zelo nizko in je pomanjkljivo predstavljeno⁷.

2.1.2 Prevajanje poezije v portugalski jezik

Ena od pomembnih iniciativ, ki je nastala v želji po močnejši prisotnosti slovenske literature na tuje govorečih trgih, je pojav zbirke *Literae slovenicae*, ki jo je Društvo slovenskih pisateljev začelo izdajati leta 1993. V njenem katalogu je izšla tudi prva

⁶ Jasenovec (2011, str. 14) navaja, da so založniki romansko govorečih trgov založniške pravice v preteklosti običajno kupovali od založb z angleškega govornega področja, v primeru španščine naj bi bilo veliko slovanskih klasikov sprva prevedenih tudi iz francoščine, kar pomeni, da sta odločitve založnikov na Iberskem polotoku in v Latinski Ameriki do neke mere usmerjala angleško in francosko govoreči trg. Tudi Markič (2006, str. 125) v svoji študiji opozarja, da v prvi španski izdaji Bartolovega romana *Alamut* (založba Muchnik Editores, Barcelona, 1989) ni navedeno, iz katerega jezika je bil prevod narejen, medtem ko portugalska izdaja iz leta 2004 navaja, da gre za prevod iz francoščine.

⁷ JAK ima na svoji spletni strani sicer zavihek s podatki o prevodih v posamezne jezike, med njimi tudi za portugalski jezik, a je ob pregledu objavljenih naslovov moč sklepati, da vključujejo le projekte, ki so bili izvedeni s pomočjo JAK-ovega programa podpore tujim založnikom oziroma prevajalcem. Nobena publikacija s prevodi Kosovelove poezije v portugalski jezik, ki jih obravnava pričujoči prispevek, namreč ni navedena na dostopnem seznamu. Primerjaj: <https://www.jakrs.si/mednarodna-dejavnost/baza-prevodov>

zbirka slovenske poezije v portugalščini *Nove poetas eslovenos contemporâneos* (1999), ki je predstavila poezijo devetih slovenskih sodobnih avtorjev od Kajetana Koviča do Uroša Zupana. V samostojnih knjižnih izdajah sta izšli še dve antologiji slovenske poezije prvo, *Cinco autores*, je leta 1999 izdalo Društvo slovenskih pisateljev, drugo, *Quatro escritores eslovenos* (2000), pa Center za slovensko književnost, in sicer z namenom prodaje in predstavitev slovenskih avtorjev na bralni turneji po Braziliji in Portugalski, ki je potekala v organizaciji Centra za slovensko književnost v letih 1999 in 2000.

Kot navajajo sestavljalke bibliografije prevodov slovenske literature v iberske jezike (Jasenovec, 2011, str. 15), razen pravkar omenjenih pesniških antologij, ki so izšle na prelomu tisočletja, literature, prevedene v portugalščino, pred letom 2000 praktično nimamo⁸. Vse od leta 2007 beležimo porast števila gostovanj posameznih pesnikov na Portugalskem in v Braziliji, ob tem se povečuje tudi zanimanje za prevodne objave posameznih slovenskih avtorjev po objavah v priložnostnih publikacijah, ki spremljajo gostovanja ali v specializiranih medijih za literaturo (Jasenovec, 2011, str. 17).

3 Prevodi poezije Srečka Kosovela v portugalski jezik

3.1 Objave Kosovelove poezije v portugalskem jeziku: antologije in knjižne izdaje

Nadaljevanje prizadevanj antologije *Nove poetas eslovenos contemporâneos*, da bi predstavila slovenske pesnike v portugalskem jeziku, je objava pesniške prevodne zbirke *Treze poetas eslovenos* (2008), ki je izšla kot del diptiha slovenske antologijske zbirke z naslovom *Trinajst portugalskih glasov* (2009). Obe antologiji s pomenljivim podnaslovom *Nedokončana pesniška antologija*, dobita nadaljevanje v knjižnem projektu *Poetas eslovenos e portugeuses do século XX* s podnaslovom *Continuação das duas antologias inacabadas*.⁹

⁸ Prvo in edino prevedeno literarno delo v portugalski jezik pred letom 2000 je Jurčičeva povest *Jurij Kozjak, slovenski janičar* (1961). Leta 2004 je izšel prevod povesti *Hlapec Jernej in njegova pravica* Ivana Cankarja, istega leta je bil izdan tudi Bartolov *Alamut*, ki je dve leti kasneje izšel v ponatisu. Prva samostojna pesniška zbirka, ki je bila objavljena na Portugalskem, je bila zbirka *Metulji (Borboletas)*, 2007) Braneta Mozetiča. Po bralni turneji na Portugalskem in v Braziliji so bili posamezni prevodi slovenske poezije objavljeni tudi v specializiranih literarnih revijah, tako na Portugalskem (Kovič, Mozetič) kot v Braziliji (Makarovič, Mozetič, Šalamun), ter v antologijah (Šalamun, Mozetič). Primerjaj tudi COBISS, spletni bibliografski sistem: <https://plus.cobiss.net>

⁹ Antologija je dvojezična in ima v slovenskem jeziku naslov *Slovenski in portugalski pesniki XX. stoletja (Nadaljevanje nedokončanih antologij)*.

Ta obsežna dvojezična antologija je na Portugalskem in v Sloveniji izšla leta 2012 v okviru kulturnih projektov, ki so povezali Maribor in Guimarães, takratni evropski prestolnici kulture, in združuje že omenjene izbore prevedenih portugalskih in slovenskih pesnikov, ki so jim uredniki dodali nov nabor avtorjev. Med petindvajsetimi dodanimi slovenskimi avtorji, ki se časovno razvrščajo od Dragotina Ketteja do Miklavža Komelja, je bil tudi Kosovel s petimi v portugalsščino prevedenimi pesmi: *Rime*, *O, saj ni smrti*, *Ekstaza smrti*, *Kons.5*, *Vas za bori*.¹⁰ Avtorjev prevodov, uvrščenih v to poglavje antologije, tako Kosovelovih pesmi kot vseh ostalih, je več. Mateja Rozman je pri prevajanju sodelovala s portugalskim pesnikom Casimirom de Britom in portugalskim naravnim govorcem Américom Meiro. Pesmi sta jezikovno pregledala Ana Carina Prokopyshyna in Tiago Patrício, med avtorji izbora pesmi pa sta poleg prevajalcev navedena tudi Mateja Peroša in Vojko Gorjanc. Tako slovenski kot portugalski del antologije ima ob koncu, poleg bibliografije, spremno besedo z naslovom *Poezija na Slovenskem*, katere avtor je Peter Kolšek, ki Kosovela uvršča med generacijo preloma (Kette, Murn, Župančič), pesnika pa oriše kot »nemirnega iščočega, avantgardnega evropskega duha, ki je iz ekspresionizma kmalu prešel v konstruktivizem in je daleč presegal splošno stanje duha na Slovenskem« (Kolšek, 2012, str. 370–171).

Za izpeljavo in koordinacijo tega obsežnega projekta je zaslužna predvsem prevajalka Mateja Rozman, lektorica za slovenski jezik na Univerzi v Lizboni. Po študiju španskega jezika s književnostjo in sociologije na Univerzi v Ljubljani je svoj študij nadaljevala na Portugalskem. V okviru lektorata za slovenski jezik je sodelovala pri različnih pedagoških in kulturnih projektih, ki povezujejo slovensko in portugalsko govorno okolje, je dejavna organizatorica ter promotorka slovenske literature na Portugalskem. Kot prevajalka ali urednica je sodelovala pri večini prevodov slovenskih pesniških antologij iz portugalskega ali v portugalski jezik. Casimiro de Brito (1938), portugalski pesnik¹¹, pisatelj, esejist in prevajalec, ki je sodeloval pri antologijskem prevodu Kosovela, je bil v Sloveniji večkrat gost različnih festivalov poezije in literarnih srečanj, kjer je sodeloval kot pesnik ali predsednik Portugalskega centra PEN. Slovenija je njegovo zanimanje vzbudila okoli leta 2000, ko je aktivno sodeloval kot soorganizator slovenske literarne turnee v Lizboni. Prevajanje poezije zahteva posebno občutljivost in občutek za

¹⁰ Prevedene pesmi so iz Kosovelove zbirke *Izbrane pesmi* (2003), izjema je pesem *Vas za bori*, ki je iz zbirke *Pesmi* (1927).

¹¹ V slovenski jezik imamo prevedeni dve njegovi pesniški zbirki: *Opus Affettuoso* (prevedla Mojca Medvedšek, 2002) in *Na mojstrovni poti: potovanje z Lao Zijem* (prevedla Mateja Rozman, 2013).

specifičnosti tega žanra, kar nedvomno pojasnjuje izbiro pesniških sodelavcev, ki so pri prevajanju poezije, ne glede na znanje izhodiščnega jezika, zaželeni parterji in jezikovni poustvarjalci.

Prva prevedena pesniška zbirka Kosovelove poezije v portugalski jezik z naslovom *Moja pesem je eksplozija* je v izšla ob 120. obletnici Kosovelovega rojstva, projekt je omogočila Kosovelova knjižnica iz Sežane. Gre za dvojezično izdajo, ki jo je uredil Marko Matičetov, ki je naveden tudi kot prevajalec spremnega besedila in pregledovalec portugalskih prevodov. Avtor prevodov v portugalski jezik je brazilski profesor Adriano Miranda (1972). Iz opombe o prevajalcu izvemo, da prihaja iz države São Paulo in je po izobrazbi zgodovinar, ki je doštudiral na UNESP. Predgovor pojasni okoliščine nastanka in način sodelovanja med urednikom in Mirando, ki je začel prevajati Kosovela iz čistega osebnega navdušenja in prevodov sprva ni imel namena objaviti. Kosovela je odkril prek francoskega prevoda, ki je izšel v enem od zvezku serije Poètes d'aujourd'hui (prevajalec Marc Alyn).

Prevodno zbirko je prevajalec razdelil na pet delov, ki jih je poimenoval po vsebinskih poudarkih (*Evokacije Krasa, Vtisi in variacije, Krizja človeka, Svet v krizji, Novi red*). 120 prevedenih pesmi je zajel iz več pesniških zbirk, od prvih *Pesmi* (1927) do *Iz zapuščine* (2010), več kot polovica izbranih pesmi je iz zbirke *Integrali '26*. V spremni besedi prevajalca, ki Kosovela postavi tudi v kontekst brazilskega modernizma, preberemo, da je prevajal iz slovenskega jezika, ki se ga je priučil in nato poglobil ter prevajal s pomočjo in vzpodbudo urednika. Tako iz uvoda kot iz spremne besede je razvidno, da gre za zelo vznesen projekt, ki je v prvi vrsti nastal iz ljubezni in občudovanja do Kosovela in njegove zapuščine. Prevodna zbirka je opremljena tudi z nekaterimi opombami za portugalsko govoreče bralstvo.

4 Analiza Kosovelovih prevodov pesmi *Kons. 5*

4.1 Izbor in metodologija

Edini primer v portugalščino prevedene pesmi, ki se pojavi v obeh predstavljениh zbirkah Srečka Kosovela, je *Kons. 5*. Analiza prevodnega razmerja med Kosovelovim izvirnikom in prevodom se je ponudila kot pragmatična rešitev za primerjavo obeh prevodov v prizadevanju, da bi dobili vzorčni vpogled v prevajalske strategije pri prevajanju Kosovelove poezije v portugalski jezik.

Za primerjavo prevodov smo izbrali pogosto navajani model prevajalskih strategij A. Chestermana (1997). Njegovi prevajalski postopki se nanašajo na spremembe, do katerih prihaja pri preoblikovanju besedila, in vključujejo »izbiro« med možnostmi. Delijo se na tri vrste: *skladenjske strategije*¹² dopolnjujeta *pomenska* in *pragmatična* (vrste strategij se lahko med seboj prepletajo). Med Chestermanovimi postopki v luči opravljene analize izpostavimo zlasti pomensko strategijo *sinonimije*, izbiro pomensko bližnjega izraza namesto očitne ustreznice, in pragmatično strategijo *informacijske spremembe*, ko pride do dodajanja informacije (opombe), relevantne za ciljnega bralca, ali izpust za bralca nerelevantne informacije.

V analizi je na kratko opredeljen vsebinski opis izbranega primera, sledi mu primerjava po posameznih verzih in opazovanje Chestermanovih skladenjskih strategij, ki jo zaključuje izpostavitve razlik z vidika globalnega pristopa prevajanja.

4.2 Primer različnih prevajalskih strategij: *Kons. 5*

Kons. 5 ima 12 verzov, pet verzov sestavljajo črke, številke in matematičnih znaki, povezave in asociacije med njimi si mora priklicati bralec sam. Če zelo skrajšano povzamemo Ocvirkovo vsebinsko interpretacijo (Ocvirk, 1967, str. 211–213), je gnoj v prvem verzju največkrat interpretiran kot nekaj slabega (lahko tudi dobrega za poljedelca), zlato v drugem kot bogastvo (in prekletstvo). Oba sta izenačena z matematičnimi znaki (tako gnoj kot zlato je lahko enako nič, lahko pa je tudi vse, oba pojma pa sta lahko neskončna – obenem ničvredna ali pa visoke vrednosti). V šestem in sedmem verzju matematična relacija izraža razmerje med manj vrednimi črkami (morda začetnice imen, simbol ljudi) in števili (vrednost, denar). Lirski del pesmi (osmi do enajsti verz) naj bi izražal misel, da sodoben, materialistično naravnan človek zlata ne potrebuje, potreboval naj bi dušo, saj vse pretirano meri preko zlata (bogastva). Človek z dušo ne potrebuje zlata, saj bogastvo nosi v sebi. Zadnji, dvanajsti verz (I, A.) naj bi nakazoval riganje živali (osla), ki s to onomatopejo bralca lahko asociira na človeški rod neumnežev, »oslov«¹³.

¹² Za pričujočo analizo so najbolj relevantne skladenjske strategije, ki jih delimo na deset podkategorij. Primerjaj Chesterman, 1997, str. 94–101.

¹³ Zadnja interpretacija je bila objavljena v članku Alfonza Gspana *Neznani Srečko Kosovel (Prostor in čas, 1973, posebni natis 1974): »Zadnjo vrstico (je treba) brati IA, ne JA. Ne gre namreč za nikakršno pritrdilnico ali kratico ali kaj podobnega, marveč preprosto za porogljiv posnetek živalskega glasu.«* Primerjaj: Hladnik, 1986: *Srečko Kosovel, Kons. 5*, www.ijs.si/lit/kons5.html, 23. marca 2002.

Prevod *Konsa 5* v antologiji *Poetas eslovenos e portugueses do século XX* (odslej primer i) je v vseh verzih prevzeti prevod. Po obliki in tipu povedi se prevod in izvirnik ujemata. Zadnji verz I, A je mimetičen, preslikuje Kosovelov zapis, a ga v portugalskem jeziku ne pojasnjuje in ga ne skuša poustvariti. V tem smislu ne sledi pomenski komponenti, ampak zapis prenese kot del tipografije. V portugalščini je onomatopejski zapis za riganje osla običajno zapisan kot INHÓÓÓ. Prevajalka se ni odločila za opombo oziroma pragmatično spremembo informacije, ki bi z dodatnim kontekstom za bralca odprla nakazano smer vsebinske interpretacije tega konsa. V smislu celostnega pristopa prevod lahko označimo kot v celoti poustvarjalni, ki skuša poustvariti pomenske in pesniške lastnosti v ciljni pesmi (Jones, 2011, str. 118–119).

Prevod, uvrščen v dvojezično prevodno zbirko *Moja pesem je eksplozija* (odslej primer ii), se nahaja v razdelku z naslovom *Novi red*, v katerem je, poleg *Konsa 5*, prevedenih še 11 konsov. Prevod Mirande v primerjavi s prevodom (i), objavljenim leta 2012, je do osmega verza povsem identičen, iz česar sledi, da se prvih sedem verzov po obliki in tipu povedi v prevodu in izvirniku ujema. Ohranjen je tudi paralelizem začetka pesmi (leksikalno zrcalni), Gnoj je zlato / in zlato je gnoj, v. 1–2. Štiri verze od zadnjih petih zaznamujejo druge skladenjske strategije: v dveh verzih nastopi sinonimija (nima duše – *desalmado*, v. 8), gl. 2; (ne potrebuje – *nao quer*, v. 11), gl. 2; besedo gnoj (v. 1, v. 2, v. 11) v predzadnjem verzu zamenja sinonim, kar zabriše oziroma spremeni retorično shemo ponavljanja (gnoj – *estrume/estresco*, v. 11), gl. 3; sprememba enote je v glagolski zvezi (ne potrebuje – *nunca necessita*, v. 9), gl. 2.; zaradi sinonimije prav tako nista ohranjena pomenska paralelizema v zadnjih verzih (ne potrebuje zlata / ne potrebuje gnoja (v. 9–11), gl. 2 in 3.

- 1) Gnoj je zlato / in zlato je gnoj. – *Estrume é ouro / e ouro é estrume*. (v. 1–2)
- 2) Kdor nima duše, / ne potrebuje zlata – *O desalmado nunca / necessita de ouro* (v. 12–13)
- 3) kdor ima dušo, / ne potrebuje gnoja. – *quem tem alma / não quer esterco*. (v. 14–15)

Zadnji verz, I, A, je tako kot v analiziranem prevodu (i) mimetičen, preslikuje in ohranja tipografijo zapisa v smislu ohranjanja formalne zgradbe konsa, za zadnji verz torej velja ugotovitev, da se prevajalec ni odločil za opombo oziroma pragmatično spremembo informacije.

V prvih sedmih verzih primera (ii) gre za prevzeti prevod, saj se po obliki in tipu povedi v celoti ujema z izvirnikom, prevajalec ohranja tipografske posebnosti. V zaključnih verzih (v. 8–11) se prevajalec odloči za druge prevajalske strategije: sinonimijo, preoblikovanje retoričnih shem in spremembo enote. Oblikovno sta si izvirnik in prevod načeloma podobna. V smislu celostnega pristopa prevod lahko označimo kot večinoma poustvarjalni, delno pa gre za adaptacijo v ciljni jezik, ki navadno prinaša spremembe ali uporabo drugih strategij v korist učinkovitosti pesmi v drugem jeziku (Jones, 2011, str. 118–119).

5 Zaključek

Literarno prevajanje in medkulturno posredovanje med Portugalsko in Slovenijo se v Sloveniji zaradi šibkih gospodarskih, političnih in kulturnih stikov začne pozno in beleži skromno število prevedenih del v obeh kulturnih območjih, zlasti v primerjavi z drugimi evropskimi jeziki. Prvi prevod Kosovelove poezije v portugalski jezik je bil objavljen v dvojezični antologiji (*Poetas eslovenos e portugueses do século XX*, 2012), izdani v okviru kulturnih projektov, ki so povezali Maribor in Guimarães leta 2012, deset let za tem je izšel samostojni dvojezični knjižni prevod Kosovelovih izbranih pesmi z naslovom *Moja pesem je eksplozija* kot založniški projekt Knjižnice Sežana.

Namen analize je bil opredeliti prevodna razmerja med Kosovelovim izvirnikom *Kons.* 5 in njegovima prevodoma (i, ii). Analiza je temeljila na prevajalskih strategijah Chestermana, ki vključujejo skladenjske spremembe, delno pa tudi pomenske in pragmatične. Pri prevodu konsa, uvrščenega v antologijo (i), se je prevajalka odločila za privzeti prevod – skušala je izbrati najbližjo prevodno možnost. V leksiki je prevajalka sledila izvirniku, prav tako je prevod izvirniku podoben po obliki in tipu povedi. Kar zadeva vsebinske pojasnitve, se prevajalka ni odločila za pragmatično spremembo informacije v zadnjem verzu. Pri drugem prevodu (ii), uvrščenem v prevodno zbirko, se je prevajalec v lirskem delu pesmi odločil za druge prevajalske strategije¹⁴ pri čemer je s sinonimičnimi izbirami ostajal v leksikalnem okvirju, posledica sprememb je opazno preoblikovanje nekaterih retoričnih shem. Prevajalec se je v določenem segmentu odločil za adaptacijo prevoda, kar kaže njegovo težnjo k interpretaciji in nakazuje večjo interaktivno vlogo prevajalca.

¹⁴ Prispevek je refleksija, ki skuša spodbuditi obsežnejše raziskave na področju primerjav Kosovelovih izvirnikov in portugalskih prevodov. Za objektivnejši pogled na Kosovelove prevode bi bilo v prihodnosti smiselno upoštevati večji nabor pesmi, ki bi lahko pokazal več podobnosti (ali pa dodatne razlike) v odnosu do izvirnikov in natančneje osvetlil, kako posamezni prevajalci uresničujejo prevajalsko prakso.

Razlogi za izbiro različnih strategij se pri prevajalcih razlikujejo. Kot prvi razlog naj morda navedemo drugačno razumevanje in poznavanje tako izvirnega kot ciljnega jezika. Drugi razlog je lahko drugačna interpretacija zgodovinskega in kulturnega konteksta, ki je potrebna, da prevajalec zmore besedilo integrirati v kulturni kontekst ciljnega jezika. In ne nazadnje – prevajanje kot proces je tudi osebni projekt, ki ga motivirajo subjektivna iskanja, ta pa lahko vodijo v interpretacijo ali preubeseditev določenega besednega segmenta.

Kljub različnim prevajalskim postopkom prevod *Konsa 5* uspe ohraniti bistvene značilnosti izvirnika, vsebino in sporočilo ter ciljnim bralcem portugalskega jezika odpre vpogled v zapuščino tega genialnega slovenskega pesnika.

Literatura

- Baza prevodov (n. d.). *Javne agencije za knjigo RS*: <https://www.jakrs.si/mednarodna-dejavnost/baza-prevodov>
- Bulovec, Š. in Moder, J. (1960). *Bibliografija prevodov v slovenščino (1945–1960)*. Društvo slovenskih pisateljev.
- COBISS, (n. d.). *spletni bibliografski sistem*: <https://plus.cobiss.net>
- Chesterman, A. (1997). *Memes of Translation*. John Benjamins.
- Fajdiga, P. (1995). Litterae Slovenicae en Madrid. *Verba Hispanica: Annuario del Departamento de la lengua y literatura españolas de la Facultad de Filosofía y Letras de Ljubljana*, 5(1), 95–96.
- Focus: Antologia poética 2005* (2006). Poesia Brasileira.
- Grum, M. (2007). *Slovenski prevajalski leksikon 1550–1945*. ZRC SAZU.
- Hladnik, M. (1987). Srečko Kosovel, Kons. 5. *Jezik in slovstvo* 32(4), 112–114.
- Jesenovec, M., Škrabec, S. in Rozman, M. (ur.). (2011). *Bibliografía de traducciones de literatura eslovena a las lenguas de la Península Ibérica hasta el año 2008 = Bibliografija prevodov slovenske literature v jezike Iberskega polotoka do leta 2008*. Center za slovensko književnost.
- Jones, F. R. (2011). Poetry translation. V Y. Gambier in L. van Doorslaer (ur.), *Handbook of Translation Studies* 2 (str. 117–122). John Benjamins.
- Kernc, E. (1925–1932). *Slovenski biografski leksikon*. Jugoslovanska tiskarna.
- Kolšek, P. (2012). Poezija na Slovenskem. V C. de Brito idr. (ur.), *Poetas eslovenos e portugueses do século XX / Slovenski in portugalski pesniki 20. stoletja* (str. 366–380). Guimarães 2012 Capital Europeia da Cultura.
- Kosovel, S. (2024). *Moja pesem je eksplozija: 120 pesmi ob 120-letnici Kosovelovega rojstva = Meu poema é explosão: 120 poemas pelo 120º aniversário de nascimento de Kosovel*. Kosovelova knjižnica.
- Kosovel, S. (2003). Izbrane pesmi. Mladinska knjiga.
- Markič, J. (2006). Alamutova popotovanja po Iberskem polotoku. V *Prevajanje besedil iz prve polovice 20. stoletja* (str. 124–137). Društvo slovenskih književnih prevajalcev.
- Medvedšek, M. in Müller Pogrjaj, B. (2019). Položaj poučevanja portugalščine v Sloveniji. *Vestnik za tuje jezike*, 11 (1–2), 211–221. <https://doi.org/10.4312/9789610602774>
- Medvedšek, M. in Müller, B. (2018). The panorama of translations of Brazilian and Portuguese literature into the Slovene language (1991–2018). *Matraga: Estudos linguísticos e literários*, 25(45), 529–545. <https://doi.org/10.12957/matraga.2018.39464>
- Nove poetas contemporâneos* (1999). Slovene Writers' Association; Slovene P.E.N.; Association of the Slovene Literary Translators.
- Ocvirk, A. (1967). *Integrali '26*. Državna založba Slovenije.

- Poetas eslovenos e portugueses do século XX: [continuação de duas antologias inacabadas] = Slovenski in portugalski pesniki XX. stoletja* (1a ed.). (2012). Capital Europeia da Cultura; Evropska prestolnica kulture.
- Stanovnik, M. (2005). *Slovenski literarni prevod: 1550–2000*. Založba ZRC SAZU.
- Treze poetas eslovenos* (2008). Roma Editora.
- Šabec, M. (2024). Literarnoprevodne izmenjave s španščino. V *Zgodovina slovenskega literarnega prevoda I: pregled zgodovinskega razvoja* (str. 887–900). Založba Univerze v Ljubljani.
<https://doi.org/10.4312/9789612973513>
- Quatro escritores eslovenos* (2000). Center za slovensko književnost.

*Priloga: Kons.5 in prevodi***Kons. 5**

Gnoj je zlato
in zlato je gnoj.

Oboje = 0

$0 = \infty$

$\infty = 0$

A B <

1, 2, 3.

Kdor nima duše,
ne potrebuje zlata,
kdor ima dušo,
ne potrebuje gnoja.
I, A.

Estrume é ouro
e ouro é estrume.

Ambos = 0

$0 = \infty$

$\infty = 0$

A B <

1, 2, 3.

Quem não tem alma
não precisa de ouro,
quem tem alma
não precisa de estrume.
I, A.

Estrume é ouro
e ouro é estrume.

Ambos = 0

$0 = \infty$

$\infty = 0$

A B <

1, 2, 3.

O deslamado nunca
Necessita de ouro,
quem tem alma
não quer esterco.
I, A.

- (i) Vir: *Poetas eslovenos e portugueses do século XX* (2012), prevajalka Mateja Rozman v sodelovanju s Casimirom de Britom in Américom Meiro
- (ii) Vir: *Moja pesem je eksplozija* (2024), prevajalec Adriano Miranda

RECEPCIJA POEZIJE SREČKA KOSOVELA NA SLOVAŠKEM

SASA VOJTECH POKLAČ,^{1,2} MILOSLAV VOJTECH¹

¹ Univerza Komenskega v Bratislavi, Filozofska fakulteta, Bratislava, Slovaška
sasa.poklac@uniba.sk, miloslav.vojtech@uniba.sk

² Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Ljubljana
sasa.vojtechpoklac@ff.uni-lj.si

Prispevek obravnava zgodovino prevodov poezije Srečka Kosovela na Slovaškem. V uvodnem delu približa začetke zanimanja slovaške književnosti za njegovo pesniško ustvarjanje, ki segajo v trideseta leta 20. stoletja. V tem obdobju so v revijah izšli prevodi njegovih pesmi, ki sta jih prispevala književnika in prevajalca Ján Haranta in Koloman Geraldini. Pomembni mejnik v recepciji Kosovelove poezije na Slovaškem je bila izdaja antologije slovenske poezije *Piesne zpod Triglava* (1940), ki jo je uredil K. Geraldini in v katero je vključil kar 12 njegovih pesmi. Prispevek analizira izbor in kakovost prevodov ter približa Geraldinijevo prevajalsko metodo. V nadaljevanju so predstavljeni prevodi Kosovelove poezije po letu 1945. Po premoru, ki je nastal zaradi problematičnih odnosov med Jugoslavijo in Čehoslovaško, so se nadaljnji prevodi pojavili šele v 70. letih (revijalni prevodi in knjižni izbor Františka Lipke *Rozlúčka so sebou*, 1974) in po letu 2000 (prevodi Stanislave Chrobákové Repar, objavljeni v izbranem delu *Zelený papagáj*, 2012).

Ključne besede:

Srečko Kosovel,
poezija,
slovaščina,
prevodi,
slovenščina

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI

[https://doi.org/
10.18690/um.3.2025.13](https://doi.org/10.18690/um.3.2025.13)

ISBN

978-961-299-058-9

1 Uvod

Začetki zanimanja slovaške književnosti in kulture za poezijo slovenskega pesnika Srečka Kosovela se pojavijo v začetku tridesetih let 20. stoletja, torej le nekaj let po njegovi smrti. To je obdobje, v katerem so avantgardna gibanja v slovaški poeziji dosegla vrhunec: na prelomu dvajsetih in tridesetih let je v ospredju predvsem poetizem, v prvi polovici tridesetih let pa prevladuje drugi val avantgarde, predvsem nadrealizem, ki se navezuje na tradicije evropskega surrealizma. Poleg avantgardnih gibanj oživi tudi neosimbolizem, v slovaško književnost pa vstopi številna generacija pesnikov katoliške moderne, ki je v svojem pesniškem ustvarjanju povezovala spodbude neosimbolizma, poetizma in nadrealizma ter si prizadevala za oblikovanje koncepta tako imenovane čiste poezije. V tem kontekstu vstopajo na prizorišče slovaške književnosti tudi prvi prevodi slovenskega pesnika Srečka Kosovela.

2 Prvi prevodi v revijah

Začetki prevajalskega zanimanja za Srečka Kosovela na Slovaškem so povezani prav s krogom pesnikov katoliške moderne. Prve prevode njegove poezije je v obdobju med obema vojnoma na straneh slovaških kulturnih revij objavil pesnik katoliške moderne Ján Haranta (1909–1983), ki je bil tudi prevajalec iz francoščine in slovenščine. Harantov odnos do književnosti in književnega prevajanja se je poglobil med študijem teologije v francoskem Strasbourgu (1929–1935), kjer je poleg teologije študiral tudi francosko književnost in slavistiko. Prve prevode Kosovelove poezije je objavil v mesečniku za književnost in umetnost *Elán* v prvi polovici tridesetih let. Revija, ki je izhajala v letih 1930–1947, je urejal vodilni predstavnik slovaške medvojne poezije Ján Smrek (1898–1982) in jo izdajal v sodelovanju z založbo Leopolda Mazáča v Pragi. *Elán* je bila ena izmed ključnih revij v obdobju med obema vojnoma, ki so prispevale ne le k modernizaciji slovaške književnosti, ampak so odprle prostor tudi književnemu prevajanju iz manjših slovanskih književnosti, kakršna je bila tudi slovenska književnost.¹

¹ Leta 1938 je v tej reviji izšel članek literarnega zgodovinarja in prevajalca iz slovenske književnosti Jozefa Ambruša (1914–1993) *Naše spojivá so Slovincami* (Naše vezi s Slovenci) (Ambruš, 1938, str. 7), v katerem je slovaškim bralcem približal Slovence in njihovo kulturo. Članek je mogoče šteti za programsko zasnovano besedilo o odnosu do slovenske književnosti in kulture (Vojtech, 2019, str. 228–229).

Prve prevode Kosovelove poezije je J. Haranta objavil v drugem letniku revije *Elán* (1931/1932). V peti številki najdemo prevod prvega soneta pesmi *Strom poznanja* (Sad spoznanja) in pesmi „Predsmrtnica“ (Kosovel, 1932a, str. 6). Pri drugem besedilu je prevajalec ohranil izvirni naslov v slovenščini, saj je predvideval, da bo razumljiv tudi za slovaškega bralca in zato ni čutil potrebe po prevodu. Je pa res, da je izvirni naslov pesmi dal v navednice. Pesmi sta dopolnjeni s portretno risbo Srečka Kosovela in kratko predstavitevijo z naslovom *Srečko Kosovel, slovinský básnik* (Srečko Kosovel, slovenski pesnik), ki vsebuje osnovne biografske podatke o avtorju, omeni izdajo njegovega pesniškega dela iz leta 1927 (*Pesmi*) in na kratko predstavi njegovo ustvarjanje: »Srečko Kosovel je pesnik z globoko tragičnim značajem, ki je bil sprva vnet slavilec Krasa, kasneje pa se je pridružil socialni noti, ki jo je pel iskreno in kristalno čisto. V povezavi s tem je postal vodja nove slovenske poezije« (Haranta, 1932, str. 7). Prevajalec tudi opozori na vzporednice med Kosovelovim življenjem in usodo češkega pesnika Jiříja Wolkerja (1900–1924) ter slovaškega pesnika Andreja Guotha (1906–1929), ki sta (podobno kot Kosovel) zaradi tuberkuloze umrla zelo mlada. Ta vzporednica življenjskih usod pesnikov (v primeru Jiříja Wolkerja je dopolnjena tudi s tematskimi in motivnimi povezavami njune poezije) se v slovaški recepciji Kosovelovega ustvarjanja pojavlja precej pogosto.²

Naslednje prevode je Haranta objavil v tretjem in četrtem letniku revije *Elán* (1932/1933; 1933/1934): v drugi številki tretjega letnika so objavljeni prevodi z naslovom *Pieseň* (Pesem) s tematiko Krasa in *Sonet smrti* (Kosovel, 1932b, str. 2), v drugi številki četrtega letnika pa prevod pesmi *Exekúza smrti* (Ekstaza smrti) (Kosovel, 1933, str. 4).

Harantove prevode Kosovela odlikuje (razen nekaterih leksikalnih nepravilnosti) prizadevanje, da se čim bolj približa izvirniku, trudi se dosledno upoštevati izvirne rime in prvotno število zlogov, prav tako pa (z nekaj izjemami) spoštuje tudi izvirno strofično zgradbo. Večje odstopanje od izvirnika opazimo na primer v pesmi *Pieseň* (Pesem), kjer je prvotno dvanajstverzno pesem prevedel s trinajstimi verzi. Do tega podaljšanja je prišlo pri prevodu izvirnega četrtega in petega verza pesmi: »*bel cvet divje rože / je zakrvavel ...*«, kjer je prevajalec v primerjavi z originalom izbral bolj sproščeno obliko prevoda in izvirna dva verza razširil za dodaten verz: »*biehy kvet divej ruže / v krvi / sa zachvieval ...*« (Kosovel, 1932b, str. 2).³ Po drugi strani pa so

² Prim. Lipka, 1974, str. 89; Repar, 2012, str. 157.

³ Dobesedni prevod v slovenščino: »*bel cvet divje rože / v krvi / je vztrepetal ...*«.

Harantovi prevodi v slovenščino zaznamovani z arhaično delujočim inverznim besednim redom, visoko pojavnostjo postponiranih ujemalnih prilastkov in pesniških besed.

Na straneh revije *Elán* se s prevodi Kosovelove poezije srečamo tudi v drugih kontekstih. V deseti številki osmega letnika (1937/1938) je slovaški umetnostni zgodovinar in publicist Július Kálmán (1911–1991) objavil nekrolog, posvečen nestorju moderne slovaške likovne umetnosti, slikarju, grafiku in ilustratorju Mikulášu Galandu (1895–1938). V članku z naslovom *Odišiel človek* (Odšel je človek) in podnaslovom *Na čiernu stuhu venca drabému Galandovi* (Na črni trak venca dragemu Galandu) so kot uvodni moto uporabljeni prvi štirje verzi iz Kosovelove pesmi *Od tega življenja* v slovaškem prevodu, vendar brez navedbe avtorja prevoda.

Drugi prevajalec, ki se je v tridesetih in štiridesetih letih 20. stoletja sistematično posvečal prevajanju poezije S. Kosovela v slovaščino, je bil slovaški pisatelj in prevajalec Koloman K. Geraldini (1908–1994). Spada v skupino osmih slovaških intelektualcev, ki so bili v okviru mednarodne študentske organizacije Pax romana na izmenjavi na takratni Univerzi kralja Aleksandra I. v Ljubljani.⁴ Leta 1936 je kot študent Pravne fakultete Univerze Komenskega v Bratislavi en semester študiral v Ljubljani, kjer je vzpostavil stike s številnimi osebnostmi slovenske kulture.⁵ V tem obdobju so nastali tudi njegovi prvi prevodi poezije S. Kosovela, ki jih je objavil v reviji *Slovenské pohľady*. V njej je leta 1937 pod naslovom *Zo slovinskej poézie* (Iz slovenske poezije) objavil štiri Kosovelovih pesmi: *Ty nie si...* (Ti nisi), *Ráno na bore* (Jutro na gori), *Vietor v poli* (Vetri v polju) in *Tichý večer* (Tih večer) (Kosovel, 1937, str. 385–386), leta 1938 pa jih je dopolnil s prevodom pesmi *Balada* (Kosovel, 1938, str. 361). Poleg revije *Slovenské pohľady* je prevode objavljala tudi v reviji *Prameň*. Leta 1936 je v prvi številki te revije objavil prevod Kosovelovega *Soneta smrti* (Kosovel, 1936, str. 134). Vse te revijalne prevode je Geraldini kasneje uvrstil v svojo antologijo slovenske poezije *Piesne zpod Triglava* (Pesmi izpod Triglava), ki je izšla leta 1940.

⁴ Med njimi so bili Ján Stanislav, Jozef Ambruš, Ján Kostih, Stanislav Mečiar, Melichar Václav a Ján Irmier (Vojtech Poklač in Vojtech, 2021, str. 486).

⁵ V tem obdobju je začel objavljati prve prevode, ki so izhajali v reviji mlade katoliške inteligence *Prameň* in v revijah *Elán* in *Slovenské pohľady*. Prevajal je A. Gradnika, S. Kosovela, O. Župančiča, E. Kocbeka, M. Kranjca, I. Preglja in A. Vodnika, leta 1940 je izdal tudi knjižni prevod romana Franceta Bevka *Kaplán Martin Čedermac*. Po zaslugi teh prevodov je postal v štiridesetih letih 20. stoletja pomemben poznavalec slovenske književnosti in hkrati njen najpomembnejši prevajalec in popularizator. Po letu 1945 je Geraldini kot prevajalec slovenske književnosti utihnil. Kot eksponent fašističnega režima na Slovaškem v letih 1939–1945 (služboval je kot okrožni poveljnik Hlinkove garde in član predsedniške straže takratnega predsednika fašistične Slovaške republike Jozefa Tisa) je emigriral v Argentino, kjer je umrl leta 1994 (Vojtech Poklač in Vojtech, 2021, str. 486–489).

3 Srečko Kosovel v antologiji *Piesne zpod Triglava*

Pomemben mejnik pri spoznavanju poezije S. Kosovela na Slovaškem je bila izdaja antologije *Piesne zpod Triglava* (Pesmi izpod Triglava) s podnaslovom *Výber zo súčasnej slovinskej lyriky* (Izbor iz sodobne slovenske lirike), ki jo je pripravil K. Geraldini. Izdala jo je Slovaško-jugoslovanska liga v Bratislavi, naslednica Českoslovaško-jugoslovanske lige, ki je bila ustanovljena že leta 1921 in je v obdobju med obema vojnama pomembno prispevala k institucionalizaciji slovaško-slovenskih odnosov. Grafično jo je oblikoval slovaški slikar in grafik Jozef Cincík (1909–1992), obsežen uvod v antologijo z naslovom *Súčasná slovinská literatúra* (Sodobna slovenska književnost) je napisal slovenski pesnik, prevajalec in zgodovinar Tine Debeljak (1903–1989).⁶

Osnovno izhodišče Geraldinijevega izbora je bila antologija *Slovenska sodobna lirika* iz leta 1933,⁷ iz katere je prevzel osnovno zgradbo, večino pesniških besedil in zaporedje posameznih pesnikov. V nekaterih primerih je Geraldini svoj izbor dopolnil tudi z besedili, ki so izšla v novejših pesniških zbirkah, izdanih po letu 1933. Geraldinijev izbor je v veliki meri determiniran z njegovimi osebnimi estetskimi preferencami in lastno prevajalsko izkušnjo, saj je v antologijo vključil več prevodov, ki jih je po vrnitvi iz Ljubljane v tridesetih letih 20. stoletja objavljala v literarnih revijah (Vojtech Poklač in Vojtech, 2021, str. 486–489). To velja predvsem za njegov izbor iz poezije S. Kosovela. Prav v njegovem primeru se »ni podredil izboru v antologiji Antona Vodnika *Sodobna slovenska lirika*« (Sevšek Šramel in Šnytová, 2023, str. 249), saj ni uvrstil niti enega besedila, ki je bilo objavljeno v tej slovenski antologiji, bralcu pa je ponudil svoj izbor. Pri tem je izhajal iz takrat dostopnih izdaj Kosovelove poezije, zlasti iz zbirke *Pesmi* (1927), ki jo je uredil A. Gspan, in iz zbirke *Izbrane pesmi* (1931), ki jo je uredil A. Ocvirk. »Geraldini je v svoj izbor vključil impresionistične pesmi iz tako imenovanega kraškega cikla, pa tudi Kosovelove sonete in pesmi, ki kažejo povezavo z moderno dobo, njegov boj za resnico in novega človeka« (Sevšek Šramel in Šnytová, 2023, str. 249–250).

⁶ Zanimivo je, da je istega leta izšla zelo podobna antologija (podoben naslov s približno enakim izborom avtorjev, pesniških besedil in enakim številom strani) v češkem jeziku z naslovom *Hvězdy nad Triglavem. Moderní poesie slovinská* (1940), ki sta jo uredila Oton Berkopec in Josef Hora. Kljub temu pa se antologiji med seboj razlikujeta po izbiri pesniških besedil in zastopnosti posameznih pesnikov (Vojtech Poklač in Vojtech, 2021, str. 485–492).

⁷ Uvod je napisal R. Ložar, pesmi pa je izbral in uredil A. Vodnik.

S. Kosovel spada v skupino pesnikov, ki jim je Geraldini v antologiji *Piesne zpod Triglava* posvetil največ pozornosti. V izbor je vključil 12 njegovih pesmi,⁸ kar je v primerjavi z zastopanostjo drugih avtorjev veliko. Ta sorazmerno velik prostor, ki ga je Geraldini namenil Kosovelovi poeziji, ustreza »njegovemu poslanstvu v slovenski poeziji, čeprav je možno, da je bila tukaj v veliki meri odločilna tudi prevajalčeva ljubezen do tega pesnika« (Ambruš, 1940, str. 126). Drugi razlog, ki je morebiti povezan s prevajalčevim velikim zanimanjem za Kosovelovo poezijo, je tudi dejstvo, da ga je njegovo tragično življenje spominjalo na (že omenjeni) življenjski usodi češkega pesnika Jiříja Wolkerja in slovaškega pesnika Andreja Guotha. Geraldinijev izbor Kosovelove poezije je opazila tudi takratna literarna kritika (Vojtech Poklač in Vojtech, 2021, str. 490–491). Poznavalec slovenske književnosti in prevajalec iz slovenskega jezika Jozef Ambruš je v oceni Geraldinijeve antologije opozoril predvsem na problem reprezentativnosti izbora iz Kosovelovega opusa. V povezavi s tem piše: »Škoda le, da nam Geraldini ni prevedel nekaterih klasičnih besedil iz Kosovelovega cikla *Ocean*, ki upravičeno velja za njegovo najizrazitejšo stvaritev« (Ambruš, 1940, str. 126).

Pri ocenjevanju kakovosti Geraldinijevih prevodov Kosovelove poezije je treba upoštevati, da gre za prevode med genetično sorodnimi slovanskimi jeziki. Geraldini se je moral pri prevajanju pesmi iz slovenščine v slovaščino spoprijeti predvsem s fonetično-fonološkimi posebnostmi obeh jezikov, ki bistveno vstopajo v ritmično zgradbo pesniških besedil in določajo njihove prozodične lastnosti (predvsem obstoj premičnega naglasa v slovenščini proti stalnemu naglasu na prvem besednem zlogu v slovaščini). Težavne in neprevedljive so se zdele predvsem bogate ritmične variacije in evfonične prvine v izvirnih slovenskih pesniških besedilih, kjer je moral prevajalec poseči po nevtralnem izrazu in ritmično monotonem verzju, včasih pa mu jih je le uspelo nadomestiti s pomočjo melodičnosti slovaškega samoglasniškega sistema. Pri prevajanju slovenskih pesmi, ki so napisane v vezanih in rimanih verzih, se je Geraldini trudil, da bi obdržal prvotno shemo rim in kar se da v največji možni meri ohranil prvotno pesniško obliko in izraz. Zaradi fonetično-fonoloških in leksikalnih posebnosti slovaščine prevajalec v teh primerih ni mogel upoštevati izvirnega števila zlogov v verzih, ki je v slovaških prevodih večinoma večje kot v slovenskem originalu, za problematičnega pa se je izkazal predvsem prevod verzov z izvirnim jamskim ritmom, ki ga je prevajalec v več primerih nadomestil s

⁸ Geraldini je izbral naslednje pesmi: *Balada*, *Premišljevanje*, *Jesensko jutro*, *Ti nisi*, *Tih večer*, *Vetri v polju*, *Jutro na gori*, *Sonet smrti*, *Predsmrtnica*, *Melanholija gladi*, *Proti človeku* in *Ekstaza smrti*.

trohejskim, ponekod pa je jambski ritem v prevodu dosegel z rabo daktilske anakruze, torej s sredstvom, značilnim za sestavo slovaškega jambskega verza (Vojtech Poklač in Vojtech, 2021, str. 489–490).

Zanimivo je, da se v Geraldinijevem izboru pojavljajo prevodi nekaterih pesmi, ki jih je pred njim že prevedel J. Haranta. Gre za pesmi *Sonet smrti* in *Ekstaza smrti*. Če primerjamo Harantov in Geraldinijev prevod teh pesmi, lahko opazimo, da sta k izhodiščnemu besedilu pristopila individualno in sta iskala lastne prevajalske rešitve. Medtem ko J. Haranta v svojem prevodu Kosovelovega *Soneta smrti* večinoma ohranja izvirno verzno in strofično obliko (deset- in enajstzložni verzi z dominantnim jambskim ritmom, ohranja tudi izvirno povezavo dveh zaključnih trivrstičnih kitic soneta v eno šestvrstično celoto), K. Geraldini v svojem prevodu uporablja večjo zložno raznolikost verzov (deset-, enajst- in dvanajstzložni verzi s prevladujočim jambskim ritmom) in zadnjo šestvrstično kitico soneta, ki jo deli na dve samostojni trivrstični kitici. Z leksikalnega in skladenjskega vidika pa Geraldinijev prevod deluje na slovaškega bralca bolj naravno, tekoče in jezikovno sodobnejše kot Harantov prevod, ki je poln arhaičnih pesniških zgradb in besedišča (postponirani ujemalni prilastek, inverzni besedni red, neologizmi). V primeru prevoda pesmi *Ekstaza smrti* so razlike med obema prevodnima različicama še izrazitejše. Geraldinijeva prevodna različica (v primerjavi s Harantovo) veliko bolj spoštuje slovenski izvirnik, kar je še posebej razvidno v načinu prevajanja uvodnih verzov. Tako v Harantovem prevodu manjka ključna besedna zveza »zahodna Evropa«, ki je v Kosovelovem izvirniku v drugem verzu (Harant jo je prestavil v četrti verz in jo spremenil v »biedna Evropa«), Geraldini pa je za razliko od njega dosledno ohranil Kosovelov izvirnik (*»Zlati stolpovi západne Evrope«* / *»Zlaté veže západnej Evrope«*). Po drugi strani je Geraldini storil napake pri prevajanju naslovov nekaterih Kosovelovih pesmi, ki relativizirajo semantiko prvotnih naslovov. Pri prevodu naslova v pesmi Srečka Kosovela *Vetri v polju* je uporabil edninsko obliko *Vietor v poli*, nekatere naslove pesmi je reducirал (naslov Kosovelove pesmi *Melanholija gladu* skrajša v *Hlad*), pri prevajanju nekaterih naslovov je namesto slovaške ustreznice raje uporabil besedišče tujega izvora (naslov pesmi S. Kosovela *Premišljevanje* prevaja kot *Meditácia*, pri čemer bi lahko uporabil več slovaških ekvivalentov kot *premyšľanie*, *rozjímánie*, *uvažovanie*) (Vojtech Poklač in Vojtech, 2021, str. 490).

Za Geraldinijeve prevode Kosovelovih pesmi velja isto, kar velja za antologijo kot celoto: celoten jezikovni izraz prevodov odlikuje sodobnost, naravnost in uglajenost, tuja mu je odvečna pesniška dekorativnost (izogiba se rabi arhaizmov, neologizmov,

retorični patetičnosti, prav tako pa tudi folklorizirani stilizaciji), mestoma zaide v monotonost in pesniško stereotipnost, ki ji »primanjkuje svobodnejša svežina izraza« (Lehot'an, 1940, str. 7).

Z vidika zgodovine recepcije Kosovelovega dela na Slovaškem je bila to prva in dolga desetletja tudi edina pomembnejša predstavitev njegovega ustvarjanja v slovaškem prevodu. Naslednji izbor Kosovelovega ustvarjanja je na Slovaškem izšel šele leta 1974 v prevodu Františka Lipke z naslovom *Rozlúčka so sebou* (Slovo od sebe) (Vojtech Poklač in Vojtech, 2021, str. 488).

4 Prevodi poezije Srečka Kosovela po letu 1945

Po drugi svetovni vojni beležimo na področju recepcije slovenske književnosti na Slovaškem več prekinitev. Leta 1945 odide v emigracijo vodilni prevajalec slovenske književnosti in Kosovelove poezije Koloman K. Geraldini, po nastopu komunističnega režima leta 1948 pa se omeji prostor za objavo prevajalcem, ki so prihajali iz vrst pesnikov slovaške katoliške moderne. Na slovaško-slovenske medliterarne odnose je imela negativen vpliv neugodna politična situacija po letu 1949, ko je bila Jugoslavija pod vodstvom Josipa Broza Tita izključena iz tako imenovanega socialističnega bloka. Normalizacija odnosov med takratno Čehoslovaško kot delom sovjetskega bloka in Titovo Jugoslavijo je nastopila šele konec petdesetih, predvsem pa v šestdesetih letih 20. stoletja.

Do ponovnega zanimanja za prevajanje S. Kosovela na Slovaškem je prišlo šele v začetku sedemdesetih let 20. stoletja. Zasluge za to ima predvsem prevajalec, visokošolski pedagog in diplomat František Lipka (1946). Kot diplomirani jezikoslovec slovaškega in srbohrvaškega jezika na Filozofski fakulteti Univerze Komenskega v Bratislavi se je sistematično zanimal za književnosti takratne Jugoslavije, zato je poleg prevodov srbskih, hrvaških in makedonskih avtorjev prevajal tudi dela slovenskih književnikov (Jankovič, 2005, str. 105–106).⁹ V prvi številki sedmega letnika revije *Revue svetovej literatúry* (1971) je pod imenom Fero Lipka objavil članek *O poéziji Srečka Kosovela* (O poeziji Srečka Kosovela) (Lipka, 1971, str. 30–31) in serijo dvajsetih prevodov njegovih pesmi z zanimivo grafično obliko –

⁹ Poleg prevajanja pesmi S. Kosovela je leta 1970 pripravil tudi izbor poezije Kajetana Koviča *Korene vetra. Vjber z poézije* (Korenine vetra. Izbor iz poezije).

Lipkovi prevodi so dopolnjeni z več reprodukcijami izvirnih Kosovelovih rokopisov v slovenščini (Kosovel, 1971, str. 32–38).

Tri leta kasneje F. Lipka izda tudi knjižni izbor poezije S. Kosovela z naslovom *Rozlúčka so sebou* (dobesedno Slovo od sebe, 1974).¹⁰ Izbor vsebuje 66 pesmi, razdeljenih v tri tematske sklope. Izhodišče Lipkovih prevodov so bile tri izdaje Kosovelove poezije: *Zbrano delo* (1964), *Moja pesem* (1964) in *Integrali* (1967). V to izdajo je Lipka vključil tudi svojih 18 starejših prevodov, ki jih je objavil leta 1971 v reviji *Revue slovenskej literatúry*, dva izmed prvotnih prevodov pa ni vključil v izbor, in sicer pesem *Po striebornom mesačnom svetle* (Po srebrni mesečini) in pesem *Sivé* (Sivo). V primerjavi z revijalnimi različicami prevodov prevajalec ni bistveno posegal vanje, v nekaterih primerih pa je radikalno posegel v njihove izvirne naslove. Največje spremembe vidimo pri naslovih pesmi, v katerih je Kosovel eksperimentiral s pesniškimi konstrukcijami in jih poimenoval »konsi«. Medtem ko je Lipka v revijalni različici prevodov ohranil izvirni značaj Kosovelovih naslovov (izvirno Kosovelovo označbo »Kons.« je le nekoliko spremenil, in sicer v »Konš.«), je v knjižni izdaji naslove pesmi *Konš.* (Kons) in *Konš. Konš. Konš.* (Kons. Kons. Kons.) popolnoma izločil in jih nadomestil z oznakami ***, naslove pesmi *Konš Ikarus* (Kons Ikarus) in *Konš: Mačka* (Kons: mačka) skrajša na *Ikarus* (Lipka, 1974, str. 77) in *Mačka* (Lipka, 1974, str. 73) in obratno, prvotno obliko naslova *Konš 5* (Kons. 5) v primerjavi z revijalno izdajo razširi na *Konstrukcia č. 5* (Lipka, 1974, str. 86). Te spremembe so v veliki meri potisnile v ozadje avantgardni in eksperimentalni značaj teh pesmi.

Na splošno je mogoče Lipkov izbor Kosovelove poezije oceniti kot »kakovosten prevod, vreden pesnikovega imena, ki pa je sčasoma izginil iz vidnega polja slovaške kulturne javnosti« (Repar, 2012, str. 159). Lipkov izbor Kosovelove poezije pa je imel tudi svoje slabosti, ki so bile posledica časa njegove izdaje. To je bilo obdobje utrjevanja komunističnega režima v takratni Čehoslovaški, ki je bila od leta 1968 okupirana z vojsko takratne Sovjetske zveze. Te okoliščine so močno vplivale tudi na kulturno in literarno življenje in pustile sledi tudi na Lipkovem izboru Kosovelove poezije. Izbor pesmi je bil deloma tendenčen (poskušal je vsaj delno ustreči takratnim zahtevam socialističnega realizma in v njem so se poleg nekaterih ključnih Kosovelovih pesmi znašle predvsem pesmi s socialno in revolucionarno tematiko), poleg tega pa so bile nekatere objavljene pesmi rahlo spremenjene in njihov pomen

¹⁰ Naslov knjižnega izbora se »nanaša na Kosovelovo pesem *Slovo od sobe*. Kljub prostorsko nedvoumni ubeseditvi sobe (»Ugasnil sem luč. / Zaprl sem vrata.«) je v naslovu prevoda spremenjen denotat (sobe – sebe), kar preusmerja interpretativni ključ pesmi« (Sevšek Šramel in Šnytová, 2021, str. 456).

prilagojen takratnim ideološkim shemam. V pesmi *Kaleidoskop* (Kalejdoskop) je na primer besedno zvezo »Revolucija angelov.« skrčil na »revolucija«, v pesmi *Na pyramide* (Na piramidi) je bil popolnoma izpuščen verz »Socializacija zlate produkcije. / Konec razvoja.« (Repar, 2012, str. 157). Tudi v Lipkovi spremni besedi z naslovom *O poeziji Srečka Kosovela*, ki je nastala kot razširitev uvodnega istoimenskega članka k seriji njegovih prevodov v reviji *Revue svetovej literatúry* (1971), najdemo več trditev, ki so značilne za čas njihovega nastanka: predvsem enostransko poudarjanje vzporednic s slovaškimi in češkimi levičarsko usmerjenimi pesniki (Laco Novomeský, Jiří Wolker), poudarjanje socialnih in angažiranih tem njegove poezije, ki je »polna upora in odpora proti nehumani družbi, ki temelji na izkoriščanju posameznika« (Lipka, 1974, str. 88). To takratno enostransko tematsko naravnost izbora v duhu markisistično-leninistične literarne vede pa je takratna literarna kritika visoko ocenila in poudarjala: »Pojavljajo se motivi stradajočih otrok, delavcev, ki se utrjeni vračajo z dela. V teh pesmih je Kosovel najkonkretnjši in izjemno prepričljiv« (Bacigálová, 1975, str. 38).¹¹ V Lipkovih prevodih Kosovelove poezije »se je pojavilo tudi nekaj napak, ki so posledica nepazljivosti takrat še relativno mladega prevajalca («šipa» prevedena kot »ruža«, »dim« preveden kot »dom« itd.), vsa druga odstopanja od izvirnika pa je mogoče šteti kot del prevajalčeve ustvarjalne svobode« (Repar, 2012, str. 158). Na nekatere jezikovne pomanjkljivosti prevoda je opozorila tudi literarna kritika. Avtorica recenzije Lipkovega izbora Kosovelove poezije Hana Bacigálová opozarja, da je prevajalec zlasti v primeru verznihih pesniških besedil »posvetil malo pozornosti rimi (na sene – v komíne, domu – na rovinu, cesty – pomsty, plamene – skučanie itd.). Pesmi nimajo slovaškega ritma, glasno se berejo zelo težko« (Bacigálová, 1975, str. 38).

Zadnji izbor Kosovelove poezije, ki je do zdaj izšel na Slovaškem, je dvojezična slovensko-slovaška izdaja z naslovom *Zelený papagáj – Zeleni papagaj* (2012), ki jo je uredila in v slovaščino prevedla Stanislava Chrobáková Repar (1960).¹² Izhodišče za

¹¹ Vrednotenje Kosovelove poezije s strani slovaške literarne vede, da gre za kot socialno usmerjeno, revolucionarno ali celo »socialistično« poezijo, je bilo še v osemdesetih letih 20. stoletja zelo intenzivno. Slovaški literarni zgodovinar in komparativist Zlatko Klátik (1922–1990) v svoji monografiji *Slovenská a jugoslovanská literatura* (Slovaška in jugoslovanska književnost) iz leta 1987 analizira »Kosovelove predispozicije za pesnika socialističnega čutenja in dojemanja« in piše, da je bila njegova »pot do socializma spontana« (Klátik, 1987, str. 179). V nadaljevanju v zvezi s tem navaja, da je bila »socialistična vizija pesnika ogrožena z realnostjo jugoslovanske države, njenimi narodnostnimi razkoli, zatiranjem državljanskih svoboščin, surovim napadom na delavski razred, nastajajočo diktaturo, ki je kmalu izbrisala tudi komaj kaljene poganjke buržoazne demokracije« (Klátik, 1987, str. 182). Kosovela pa ocenjuje kot pesnika, ki je »svojo kratko življenjsko in umetniško usodo povezal z idejo socializma« (Klátik, 1987, str. 187).

¹² Prevajalka, urednica in literarna znanstvenica Stanislava Chrobáková Repar se sistematično ukvarja s prevajanjem poezije in proze iz slovenščine v slovaščino in iz slovaščine v slovenščino. V slovenščino je prevedla

njen izbor so bile izdaje Kosovelove poezije *Zbrano delo 2* (1974), *Moja pesem* (1976), *Ikarjev sen* (2004) in *Iz zapuščine* (2010). Gre za obsežno izbiro Kosovelove poezije, ki smiselno dopolnjuje informacije, ki jih je slovaškim bralcem »o Kosovelovi poetiki pred skoraj štiridesetimi leti posredoval František Lipka« (Repar, 2012, str. 159). S. Chrobáková Repar je svoj izbor razdelila na šest delov: prvi štirje deli prinašajo prevode pesmi iz *Integralov*, peti del vsebuje 26 pesmi iz Ocvirkovega *Dodatka* iz drugega zvezka Kosovelovega *Zbranega dela* (1974) in šesti del, tj. 32 pesmi, ki so iz izdaje *Iz zapuščine* (2010). Prevode S. Chrobákovéj Repar, ki je tudi uveljavljena pesnica, odlikuje izrazito prizadevanje za čim bolj natančen prevod Kosovelovih pesmi v slovaščino. Prevajalka kot odlična poznavalka slovenskega jezika na ustvarjalen način prenese v slovaščino posebnosti avtorjevega sloga in njegove poetike. O svojih prevajalskih izkušnjah s Kosovelovo poezijo je napisala: »Pri prevajanju sem se trudila upoštevati vse ravni ali plasti Kosovelove poetike in njegovega pesniškega izraza ter ohraniti vse stopnje integriranosti pesnikovega besedila: od širših pomenskih kontekstov, prek senzualne nasičenosti metonimičnih in metaforičnih izrazov do ritmičnih in rimskih kakovosti posameznih pesmi.« (Repar, 2012, str. 161).

Izbor *Zelený papagáj – Zeleni papagaj* je dopolnjen tudi z obsežno študijo prevajalke, v kateri slovaškemu bralcu prinaša celovit pogled na avtorja in njegovo delo. V študiji se dotika ne le biografskih podatkov, ampak tudi vprašanj, ki so povezana z uredniškim dostopanjem do Kosovelovega pesniškega dela in njegovih interpretacij, pri čemer se opira na najnovejša dognanja slovenske literarne vede. Poudarja predvsem pesnikov odnos do avantgarde, občutljivo razkriva preobrazbe njegove poetike in posebnosti njegovega pesniškega jezika. Posebno pozornost posveča tudi recepciji Kosovelove poezije na Slovaškem, vendar se ukvarja le s prevodom svojega neposrednega predhodnika Františka Lipka in z njegovim knjižnim izborom Kosovelove poezije *Rozhlúčka so sebou* iz leta 1974, starejših prevodov Kosovelove poezije pa Chrobáková Repar žal ne omenja. Kljub nepopolnim informacijam o tradiciji prevajanja Kosovelove poezije v slovaški literaturi in kulturi gre za študijo, ki slovaškemu bralcu ponuja plastičen prikaz pesnika, obdobja, v katerem je živel in ustvarjal, ter literarnega dela in njegove aktualne literarnovedne recepcije.

Chrobáková Repar se je z literarno zapuščino S. Kosovela ukvarjala tudi kasneje. Leta 2024 je v reviji *Fraktál* v tematskem sklopu, posvečenem srednjeevropskim avantgardam, objavila Kosovelov manifest *Mehanikom!* iz leta 1925 (Kosovel, 2024, str. 39–40). Prevod je dopolnjen s člankom prevajalke z naslovom *Kosovelov manifest „Mehanikom!“ a jeho ukotvenie v dobovej realite* (Kosovelov manifest »Mehanikom!« in njegova zasidranost v realnosti časa) (Chrobáková Repar, 2024, str. 37–38), v katerem bralcu skupa približati kontekstualne povezave nastanka tega besedila, ki je bilo »predvsem neposredna reakcija na italijanski futurizem s slepo vero v odrešilno moč moderne tehnike, pa tudi dadaizem z jezikovno destrukcijo smisla« (Chrobáková Repar, 2024, str. 38).

5 Zaključek

Analiza recepcije pesniškega dela S. Kosovela na Slovaškem kaže, da prisotnost tega slovenskega pesnika v slovaškem kulturnem prostoru ni bila nepretrgana in da se je prevajalski interes za njegovo pesniško ustvarjanje dinamično spreminjal. Pri spremljanju prevajalskega zanimanja za Kosovelovo poezijo na Slovaškem v 20. in 21. stoletju lahko identificiramo obdobja vzpona, pa tudi obdobja več desetletij trajajočih prekinitev in molka kot posledica neugodnih družbeno-političnih razmer, ko je ustvarjanje tega pesnika zašlo v pozabo. V zgodovini slovaškega umetniškega prevajanja lahko na splošno izpostavimo tri obdobja povečanega zanimanja za Kosovelovo poezijo: obdobje revijalnih prevodov iz tridesetih in začetka štiridesetih let 20. stoletja, ki se zaključi z izdajo Geraldinijeve antologije *Piesne zpod Triglava* (1940), obdobje prve polovice 70. let 20. stoletja, ki ga predstavljajo revijalni prevodi F. Lipka in njegov knjižni izbor *Rozlúčka so sebou* (1974) ter obdobje po letu 2000, v katerem izhajajo knjižni in revijalni prevodi S. Chrobákové Reepar. Vsako od teh obdobji je zaznamovano s specifičnim pristopom do Kosovelove pesniškega zapuščine, vsaka generacija prevajalcev pa se je na svoj način spopadala z zahtevnostjo njegovega pesniškega sveta, prav tako pa se je prevajalska praksa pogosto podrejala specifičnemu kulturnemu kontekstu določenega časa, založniški praksi in nenazadnje tudi ravni in intenzivnosti razvoja slovaško-slovenskih kulturnih in literarnih odnosov.

Literatura

Ambruš, J. (1938). Naše spojivá so Slovincami. *Elán*, 8(8), 7.

- Ambruš, J. (1940). Koloman K. Geraldini: Piesne zpod Triglava. Výber zo súčasnej slovinskej lyriky. Vydala Slovensko-juhoslovanská liga, študentský odbor. Bratislava 1940. *Slovenské pohlady*, 56(2), 125–127.
- Bacigálová, H. (1975). Kosovelove akvarely. Srečko Kosovel: Rozlúčka so sebou. Východoslovenské vydavateľstvo, 1974. *Romboid*, 10(4), 37–38.
- Geraldini, K. K. (1940). *Piesne zpod Triglava. Výber zo súčasnej slovinskej lyriky*. Bratislava : Slovensko-juhoslovanská liga, študentský odbor.
- Haranta, J. (1932). Srečko Kosovel, slovinský básnik. *Elán*, 2(5), 7.
- Chrobáková Repar, S. (2024). Kosovelov manifest „Mechanikom!“ a jeho ukotvenie v dobovej realite. *Fraktál*, 7(4), 37–38.
- Jankovič, J. (2005). *Slovník překladatelův s bibliografiou překladů z macedónštiny, srbského, chorvátského a slovinštiny*. Bratislava: Jaga – Veda, vydavateľstvo SAV.
- Klátik, Z. (1987). *Slovenská a juhoslovanská literatúra*. Bratislava: Veda.
- Kosovel, S. (1932a). Strom poznania, „Predsmrtnica“. *Elán*, 2(5), 6.
- Kosovel, S. (1932b). Pieseň, Sonet smrti. *Elán*, 3(2), 2.
- Kosovel, S. (1933). Extáza smrti. *Elán*, 4(3), 4.
- Kosovel, S. (1936). Sonet smrti. *Prameň*, 1(1), 134.
- Kosovel, S. (1937). Zo slovinskej poézie. *Slovenské pohlady*, 53(6–7), 385–386.
- Kosovel, S. (1938). Balada. *Slovenské pohlady*, 54(6–7), 361.
- Kosovel, S. (1971). Básne. *Revue svetovej literatúry*, 7(1), 32–38.
- Kosovel, S. (1974). *Rozlúčka so sebou*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo.
- Kosovel, S. (2012). *Zelený papagáj – Zelení papagaji*. Ljubljana: KUD Apokalipsa, Bratislava: Vlna : Drevo a srd.
- Kosovel, S. (2024). Mechanikom! (Mechanici a šoféri!). *Fraktál*, 7(4), 39–40.
- Lehot'ani, P. (1940). Na ceste poznávania a sblížovania. *Slovák*, XXII(121) (25. 5. 1940), 7.
- Lípka, F. (1971). O poézii Srečka Kosovela. *Revue svetovej literatúry*, 7(1), 30–31.
- Lípka, F. (1974). O poézii Srečka Kosovela. V S. Kosovel, *Rozlúčka so sebou* (str. 87–91). Košice: Východoslovenské vydavateľstvo.
- Repar, S. (2012). Prečo si vypustil zlatý čln do močiara? (Poézia Srečka Kosovela v medzinárodných a iných súvislostiach). V S. Kosovel, *Zelený papagáj : Zelení papagaji* (str. 145–167). Ljubljana: KUD Apokalipsa, Bratislava: Vlna : Drevo a srd.
- Sevšek Šramel, Š. in Šnytové, J. (2021). Srečko Kosovel v českých in slovaških prevodih: perspektiva treh prevodnih valov. *Obdobja 40. Slovenska poezija*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 451–457.
- Sevšek Šramel, Š. in Šnytové, J. (2023). Srečko Kosovel: básnik slovinského Krasu a avantgardy v českej a slovenskej prekladateľskej recepcii. *Slovenská literatúra*, 70(3), 244–259.
- Vojtech, M. (2019). Slovaška slovenistika in recepcija slovenskej kultúry na Slovaškem v rokoch od 1919 do 1942. *1919 v slovenskom jazyku, literatúre in kultúre*. Ljubljana: Center za slovenščinu kot drugi in tuji jazyk, 225–232.
- Vojtech Poklač, S. in Vojtech, M. (2021). Prvá antológia slovenskej líry na Slovaškem. *Obdobja 40. Slovenska poezija*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 485–492.

INTEGRALI DUŠE IN JEZIKA: PREVAJANJE POEZIJE SREČKA KOSOVELA NA PRELOMIH ROMUNSKÉ KULTURNE ZGODOVINE

IOANA JIEANU,^{1,2} KLARA KATARINA RUPERT¹

¹ Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Ljubljana, Slovenia
ioana.jieanu@ff.uni-lj.si, KlaraKatarina.Rupert@ff.uni-lj.si

² Univerza v Ploiestju (UPG), Ploiești, Romunija
ioana.jieanu@ff.uni-lj.si

Kosovel je figura, ki navdihuje tako s svojim mladostnim zanosom in močjo ustvarjalnega genija kot s trdnim humanističnim sporočilom. Kot takšnega so ga spoznali tudi v Romuniji, ko je njegova poezija leta 1970 dosegla radijske valove Radia România v prevodu Anatola E. Balconskega. Prispevek analizira dve zbirki prevodov poezije Srečka Kosovela, ki sta izšli v dveh, za romunsko kulturno-politično zgodovino pomembnih obdobjih. Prva, *Extazul morții* (1975, prev. Radu Cârnci), se časovno umešča v obdobje komunizma, druga, *Integrale* (2005, prev. Traian Manta in Miljurko Vukadinović), pa v obdobje sodobne romunske države. Po začetni analizi pomena in razumevanja Kosovelove poezije v kontekstu romunskega literarnega izročila se v prispeveku posvečava predvsem izbiri pesmi v obeh zbirkah, specifikam prevajalske poetike v obeh obdobjih ter potencialni ideološki zaznamovanosti prevodov.

Ključne besede:

Srečko Kosovel,
poezija,
romunščina,
prevodi,
slovenščina

1 Uvod

Prehod v novo stoletje je čas pretresov in čas gibanja: kot takšnega ga razume tudi Srečko Kosovel, ki v pesmi *Kons: Novi dobi* prepričano zapiše: »Vsi problemi so problemi človeka.« (Kosovel, 1977, III, str. 43). Evropa ni potrebovala dolgo, da je dohitela vizionarskega genija – čeprav je ta medtem že ugasnil na njemu tako ljubem Krasu. A njegova poezija je živela dalje in po prvih objavah v Sloveniji je kmalu dočakal tudi prevode v francoščino, italijanščino, nemščino in srbohrvaščino.

V pričujočem prispevku se sprva posvečava specifikam kulturnega konteksta romunske književnosti in njihovim vzporednicam s poezijo Srečka Kosovela, nadalje pa obravnavava prevajanje njegove poezije v obdobju med letoma 1970 in 2005. Romunski kulturni javnosti je bil Srečko Kosovel najprej predstavljen pod okriljem komunizma, naknadno pa se je skozi prevod *Integralov* razkril v polnosti svojih pesniških kapacitet. V prispevku bodo skozi analizo izbranih prevodov pesmi *Pesem št. X*, *Rdeča raketa*, *Smeh kralja Dade*, *Svetilka ob cesti* in *Detektiv št. 16* ter skozi širši kulturno politični kontekst nastanka prevodov obravnavane nianse prevajanja Kosovelove poezije v času komunizma in v času sodobne romunske države.

2 Kosovel in romunski sodobniki: soočanja in razhajanja v doživljanju nove dobe

Prostor srednje in vzhodne Evrope postane na začetku 20. stoletja prizorišče pomembnih, do tedaj še nevidenih političnih in družbenih pretresov, ki pa pomembno prispevajo tudi k razvoju vedno živahnejšega kulturnega dogajanja. Tako pridobi pomembno dimenzijo tudi književno ustvarjanje, ki se prelevi v orodje upora, motrenja in preizkušanja lastne pozicije v svetu. Enega takšnih prodornih, izvirnih, vizionarskih in obenem liričnih glasov predstavlja prav poezija Srečka Kosovela, ki v razponu pičlih dveh desetletij zaobjame vse od impresionizma in, kot jo imenuje avtor sam, »baržunaste lirike« do ekspresionizma, konstruktivizma in literarne avantgarde. Kosovel seveda ni bil edini literarni ustvarjalec, ki je globoko čutil pretese dobe: tudi v Romuniji so vzniknile različne pesniške smeri, od metafizičnega ekspresionizma in dekadentnega simbolizma do hermetične avantgarde, v katerih ustvarjajo pesniki kot so Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Ion Barbu in George Bacovia. Pa vendar je bil Kosovel v svojem (pre)kratkem

ustvarjalnem obdobju zmožen izoblikovati povsem lastno poetiko, ki je ohranila svojo povednost tako na območju intimnega kot kolektivnega.

V odnosu do širšega geopolitičnega dogajanja je v Kosovelovi poetiki zagotovo izstopajoča njegova apokaliptična vizija brezbriznega razpada. Tako v pesmi *Evropa umira* (*Integrali* '26, 1967) zapiše:

/.../ Rjavo listje pada z vej / in jaz se samo enega bojim, / kadar to drevo bo golo,
črno stalo / in siva polja / in majhne hišice / in bom kričal, / pa bo vse, vse naokoli /
molčalo (Kosovel, 2013, str. 1000).

Podobni občutki se zrcalijo tudi v poetiki Georgea Bacovie (1881–1957), ki v pesmi *Svinec* (*Plumb*, 1916) razpad sveta prikazuje skozi prizmo osamljenosti in odtujenosti posameznika:

Svinčene krste so globoko spale, / in svinčeno cvetje in pogrebni shod - / V jami bil
sem sam ... in veter mi je bril ... / in svinčene ikebane so ječale¹ (2001, str. 34, prev.
Klara Katarina Rupert)

Kot najbolj nezdravo in temačno pa dojema prav mestno okolje (ki ga v svoji poeziji, predvsem v podobi Ljubljane, pogosto kritizira tudi Kosovel). Tako Bacovia v pesmi *Pečica* (*Cuptor*, 1916) zapiše:

Nekaj mrtvih je v mestu, draga, / in prišel sem, da ti to povem: / na parah, v vročini
mesta / tih razkroj kadavrov že proti ljudem² (2001, str. 51, prev. Klara Katarina
Rupert)

Vseeno pa Bacovia podobe propada in odtujenosti raziskuje v izrazito simbolistično-dekadentnem registru, medtem ko v Kosovelovi poeziji prevladuje naboj revolucionarne napetosti in utopičnega, včasih že skoraj obupanega apela k prepору človeka, česar romunska poezija tega obdobja pravzaprav ne pozna. Lucian Blaga (1895–1961), prav tako Kosovelov sodobnik in častilec vaškega miru in podeželske pristnosti, se v svojem poetičnem izrazu usmeri v metafizični ekspresionizem, ki svetu pripisuje veliko bolj mistično in skrivnostno dimenzijo ter

¹ Dorneau adânc siciele de plumb, / Și flori de plumb și funerar vestmint - / Stam singur în cavou... și era vânt... / Și scârțâiau corioanele de plumb.

² Sunt câțiva morți în oraș, iubit, / Chiar pentru asta am venit să-ți spun; / Pe catafalc, de căldură-n oraș / Încet, cadavrele se decompun.

ga ne dojema kot ruševino na robu dokončnega propada ali predmet ideološke prenovе. Njegov nazor je dobro prikazan v pesmi *Jaz ne teptam po vencih vseh lepot sveta* (*Eu nu strivesc corola de minuni a lumii*, 1919):

Jaz ne teptam po vencih vseh lepot sveta / in ne ubijam / v glavi vseh skrivnosti, ki mi pridejo na pot ...³ (1988, str. 10, prev. Klara Katarina Rupert)

Podobo preporoda posameznika, ki (se) gradi iz prahu in pepela propada, toliko bolje ubesedi pesnik Tudor Arghezi (1880–1967), npr. v pesmi *Testament* (*Testament*, 1927):

Iz gnilobe, blata, ilovine / ustvaril nove sem lepote, nove dragotine⁴ (2004, str. 4, prev. Klara Katarina Rupert)

Pri Argheziju grdo skozi prizmo jezika dobi novo estetsko dimenzijo, Kosovelova surova resničnost – tako družbena in politična kot duševna – pa se ohranja v napetem, nemirnem stanju vzklikov in nenehnem opozarjanju na eksistencialno krhkost človeka. Kosovel bede ne prikriva, niti je ne olepšuje, temveč nanjo pokaže s prstom lucidne surovosti (*Destrukcije*, 1967):

O mrtveci, ki boste rešili / Evropo. O mrtveci / beli, ki stražite Evropo. / O laž, laž, laž. // Rušiti, rušiti, rušiti! / Milijoni umirajo, / a Evropa laže. / Rušiti. Rušiti. Rušiti! (2013, str. 998)

Prav tako fragmentirano, absurdno videnje sveta kot zaporedja ukazov prinaša *Kako napisati dadaistično pesem* (*Pour faire un poème dadaïste*, 1920) Tristana Tzare (1896–1963):

Vzemite časopis. / Vzemite škarje. / Iz časopisa za svojo pesem izberite članek zelene dolžine. / Razrežite članek. / Nato razrežite vsako besedo, ki ga sestavlja, in te besede položite v vrečko. / Nežno stresite. / Potegnite besede iz vrečke drugo za drugo v strogem vrstnem redu. / Skrbno prepisite. / Pesem vam bo podobna.⁵ (1920, str. 18, prev. Klara Katarina Rupert)

³ Eu nu strivesc corola de minuni a lumii / și nu ucid / cu mintea tainele ce le-ntâlnesc ...

⁴ Din bube, mușcagiuiri și noroi / Iscat-am frumuseți și prețuri noi.

⁵ Prenez un journal / Prenez des ciseaux. / Choisissez dans ce journal un article ayant la longueur que vous comptez donner à votre poème. / Découpez l'article. / Découpez ensuite avec soin chacun des mots qui forment cet article et mettez-le dans un sac. / Agitez doucement. / Sortez ensuite chaque coupure l'une après l'autre dans l'ordre où elles ont quitté le sac. / Copiez consciencieusement. / Le poème vous ressemblera.

Vodilne teme in ideje pričujoče poezije so torej nekaj univerzalnega, človeškega in globoko občutenega, čeprav jim je vsak izmed literatov vtisnil povsem svoj pečat in jih prikazal v specifični luči. Vse skupne točke, ki so zaznamovale njihovo ustvarjanje, pa lahko jasno pokažejo na smiselnost prevajanja Kosovelove poezije v romunskem kulturnem prostoru in nam nazadnje pomagajo pri analizi njene nadaljnje recepcije.

3 Prvi stiki romunske kulture s poezijo Srečka Kosovela: A. E. Baconsky

Srečko Kosovel v romunski kulturni prostor premierno ni vstopil na papirju, ampak – v izrazito futurističnem slogu, ki bi ga bržkone navdušil – po radijskih valovih. V seriji radijskih oddaj z naslovom *Lirični poldnevniki* (*Meridiane lirice*) romunskega nacionalnega radia Radio România ga širši javnosti predstavi Anatol E. Baconsky (1925–1977), romunski modernistični pesnik, esejist, pripovednik in Kosovelov prvi prevajalec v romunščino. 29. aprila 1970 je v radijskem predavanju v sklopu *Liričnih poldnevnikov* spregovoril o Kosovelovem življenju in delu in se pri tem osredotočil predvsem na teme, ki so sovpadale tudi s kulturno ideologijo tistega časa: podobe kraške pokrajine, smrti (predvsem podobe samomora in pokopališč) ter preizkušanja eksistencialnih ekstremov. Baconsky (1970, 1972, 1973) je Kosovela umestil v evropski modernizem in ga skozi primerjave z Rilkejem poskušal približati nemškemu ekspresionizmu. Kosovel je po njegovem mnenju namreč »bliskovito prehodi pot od Rilkeja k nemškim ekspresionistom«, v predavanju je poudaril tudi njegovo zanimanje za »manifestacije evropske avantgarde, predvsem ekspresionizma« (*Meridiane lirice*, 1970) in z ugotovitvijo, da »[njegova poezija] ni poezija esteta, temveč raziskovalca nikoli dovolj poznanih krajev na samih skrajnostih življenja, kjer se njegova beseda poskuša uveljaviti in obstati« (ibid. 1970) ponudil zanimiv vpogled v branje njegove lirike. Prispevek radijske oddaje se zaključí z branjem izbranih pesmi iz Kosovelovega opusa v prevodu Baconskega in izvedbi Victorja Rebengiuca in Dana Nuțuța. Baconsky v izbor uvrsti Kosovelova najbolj emblematična dela, ki se bodo v romunskem prevajalskem prostoru pojavljala tudi kasneje: *Ekstaza smrti* (*Extazul morții*), *Pesem št. X* (*Cântec nr. X*), *Moja pesem* (*Cântecul meu*), *Nilomelanholija* (*Nilomelanconie*), *Polnoč* (*Miez de noapte*), *Rdeča raketa* (*Racheta roșie*) in *Ostri ritmi* (*Ritmuri tăioase*).

Baconsky je Kosovelovo poezijo več kot očitno cenil in jo prepoznal kot relevantno v svetovnem merilu. Leta 1972 je namreč pripravil antologijo sodobne svetovne poezije z naslovom *Pregled sodobne svetovne poezije (Panorama poeziei universale contemporane)*, v katero je uvrstil tudi Kosovela. Zaradi širokega nabora prevedenih del (devetindevetdeset), velja antologija za eno najambicioznejših in najvplivnejših del za popularizacijo moderne poezije v Romuniji v času komunizma. Prav te kompleksne politične in kulturne okoliščine, značilne za konec 60. in začetek 70. let prejšnjega stoletja, ki so jih zaznamovale nasprotujoče si težnje Ceaușescujevega režima in striktno nadzorovanega kulturnega odpiranja antologijo *Pregled sodobne svetovne poezije* oblikujejo v nekakšen dokument časa in prelomen kulturni doprinos, ki je romunski javnosti ponudil kakovostne prevode zveste specifični estetiki originala, brez podleganja ideološkim omejitvam.

4 Poezija Srečka Kosovela v prevodu Raduja Cârncija (1975): kulturna poteza na stičišču estetike in geopolitike

Zasluge za prvi prevod obsežnejšega dela Kosovelovega opusa v romunščino v knjižni obliki ima Radu Cârnci, ki je leta 1975 pri založbi Univers izdal zbirko njegove poezije z naslovom *Extazul mortii (Ekstaza smrti)*. Izid tega dela ni pomemben le za romunsko kulturno krajino, temveč tudi za razvoj romunsko-jugoslovanskih kulturnih stikov v povojnem obdobju. Za romunsko kulturno sfero, pa tudi za pričujoči prispevek, so ključnega pomena ravno prevajalski pristopi v širših ideoloških, političnih in kulturnih dinamikah vzhodnoevropskega prostora tistega časa, ki so tako od bralca kot od prevajalca zahtevali večpomensko branje, zaznamovano z omejitvami in strategijami ideološke prilagoditve.

Cârnci (1928 - 2017) je deloval predvsem kot pesnik, prevajalec in urednik v povojnem času, uveljavil pa se je »z uravnoteženo liriko, v kateri se teme ljubezni, narave in introspekcije prepletajo z melodičnim in slogovno prefinjenim jezikom« (Rotaru, 1972, str. 132). Objavil je več kot dvajset pesniških zbirk, med njimi izstopajo predvsem *Drugo srce (A doua inimă, 1968)*, *Elegije za sončnim bitjem (Elegii pentru ființa solară, 1977)* in *Pesmi za Madono (Căntece pentru Madona, 1993)*. Sočasno s pesniškim ustvarjanjem pa se je Cârnci udeleževal tudi kot književni prevajalec iz francoščine (med drugim je prevedel dela Léopolda Sédarja Senghorja, Charlesa Baudelaira in Jeana Jouberta) in sklepamo lahko, da je tako prišel v stik tudi s poezijo

Srečka Kosovela.⁶ Kasneje je Cârnci izrazil veselje, da je »v romunščino prvič prevedel slovenskega narodnega pesnika Srečka Kosovela« (Cârnci, 2018, str. 5) kar nakazuje, da prevajalec ni bil seznanjen z delom predhodnika Baconskega. Razlogi za izbor in prevajanje poezije Srečka Kosovela so raznoliki, a ne vedno presenetljivi: kot član Zveze romunskih pisateljev (Uniunea Scriitorilor din România) je bil Cârnci urednik več kulturnih tiskovin, ki so bile v času komunizma skrbno nadzorovane. S svojim delom je kot prevajalec lahko prispeval h kulturnemu posredovanju med romunskim in slovanskim prostorom⁷ ter tako zadostil ideološkemu pritiskom, obenem pa v kulturno-literarno sfero vnesel svežino novih in izvirnih pesniških glasov. Literarno prevajanje v času komunizma namreč nikoli ni bilo nedolžno, nepristransko ali izključno estetsko dejanje, temveč je delovalo predvsem kot »orodje kulturne politike in nosilec ideološke diplomacije« (Boia, 2005, str. 240). Z odločitvijo za prevajanje pesmi Srečka Kosovela je bilo zadoščeno institucionalizirani praksi izbora in promocije tujih ustvarjalcev, prevod pa je imel vseeno možnost izstopati, saj je predstavil poetiko, katere idejna in oblikovna kompleksnost je presegala estetske konvencije socialističnega realizma: »Z vsem, kar je napisal, se Kosovel oblikuje v unikum moderne poezije, saj kot v neprecenljivi duhovni zlitini v sebi združuje odtenke dramatičnega romanticizma, ekspresionizma, futurizma, dadaizma in predvsem konstruktivizma« (Cârnci, 1975, str. 5). Vsekakor pa je bila takšna poezija promovirana le pod pogojem, da ni nasprotovala uradnim dogmam. Izbor specifičnih Kosovelovih pesmi se odlično prilega temu okvirju: kljub prodornemu modernizmu je bil pesnik izrazito kritičen do buržoazije in Zahoda, obenem pa se je v svoji poeziji posluževal za komunistični režim zelo povedne barvne motivike (prim. *Rdeča raketa*). Cârnci se je pri prevajanju zato poslužil vrste strategij za izenačenje in razlaganje, ki so poudarile vizionarski in fragmentaren značaj izvirnega besedila, pri tem pa jim ni manjkalo določene sprejemljive ideološke podstat (Cârnci, 1975). Kosovelova poezija je posredovana v obliki, ki ohranja pomensko gostoto, a obenem mehča nihilistične konotacije.

⁶ Marc Alyn namreč leta 1965 pri založbi Seghers izda zbirko francoskih prevodov Kosovelove poezije, ki jo spremlja tudi fotografsko gradivo in obsežna avtorjeva biografska študija.

⁷ V Romuniji je v 70. letih vladala relativna napetost v odnosu s Sovjetsko zvezo. Ko je Ceaușescu leta 1968 zavrnil sodelovanje pri invaziji na Češkoslovaško, se je režim z vrsto ukrepov za krepitev narodne neodvisnosti in spodbujanja privilegiranih odnosov z drugimi socialističnimi državami obrnil k Jugoslaviji. Takrat so se med drugim okrepile tudi romunsko-jugoslovanske kulturne izmenjave, vključno z literarnimi prevodi, ki sta jih državi vzajemno promovirali v revijah, zbornikih in posebnih antologijah.

Takšna oblika indirektnega ideološkega filtriranja je bila v obdobju komunizma pogosta praksa pri prevajanju književnosti, kjer je imel prevajalec dvojno vlogo: predstavljal je tako estetskega posrednika kot poroka ideološke skladnosti (Micu, 1993). Cârnci v prevodu ohranja zvestobo izvirniku in ne posega v oblikovne specifike pesmi, zato lahko sklepamo, da je bila avantgardna poezija v socialistični literarni normi sprejeta in celo cenjena. Vsekakor pa je izbira naslova in predstavljenih pesmi za bralca povedna: v *Ekstazi smrti*, pesmi, po kateri Cârnci naslovi izbor, pesnik eksplicitno napoveduje propad Evrope. Vendar v izboru šestinpetdesetih pesmi niso predstavljene le najbolj radikalne pesmi iz Kosovelovih *Integralov* '26, temveč tudi poezija, v kateri prevladuje motivika narave, osamljenosti in smrti (*Novoletni sonet*, *Klic po samoti* ipd.). Čeprav ni imel večjega vpliva na splošno javnost, je bil prevod antologije pomemben za intelektualne kroge, saj je opozoril na pesnika, ki je intenzivno življenje povezoval z inovativnimi oblikovnimi vzorci.

O recepciji Kosovela v Romuniji žal ni znanega veliko, je pa po študijah in objavah o evropskem modernizmu razvidno, da je Cârncijev prevod še vedno v uporabi. Tudi zato predstavlja zbirka *Extazul morții* pomemben primer stičišča med literarno estetiko in ideološko politiko, predvsem pa je to prva izrecna gesta vključevanja slovenske književnosti v okolje, v katerem je bilo odpiranje drugačnosti previdno izpogajano, a kljub vsemu – mogoče.

5 Kosovel 2005: *Integrali* v Romuniji po padcu komunizma

Po padcu komunizma, zlasti pa po letu 2000, je prevajanje tuje poezije v Romuniji pridobilo občuten zagon: prevajalo se je iz vedno več jezikov, prav tako pa so v ospredje prišli raznoliki literarni tokovi. Kot odgovor na takšno odpiranje kulturnega prostora je postala poezija mednarodnih avtorjev še dejavnejši akter v romunski uredniški pokrajini, najbolj pa je prišla do izraza predvsem težnja po ponovnem vrednotenju evropskega modernizma in avantgarde skozi prevode (ali celo ponovne prevode) uveljavljenih imen, kot so T. S. Eliot, Rainer Maria Rilke, Paul Celan in César Vallejo. Obenem je naraščal tudi interes za sodobno anglo-ameriško poezijo in po njeni zaslugi so svoje mesto v romunščini dobili Louise Glück, Charles Simic, Anne Carson in Ocean Vuong – k takšni sinhronizaciji z globalnimi pesniškimi diskurzi je nedvomno pripomogla tudi vse večja dostopnost literarnih revij in literarnih festivalov. Drugi pol privlačnosti je predstavljal srednje- in vzhodnoevropski prostor, prevsem s predstavniki poljske (Wisława Szymborska,

Adam Zagajewski), madžarske (Petri György), slovenske (Srečko Kosovel, Aleš Mustar), ruske (Marina Cvetajeva, Ana Ahmatova, Josif Brodski) in drugih geografsko bližnjih književnosti, ki so se v literarni prostor vključile skozi založniške pobude in pogosto obpodpori tujih kulturnih ustanov. Če so se uveljavljeni avtorji španske, hispanoameriške, portugalske in francoske književnosti do bralcev prebili že v času komunizma in so še naprej uživali privilegirano pozicijo pri romunskem bralstvu, je postalo v zadnjih desetletjih vidnejše tudi pesništvo izven evropskih okvirov s prevodi iz japonsčine, perzijsčine, arabščine in kitajščine.

V Romuniji 21. stoletja prevajanje tuje poezije torej ni več le odziv na potrebe po dostopu do temeljnih del in velikih avtorjev, temveč predvsem odraz želje po medkulturnem raziskovanju, estetski pluralnosti in aktivnem sodelovanju v mednarodnem pesniškem prostoru. V takšnih okoliščinah nastane drugi, obsežnejši prevod Kosovelove poezije: *Integrale* (Premier, Ploiești, 2005) v prevodu Traiana Mante in Miljurka Vukadinovića. Gre za celosten prevod Kosovelove zbirke *Integrali* '26 iz leta 1967, ki velja za vrh pesnikovega opusa (in evropske zgodovinske avantgarde). Po bibliografiji lahko sklepamo, da sta prevajalca Kosovela najprej spoznala v srščini, saj sta bila tudi sama (zlasti Miljurko Vukadinović⁸) aktivna na področju raziskovanja avantgardnih gibanj.

6 *P. S. Vem, vi ne morete tega razumeti.*⁹ Primerjalna analiza izbranih pesmi in njihovih prevodov

6.1 *Fidus interpretes* ali o vprašanih in zagatah literarnega prevajanja

Literarno prevajanje je prav toliko dejanje književnega (po)ustvarjanja kot posredovanje lastnega branja in literarni prevod bi lahko opredelili kot nekakšen hibridni izdelek, ki je nenehno razpet med zvestobo izvirniku in svobodo interpretacije. Irina Condrea (2011, str. 119) zato razlikuje med dvema vrstama prevoda: zvestim (t. j. dobesednim), »usmerjenem k ohranitvi vseh posebnosti izvirnika, s poudarkom na oblikovni plati«, in svobodnim, »ki včasih kaže težnje k oddaljitvi ne le od oblike, temveč tudi od bistva izvirnika«. Prevajalčeva dilema v primeru poezije postane dvojna: kako ohraniti slogovno in pomensko polnost teksta? In, če to ni mogoče, katero od obeh žrtvovati, da bi čimbolj ohranili bistvo

⁸ Veljal je za člana avantgardnega gibanja Klokotrizam, poleg Kosovela pa je prevajal tudi dela Tomaža Šalamuna.

⁹ Kosovel, 2013, str. 536

izvirnika? Prevajalec se spopada z občutljivo nalogo usklajevanja dveh veččin: jezikovne in literarne. V tem procesu zato zamenja več vlog: najprej vlogo sprejemnika, nato razlagalca in nazadnje soavtorja besedila (Vladu, 2010, 132).

Pri analizi prevoda je treba posebno pozornost posvetiti besedam in besednim zvezam s specifičnim metaforičnim nabojem, ki so večkrat vezane na ostro začrtan kulturni kontekst in kot takšne – ko so premeščene v drug jezik – bralcu prevoda nedostopne. Filozof in esejist Constantin Noica vidi ravno takšne prevajalske zagate, nekakšne »jezikovne dragulje«, kot bistvene za izrazno polnost besedila, katerih prevajanje zahteva predvsem ustvarjalno razmišljanje pri načrtovanju učinkovitih pomenskih vzporednic, ki bodo dosegle svoj cilj tudi pri bralstvu druge kulture (Noica, 1973, 28–34). Takšno dojemanje specifik »uspešnega« prevoda kaže tudi jezikoslovec Eugen Coșeriu, ki poudarja, da prevajanje ni le preprosto jezikovno dejanje, temveč gesta, ki se umešča v konkretne komunikacijske okoliščine, na katere vplivajo tudi izvenjezikovni dejavniki: npr. kdo sta sporočevalec in prejemnik, kakšno je sporočilo in kakšne razmere ga določajo (Coșeriu, 1981, 14). Literarni prevod tako v svoji srži stremi k poustvarjanju pomena v drugem sistemu razmišljanja in lahko bi rekli, da recepcijo obenem posreduje in anticipira. Na značaj literarnega prevoda seveda vplivajo tudi povsem objektivni dejavniki ciljnega jezika, ki niso povezani s prevajalčevo individualnostjo ali načinom branja: ključni so predvsem leksikalni nabor ciljnega jezika, njegova prozodična sredstva, figurativna moč in melodičnost (Apetri, 2001, 131). Seveda pa je tudi tu ključnega pomena prevajalčeva literarna spretnost in občutek za estetiko, jezik je v tem primeru le orodje v rokah bolj ali manj veččega obrtnika.

Ker se prevedeni zbirki razlikujeta po obsegu in izboru pesmi, je bilo za analizo prevodov izbranih šest pesmi, ki se pojavljajo v (vsaj) dveh različnih prevodih in v vsaj dveh različnih časovnih obdobjih. Na podlagi primerjave pa ne bodo razvidni le raznoliki prevajalski prijemi in kulturni kontekst, ki jim je botroval, temveč tudi različni načini branja in interpretacije Kosovelove poetike. Nazadnje bo nemara sam tekst bolj ključen kot njegov kontekst.

6.2 Izbrane pesmi in njihova analiza

Pesem št. X (*Integrali* '26, 1967) – *Cîntec nr. X* (*Extazul morții*, 1975) – *Poemul nr. X* (*Integrale*, 2005)

Zaradi fragmentarnega značaja in preproste, skoraj telegrafske strukture, *Pesem št. X* na prvi pogled ne ponuja večjega prevajalskega zalogaja. Pa vendar je tako pri prevajalskih prijemih Raduja Cârnejca kot pri svobodnejših rešitvah *Integralov* vredno poudariti nekaj (za razumevanje pesmi) ključnih razhajanj. Zatakne se že pri naslovu: Cârnejci namreč za besedo pesem uporabi izraz »cântec«, ki nikakor ni napačen, a je pomensko nekoliko bližje spevu oz. napevu. Po drugi strani se dvojec Manta-Vukadinović odloči za besedo »poemul«, ki nekoliko bolj poudarja literarno dimenzijo teksta. Sklepamo lahko, da je Cârnejciji rešitvi botroval že prej omenjeni prevod Kosovela v francoščino, ki je delo pesnika Marca Alyn. Tudi Alyn se namreč posluži rešitve *Chant n. X*, kljub temu da v nekaterih drugih primerih za isto besedo raje uporabi izraz *poème*, npr. v prevodu pesmi *Moja pesem*, ki jo prevede kot *Mon poème*.

Takšni odločitvi morda botruje izrazito vokalen značaj teksta, ki se zanaša na odsekane onomatopeje, kot so »Pif, pif, Kh« in »crk, crk, crk«, ter kar kliče po tem, da bi ga izrekli na glas. Cârnejci in Manta-Vukadinović so se s poustvarjanjem tega značilnega aspekta pesmi spopadli vsak na svoj način, ki v svojem bistvu ostaja zvest izvirniku. Zanimivo pa je, da se Cârnejci namesto »strupa za podgane« v prvem verzu odloči za rešitev, ki skorajda spominja na bojni vzklik – *Smrt podganam!* – »moarte şobolanilor«.

Z nekoliko bolj vehementno gesto prevajalske svobode se srečamo v osmem verzu: Cârnejci se verzu »Raz streho čutim dehtenje lip.« približa do potankosti, Manta-Vukadinović pa dehtenje lip spremenita v – zanimivo – šuštenje limon oz. limonovcev¹⁰. To je motiv, ki je v Kosovelovi poeziji popolnoma tuj in se ne pojavlja, zato lahko sklepamo, da je bržkone prišlo do jezikovnega nesporazuma. Tudi sicer je novejši prevod zaznamovan z različnimi umetniškimi svoboščinami, ki izgled pesmi spreminjajo tudi grafično – z lastnimi odebelitvami in poudarki. To z jezikovnega vidika sicer ni problematično, a ni moč obiti dejstva, da so Kosovelovi *Integrali '26* zbirka, ki je že sama po sebi grafično močno specifična, nekatere pesmi-konstrukcije pa za doseganje polnosti pomena zahtevajo natančno grafično poustvaritev tudi v tisku (prim. *Srce v alkoholu*, *Sferično žrvalo*). Stopnjevanje ponavljane besede »človek« v velikosti in poudarjenosti je torej tudi nebesedno sporočilo, ki

¹⁰ *Simt foşnetul lămâilor peste acoperiş. (Čez streho slišim šumenje limonovcev.)*

bralca napelje k povečani intenzivnosti, a je pesnik sam morda ni predvidel kot takšne.

Rdeča raketa (*Integrali '26*, 1967) – ***Rachetă roșie*** (*Extazul morții*, 1975) – ***O rachetă roșie*** (*Integrale*, 2005)

Rdečo raketo bi v luči režimske ideologije, v kateri jo predstavi Radu Cârnci, lahko brali skoraj kot programsko pesem: zaznamuje jo motivika rdečega človeka, ki nenehno teži k večnosti in se bori, saj sicer ne najde miru – a v njej lahko zaznamo tudi izrazito melanholičen, celo obupan podton. Oba prevoda ostajata zvesta dinamičnemu diskurzu in napetim, skorajda obsesivnim ponovitvam. Cârnci svoje različice prevoda sicer ne odpre z besedami »Jaz sem rdeča raketa«, temveč veliko bolj preprosto z besedno zvezo »Rdeča raketa«, prav tako pa rdečo barvo v zaporednih, tožečih vzklilih »Joj, jaz v rdeči obleki! / Joj, jaz s srcem rdečim! / Joj, jaz z rdečo krvjo!« zamenja s podobo gorenja (Joj! Jaz v goreči obleki! / Joj! Jaz s srcem gorečim! / Joj! Jaz z gorečo krvjo!¹¹) – s takšno menjavo izraza pridobi pesem dodatno dimenzijo patosa, lirski subjekt – *rdeča raketa* – pa na prizorišče stopi kot manj melanholičen in bolj dinamičen lik. Tako tudi v sklepnem verz »ne morem tišine doseči«, ki v prevodu dvojca Manta-Vukadinović ohranja podobo nedosegljivosti notranjega miru (*nikoli ne dosežem miru* – *niciodată obținând liniștea*), Cârnci tišino prevaja veliko bolj dobesedno kot *molle* (*tăcere*), *kei beși* (*îmi scapă*). *Rdeča raketa* Raduja Cârncija nenazadnje ni orodje pobega, temveč nemiren, dinamičen projektil, ki se, zapuščajočim močem navkljub, trmasto zaganja v prihodnost.

Smeħ kralja Dade (*Integrali '26*, 1967) – ***Surîsul regelui Dada*** (*Extazul morții*, 1975) – ***Râsul regelui Dada*** (*Integrale*, 2005)

Smeħ kralja Dade bi z otvoritvenim verzom »Ukaz številka 35:« lahko deloval skoraj provokativno. Vsaka različica prevoda se loti ločevanja uvodnega verza od preostanka besedila pesmi na svoj način: Manta-Vukadinović ga ponovno grafično izpostavi, da se vizualno približa nekaterim drugim Kosovelovim konstrukcijam, Cârnci pa je v svojem pristopu še nekoliko liberalnejši, saj naslednjih sedem verzov postavi v navednice in tako ustvari vtis premega govora. Toda kdo govori? Zagotovo

¹¹ Vai ! Eu în haina mea arzînd / Vai ! Eu, inimă arzînd / Vai ! Eu, sînge arzînd

ne lirski subjekt, saj so njegovi nadaljnji vtisi predstavljeni brez navednic in tako zrcalijo izvirnik. V prevodu Raduja Cârneacija pa besedo prevzame neposredno država. Do tega sklepa nas lahko napelje tudi prevajalčev način zapisovanja besede z veliko začetnico (Stat); ne gre torej za katerokoli državo (ali državo, ki bi lahko bila katerakoli že), kot bi si to lahko mislili v primeru Kosovelovega izvirnika, temveč za Državo, kolektivno tvorbo, ki kot taka naslavlja tudi bralca-kolektiv. Manta-Vukadinović se od tako močnega besedišča distancirata z uporabo besede *directiva*, ki je pomensko bližje zapovedi ali razglasu, jezikovno pa veliko bližje birokratskemu žargonu kot totalitarističnim zahtevam.

Cârneaci poleg tega v svojem prevodu naslova ponudi še en namig, ki pritajeno nagovarja (pozornega) bralca: smeh kralja Dade namreč ni *smeh* (râsul, kot prevajata Manta-Vukadinović), temveč *nasmeh* (surîsul). Čeprav je slika morda diskretna, ohranja sporočilnost: ne gre za absurdno, bobnečo akcijo kaosa, temveč za subtilen prikaz ironije.

Svetilka ob cesti (*Integrali* '26, 1967) – ***Felinar la marginea drumului*** (*Extazul morții*, 1975) – ***Felinarul*** (*Integrale*, 2005)

Svetilka ob cesti kaže mehkejši in bolj spravljen obraz Kosovelove poetike, ki ga odražata tudi romunska prevoda. Cârneaci v terminologiji ostaja konsistenten in skozi vso pesem uporablja izraz *felinar* (cestna svetilka), Manta-Vukadinović pa (čeprav grafično ponovno spremenita podobo pesmi) natančno sledita Kosovelovemu izrazoslovju: v prvem delu pesnik namreč govori o *obcestni svetilki*, zato se v romunskem prevodu Mante-Vukadinovića pojavi izraz *felinar*. V drugem delu pesmi Kosovel metaforiko razširi na podobo *svetilke*, usmerjevalne luči, svetilnika, ki drugim – pijancem, vagabundom, študentom, veselim, samotnim, blodečim – nepristransko razsvetljuje pot. Ta obrat zaznata tudi Manta in Vukadinović, ki zato izraz *felinar* v drugi kitici nadomestita preprosto z *lampă*, veliko širšim izrazom za luč oz. svetilko.

V obeh prevodih pa osrednje sporočilo ostaja intimen poziv k humanosti, ki ne odraža širšega družbenega programa temveč intimno moč človeškega.

Detektiv št. 16 (*Integrali* '26, 1967)– ***Detectiv nr. 16*** (*Extazul morții*, 1975) – ***Detectivul Nr. 16*** (*Integrale*, 2005)

Pesem, ki temelji na dinamičnih, spontanih, kot-da-nenadzorovanih izmenjavah, je tudi v romunščini ohranila značaj dialoškosti. Prevajalci so grafične poudarke velikih tiskanih črk izvirnika preoblikovali vsak na svoj način: Manta in Vukadinović premi govor še dodatno poudarita z odebelitvijo teksta, dele, ki jih Kosovel sam zapiše z velikimi tiskanimi črkami, pa izpostavi še bolj nazorno. Obenem posežeta tudi v strukturo pesmi, saj si replike ne sledijo nanizano, navpično, temveč vodoravno. Prevod izraza *Veliki kolektiv* je kot *Măreț Colectiv* lahko prikazan nekoliko bolj ironično, skorajda zaničevalno, česar si Cârnci po drugi strani ni mogel privoščiti in je zato raje uporabil nevtralnejši izraz *Mare Unanim*. Manta in Vukadinović tudi v dialogih ohranita ironičen podton, ki je bližje Kosovelovemu (ohranjata npr. tudi rimo v repliki »Henrika! / Policaj. / Kaj? / Zmaj.«, ki postane »Henrika! Polițist. / Ce, eu? Zmeu.«), medtem ko Cârnci popolnoma izpusti grafične poudarke in le zadnji verz »TI NISI KRALJ« izpostavi v poševnem tisku. Še bolj zanimiva niansa Cârncijevega pristopa k prevajanju zadnjega verza je odločitev za svobodnejši »*Niș veș nîsi kralj*« (»*Nu mai ești rege*«, poudarek je najin, op. a.), ki bi ga romunsko bralstvo v tedanjem političnem ozračju, ki je ob nastopu komunizma načrtno in sistematično ukinilo monarhijo, bralo na popolnoma drugačen način, in zato z besedilom konča na skorajda programskega noti.

7 Zaključek

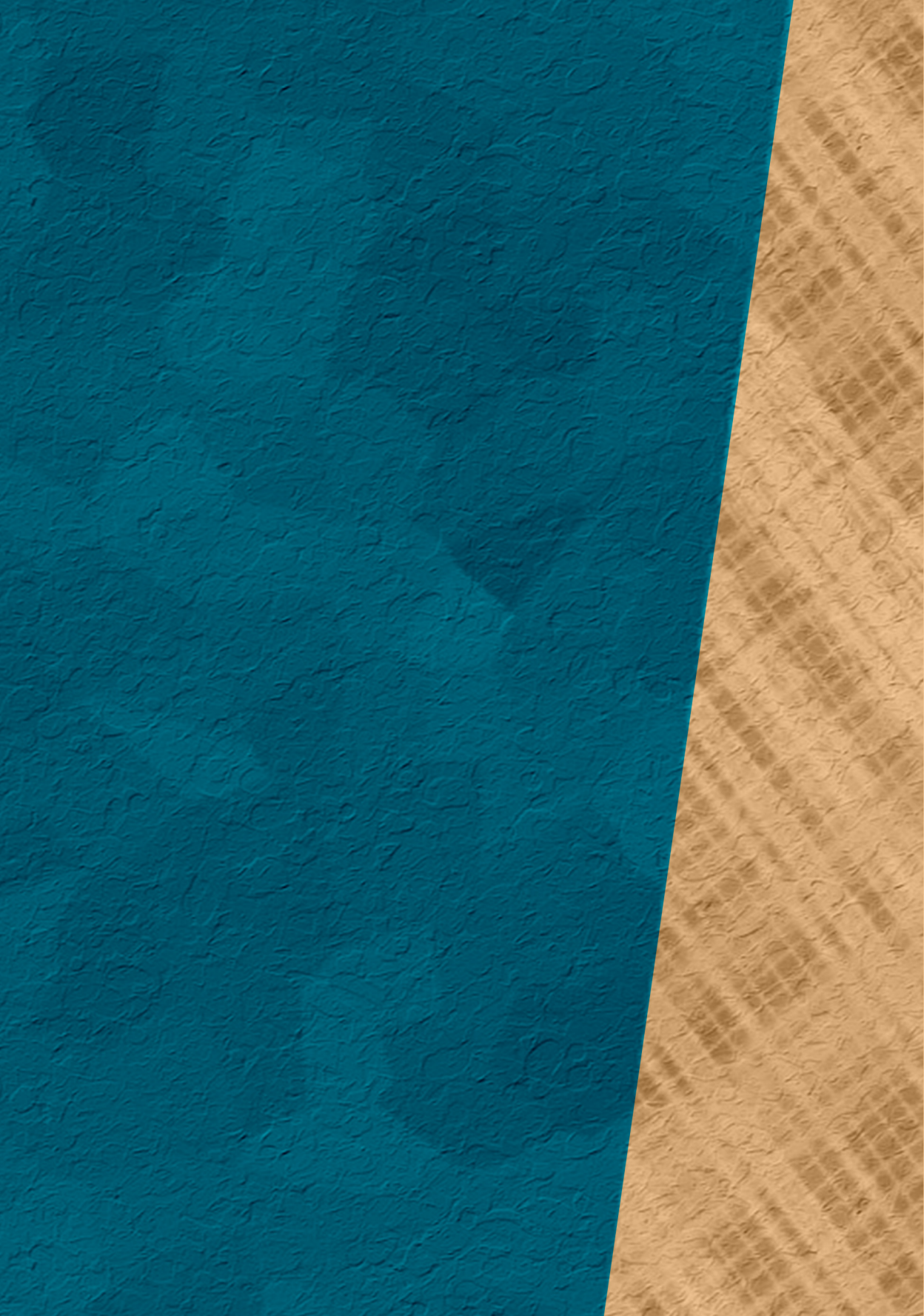
Vsebina prispevka se osrediščana vprašanje prevajalske recepcije poezije Srečka Kosovela v Romuniji v dveh diametralno nasprotujočih si obdobjih; 70. leta so odkrivala nove nianse, ki so pripomogle k ideološki sporočilnosti prevodov, prevajalca *Integralov* iz leta 2005 pa sta veliko bolj osredotočena na Kosovelovo oblikovno in slogovno inovativnost. Baconskega so pri branju in prevajanju očarali raznovrstnost, inovativnost in sporočilnost Kosovelove poezije, Cârnci je bil v njej sposoben razbrati nianse, ki so komunicirale skozi večplastnost ironije, Manta in Vukadinović pa sta v prevajanju *Integralov* našla izhodišče za iskanje pomena skozi nadaljnje slogovne in grafične modifikacije.

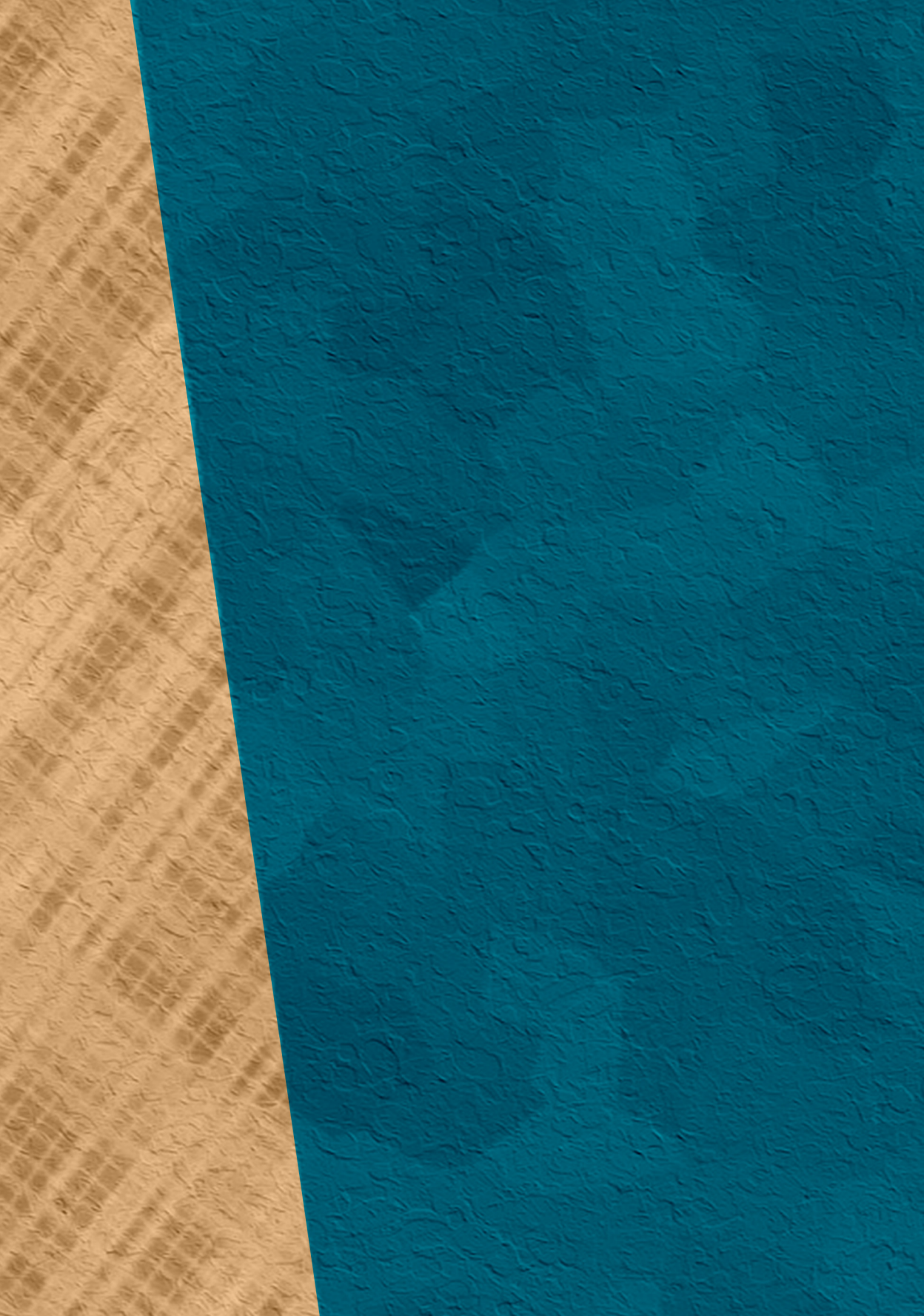
Vsekakor pa je bilo za razumevanje in branje Kosovelove poezije nujno tudi razumevanje literarnih tokov, ki so oblikovali romunsko kulturno krajino, saj so njegovi sodobniki-modernisti George Bacovia, Lucian Blaga, Tudor Arghezi in Tristan Tzara ključnega pomena za recepcijo idej, ki jih ubeseduje tudi Kosovel. Raziskovanje postopnega prevajanja Kosovelove poezije v romunščino pa je

nenazadnje tudi zgodba o kulturnem odpiranju naroda in vedno novem iskanju skupnega jezika in skupnih vrednot. Raznolikost Kosovelovih prevodov v Romuniji je predvsem testament univerzalnosti pesniškega izraza – dejstva, da smo se raziskovalci, pesniki, bralci, prevajalci, zmožni in pripravljeni pogovarjati skozi stoletja, različne jezike in včasih nasprotujoče si kulture, izpričuje tisto, kar je glavni apel literature nasploh: *Vaše besede morajo imeti trenje, da zgrabijo srca človeška.*

Literatura

- Apetri, D. (2001). Aspecte teoretice ale traducerii artistice. *Metaliteratură*, 1(2), 125—135.
- Arghezi, T. (2004). *Versuri*. Editura Institutului Cultural Român.
- Baconsky, A. E. (1970). Srečko Kosovel (18 martie 1904-26 mai 1926). *Meridiane lirice*, <https://www.radio-arhive.ro/articol/meridiane-lirice-1970-srecko-kosovel-18-martie-1904-26-mai-1926/3619101/5001/2>.
- Baconsky, A. E. (1972). *Panorama poeziei universale contemporane*. Albatros.
- Baconsky A. E. (1973). *Panorama poeziei universale contemporane*. Albatros.
- Bacovia, G. (2001). *Plumb: Poezii*. Litera international.
- Blaga, L. (1988). *Poezii*. Editura Eminescu.
- Boia, L. (2005). *România: țară de frontieră a Europei*. Humanitas.
- Cărneci, R. (1975). Srečko Kosovel. V Kosovel, S. (1975). *Extazul morții*. Univers. Balotă, N. (1975), *Lirica lui Srečko Kosovel. România literară*, 8(23), 19.
- Cărneci, R. (2018). Există în creația mea poetică un fir strălucitor care se cheamă iubirea. *Ateneu*, 55(581), 10—12.
- Condrea, I. (2011). Probleme ale echivalenței în traducere. *Studia universitatis*, 4(44), 229—232.
- Coseriu, E. (1981). The concepts of dialect, level and style of language and the sentido propio de la dialectología. *LEA: Lingüística española actual*, 3(1), 1—32.
- Kosovel, S. (1975). *Extazul morții*. Univers.
- Kosovel, S. (2005). *Integrale*. Editura Premier.
- Kosovel, S. (1977). *Zbrano delo, Tretja knjiga*. DZS.
- Kosovel, S. (2013). *Zbrane pesmi*. Študentska založba.
- Micu, E. (1993). *Literatura română în comunism*, vol. 2. Cartea Românească.
- Noica, C. (1973). *Creație și frumos în rostirea românească*. Editura Eminescu.
- Rotaru, I. (1972). *O istorie a literaturii române contemporane*. Minerva.
- Tzara, T. (1920). Pour faire un poème dadaïste. *Littérature*, 2(15), 18.
- Vladu, D. (2010). Traducerea de poezie – un demers infam de seducător. Limbaj și context. *Revista internațională de lingvistică, semiotică și știință literară*, 2(II), 107—112.

SREČKO KOSOVEL 1926–2026:

PREGLED PREVEDENIH DEL OB

100. OBLETNICI SMRTI

MOJCA KOMPARA LUKANČIČ^{1,2} (UR.)

¹ Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija

mojca.kompara@um.si

² Univerza v Mariboru, Fakulteta za turizem, Brežice, Slovenija

mojca.kompara@um.si

Monografija *Srečko Kosovel (1926–2026) – pregled prevedenih del ob 100. obletnici smrti* na enem mestu združi pesnikov prevodni opus v 13 tujih jezikih. Avtorji v prispevkih predstavijo nabor prevedenih del, ki je v nekaterih jezikih obsežnejši, npr. v italijanščini, in je zato v monografijo vključenih več prispevkov, ki obravnavajo pesnikov opus v tem jeziku, nadaljujejo s pesnikovo recepcijo v tuji deželi, nekaj besed namenijo prevajalcem ter v nadaljevanju predstavijo prevajalske značilnosti zbirk in posameznih pesmi. Avtorji pregledajo značilnosti prevoda po posameznih obdobjih, predstavijo različne pesmi in značilnosti prevodov slednjih, in sicer v posameznih časovnih obdobjih ali v smislu prevoda enega ali več prevajalcev. Delo zagotavlja vpogled v obsežen nabor prevedenih del, ki jih obravnava v nadaljevanju, ter ponuja možnost prihodnje nadgradnje in izboljšave.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.3.2025](https://doi.org/10.18690/um.3.2025)

ISBN
978-961-299-058-9

Ključne besede:

Srečko Kosovel,
prevod,
poezija,
jezik,
slovenščina

Gre za prvo tovrstno delo, ki združuje tako obsežen nabor jezikov od okoliških do bolj oddaljenih in manj osrednjih, npr. esperanto, poljščino, romunščino.

Menim, da predstavlja zanimiv in pomemben prispevek na področju preučevanja Kosovela in prevajanja, posredovanja in sprejemanja njegove poezije v različnih ciljnih kulturah.

Marija Zlatnar Moe
Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta

Poglobljeno branje ponuja širok in jasen vpogled v prevajalsko prakso poezije ter predstavlja prispevek v slovenskem in širšem mednarodnem prostoru, saj gre za prvo tovrstno monografijo. Monografija bo zagotovo pomembno obogatila literarno-prevajalski prostor zaradi bogatega nabora jezikov in raznolikosti prispevkov. Poglavitni namen monografije je bralcu ponuditi uvid v izjemen pesnikov opus prevedenih del.

Suzana Todorović
Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta